CAN GÜRZAP

SÖZ SÖYLEME VE DİKSİYON

Remzi Kitabevi

dialog@dialog.com.tr
www.dialog.com.tr

CAN GÜRZAP, Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Yüksek Bölümü'nü 1968 yılında bitirdi. Konservatuvar öğrencisiyken Ankara Devlet Tiyatrosu'nda *Menevşe Yaprağından İncinen Kız* ve *Akad'ın Yayı* adlı oyunlarda başrol oynadı. Konservatuvardan mezun olduktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'nın verdiği bursla Londra Central School of Speech and Dramatic Art adlı tiyatro okulunda eğitimini sürdürdü. Türkiye'ye döndükten sonra (1970) Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nde öğretmen, Devlet Tiyatrosu'nda da oyuncu ve yönetmen olarak çalışmaya başladı. 1978 yılında İstanbul Devlet Tiyatrosu kurucu müdürlüğüne atandı. Aynı zamanda İstanbul Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nün kuruluşunda yer aldı. Bu okulda üç yıl öğretmenlik yaptı. Tiyatro müdürlüğü görevi 1980'e kadar sürdü. 1983'te yeniden bu göreve atandı ve 1985'te ayrıldı. 1990 yılında, doğru, güzel, etkileyici konuşma eğitimi veren "Dialog" adlı okulun kuruluşunda yer aldı.

Devlet Tiyatroları'nda 40'a yakın oyunda yönetmen ve oyuncu olarak görev alan Gürzap, 1968 yılından bugüne kadar pek çok TV oyunu, dizisi, filminde ayrıca sinema filmlerinde de oynadı.

Tiyatro Oynadığı Oyunlardan Bazıları:

Akvaryum • Andromak • Altı Kişi Yazarını Arıyor • Tango • Kahvede Şenlik Var • Amadeus • Salıncakta İki Kişi • Seneye Bugün • Sanat

Yönettiği Oyunlardan Bazıları:

Bir Ölümün Toplumsam Anatomisi • Kedi Oyunu • Jül Sezar • Sahibinin Sesi • Yangın Yerinde Orkideler • Yeşil Papağan Limited

Oynadığı TV Dizileri:

Kartallar Yüksek Uçar • Ateşten Günler • Yorgun Savaşçı

CAN GÜRZAP

Söz Söyleme *ve* Diksiyon

"Konuşan İnsan"

13. Basım

Remzi Kitabevi

SÖZ SÖYLEME VE DİKSİYON / Can Gürzap

Kapak: *Ömer Erduran*
Fotoğraflardaki sanatçı: *Burcu Bilmen*
Fotoğraflar: *Hasan Emre Dipsar*

ISBN 978-975-14-1154-9

BİRİNCİ-YEDİNCİ BASIM: YKY, 1999-2004
SEKİZİNCİ BASIM: Remzi Kitabevi, Ekim, 2006
ON ÜÇÜNCÜ BASIM: Eylül, 2009

Bu kitabın her basımı 2000 adet olarak yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri
100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul

İçindekiler

Önsöz 7

Dil 11

İnsan 29

Konuşan İnsan 34

Konuşma 57

Diksiyon 105

Dinleme 132

Topluluk Önünde Yapılan Konuşmalar 140

Söyleyiş Yanlışları 147

Genel Çalışmalar 152

Kaynakça 197

Önsöz

Ne mutlu bana ki, çocukluk ve gençlik yıllarım, Türk diline büyük önem veren, özen gösteren bir çevrede geçti. Bu çevre İstanbul Şehir Tiyatrosu ve Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'ydü. İstanbul Şehir Tiyatrosu ve onun büyük sanatçıları, o günlerin sınırlı olanaklarına rağmen, Türk tiyatrosunun en parlak dönemlerinden birini yaşattılar. Babam Reşit Gürzap da İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun önde gelen sanatçılarından biriydi. İyi oyuncu olmasının yanı sıra Türkçeyi iyi bilen ve iyi konuşan bir kişiydi. O da Türkçenin iyi konuşulduğu ve önemsendiği bir çevrede yetişmiş ve yaşamıştı. Bu ortamı oluşturan ve babamın ağabeyleri ya da yaşıtları olan sanatçılar, Türk tiyatrosunun büyük aktör ve aktrisleriydiler. Başta çağdaş Türk tiyatrosunun kurucusu Muhsin Ertuğrul olmak üzere Behzat Butak, Vasfi Rıza Zobu, Bedia Muvahhit, Şaziye Moral, İbrahim Delideniz, Reşit Baran, Kemal Tözem, Talat Artemel, Suavi Tedü, Raşit Rıza, İ. Galip Arcan, Hüseyin Kemal Gürmen, Müfit Kiper, Sâmi Ayanoğlu gibi tiyatromuza ve sinemamıza büyük emek vermiş isimler bunlardan başlıcalarıydı. Bu isimler tiyatroya olduğu kadar, Türk diline de saygı duyup gönül vermiş sanatçılardı. Onlara göre, Türkçeyi iyi bilip iyi konuşamayan oyunculara kolay kolay iyi oyuncu denilemezdi.

Şehir Tiyatroları'nın Tepebaşı'nda iki sahnesi vardı: "Dram Tiyatrosu" ve "Komedi Tiyatrosu". Bu sahnelerin kulisleri, hem büyük bir tiyatro aşkının rüzgârlarıyla yaşanan apayrı bir sanat dünyası hem de bir Türkçe laboratuvarıydı. Burada üstat sanatçıların anlatımlarından, aralarında yaptıkları tartışmalardan genç sanatçılar Türkçenin çeşitli inceliklerini öğrenirlerdi.

Daha sonra, Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'ndeki eğitimim süresinde de, Türk tiyatrosunun gelişmesine büyük katkılarda bulunmuş değerli öğretmenlerin bu konuda bizlere çok emeği geçmiştir. Nurettin Sevin, Nüzhet Şenbay, Cüneyt Gökçer, Refik Ahmet Sevengil, Rûşen Ferit Kam, Mahir Canova, Fehmi Baldaş, Salih Canar'dı bu değerli öğretmenlerimiz.

Eğitim gördüğümüz yıllarda, Ankara Devlet Konservatuvarı Tiyatro Bölümü'nde en önem verilen derslerin başında Diksiyon ve Fonetik gelirdi. Bu değerli sanat adamları bizlere, düzgün konuşamayan bir oyuncunun başarılı olamayacağı bilincini aşılarken, doğru ve güzel konuşmanın emek ve çaba sonucu elde edilebileceğini de öğretmişlerdi. İyi bir oyuncu olabilmenin de aynı yollardan geçilerek elde edilebileceğini öğrettikleri gibi. Türk diline verdikleri yoğun emek ve çabalar için onları kalbimizde yaşatıyoruz. Ben de burada saygıyla anıyorum.

Ulusların kültürel ve toplumsal yaşamlarının temelini dil oluşturur. Ülkemizde uzun yıllar kültür ve sanata gereken değerin verilmemesi de dili olumsuz yönde etkiledi. Yıllar yılı ülkeyi yönetenler, zaman zaman kültür ve sanat sözcüklerinden korktular, zaman zaman da bu iki kavramı yok saydılar. Sanat ve kültürü insanın donanımında hayatî bir etken olarak algılayamadıklarından bunlarla, âdet yerini bulsun anlayışıyla ilgilenir görünüp onları içi boş birer kavram olarak düşündüler. Bu olumsuzluklar, ulusumuzu kültürden kopuk bir toplum durumuna düşürürken, iyi eğitilmiş, nitelikli insan sayısında yeterli bir çoğalma sağlanamamasına neden oldu. İşte, yıllardır konuşma konusunda bir kitap yazmak istemem, yukarıda belirtmeye çalıştığım sorunların azalması için, az da olsa katkıda bulunabilme hevesinden kaynaklanıyor.

Öte yandan, bu kitabın amacı, konuşma konusunda bilgileri, ilkeleri ve çeşitli alıştırmaları herkese aktarabilmenin yanı sıra, oyunculuğu meslek olarak seçmiş kişilerin, bu konuda kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Çünkü oyunculuğun temeli konuşmadır. Uygar ülkelerin tiyatroları, dilin güzel ve doğru konuşulduğu sanat ortamlarıdır. Bu yüzden, konuşmanın sa-

natı oyunculuk, oyunculuğun sanatı da konuşmadır. İzleyiciler tiyatrolarda konuşulan dilin ahengini duymak isterler. Bu nedenle tiyatro sanatçılarına büyük görevler düşmektedir. Onlar dilin kullanımında toplumlarına örnek olmak zorundadırlar, yaptıkları dil yanlışları hoşgörüyle karşılanamaz.

Bundan dört yıl önce kitabımın önsözünde bunları yazmışım. Bu, yeni bir kitap değil. Temelde, daha önce 7 baskı yapmış olan "Konuşan İnsan" adlı kitabın biraz genişletilmişi. Bu genişlemeyle birlikte konuyla ilgili değişik bakış açıları da oluştu. Bazı bölümleri değiştirmek ihtiyacını duydum. Konu insan olduğu için, insanı biraz daha derinlemesine ve daha geniş bir biçimde ele almaya çalıştım. İnsanın kendini ifade edebilmesinden yola çıkma gereğini duydum. İnsanın yaşamdaki yerini saptamaya çalıştım. İnsanın başarılı olabilmesi için kendine vermesi gereken emeği ve yapması gereken bilgi yatırımlarını dile getirdim. Bir tek şeyden söz etmedim: Şans faktörü. Yaşamım boyunca yaptığım gözlemlerden, şansın insan hayatında zaman zaman önemli bir etkiye sahip olduğuna tanık oldum. Kendime kılavuz olarak her zaman bilimi seçmeme rağmen, bazı insanların yıldızlarının daha parlak olduğunu kabul ettim. Ama, bu kitapta şans konusunu ele almadım. Çünkü, bu benim bilgim dışında kalan bir konu.

Bu arada kitabın adını da değiştirmek ihtiyacını hissettim. Ama, tabii ki kitapta "Konuşan İnsan" ikinci ad olarak yer aldı yani göbek adı olarak...

Bir Çin Filozofuna Sorarlar: *Bir ülkeyi yönetmeye çağırılsaydınız, yapacağınız ilk iş ne olurdu? Düşünür şöyle yanıtlar; hiç kuşkusuz dili gözden geçirmekle işe başlardım... Dil kusurlu olursa, sözcükler düşünceleri iyi anlatamaz. Düşünceler iyi anlatılamazsa, yapılması gereken şeyler doğru yapılamaz... Ödevler gereği gibi yapılmazsa, töre ve kültür bozulur. Töre ve kültür bozulursa, adalet yanlış yola sapar... Adalet yoldan çıkarsa, şaşkınlık içine düşen halk ne yapacağını, işin nereye varacağını bilemez. İşte bunun içindir ki, hiçbir şey dil kadar önemli değildir.*

Bu Çin filozofu binlerce yıl önce yaşamış Konfüçyus'tur.

Dil

İnsanı, hayvandan ayıran en önemli özellikler nelerdir diye sorsam, acaba ne cevap verirsiniz? "Düşünebilme yeteneğidir", "Konuşabilmesidir", "Yazma becerisine sahip olabilmesidir", "Kendini ifade edebilmesidir," der misiniz? Derslerimde ya da verdiğim konferanslarda yukarıdaki soruyu sorduğum zaman aldığım cevaplar genellikle bunlar. Zaten ben de yukarıda insanın en büyük özelliklerinden biri düşünebilme ve düşündüğünü ifade edebilme özelliğidir dedim. Ama, en büyük özelliğidir demedim.

Çünkü düşünebilmek, konuşabilmek ya da kendini ifade edebilmek, insanın doğuştan gelme yetileri olsa bile, sonradan geliştirilecek yetenekleridir. Diyelim ki bir bebek bir uçak kazasından kurtulup ıssız bir ormanda yaşamaya başladı. Ve yine diyelim ki tüm olumsuz koşullara dayanıp hayatta kalmayı başardı. Bu kişi erişkin bir yaşa gelse de konuşma dilinin sözcükleriyle düşünme ya da kendini ifade edebilme olanaklarından yoksundur. Yani bu kişi somut-soyut varlıkları ya da gerçekliği sözcüklerle kavramlaştıran bir dil evrenine sahip değildir. Bu nedenle de bu işlevleri yerine getiremez. Yine hayal gücümüzü biraz daha zorlayıp diyelim ki bu kişi hayvanların yanında büyüdü. O hayvanlar ona çok iyi baktı ve kişi bu hayvanlarla haşır neşir oldu. Bu kişi erişkin bir yaşa geldiğinde, insanda var olan taklit yeteneği nedeniyle, hayvanlar gibi ses çıkarıp, onlar gibi hareket edecektir. Düşünmeye gelince, düşünebileceği şeyler, acıkınca nereden ve nasıl yemek bulacağı, zor durumlarda kendini nasıl koruyacağıdır. Dilsiz gerçekleşen bu düşünme, belli belirsizdir. Zaten bu bağlamda yapılan hareketlerin çoğu da içgüdüseldir.

Demek ki, insanın düşünebilmesi, konuşabilmesi ya da kendini ifade edebilmesi için önce bir alt yapının sağlanması ve birbirini izleyen evreler içinde belirli bir gelişim sürecinin gerçekleşmesi gerekir. Bu altyapı ve gelişim sürecine eğitim ve öğretim diyoruz.

Yukarıda sorduğum soruyu yineleyip, insanı hayvandan ayıran en önemli özellikler nelerdir diye sorduğumuzda, bence doğru cevap şu olmalıdır: İnsanı hayvandan ayıran en önemli özellikler, onun duygusal ve zihnî davranışlar açısından eğitilebilme ve öğrenebilme yetenekleridir. İnsan, düşünmeyi de, konuşmayı, yazmayı da, kendini ifade edebilmeyi de eğitilerek ve öğrenerek gerçekleştirir. Eğer, insanoğlunun eğitilebilme ve öğrenebilme yetenekleri olmasaydı bugün yeryüzünde uygarlık adına taş üstünde taş kalmayacaktı. Çünkü, doğadaki en yırtıcı, en acımasız, en gözü kara varlık öğrenmemiş ve eğitilmemiş insandır.

Eğitimden ve öğrenimden yoksun insanlar da düşünür. Ama nasıl düşünür? Mesela, bir insan hırsızlık yaparken de düşünür. Bir cinnet söz konusu değilse, bir katil, bir tetikçi de birini öldürürken düşünür. Töre nedeniyle, iki genç adamın, bir erkekle beraber oldu diye kız kardeşini, kırk metre yüksekliğindeki viyadükten aşağı atıp öldürmeleri de bir düşünce sonucudur. Hitler ve çetesinin yaptığı katliamlarla dünyayı kana bulamasının arkasında da "bir düşünce yoktur" diyebilir miyiz? Ya da Stalin dönemindeki cinayetlerde?

Öte yandan, uygarlık hareketini başlatıp, sürekli gelişmesini gerçekleştiren, böylece de insanlara, hayvanlara ve doğaya daha rahat ve kolay yaşama olanaklarını sağlayan da gene insandır. Eğitilmiş ve öğrenmiş insan. İnsanın eğitilip öğrenmesinin bir diğer nedeni de, özellikle ahlâki açıdan, birbirlerine zarar vermeden yaşayabilmelerinin sağlanabilmesi isteğidir. Eğitilmiş insan, istisnalar dışında, birlikte yaşamanın kurallarına uyan, başkasının hakkına saygı gösteren, yardımlaşmaya, birlikte yaratmaya ve emeğe önem veren insandır. İnsanlığın ortak değerlerini yaratan ve yaratılmasına yardımcı olanlar eğitilmiş ve doğruyu öğrenebilmiş insanlardır.

Öğrenmek ve eğitilmek, yaşamı kolaylaştıran, renklendiren, biçimlendiren enerjilerdir. Çevremizde öğrenmemizi ya da öğretmemizi sağlayan pek çok araç vardır. Bu araçlar bir resimdir, bir trafik işaretidir, bir müzik cümlesidir, bir fotoğraftır, tiyatro oyunudur, sinema filmidir... Bu araçları, bazılarını duyarak, bazılarını görerek, bazılarını da hem duyarak hem görerek kullanırız. Bütün bu araçların işlevinin temelinde bir anlatım söz konusudur. Bütün bu anlatımların temelinde ise dil vardır. Bazen konuşma dili, bazen de yazı dili.

Kısaca şöyle denebilir: Temelde, insan şu biçimlerde bilgi elde edinebilmektedir: duyarak, görerek/okuyarak ya da aynı anda hem duyarak hem de görüp okuyarak. Öte yandan, insan, iki ayrı biçimde bilgi verebilir; konuşarak ve yazarak. Onun için biz de bu değişik araçları, öğrenme ve öğretme açısından dilin iki ayrı uygulama alanında topluyoruz: yazılı anlatım ve sözlü anlatım (konuşma) alanlarında.

Yazı diliyle konuşma dili arasında çok önemli farklar vardır. Bu farkı yaratan en büyük özellik ise insanın sahip olduğu mükemmel beyin kapasitesidir. Peki insan önce konuşmaya mı yoksa yazmaya mı başlamıştır? Yani önce sesini mi, yoksa parmaklarını mı kullanmaya başlamıştır? Sesini kullanmaya, yani, en ilkel anlamda da olsa konuşmaya başlamıştır.

Kelime zenginliği dilin zenginliğidir. Dillerin zenginliği kelime sayısının çokluğuyla ölçülür. Düşünce kelimelerle gerçekleşir. Onlarla söze dönüşür ve başkalarına iletilir. Kelimelerin ve eşanlamlı kelimelerin sayısının fazlalığı ve bunların konuşmada olsun yazıda olsun, dilbilgisi kurallarına uygun ve doğru ifade edilebilmesi, düşüncenin bir mantık ve disiplin içinde anlatılmasını sağlar. Bu da iletişim zenginliğinin sağlanmasıdır.

Dil yalnızca yalın bir yazma ve konuşma etkinliğiyle sınırlı değildir. Dil, insanın hayal gücünü kullanabilme becerisini geliştirdikçe ve ondan yararlanma yollarını denedikçe zenginleşmeye başlamıştır. Zamanla bu gereksinimin sınırları ve talepleri genişlemiş, dolayısıyla dili kullanmanın boyutları da çoğalmaya başlamıştır. İnsanın yüzyıllar içinde aradığı, âşık olduğu güzellik kavramı, yani estetik duygusu, dilde de kendini göstermiş ve bun-

dan yazı dilinin sanatı olan "edebiyat" doğmuştur. Şiir, roman, hikâye, masal, tiyatro oyunu, insanı uygarlaştırıp güçlendiren, bu nedenle de uygar insanın hiçbir zaman vazgeçemediği sanat hazineleri olarak yüzyıllar içinde gelişmiş, zenginleşmiştir.

İnsanoğlu, dilin güzelliklerini ve ufkunda yarattığı sonsuz değişimleri yalnızca okuyarak elde etmekle yetinmemiştir. Yazı sanatında kullanılan dili duymak da istemiş ve hitabet sanatını var etmiştir. Şiirle ezgiyi birleştirmiş, böylece insanlığın en önemli ortak duygu söylemi olan şarkıyı yaşamına sokmuştur. Yüzyıllar boyunca şiiri ezgiyle birleştirip duygularını en yüce düzeylere taşımıştır. Bu ortak söylem, insanlar arasındaki toprak sınırlarını, renk, ırk, din ayırımını ortadan kaldırıp ortak sanat eserleri yaratmıştır. Bununla da yetinmemiş, konuşulan dili yaşanan olayların yansımasında dinlemek ve görmek istemiş, çağlar boyunca en önemli sanatlardan biri olan tiyatroyu var etmiştir. Tiyatro sanatının en önemli özelliği konuşulan dili güzel, doğru ve etkileyici bir biçimde kullanma gerekliliğidir.

Şarkıyla tiyatronun birleşmesiyle insan sesinin sınırlarını hayranlık verici boyutlara taşıyan "opera", dünya sahnesinde yerini almıştır. Daha sonraları, teknolojinin gelişmesiyle, konuşulan dil, radyo, sinema, televizyon aracılığı ile büyük kitlelere ulaşmıştır. Uygar ülkeler, bu kitle iletişim araçlarında, her zaman dilin güzelini ve doğrusunu kullanmayı amaç edinmişlerdir. Dilin doğru, güzel ve etkileyici kullanılması amacıyla, öteden beri pek çok kitap yazılmış, araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Böylece, o dili yazı ve konuşma alanlarında kullanıp geliştirecek yazarların, konuşmacıların, aktörlerin, müzisyenlerin, şarkıcıların yetişebilmesi için geniş ve verimli ortamlar yaratılmıştır.

DİLLERİN OLUŞUMU

Son elli yıldır yapılan modern dilbilim çalışmaları, insanın bir dil yetisiyle doğduğunu ve bunun da insanın evrimi içinde bir noktada birden ortaya çıkmış olabileceği olgusunu destekler görünmektedir. Bu görüşe göre dil insan beyninin kaçınılmaz bir

yeteneğidir. Bütün dillerdeki yapının ses, hece, kelime, cümle gibi yapısal ögelere dayanması, gerçekten, insan beyninin bütün dillerde zorunlu kıldığı özelliklerdir.

Ancak, bu doğuştan yetinin yetenek olarak geliştirilebilmesi için çocuğun bir konuşma ortamında bulunması gerekmektedir. Çocuğun etrafındaki bu dil ortamı onun beynindeki dil yeteneğini herekete geçirecek ve o da çevresinde konuşulan dili bu yeteneği sayesinde öğrenip kullanmaya başlayacaktır. Bu yüzdendir ki her çocuk içine doğduğu çevrenin dilini, ağzını aynı şekilde öğrenir. Bir dil topluluğunun içinde yetişmeyen çocuk, dil öğrenemez. Çünkü bu durumda beynindeki dil yeteneğini harekete geçirecek bir dürtü olmayacaktır. Burada insanın, çevresinde konuşulan dile önemli ölçüde bağımlı olduğunu özellikle vurgulayalım.

Bir dilin ses, sözcük ve cümleleri ile ilgili bilgi ve kuralları inceleyen, onların ne gibi birleşimlerle düzgün ifadeler oluşturacaklarını belirleyen bilgi alanı dilbilgisidir. Dilbilgisinin de sesleri düzenleyen (fonetik, fonoloji), çekim ve sözcük türevlerinin kurallarını belirleyen (morfoloji) ve cümlelerin kurallarını belirleyen (sözdizimi) dilin anlam yönünü inceleyen anlam bilgisi (semantik) sözcük kökenlerini inceleyen etilomoloji ve ağız özelliklerini inceleyen diyalektoloji gibi bölümleri vardır.

İnsanoğlu dilin bu yapısal özelliklerinin üzerine bir de estetik değerler geliştirmiş, dilbilgisel düzgünlüğün yanı sıra, dil kullanımında ifadelerin etkin, ekonomik ve güzel olmasını istemiştir. İşin bu yanı, temelde dilbilgisi kurallarına dayanmakla birlikte kendi başına oldukça özel bir eğitimi gerektirir.

Tarih boyunca pek çok dil ortaya çıkmış, bunlar önce ağızlara, lehçelere ayrılarak dil ailelerini oluşturmuşlardır: Hint-Avrupa Dil Ailesi, Sino-Tibet Dil Ailesi, Altay Dil Ailesi, Hamî-Samî Dil Ailesi gibi. Ancak bu dillerin bazıları yok olmuştur. Bazıları da yaşamaya devam etmektedir. Dillerin yok olma nedenlerinin başında, ulusların ya da toplulukların kültürel özerkliklerini tamamen kaybetmeleri gelir. Bir topluluğun kültürel kimliğinin yok olması dilinin de yok olması demektir. Çünkü, kültürel kimliğin, kültürel birlikteliğin en önemli harcı "ana dil"dir.

Bugün yaşamakta olan dillerin doğuşu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Kimi dilbilimciler dillerin dünya üzerinde ayrı ayrı yerlerde ayrı zamanlarda ortaya çıktığını savunurken, kimileri de bütün insan dillerinin tek bir kaynaktan çıktığını ileri sürmüşlerdir. İlk zamanlarda, seslerin nasıl geliştiği ya da konuşmanın değişik boyutları nasıl kazandığı konusunda herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Bu nedenle de diller hakkında iyi kötü ilk bilgiler, sonraki zamanlara kalmış duvar resimlerinden ya da belirli yazı simgelerinden yapılan çözümlemelerle bize ulaşmıştır. Ancak dillerin resimler ve işaretlerle ifade edilmeye başlanması binlerce yıl diyebileceğimiz bir süreyi kapsar. Bugün yeryüzünde konuşulan diller binlerce yıldan beri kuşaktan kuşağa akıp gelmiş ve bu akış içinde sürekli olarak değişikliklere uğramıştır.

Diller, kendi aralarında yazı dili ve söyleyiş özellikleri bakımından da ayrılırlar. Bu ayrılıklar büyük bölgeleri kapsıyorsa, buna "lehçe" (dialect) denir. Batı Türkçesi dediğimiz, Anadolu, Türkmen ve Azeri bölgelerini kapsayan topraklarda konuşulan Türkçelerin aralarındaki farkı örnek gösterebiliriz lehçe farklılığına. Aynı dil olmasına rağmen ayrı lehçeler nedeniyle bir Azeri'yle bir Anadolu Türk'ü, zaman zaman birbirlerini anlamakta güçlük çeker. Bunun nedeni bazı sözcüklerin değişik anlamlarda kullanılması ya da değişik bir biçimde telaffuz edilmesi ve çekim özelliklerinin farklılığıdır.

Lehçeler de kendi aralarında ayrılığa uğrar. Bu ayrılığa "şive" (accent) denir. Karadeniz şivesi, Orta Anadolu şivesi, Batı Anadolu şivesi gibi. Şiveler de kendi aralarında ayrılırlar, Buna da "ağız" (parler) denir. Örneğin Karadeniz şivesinin Rize ağzı gibi. Şive olsun, ağız olsun, bu değişik konuşma biçimleri bir yanlış olarak kabul edilmez. Bu ayrılıklar, o bölgenin coğrafi, kültürel ve sosyal yapısının konuşmaya yansımasıdır. Yine Türkçeden örnek verecek olursak, Karadenizlinin konuşması hızlı ve ritmiktir. Bu özellikler Karadenizlinin folkloruna da yansımıştır. Halk danslarındaki hareketlere ve ritme bakacak olursanız, bu bölgenin konuşmasındaki özellikleri görürsünüz. Orta Anadolu insanı toprakla haşır neşirdir. Genellikle toprağı ile baş başadır. Konuşması

da ağırdır. Diğer bölgeler için de, yukarıda saydığım özelliklerin dile yansıyıp, şive farklılıklarını oluşturmaları söz konusudur.

Ancak, bir de her dilin her toplumda benimsenmiş ölçülü (standart) bir kullanım biçimi vardır. Aslında standart kullanım da bir ağızdır. Ama bunun ses estetiği ve çekim özellikleri bakımından kulağa en güzel gelen ağız olduğu kabul edilir. Bu standart kullanım, her ülkenin tiyatro sahnelerinde, sinemalarında, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarında ortak bir kullanım olarak benimsenmiştir. Türkçede standart dil olarak genellikle orta sınıfın kullandığı "İstanbul Türkçesi" kabul edilmiştir. Ama bu yalnızca İstanbullunun konuştuğu Türkçe anlamına gelmez. Bir Diyarbakırlı, Rizeli, ya da herhangi bir şehirde yaşayan kişiler de standart kullanımı benimser.

Doğanın kendi yapısında sürekli bir değişim vardır. Bu, toplumlar için de geçerlidir. Diller de bu yasadan etkilenip belirli zamanlarda değişime uğrar. Hiçbir dil durağan değildir ve bu değişim standart kullanım için de geçerlidir.

Bir dilin kolları arasındaki yazı diline geçen farklılıklar ise o dilin lehçe farklılıklarıdır. Her ulusun bir yazı dili vardır. Buna "devlet dili" ya da"resmi dil" denir. Bir ülke sınırları içinde çeşitli diller konuşulabilir. Ancak genellikle onun bir resmi dili vardır. Resmi dil, devletin resmi işlemlerinde ve yazışmalarda kullanılan dil olarak kabul edilir.

Dünya dilleri ses ve sözcük yapıları, ayrıca cümle kuruluş biçimleri bakımından da ayrılıklar gösterirler. Bu nedenle diller genelde üçe ayrılır.

1) ***Ayrımlı Diller:*** Bu dillerde sözcükler tek hecelidir ve söz içinde değişikliğe uğramaz. Buna örnek olarak Çince, Siyamca ve Tibetçeyi gösterebiliriz.
2) ***Bitişimli Diller:*** Bu dillerde ise sözcük kökleri değişmez. Köklere birtakım ekler getirilerek sözcüklerde anlam ve ilişkilendirme değişikliği yapılır. Türkçe, Macarca, Fince gibi.
3) ***Bükünlü Diller:*** Bu dillerde eklerin kullanılmasının yanı sıra sözcük kökleri de farklı biçimler alarak anlam ve ilişki değişikliği içine girer. Arapça, Farsça, ve İtalyanca gibi...

TÜRKÇE

Türkiye Türkçesi, Türk dilleri ailesine bağlıdır. 6. yüzyılın başlarında kurulan Göktürk Devleti'nin dili olarak tarihteki yerini almıştır. Türkçenin yazılı metinlerdeki en eski örnekleri 8. yüzyılın başlarından başlayarak Talas, Yenisey, Orhun bölgelerinde bulunan taş yontular üzerindeki yazılarda görülmektedir. Bu dile Göktürkçe, yazısına da Göktürk yazısı denir. 8. yüzyıldan sonra Türkler, Uygurca ile de yazmışlar ve yazı dillerini geliştirmeye başlamışlardır.

Türklerin 10. yüzyıldan başlayarak Müslümanlığı kabul etmeleriyle birlikte, Arapça ve Farsçayla aralarında bir yakınlaşma başlamıştır. Bu da çok doğaldır. İleride, dünya imparatorluğu kuracak olan bir topluluğun, sanat ve kültürü gibi dilini de zenginleştirme ihtiyacı duyması olağandır. Ayrıca, Müslümanlığın kabul edilmesiyle, bu dinin diline yakınlaşma ihtiyacının duyulması da. Arap ülkelerinden ve İran'dan pek çok din adamının ve diğer konulardaki bilgin, yazar ve şairin Osmanlı topraklarına akın etmesi de Arapça ve Farsçanın Türkçeye girmesine neden olmuştur.

Türkler, göçebe bir topluluğun devamı olarak Anadolu topraklarında kurdukları devletin kültür yapısını oluştururken, kültür birikimleri kendilerininki kadar yeterli olmayan Türkmen, Azeri, Tatar Türklerinin kullandıkları Türkçeden yavaş yavaş uzaklaşıp daha eski ve geniş bir kültür birikimin taşıyan Arap ve Fars dillerine yönelmişler ve bu dillerden azımsanmayacak sözcük ve tamlamayı dillerine katmışlardır.

Arapça, Farsça sözcük ve tamlamaların önemli ölçüde yer aldığı Osmanlı Türkçesi, daha çok saray çevrelerinde, o dönemin "ulema" dediğimiz bilginleri ve aydınları tarafından kullanılmıştır. Osmanlı'nın halkı bu açıdan zorlamaması nedeniyle, bu ağır ve ağdalı dil, Anadolu topraklarında fazla etkili olmamıştır. Türkler, Anadolu'ya geldikten sonra bu topraklarda yaşayan Rumların ve Ermenilerin dillerindeki pek çok sözcüğü de Türkçeye katmıştır. Bu sözcüklerin çoğu, özellikle şehir isimleri, günümüz Türkçesinde de kullanılmaktadır.

XIX. yüzyıl sonlarından günümüze Türkçe, Arap ve Fars etkisinden büyük ölçüde arınmış, pek çok sözcük üretmiş, türetmiştir. Ayrıca halk dilinde yaşayan sözcükler de derlenmiştir. Böylece Türk dili tamlama ya da sözcük istilası yönünden Arapça ve Farsçanın etkisinden kurtulmuş, kendi kimliğine kavuşmuştur.

Hiçbir dil arı değildir. Diller, çeşitli nedenlerle birbirlerinden sürekli olarak etkilenmişler, bu etkilenme sonucunda da pek çok ortak sözcük kullanmışlardır. Avrupa uluslarının dilleri kendilerinden önceki iki önemli uygarlığın dilinden etkilenmiştir. Bunlardan biri Latincedir ki onun gerisinde büyük bir uygarlık kuran Roma İmparatorluğu vardır. Diğeri de Yunan uygarlığının dili olan Yunancadır. Doğuda bizi etkileyen iki uygarlık ise Arap ve Fars uygarlığıdır. Batı ve Doğu uygarlıkları arasında bir köprü konumunda olan Osmanlı İmparatorluğu bu dört kaynaktan da yararlanmış, bu dört uygarlığın dillerindeki kelimelerden pek çoğunu Türkçeye katmıştır. Bugün bunların bazıları yok olmuş, bazıları da hâlâ yaşamaktadır.

Türkçe, bu uygarlıkların dillerinden yararlanma gereğini duymuş olsa bile Anadolu'da, Yunus Emre, Mevlâna, Karacaoğlan, Dadaloğlu, Gevheri, Emrah, Dede Korkut gibi şair, düşünürler ve eserleri, Türkçeye sonsuza dek yaşayacak renk ve zenginlik kazandırmıştır. Daha sonra, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yetişmiş ama yaşamları Cumhuriyet döneminde sürmüş ya da Cumhuriyet döneminde doğmuş, değerli yazarlarımız geliştirmişlerdir Türkçeyi.

İmparatorluğun son dönemlerinde başlayan milliyetçilik ve Batılılaşma hareketlerinin etkisiyle, Türkçede de belirli bir değişim göze çarpar. Özellikle edebiyatçılar ve gazetecilerin bir bölümü, Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalar yerine Türkçelerini kullanmaya başlamışlardır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Osmanlı kurumlarının pek çoğu ya terk edilmiş ya da değişime uğratılmıştır. Bunlardan biri de yeni cumhuriyetin yeni kültür yapısıdır. Atatürk ve çevresindeki cumhuriyetçiler gericiliğin ve yobazlığın simgesi olarak gördükleri Arap ve Fars dil ve kültürünün sarmaladığı Osmanlı Türkçesini arındırıp, çağdaş ve ba-

ğımsız Türk kültürünün dili olan Türkçenin gelişip serpilmesi için önemli çalışmalar yapmış, değişiklikler gerçekleştirmişlerdir.

Ancak belirttiğim gibi bazı kelimeler Arapça, Farsça kökenli olmalarına rağmen artık Türkçeleşmiş kelimelerdir. Bunlar anlam ve çağrışım yönünden toplumsal yaşantıda kök salmıştır. Özellikle 1960'lı yıllarda, Türkçede "Öz Türkçe" akımı hız kazanınca pekçok kelimenin yerine kelimeler türetilmiş, üretilmiş, şimdiki Türk Cumhuriyetleri'nin Türkçelerinden kelimeler alınmıştır. Bu kelimelerin bazıları tutmuş bazıları da tutmamıştır. Bu kelimeler Türkçeye katılırken pek çok Arapça ve Farsça kökenli kelime atılmak istenmiş, bazıları da atılmıştır. Ancak, zaman içinde yeni kelimelerin atılan Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin anlamını karşılamadığı görülmüştür. Bu kelimeler, ister Arapça ister Farsça kökenli olsun, Türkçeye girdikten sonra zaman içinde çeşitli değişikliklere uğramış ve anlatımımızın bir parçası olmuştur. Vicdan, namus, şeref, cinayet, daire, devam, evlât, faiz, dâhî, ciddî, gazî, canî, cami, katil, halife, maden, maliye, macun, karar, kâğıt, ruh, aşk, aşık, ceza, memur, nane, rezalet, sahil, sakin, dünya, hayat, cumhuriyet, dikkat, şahane, harika, rüya, ihanet, mecbur, hayal, efsane ve benzeri yüzlerce kelimeyi Farsça ya da Arapçadan gelmelerine rağmen bugün hâlâ kullanmaktayız. Bu kelimeleri atabilir miyiz? *Dünya* yerine *yeryüzü, hayat* yerine *yaşam, rüya* yerine *düş, ihanet* yerine *aldatma, mecbur* yerine *zorunlu* kelimelerini kullanabilir miyiz? Bir kısmını belki. Fakat tümünü kullanamayız. Ama, o kelimelerin de kullanıldığı yerler vardır. Böylece bütünüyle eşanlamlı olmayan, yakın anlamlı kelimelerin işlevi, nüansı yani küçük anlam ayrılıklarını yaşatmasıdır. Bir dilde eşanlamlı sanılan kelimeler çok kere ince nüansları belirtir ki bu da dilin anlatım gücüne önemli bir zenginlik katar.

"İhanet" ile "aldatma" kelimeleri anlam olarak birbirine yakın olmakla birlikte farklılıkları vardır. Aldatma, basit bir eylemdir. Oysa, ihanet ağır, yaralayıcı bir anlama sahiptir. Vatanı aldatmazsınız, vatana ihanet edersiniz. Biraz önce kullandığım "dilin anlatım gücü" sözündeki "anlatım" kelimesini burada kullandım. Bu kelimenin Arapça kökenli karşılığı "ifade"-

dir. Kendini anlatmak, kendini ifade etmekle aynı anlama geliyor mu? O cümleyi devam ettirelim "dilin anlatım gücü o kadar zengin olur." Burada "zengin" yerine "varlıklı" kelimesini kullanabilir miyiz. Ama, ikisi de benim dilimin kelimeleri ve ikisini de kullanıyorum. "Hayal" kelimesini ele alalım. "Seni hayalimde yaşatıyorum" ya da "Dün gece seni hayal ettim" deki hayal kelimesinin yerine hangi kelimeyi kullanabiliriz? "İmgelem" ya da "imge"yi kullanabilir miyiz? Aşk kelimesinin yerine başka bir kelime koymaya olanak var mıdır?

Bir de, yüzyıllardır kullandığımız özel isimler var. Nedir bunlar? Şehir, kasaba isimleri. Yüzyıllar boyu en önemli ve en güzel iç denizlerden biri olan *Marmara'*nın adını değiştirmemişiz. Sözgelimi, Marmara, Rumcada "mermerler" demektir ve Marmara Denizi'nin en önemli adası olan Marmara adası yüzyıllar boyunca mermer çıkarılıp işlenen bir kara parçasıdır. Bundan ayrı olarak, kökenleri eski uygarlıkların değişik dillerine giden, *İstanbul, Bursa, Antalya, Konya, Ankara, Kayseri, İzmir, İzmit, Trabzon* gibi şehir isimlerini sayabiliriz. Yanlış anlaşılmasın, ben bu isimlerin değiştirilmesi gerektiğini savunmuyorum. Zaten böyle bir şey ilkellik ve şovenlik olur.

Şimdi de sanat isimlerine bir göz atalım: *tiyatro, sinema, resim, mimari, müzik, dekorasyon, minyatür, orkestra...* Ya da teknolojiyle ilgili isimleri bir düşünelim: *teknoloji, baraj, kamyon, fabrika, minibüs, otobüs, tren...* Oysa bu sözcüklerin yanında teknolojiyle ilgili kullandığımız Türkçe sözcükler de var: *Otomobil* yerine *araba, tayyare* yerine *uçak, teyp* yerine *ses alıcı* ve bana göre son yılların en güzel teknoloji sözcüğü: *Bilgisayar.* Bu kelimelerin hepsi Türkçedir. Hepsi bizim dilimizin anlatım gücüne hizmet eder.

Kelimeler canlı varlıklar gibidirler ve her canlı gibi doğarlar, yaşarlar ve ölürler. Ancak bazıları erken ölür, bazılarının da ömrü daha uzun olur. Bazı dillerde kelimeleri yaşamları çok uzun zaman sürebilir. Yüzyıllarca önce yazmış olan Shakespeare'in oyunlarındaki kelimeler böyledir. Ya da Racine ve Corneille'in Fransızcaya kazandırdıkları kelimeler. Kelimeleri yaşatanlar, onlara ruh verenler yazarlardır. O yazarlar da dilin kuyumcularıdır.

Ben, Türkçeye işlevsel ve yaşayan kelimeler kazandıranlara büyük saygı duyuyorum. Çünkü, o kişiler Türkçeyi zenginleştirmek adına büyük emekler harcamışlardır.

DİLİN GELİŞEBİLMESİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Dilin gelişebilmesindeki en önemli etkenlerden biri toplumların demokratik ve özgürlükçü yapısıdır. Çeşitli kısıtlama ve yasaklarla dili sınırlı kalıplara soktuğunuz zaman düşünceyi de kalıplara hapsedersiniz. Çünkü düşünceyi anlatan şey dildir. Dil de düşünce gibi yaşayan bir varlıktır ve sürekli olarak gelişme geneksinimi içindedir.

Dili kullanan ve gelişmesinde katkısı olan en önemli kesim, o dili yaşamının parçası haline getirmiş, hayal ve yaratıcı gücünü bir kuyumcu gibi dile işleyen romancılar, şairler, hikayeciler, tiyatro yazarları, felsefeciler, bilim adamları ve her gün büyük kitlelere ulaşan gazete yazarlarıdır.

Bir diğer önemli etken de, hiç kuşkusuz, eğitim ve öğretimdir. Ülkelerin yarınlarını biçimlendirecek olan çocukların ve gençlerin uygarlığı yakalayıp daha ilerlere taşımasını sağlayacak olan bir eğitim öğretimle yetiştirilmeleri gerekir. Öğretim ve eğitimimizdeki en önemli sorun, ülkemizin yarınlarını yaşatacak olan çocuklarımız ve gençlerimizin donanımını gerçekleştirmesi gereken nitelikli öğretmen sayısının artırılabilmesidir.

Televizyon, insanoğlunun en önemli buluşlarından biridir. Haberiyle, eğlencesiyle, kültürüyle, aktüalitesiyle, sanatıyla bütün dünyayı evinize taşır. Ancak, yozlukları, bilgisizlikleri, çapsızlıkları, zevksizlikleri de taşır. Yani iki yanı keskin kılıçtır. İyiye kullandığınız zaman size bir hizmet getirir, kötüye kullandığınız zaman da en büyük kötülüğü yapar. Hele bu aygıtın kapsama alanı bütün bir toplumsa, vereceği zarar tahmin edilemeyecek kadar çoktur. Ben pek çok kez iyi bir dizi ya da film senaryosunun neden çekilmediğini televizyon yöneticilerinin bazılarına sordu-

ğumda aldığım cevap ne olmuştur biliyor musunuz, "Fazla kaliteli". Burada tüm özel televizyonların yöneticilerini aynı kefeye koymak ya da özel televizyonların yaptıkları tüm programları kötülemek haksızlık olur. Tabii ki özel televizyonların yaptıkları iyi programlar da var. İyi, kötünün düşmanıdır derler, ama bazı durumlarda kötü iyinin düşmanı olabilir.

Özellikle televizyon gibi iletişim araçlarının amaçlarının başında eğlendirme gelir ama bunu toplumun kültürünü zedeleyerek yapmamak gerekir. Bizim gibi kültür ve eğitim düzeyi düşük olan toplumlara kötüyü verirseniz kötüyü, iyiyi verirseniz iyiyi kabul eder. Amaç, orta direğin düzeyine çakılı kalmak değil onları ifade becerisi yönünden daha yukarılara çekmektir.

Cumhuriyetle birlikte kültür ve sanat alanlarında gerçekleştirilen büyük atılımlar, yıllar geçtikçe yavaşladı, özellikle son 30-40 yıldır cılızlaştı ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakıldı. Atatürk ve çevresindeki kadro, cumhuriyetin kültür ve sanatla gelişip güçleneceğini çok iyi biliyordu. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra arka arkaya gerçekleştirilen kültür ve sanat atılımları, gerçekten bugün imrenilecek bir düzeyde olmuştur. Kültür ve sanata verilen önemin azalması dilimizi de olumsuz yönde etkiledi.

Yıllar yılı düşünürler, yazarlar bu uğurda çok uğraştılar. Sanat yapıtları yıllar yılı kültür düzeyleri ve sosyal donanımları son derece zayıf birtakım kişilerden oluşan, kendilerinde Türk ulusunun neyi okuyup neyi okumayacağına karar verme yetkisini gören "heyetlerin" kaba pençeleri altında sansüre uğradı. Bilgisiz ve çapsız yöneticilerin ve bürokratların baskısı ile pek çok düşünce ve sanat yapıtı gün ışığına çıkarılmadı. Çıkarılanlar ise akla gelmeyecek gerekçelerle yok edildi, tırpanlandı. Bu uygulamaları yapan kişiler, öteki yüzlerini döndüklerinde kültür ve sanatın öneminden, Türkçenin gelişmesi gerekliliğinden dem vurdular sürekli olarak. Ama, koyulan bu yasakların, bu kısıtlamaların, sanatın, kültürün ve dilin gelişmesini yok eden en önemli nedenler olduğunu hiç düşünmediler.

Kalemleriyle Türkçeyi geliştirip güzelleştiren yazarlar, yukarıda belirttiğim uygulamalar sonucu hapishanelere atıldı, ülkeyi

terk etmek zorunda bırakıldı ya da öldürüldü. Bu yazarların pek çoğu mucizeler gerçekleştirdi.Yazmak için yeterli beslenme ortamından uzak oldukları halde şiirlerinde, hikayelerinde, romanlarında Türk dilinin en güzel örneklerini vererek sonsuza dek yaşayacak olan hazineler bıraktılar. Bu yazarlarımız, baskıcı bir ortam yerine, batıdaki meslektaşları gibi daha özgür bir ortamda yapıtlarını yaratma olanağını elde etmiş olsalardı, akşam evlerine götürecekleri ekmeği nasıl bulacaklarını düşünmek zorunda kalmadan daha rahat koşullarda yazabilselerdi, ülkemiz dil ve kültür zenginliği açısından kim bilir nerelerde olurdu? Bu konuda yukarıda saydığım nedenlerle çok zaman kaybettik. Bu kaybedilen zaman ne yazık ki uygarlık yolunda kaybedilmiş zamandır.

DİLİN GELİŞMESİNDE EĞİTİMİN ÖNEMİ

Milli Eğitimimizin içinde bulunduğu en önemli sorunlardan biri de yeterli sayıda nitelikli öğretmen yetiştirilememesidir. Nitelikli öğretmen yetiştirseniz bile, onlara sunulan bu maddi olanaklarla, öğretmenler de zamanla niteliklerinden kaybedeceklerdir. Yarınlarınızı emanet ettiğiniz öğretmenlere komik paralar ödeyerek, görevlerini verimli bir biçimde yerine getirebilmelerini nasıl sağlayabilirsiniz? Kültürel ve sosyal donanımlarını geliştirecek olanaklardan yararlanmalarını nasıl bekleyebilirsiniz? Siz, ilk öğretimi 8 değil isterseniz 10 yıla çıkarın, önemli olan yıl sayısı değil, önemli olan uyguladığınız yöntem ve verdiğiniz bilgidir. Yani, amaç eğitebilmek ve öğretebilmektir. Elinizde yeteri kadar nitelikli öğretmen yoksa bu eğitme ve öğretme işini nasıl yapabilirsiniz?

Dilin, çocuklar ve gençler tarafından doğru ve güzel kullanılabilmesi aile ocağında başlar, daha etkili bir biçimde de ilköğretim ve lisede devam eder. Bu nedenle de eğitim süreci içinde yalnızca Türkçe ve edebiyat öğretmenlerinin Türkçeyi iyi bilmesi, iyi konuşabilmesi yeterli değildir. Diğer derslerin öğretmen-

lerinin de Türkçeyi iyi bilmeleri, iyi ve doğru konuşmaları gerekir. Hangi dilde olursa olsun öğretmen anlattığı konuyu ne kadar güzel ve doğru bir biçimde sunarsa, onu öğrenmek için dinleyen öğrenci topluluğunu o ölçüde etkisi altına alacak ve öğretme eylemini başarıyla uygulayacaktır. Bozuk, kötü ve anlaşılmaz bir dille konuşan öğretmen, kendi konusunu istediği kadar iyi bilse de o bilgiyi öğrenci topluluğuna aktaramaz. Çünkü öğrencilerle gerekli iletişimi kuramaz.

İnsanı insan yapan en önemli öğelerden biri onun sosyal donanımıdır. Ülke olarak teknolojide gelişmiş olabilirsiniz, yurdu bilgisayar ağıyla örebilirsiniz. Ama, bütün bunlardan daha önemli olan nitelikli insanın yaratılabilmesidir. Bu da ancak kültür ve bilgi donanımıyla sağlanabilir. Bu bakımdan, okullarımızda Türkçe, edebiyat ve felsefe derslerine en az diğer dersler kadar önem verilmesi gerekmektedir. Türkçe, edebiyat, felsefe ve mantık dersleri, eğitim-öğretim sürecindeki gençlerin sorunlara doğru bakabilmelerini, düşünce boyutlarının genişlemesini ve düşüncelerini yazı ve konuşma yoluyla ifade edebilmelerini sağlayan en önemli derslerdir. Yani, insanın kişiliğini, kimliğini oluşturan donanım kaynaklarıdır.

Ne yazık ki uzun yıllardır bu derslere yeterli önem verilmedi. Bunun başlıca nedenlerinden biri ise üniversite ve lise sınav sistemimizdir. Hepimizin şikâyetçi olduğu bu sistemde gençler, ilkokuldan başlayarak kalıplaşmış, ezbere dayanan bir hazırlık süreci içine girmektedirler. Böylece de düşüncenin boyutları sınırlandırılmakta, yaratıcılığın zenginleşip gelişebilmesi ve onun dille anlatımı kısıtlanmaktadır. Neredeyse herkes çocuklarının Türkçeyi kötü yazıp, kötü konuştuğundan şikâyet ediyor. Gençlerin suçu mu bu? Hayır. Çocuklarımız, dokuz yaşından başlayarak, yaşadıklarını bile fark etmeyecekleri bir dünyanın içine hapsedilmektedir. Bu genç insanlar, iyi bir liseye, daha sonra da üniversiteye girmek amacına programlanmaktadırlar. Üniversite ve lise sınavları nedeniyle kursların, özel derslerin dışında, başka güzelliklerin de olduğunun farkına bile varamamaktadırlar... Sanata, kültüre zaman ayıramamakta, bir şablon sistemi daha doğrusu sistemsizliği içinde üniversiteye hazır-

lık kurslarıyla boğuşmaktadır. O zaman da, doğru düşünme, karar verme, sorgulama, kendini ifade etme konularında ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Lise eğitiminin amacı nedir? Gençlere belirli bir kültür vermek ve onları üniversiteye hazırlamak. Ama ülkemizde yıllardır şaşırtıcı ve düşündürücü bir uygulama geçerlidir. Dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir uygulama ile devlet, yıllar önce öğrencilerine, "Benim lise eğitimim sizi üniversiteye hazırlayamıyor, buyurun özel dershanelere, sizi onlar hazırlasın" dedi. Parası olanlar özel dershanelere gitti. Peki parası olmayanlar ne yaptı? Bu mudur devletin gençlerine sağlaması gereken eğitim eşitliği? Bu dershaneler, giderek bütün Türkiye'yi kapladı. O kadar ki son yıllarda lise son sınıflarda ders yapılmaz oldu. Yani devlet neredeyse her şeyi özel dershanelere bıraktı. Dershanelere ödenen paralar milyarlarca doları buldu. Ve şimdi kimse işin içinden çıkamıyor.

Gençler kendilerini ifade edebilmek konusunda en ufak bir çaba gösterme fırsatına sahip olamadıkları gibi, böyle bir çaba gösterme konusunda kendilerine hiçbir telkinde bulunulmamaktadır. Böylece yaşamları boyunca, yazı ve konuşma dilinin doğru ve güzel kullanılmasının ne kadar önemli olduğunun bilincine varamamaktadırlar.

Ancak, bu derslere önem vermek demek, örneğin Türkçe ve edebiyat derslerinin sayılarını artırmak demek değildir. O derslerde çocukların ve gençlerin dil açısından beslenebilmelerinin de sağlanması gerekir. Bu beslenme de, Türkçenin en güzel örneklerini vermiş yazarların, şairlerin yapıtlarının okutulup incelenmesiyle gerçekleştirilebilir. Beş yıl öncenin, lise son sınıf edebiyat kitabına bir göz atacak olursanız, kitabın Halide Edip Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" romanıyla bittiğini görürsünüz. Halide Edip Adıvar bu romanı 1922 yılında yazmıştır. Yani edebiyatımız, 1922 yılından sonra okul ders kitaplarına girmemiştir. Cumhuriyetin 80. yılını coşkuyla kutladık, nutuklar attık, gösteriler yaptık. Cumhuriyetimizle övündük. Ama bir yandan da 80 yıllık "Cumhuriyet Edebiyatını" yok saydık. Adlarını burada yazmakla bitiremeyeceğim çok değerli yazarlarımız yok sayıl-

dı. Çileler ve acılar çekerek çoğu zaman hak ettikleri övgüyü alamadan, yapıtlarıyla Türkçenin gelişmesi ve zenginleşmesi için bir ömür harcamış olan Cumhuriyet döneminin pırıl pırıl yazarları... Yeni yeni bu yazarlarımız ders kitaplarında yer almaya başladı.

Ondan sonra da çocuklarımız, gençlerimiz kendi dilleri konusunda duyarsız diye onları suçluyoruz. Siz 80 yıllık bir edebiyat birikimini yok sayıp, Türkçeyi en güzel biçimde yazan yazarlardan örnekler vermezseniz gençlerin okuma alışkanlıklarını nasıl sağlarsınız? 80 yıl önceki Türkçeden örnekler verirken, günümüz Türkçesini bunca güzel kullanan yazarlardan örnekler vermezseniz, gençlerimizin Türkçelerinin gelişmesini nasıl sağlayabilirsiniz?

Dilin, güzel ve doğru konuşulduğu en önemli mekânların başında tiyatro sahneleri gelir. Günümüze baktığımızda, yıllardır yaşanan sanat ve kültür savurganlığından tiyatro da payına düşeni almış, ülkemizde son on beş, yirmi yıldır tiyatroya verilen önem ve değer giderek azalmıştır. Oysa, tiyatro bir okuldur, sunduğu bütün güzelliklerin yanında yaşamın bir yansımasıdır. Bütün uygar ülkelerde tiyatrolar, konuşulan dillerin insan sesiyle bestelendikleri sanat ortamlarıdır. Türkiye'nin yetiştirdiği en büyük kültür ve sanat adamlarından biri olan Muhsin Ertuğrul, 1961 yılında yazmış olduğu bir yazıda, bakın, ülkemizin bugünleri konusunda bizleri nasıl uyarmış.

> "İnsanın en değerli varlığı vücudu ve ruhudur. Hastane gövdelerin, tiyatro ruhların şifa kaynağıdır. Ruhsuz adam bir kalıptır. Düşünmekten, duymaktan, insanlıktan, iyi ile kötüyü ayırt etmekten uzak bir kalıp." "...Ömrü boyunca tiyatrosuz kalan bir toplum, önce dilini yitirir, geleneğini unutur, sonra bütün bağları çözülür, sokağa düşer. En büyük kötülük birbirimizden ayrıldığımız gün başlar."

Bugün, çeşitli nedenlerle, pek çok söyleme yanlışı ile karşılaşmaktayız. Özellikle kitle iletişim araçlarında duyulan bu yanlışlar bazen o kadar fazla oluyor ki insanı gerçekten hayrete düşürüyor. Kitle iletişim araçları, adı üzerinde, büyük kitlelere seslenen

kurumlardır. Bu kurumlar, tiyatro, sinema, televizyon ve radyodur. Bu kurumlar, ulusların dillerinin en iyi konuşulduğu kurumlar olmalıdır. Bu kurumlarda yapılan dil yanlışları topluluğu etkiler ve toplumda hemen bunun yansıması görülür. Bu nedenle kitle iletişim araçlarında söz söyleyen kişiler, birer konuşma öğretmenidir. Onların dil yanlışı yapmaya hakları yoktur.

İnsan

Nedir insan?

İnsan, belirli bir zaman diliminde var oluşu doğal ve toplumsal koşullarla belirlenen ve çevresiyle ilişki-iletişim kurabilen bir varlıktır.

Bedeni olan ve bu bedenini kullanma özelliklerine sahip bir canlıdır. Bu bedenin içinde beyni olan ve beyin özelliklerini kullanabilme yeteneklerine sahip bir canlıdır. Yine bu bedenin içinde ruhsal özellikleri olan bir canlıdır.

Sesi olan ve sesini kullanma özelliklerine sahip bir canlıdır. Biz önce onun iki özelliğini görürüz ve duyarız:

Beden özelliklerini ve ses özelliklerini.

Karşımızdaki insana bazen, "rol yapma" ya da "oynama" deriz. Bu elbette bir serzeniştir.

Peki, bir insana oyuncu olmadığı halde acaba ne zaman "rol yapma" denir?

Samimiyetsiz olduğu zaman, numara yaptığı zaman, yalan söylediği zaman. Rol yapmak, aktörün sanatsal icraatıdır. Yani meslekî bir tanımlamadır.

Ancak, her ne kadar aktörün görevi, genel anlamda, rol yapmak ya da oynamak olarak belirlenmişse de, aktör, sahne üzerinde ya da kamera karşısında rolünü oynarken başarısızsa, yönetmen tarafından "rol yapma" ya da "oynama" diye uyarılır. Böyle bir uyarı aslında, aktöre de bir serzeniş sayılır. Bu onun başarısız olduğu anlamına gelir.

Aktörün sahnede ya da kamera karşısında başarısız olması ne demektir:

Samimi olmaması, konuşmasının ve hareketlerinin abartı-

lı olması, doğru duyguları, doğru anlatımla seyirciye aktaramamaması.

Sonuç olarak, yaşamdaki insanla sahnedeki insanın, kendilerini ifade etmelerinde aynı doğrular geçerlidir.

Büyük oyun yazarı William Shakespeare'in *Beğendiğiniz Gibi* oyununda Jaques şöyle der: "Bütün dünya bir oyun sahnesidir. Kadın, erkek bütün insanlar da sadece oyuncular. Her birinin giriş ve çıkış zamanları vardır.

Perdeleri yedi çağ olan oyunda insan pek çok rol oynar"(*) Evet, gerçekten de dünya bir oyun sahnesidir, oyun sahnesi de bir dünya.

Oyun sahnesi, yeryüzünün her yerindeki her tür yaşantıyı bir ayna gibi yansıtır. Ama bu ayna, sanatın büyülü bir yansımasıdır. Bu yansımanın elden geldiğince gerçekçi olması gerekir ki sahne, yaşamın gerçeklerini çarpıtmadan yansıtabilsin.

Öte yandan yaşamın gerçeklerini bire bir dokuyup yaşayan da insandır.

Sahnede bir insanı yaratıp yaşatana "sanat aktörü", yaşamı bire bir yaşayana da "yaşam aktörü" denebilir.

Tiyatro ve sinema yaşamın aynalarıdır. İki saatlik oyunun ya da filmin her anı gerçek yaşamdan kesitlerdir. Bu aynadan sürekli olarak değişik yaşamlar yansır. Bu yansımanın seyirciye ulaştığı her anın, yaşatılan bir gerçeklik içinde olması gerekir.

Demek ki oyuncunun görevi seyirciyi yaşatmaktır. Ama, onun seyirciyi yaşatabilmesi için önce kendisinin yaşaması gerekir. Duyguları, bedeni, sesi ve konuşmasıyla gerçekleştirir bu eylemi. Ama, bütün bunları yönlendiren önemli bir güç vardır: konsantrasyon. Yani "beyinsel yoğunlaşma."

Konsantrasyon, kişinin beynindeki enerji santralidir. Herhangi bir işi yaparken güçlü bir konsantrasyon içinde olmak gerekir. Yapılan işte beyinsel yoğunlaşma bedensel yoğunlaşmayı da oluşturur. Konsantrasyondan yoksun olarak yapılan işin sonu-

---

(*) W. Shakespeare, *Beğendiğiniz Gibi,* Çeviren: Orhan Burian. Perde II. Sahne vii.

cunda gerekli başarıyı elde etmek zordur. Çünkü, yapılan iş yeryüzündeki en önemli varlık olan insanı yaşatmaktır, insanı yaratmaktır.

Aktör oynadığı bir insanı yaratırken, beden ve fonetik, yani hareket ve konuşma özelliklerini kullanır. Ama bu özelliklerini doğru bir biçimde kullanabilmesi için, bazı birikimlerin harekete geçip devreye girmesi gerekir: Bunlar bilgi birikimi, gözlem birikimidir.

Aktör, sahnede ya da perdede, yaratacağı kişinin oluşma sürecini, bilgisini, o güne kadar gözleyip beyninde depoladığı değişik kimlik ve kişilikleri yaşam platformuna taşıyarak gerçekleştirir. Ama, bu uygulamaları yaparken araştırma ve inceleme sonucu gözlem birikimini hem sorgular hem de sağlamasını yaparak doğruya yaklaşmaya çalışır.

Canlandırmanız gereken kişilik bir hırsız, bir doktor, bir milletvekili, bir asker, bir fahişe olabilir ama, nasıl bir doktor, nasıl bir asker ya da nasıl bir fahişe? Öyle ya binlerce fahişe, binlerce doktor binlerce asker var çevremizde, ama bunların hiçbiri fizik olarak, kişilik olarak birbirlerine benzemez.

O zaman karşımıza bir soru çıkar; sahnede canlandıracağımız oyundaki asker, doktor ya da milletvekili sözcükler aracılığı ile fiziksel ve ruhsal olarak nasıl ele alınmıştır? Aktörün, önce bunu doğru bir biçimde anlayıp çözümlemesi gerekir.

İşte aktörün, yaratacağı kişiliği anlama ve çözümleme süreci, bilgi ve gözlem birikimiyle bütünleşip yavaş yavaş canlanır. Et, kemik ve ruha bürünür. Sonra da oyuncunun canlandırma gücüyle hayat bulur.

Aktörün başarısızlığı, yukarıda belirttiğim öğelerin birkaçının ya da çoğunun sahnede ya da perdede doğru bir biçimde gerçekleşememesinden kaynaklanır.

Kişiliği doğru bir biçimde yaratamayınca o yanlış kişilik, sahne üzerinde anlatılmak istenen yaşam kesitinde de yanlış olacak, bu yüzden oyunun diğer kişilikleriyle yanlış bir iletişim içinde yaşayacaktır. Yani yanlış yaşayacaktır. Bu da oyunun ya da filmin gerçekçi bir biçimde seyirciye yansıyamamasına yol açacaktır.

Oysa yaşam aktörü, yaşamında değişik kişiliklere bürünmez. Onun tek kişiliği vardır. O kişilik de kendisidir. O zaman onun, kişiliğini doğru yönde oluşturup geliştirmesi gerekir.

Sanat aktörü, bir yazar tarafından yazılmış olan yaşamı canlandırır. Yaşam aktörü ise yaşamdaki rolünü kendi yazar ve canlandırır. Onun yaşamdaki diğer aktörlerle ilişkilerini doğru ve olumlu bir iletişimle kurması gerekir.

Doğadaki her şeyin kendine özgü mantıksal bir temeli vardır. Doğanın mantıksallığını zorlarsanız, siz de zor durumda kalırsınınız. Doğanın mantıksallığı bilimsel olarak açıklanır. Bu gerçeğe aykırı davranmak, insanın kendisine ve toplumuna ve hatta insanlığa yanlış yapması demektir.

Yaşam ise dengeler ve denklemler üzerine kurulmuştur. Bu denge ve denklemlerin bazıları bizim elimizdedir, bazıları da bizim dışımızdaki belirli güçlerin elindedir.

Bizim yönetimimizdeki denklemlerin artması, yaşamdaki iletişimde dizginlerin bizim elimize geçmesi demektir. Bu da başarı oranımızın artması anlamına gelir.

Yaşamdaki aktörün de, yaşamın herhangi bir etkinliği içinde kendini doğru bir biçimde ifade edebilmesi için "gerekli şeylerin" doğru bir biçimde oluşup gerçekçi bir biçimde yaşam bulması gerekir.

Yaşamın herhangi bir etkinliği derken neyi kastettiğim konusunda bir soru işareti belirebilir. Buna şöyle bir cevap verilebilirim:

Tüm insan ilişkilerinde, iş hayatındaki ilişkilerden sosyal hayatın tüm ilişkilerine kadar bütün ilişkilerde, yani iletişimde. Bütün yaşam bir iletişim örgüsü değil midir zaten? İletişimde, öncelikle kendini doğru ifade edebilmek için, insan ilişkilerinde sağlam ve doğru malzemeyle yapılmış köprüleri kurmak gerekir.

Bir çocuğun hayatta başarılı olması istenir. Anneler, babalar, çocuklarının geleceği konusunda çeşitli dileklerde bulunurlar. İlk ve en önemli dilek, elbette sağlıklı büyümeleridir. Sonra iyi bir eğitim görmesi, bahtının açık, hayat şansının yüksek olması, bol kazançlı bir işi olup, mutlu bir yuva kurması arzulanır.

Bu arzu ve istekler bazen, "benim çocuğum büyüyünce baş-

bakan ya da cumhurbaşkanı olacak" gibi abartılı dileklere kadar gidip dayanabilir. Bütün bu dileklerin altında çocuğun büyüdükten sonra başarılı olması özlemi yatmaktadır. Bu da çok anlaşılır bir özlemdir.

Anne baba, bir yaşam aktörü(*) olan çocuklarının yaşamda hep baş rol oynamasını istemektedirler.

(*) Burada "aktör" kelimesini kullanıyorum. Çünkü, bu sanatın adı aktörlüktür. Meslekî açıdan genellediğiniz zaman oyuncuya aktör denir. Cinsiyet açısından özele indirgediğinizde ise erkek oyuncuya "aktör," kadın oyuncuya da "aktris" denir. Önceleri oyunculara "aktör" denirken, sonra "oyuncu" denilmeye başlandı. İngilizce "player" kelimesinin çevirisi olarak girdi Türkçeye. Ben de daha çok bu sözcüğü kullanıyorum. Bu bölümde oyuncu yerine aktörü kullanmaya başlamamın nedeni, temelde sahne insanı ile yaşam insanı arasında bir paralellik kurup bazı temel sorunları bu paralellik üzerine oturtmaya çalışma isteğimdir. O yüzden de sahne insanını "sanat aktörü", yaşam insanını da "yaşam aktörü" sözcükleriyle tanımlamaya çalıştım. Yaşam insanına "yaşam oyuncusu" deseydim, bu isimlendirme başka anlamlara çekilebilirdi.

Konuşan İnsan

Kargaşa, kavga, daha kısa zamanda daha çok insan öldürebilmek için bulunup imal edilmiş sayısız silah ve onların neden olduğu ölümler, ıstıraplar... Vahşi ve acımasız bir para kazanma hırsı, insanlara daha mutlu bir yaşam vaat eden rejimler, onların yeryüzünü kana bulayan liderleri... İrili ufaklı savaşların yanında insanlığın gördüğü en büyük, en acımasız iki savaşla 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçerken, temel değerlerin ciddi bir biçimde değişimini yaşamakta insanoğlu. Her ne kadar, yakıp yıkarak, kan akıtarak üstünlüğünü gösterme hastalığı ile çırpınan ve haykıran sahte liderler hâlâ ortalarda dolaşsa da, bilgi çağı iletişiminin getirdiği yeni değer yargıları sayesinde insanlık bu liderlerle alay etmeye başladı. Belki bir süre daha kan akacak, insanlar açlıkla boğuşacak, ama yakında insanlık, bu lider tiplerini başlarından atacak ve bir daha geri dönme şansını vermeden onları tarihin çöplüğüne yuvarlayacak.

İnsanı bu yeni yüzyılda yaşatıp mutlu edecek temel öğeler, insanî değerlerin yaşatılması yolunda kullanılabilecek bilgi ve iletişim denen iki ana güçtür. Yine hepimizin bildiği gibi bu iletişimin sağlanabilmesi için dünyamız büyük bir iletişim ağıyla sarmalanmış durumda. Bu ağ giderek büyüyecek, yoğunlaşacak. Bu yoğun iletişim yollarıyla bilgilerin gelip gitmesi sonucu insan, tarihinin hiçbir döneminde görmediği bir bilgi alışverişine ve zenginliğine sahip olacaktır. Ancak, iletişim araçları ne kadar gelişmiş ve yaygınlaştırılmış, bilgi akımı ne derece yoğun olursa olsun, bu bilgi ve iletişimin merkezinde ve özünde insan vardır. Karar verme, sorgulama, inandırma, etkileme, duygulandırma ve buna benzer pek çok konuda insanla insan karşı karşıyadır... "konuşan insan."

Yaşamımızın en önemli etkinliklerinden biri konuşmaktır. Bir insan için konuşma hava ve su kadar gereklidir. Çünkü, kişiler ya da topluluklarla kurulan iletişimin en önemli aracı konuşmadır. Karşınızdaki kişiyi görmeden ya da onun sizi görme olanağı olmadan da konuşarak iletişim kurabilirsiniz. Bunun en bilinen örneği telefon konuşmalardır.

İnsanın en önemli özelliklerinden biri de onun düşünebilme yeteneğidir. Dünyamızın bugün yakalamış olduğu uygarlık düzeyinin temelinde insanın düşünebilme yeteneği yatmaktadır. Bu düşünebilme yeteneği uygarlık düzeyinin temelini oluşturuyorsa, bu temel üzerine oturtulan binanın yapımında bu düşüncelerin ifade edilebilmesi yatmaktadır. Yani, insanın düşünüp bunu çeşitli biçimlerde ifade edebilmesiyle uygarlık başlamış ve gelişmiştir. Ama, bu ifade ister yazarak, ister konuşarak olsun, ancak doğru, güzel ve işlevsel bir biçimde gerçekleşebilirse amacına ulaşabilir.

İşiniz konusunda ya da genel kültür olarak çok geniş bir donanım ve birikime sahip olabilirsiniz. Ama, konuşma eylemini iyi ve doğru bir biçimde gerçekleştiremiyorsanız o bilgi ve birikiminizi iyi bir biçimde kullanamıyorsunuz demektir. Sizinle aynı işi yapan, ama o konuda sizin kadar bilgi ve beceriye sahip olmayan bir başka kişi, sizden daha iyi konuşabilme becerisine sahipse, sizden daha az olan bilgisini daha iyi anlatabileceği için sizden daha başarılı bir konumda görülebilir. Bu da kendinize yaptığınız bir haksızlıktır. Mesleğinde başarılı olan kişilere bakacak olursanız çoğunun iyi konuşan kişiler olduğunu görürsünüz. Yalnız iş yaşamında değil, aynı zamanda sosyal yaşamda da, aşk yaşamında da beğenilen, geniş bir insan topluluğu ile çevrili, dostluğundan zevk duyulan kişiler, kendini iyi ifade edebilen kişilerdir. Çünkü, konuşma, kişisel niteliğin önemli bir göstergesidir. Liderler, lider oldukları için iyi konuşmazlar. İyi konuştukları için lider olurlar.

Yazı ve konuşmanın sınırları da dilin olanaklarıyla belirlenmiştir. Bu sınırların içinde dilin taşıdığı bütün bir dünya ve yaşam yatmaktadır. Yaşamın her alanında dil, insanoğlunun ayrılmaz bir parçasıdır. Dilin gelişmesiyle uygarlık gelişmiş, uygarlığın gelişmesiyle de dil zenginleşmiştir.

Yukarıda "insan"ı ele alırken yaşam aktörü deyimini kullandım ve kendini ifade ederken sanat aktörüyle benzerliklerini, ilişkilerini dile getirmeye çalıştım. Yaşam aktörü de kendini ifade ederken, tıpkı sanat aktörü gibi bedenini ve ses olanaklarını kullanır.

Bir arkadaşınızla oturmuş dedikodu yaparken ya da birine başınızdan geçen bir olayı anlatırkenki beden hareketleriniz ve ses olanaklarınızı kullanma biçiminiz, topluluk önünde konuşurken ya da sınıfta ders anlatırken, şirketinizdeki bir toplantıda ya da bir malı pazarladığınız anda ya da gözleri sizin üzerinizde bir topluluğun önünden yürürken, beden hareketleriniz ve ses olanaklarınızı kullanma biçiminiz arasında önemli bir fark vardır.

Saydığım bu ortamlar birer sahnedir. İsterseniz bunlara hayat sahnesi diyelim.

Orada kendinize çeki düzen vermek zorundasınızdır. Beden duruşunuza ve beden anlatımınıza özen göstermeniz gerekir. Konuşmanız inandırıcı ve etkileyici olmalıdır. Bunun için bilgi konsantrasyonuna girip bu bilgileri doğru bir biçimde konuşma ve ses organlarımıza akıtmanız gerekir. Çünkü, yukarıda saydığım eylemleri gerçekleştirmek için rolünüzü başarılı bir biçimde yaşayıp yaşatmalısınız. Yaşam bir oyun sayılabilirse, önemli olan yapılan işten zevk alıp oyunu oynamaktır. Oyunu rahat ve doğru oynamaktır.

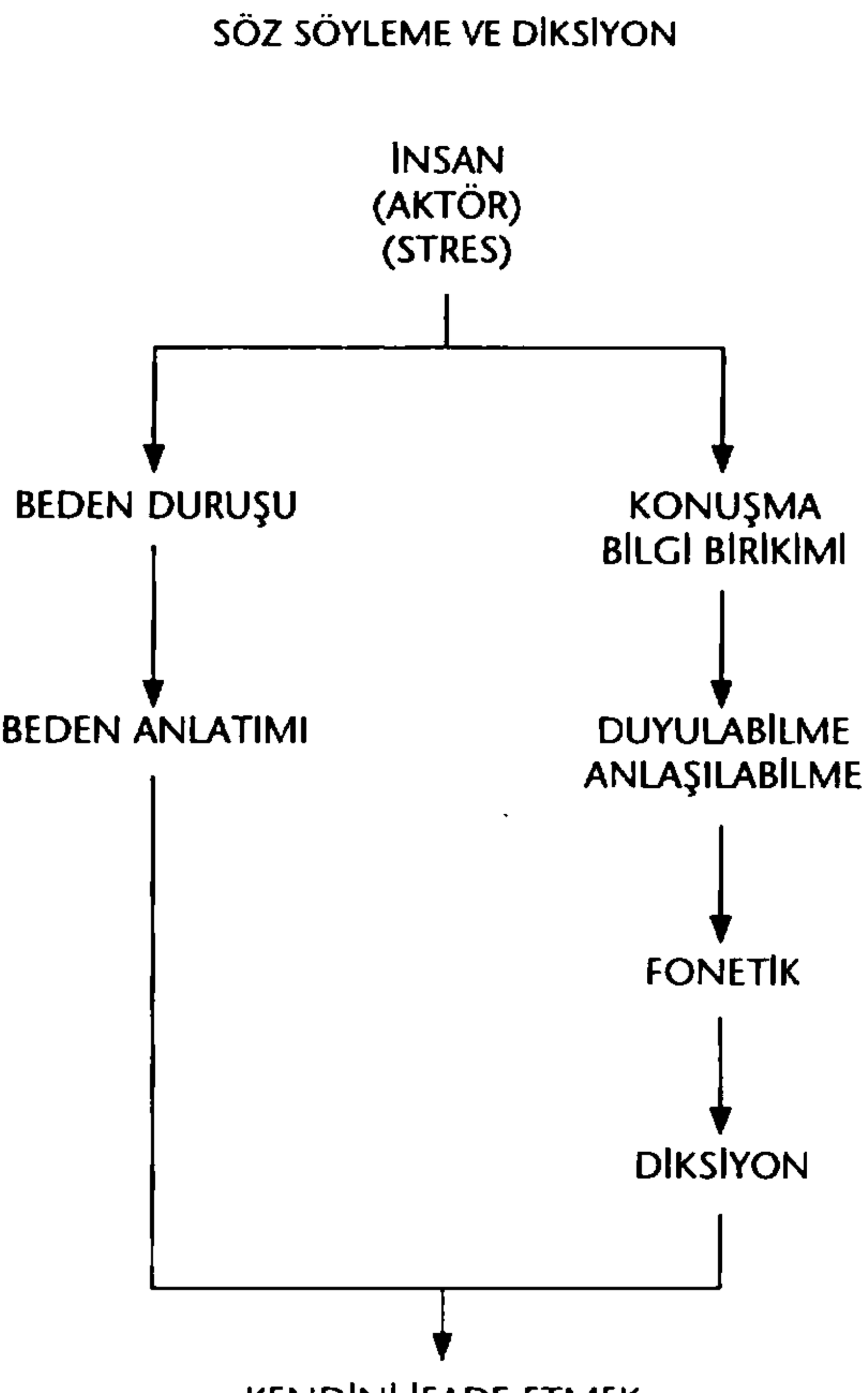
Tiyatroda aktör, beden ve ses olanaklarını kullanabilen bir enstrüman olarak tanımlanır.

Yaşam aktörü için de aynı tanımlama geçerlidir bence. Sanat aktörü de yaşam aktörü de duygu ve düşüncelerini beden anlatımı ve konuşmasıyla anlatır.

Şimdi insanın kendini ifade edebilmesi sürecini nicelemeye başlayalım. Yan sayfada gördüğünüz çizelge bu sürecin oluşmasını, değişik fonksiyonların birbiriyle ilişkisini ele alıyor.

Kendini ifadede bu fonksiyonlardan (olgulardan) birinde ya da birkaçında sorun varsa genellikle kişinin kendini ifadesinde bir sorun var demektir.

Şimdi bu fonksiyonları tek tek ele alalım.

BEDEN DURUŞU

Beden, insanın yaşamdaki zaman diliminde ve dünya üzerinde yer alan maddi varlığıdır. Bu bedenin içinde onun yaşamını, hareketlerini barındıran müthiş bir mekanizma yer alır. Bizim için burada önemli olan normal bir insan bedeninin hareketsizken ya da hareket halindeki durumunun incelenmesidir. Çünkü, beden plastiğimizin durumu kendimizi ifade edebilmekte çok önemli bir işlev yüklenmiştir. Bu ifade bazen tüm bedenle bazen de bedenin çeşitli organlarıyla gerçekleştirilir.

Bunlar; gözlerimiz, yüzümüz, omuzlarımız, kollarımız, ellerimiz, parmaklarımız, sırtımız, belimiz, bacaklarımız, dizlerimiz, ayaklarımızdır. Bedeni ya da organları kullanırken, yapılacak hareketin yumuşak olmasını sağlayabilmek için bunların belirli bir yumuşaklık içinde olması gerekir. Bu nedenle de bedenimizin öncelikle gerginlikten (stres) kurtarılması çok önemlidir. Tiyatroda, aktör, "Beden plastiği ve ses olanaklarına sahip bir enstrüman" diye tanımlanır. Yani bir müzik aleti... Bu müzik aletinden gerekli seslerin alınabilmesi için aletin gerekli kıvamda ve kalitede olması gerekir.

Bedenimizde oluşan psikolojik, dolayısıyla fiziksel gerginliğin sağlığımıza zararlarını, sürekli olarak, çeşitli yayın organlarında okur, haber programlarında izler, yetkili kişilerden dinleriz. Gerçekten de, gerginliğin pek çok zararı vardır bedenimize ve beynimize.

Bence, stres ya da gerginlik beyinde oluşan çevre kirliliğidir. Beynimizde oluşan bu kirlilik, kaslarımıza akar ve bedenimizde bir gerginliğe neden olur. Bu gerginliğin beyinde oluşmasının pek çok nedeni vardır. Bu neden kişiye göre değişir ve kişinin bedeni üzerinde değişik etkiler yapar. Her ne kadar, çağımızda bu gerginlikle yaşamak bir yaşam biçimine dönüşmüşse de, bu sorundan uzaklaşmanın yollarını aramak, bedeni kullanma ve sağlık açısından gereklidir.

Yukarıda da belirttiğim gibi bedensel gerginliğin nedeni beyinsel gerginliktir. Bu nedenle de beyinsel gerginliği alt etmeden, bedensel gerginliği kolay kolay yok edemezsiniz. Beynimizi irademizin gücüyle yönlendirmek ise kendi elimizdedir. Bilinçaltımızda oluşan gereksiz ve zararlı maddeleri belirli yöntemlerle oradan söküp atarak elde edeceğimiz beyinsel gevşemeyi bedenimize aktarıp gerginlikten arınabiliriz.

Gerginlik içinde olan bir kişi günlük yaşamında farkında olmadığı bir yorgunluk içindedir. Bu nedenle de yaptığı işten yeterli verimi alamaz. Çünkü, gerginliğin kaslarımız üzerindeki baskısı nedeniyle oluşturduğu yorgunluk, hiçbir iş yapmasak bile, enerjimizin bir kısmını alıp götürür. Ayrıca, kaslardaki gerginlik, bedeni sert bir görünüm içine sokar. Bu da estetik açıdan hoş olmayan

bir görünümdür. Gergin bir beden çevresine bir çeşit elektrik yayar. Bu kişilerle kolay ilişki kuramazsınız. Sanki çevrelerine bir duvar örülmüştür. Gidip gidip o duvara çarparsınız.

Beden gerginliği nefes sistemini, sesi ve boğumlanmayı, dolayısıyla da konuşmayı olumsuz yönde etkiler. Bedendeki gerginlik bu sistemlerin kaslarını da etkileyeceğinden pek çok sorun ortaya çıkacaktır. Gergin bir beden ile aldığımız nefes yeterli değildir. Nefesin doğru alınmasını sağlayan kaburga kemiklerimiz ve diyaframımızın(*) gerekli hareketleri yapmasını zorlaştırır. Bu da akciğerlerimize yeterli havanın girmesini engeller. Bedenimiz, gerekli oksijeni alamadığı için de çeşitli sağlık sorunlarıyla karşılaşabiliriz. Konuşma açısından baktığımızda ise, yeterli nefesi alıp onu gerektiği gibi denetleyemezsek sesimizi iyi ve doğru biçimde kullanamayız. Çünkü sesi oluşturan güç nefestir.

Bedenimizdeki gerginlik, boyun ve gırtlak bölgemizi de etkileyeceğinden ses tellerimiz ve onların bağlantılı olduğu kaslarda da bir baskı oluşacak, bu da yeterli ve güzel bir ses elde etmeyi güçleştirecektir. Çene ve ağız organlarımızın bağlı olduğu kaslardaki gerginlik yine sesimizi ve boğumlanmamızı(**) etkileyecektir. Bütün bunlar duyulabilirlik ve anlaşılabilirlik konularında sorunlar yaratacaktır. Yukarıda belirtilen nedenlerle gerginlikten kurtulup gevşek ve rahat bir bedene sahip olmakta sayılamayacak kadar çok yarar vardır.

Bazı çalışma ve araştırmalara geçmeden önce beden duruşumuzun nasıl olduğunu görmemizde yarar var. Çünkü, birkaç nedenden ötürü bedenimizin düzgün bir duruşa sahip olması gerekir. Birincisi, yukarıda da sözünü ettiğim gibi, insan kendisinden dünyanın en güzel seslerinin çıkabileceği bir "enstrüman"dır, yani bir müzik aletidir. Eğri bir flütten doğru ses almamıza olanak yoktur. Aynı şekilde düzgün olmayan bir bedenden de düzgün bir ses alamayacağınız gibi, nefes sisteminizin

---

(*) Diyafram: Göğüs boşluğu ile karın boşluğunu ayıran ince ve geniş kas.

(**) Boğumlanma (articulation): Seslerin ağız organları aracılığıyla doğru yerden, doğru zamanlamasıyla çıkması.

de doğru çalışmasını sağlayamazsınız. Örneğin kambur duran bir insanın yeterli ölçüde nefes alabilmesi çok zordur.

İkincisi estetik açıdan bedenin düzgün bir duruşa sahip olması gerekir. Binlerce yıldır güzellikler peşinde koşan insanın, bedeninde hiçbir fiziksel sorun yokken, bazı hatalar yükleyerek onu çirkinleştirmesinin yanlış olduğunu söylemeye gerek yoktur sanırım. Diyelim ki, fiziksel hiçbir sorununuz yok ama siz kambur duruyorsunuz. Böylece hem estetik açıdan çirkin bir görüntüye bürünüyor hem de herkes uzun boylu olmak için can atarken siz boyunuzu kısaltıyorsunuz. Konuya bir de bu açıdan bakmakta yarar var.

Doğru bir beden duruşu, BAŞ-ENSE-SIRT düzgünlüğü ile sağlanabilir. Çünkü, bedenimizin genel hareketini sağlayan omurilik dediğimiz kemik ve kıkırdak dizisine yön veren bunların düzgünlük derecesidir. Baş, ense ve sırt. Caddede, vitrinlerin önünden geçerken dönüp vitrine bakıp kendinizi yakalayın. Acaba beden duruşunuz nasıl? Ve hemen, bu üç sözcüğü hatırlayın. Eğer yanlış duruyorsanız, baş, ense ve sırt düzgünlüğünü sağlayın.

Beden anlatımında bütün organlarımızın bir uyum içinde olması gerekir. Yaşamınızda ya da topluluk içinde yapacağınız konuşmalarda bedeninizin diri olmasını sağlamaya çalışmalısınız. Kendini bırakmış, hareketleri uyumsuz kimseler, karşısındaki kişi ya da toplumlara yeterli güveni veremezler. Hareketleri enerjik olan bir kişi (elbette bunda abartıya kaçmamak gerekir) kendinden emin bir görüntü yansıtır. Özellikle topluluk önünde yaptığınız konuşmalarda, sizi izleyen kişilerin dikkatleri birer ok gibi bedeninize yönelir. Bedensel rahatlığınız, sizi izleyenlerin de rahatlamasına neden olur.

Yukarıda, nefes ve ses sorunlarından söz ettim. Nefesin yanlış alınıp yanlış kullanılması çok sık rastlanan bir sorundur. Oysa, düşünün, eşsiz bir makine düzeninde yaratılmış olan insan, en yaşamsal işlevi olan nefesi neden yanlış alıyor acaba? Doğa, başlangıçta bize doğru nefes almasını öğretiyor, ama bizler zaman içinde doğruyu yanlışa çeviriyoruz. En doğru nefes alan varlıklar bebeklerdir.

YANLIŞ BEDEN DURUŞLARI

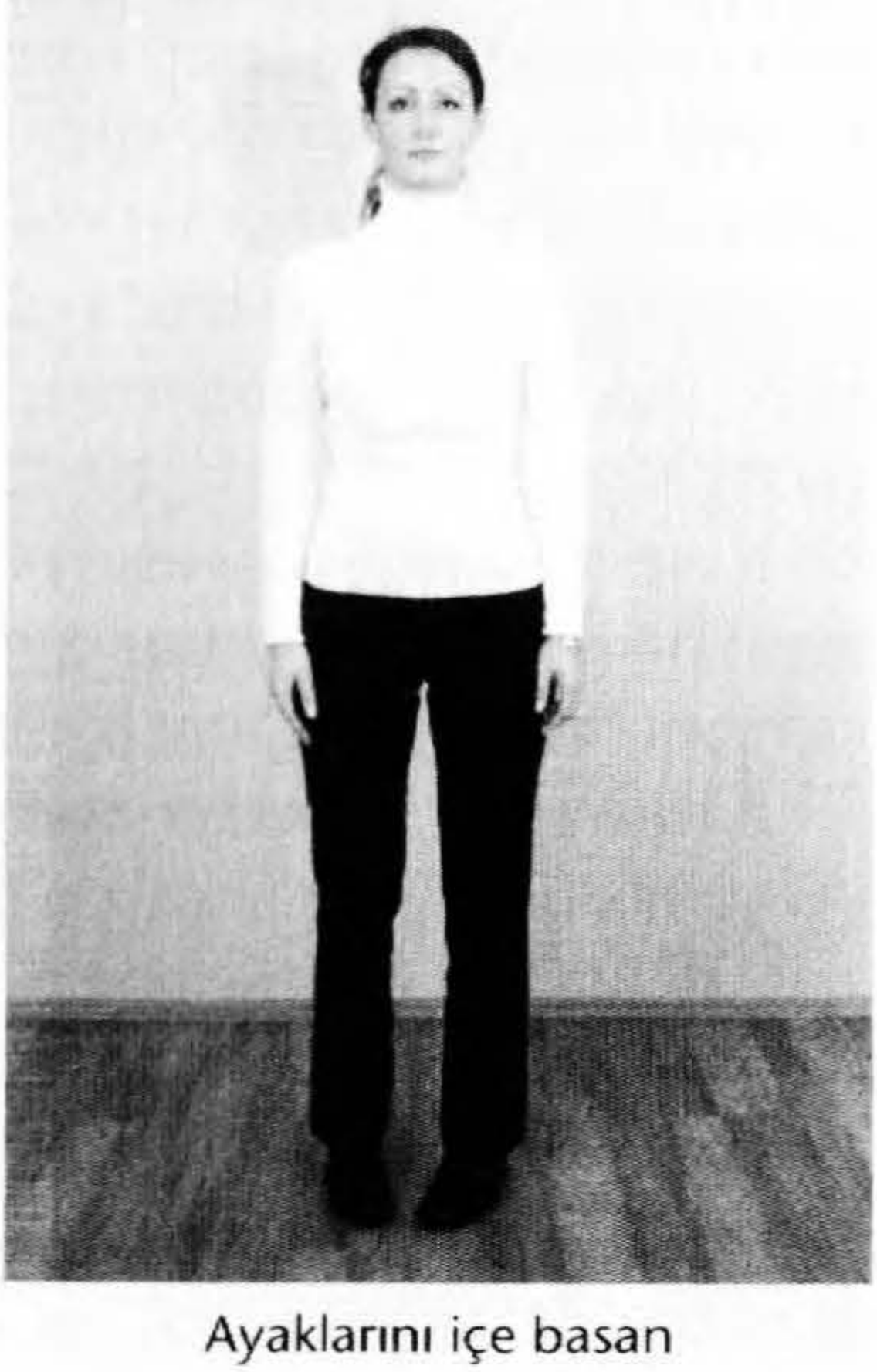
Kambur

Göğsünü çok çıkaran

Dizleri kırık

Ayaklarını içe basan

DOĞRU DURUŞ

Ses kullanımı sırasında ve sonrasında neden pek çok sorun ortaya çıkar? Sözgelimi, uzun bir konuşma yaptıktan sonra sesinizde bir yorulma hissedersiniz. Hele bu konuşmayı biraz yüksek sesle yapmışsanız sesiniz kısılabilir de. Abartılı bir örnek vereyim: Diyelim ki bir maça gittiniz, takımınızı desteklemek amacı ile yüksek sesle bağırdınız. Maç süresince, en yüksekten bağırdığınız süre en fazla 10-15 dakikadır. Ama maç sonunda bir de bakarsınız ki sesiniz kısılmış. Siz saatlerce ağlayan bir bebeğin sesinin kısıldığını duydunuz mu hiç? Kısılmaz, çünkü doğa onun nereden ve nasıl bağıracağını düzenlemiştir.

Bazılarımız, bedenlerinde hiçbir fiziksel sorun olmadığı halde kambur durur. Bazılarımızın bir omuzu düşüktür. "Omzunu düzelt, düzgün dur" deyince hemen omzunu düzeltir çünkü, herhangi bir fiziksel sorun yoktur omuzlarında ama bir süre sonra omzu yine aşağıya düşer. Bazılarımız göğsünü ileri çıkarır, bazılarımız dizleri kırık durur, bazılarımızsa ayaklarını içe basa basa yürür. Bazılarımızda surat ya da beden tikleri vardır. Bunların

hepsi insanın, bilinçsiz olarak, bedenine yüklediği yanlışlardır. Neden bu yanlışları bedenimize yükleyip gereksiz bir çirkinliğe sahip oluruz acaba?

İnsanoğlu, iki ayağının üzerinde doğrulmaya başladığında, çeşitli sorunlar da beraberinde gelir. Bu sorunlar kimi zaman, bilinçaltımızda, çeşitli güvensizliklere ve tutukluklara yol açabilir. Beynimizde oluşan bu kompleksler, bedenimize bazı yanlışların yüklenmesine neden olur. Kambur duran ya da ayaklarını içe basa basa yürüyen bir insanın psikanalizle geçmişine gidin, bu yanlışları neden bedenine yerleştirdiğini anlarsınız.

Buraya kadar hep okuduk. Artık yavaş yavaş uygulamaya geçme zamanı geldi. Şimdi bedenimizi gevşetmek için bazı hareketler yapacağız. Ama, bu hareketler yalnızca beden hareketleri olmayacak. Beynimizi de işin içine katacağız. Stres yani beden gerginliği beyinde başlar. Irvin D. Yalom'un *Nietzche Ağladığında* adlı biyografik romanında doktor, stresle ilgili olarak şu ilginç tanımlamayı yapar: "İnsanların, büyük hastalıklardan hangisine yakalanacağına onların streslerinin cinsi karar verir." Şimdi bu konuyu biraz düşünün ve sonra gevşemeye başlamak için aşağıdaki satırları okumaya ve uygulamaya başlayın.

GEVŞEME

Hiç düşündünüz mü, bir gün içinde, kendi kendinizle ne kadar baş başa kalıyorsunuz? Stresten yani gerginlikten arınma, insanın kendisiyle baş başa kalmasıyla başlar. Size, her gün, kısa bir süre de olsa kendi kendinizle baş başa kalmanızı öneririm. Bu baş başa kalma sırasında da, bazı hareketler yapıp beyni ve bedeni elden geldiğince gerginlikten kurtarabilirsiniz.

Önce kendinize sakin bir yer seçin. Sabah, yataktan kalktıktan sonra, bu sakin yerde gözlerinizi kapayarak bir süre durun ve beyninizdeki bütün düşüncelerden arınmaya çalışın. Sonra da, aşağıda verilen hareketleri yapın. Bu hareketlere biraz da nefes çalışması ekleyeceğiz. Çalışmaları yaparken, bedeninizin de elden geldiğince gevşek olmasını sağlamaya çalışın. Omuzlarınızı kesinlikle kaldırmayın. Gözlerinizi kapayın.

1. Çalışma:

a) Başınızı rahat bir biçimde öne bırakın. Biraz daha bırakın. Yani çeneniz gevşek bir biçimde göğsünüze yaklaşsın. Sonra başınızı geniş bir daire çizecek biçimde sağa yuvarlayın ama, daireyi tamamlamayıp omuz hizasına gelince durdurun. Boyun kaslarınızın gevşek olmasına özen gösterin. Sonra, başınızı öne eğip, ilk durumuna getirin. Bu kez başınızı sola yuvarlayın ve omuz hizasına gelince durun ve yine öne yuvarlayın. Bu hareketi sağa, sola bakma olarak yapmamak gerekir. Hani bazen başımız ağrıdığında başımızla geniş bir daire çizmek gereksinimi duyarız. Bunu yapmak bizi rahatlatır.

İşte, bu çalışmada da aynı biçimde başımızı, geniş bir daire çizmek amacıyla yuvarlayıp, omuz hizasına geldikten sonra durdurmamız gerekir.

Başınızı öne bırakın

Sağa yuvarlayın

Başınızı tekrar öne bırakın

Sola yuvarlayın

b) Omuzlarımızı, öne, yukarı, geriye, aşağı hareket ettirerek geniş bir daire çizin. Omuzlar geriye giderken göğüs kafesinizin elden geldiğince açılmasına gayret edin. Aynı hareketi aksi yönde yapın. Yani, omuzlar önce geriye, sonra yukarı, öne ve aşağı hareket ederek geniş bir daire çizsin.

c) Önce sağ omzunuzla, sonra da sol omzunuzla birbiri ardından aynı hareketleri yapsın. Yani sağ omuz, öne, yukarı, geriye ve aşağı hareket ederek daire çizdikten sonra, aynı hareketleri sol omuz yapsın. Bir sağ omuz, bir sol omuz, bir sağ omuz, bir sol omuz... Bu hareketleri aynı biçimde, aksi yönde yapın. Yani, sağ omuz, geriye, yukarı, öne ve aşağı hareket ettikten sonra, sol omuz da aynı hareketleri tekrarlasın.

d) Omuzlarınızı kulaklar yönünde 1, 2, 3, 4, 5, 6 santim kaldırıp bırakın. Kaldırdığınız son nokta omuzlarınızın kulaklara en yakın noktası olsun. Ama, zorlamayın. Zaten, yaptığımız bütün hareketlerde bedenimizi zorlamaktan kaçınmalıyız. Kendinizi mutlu ve huzurlu hissedin. Hiçbir şey sizi rahatsız etmesin. Bu huzurlu ve dingin ortamı yaratabilmek için öncelikle kendi kendinize telkinde bulunun.

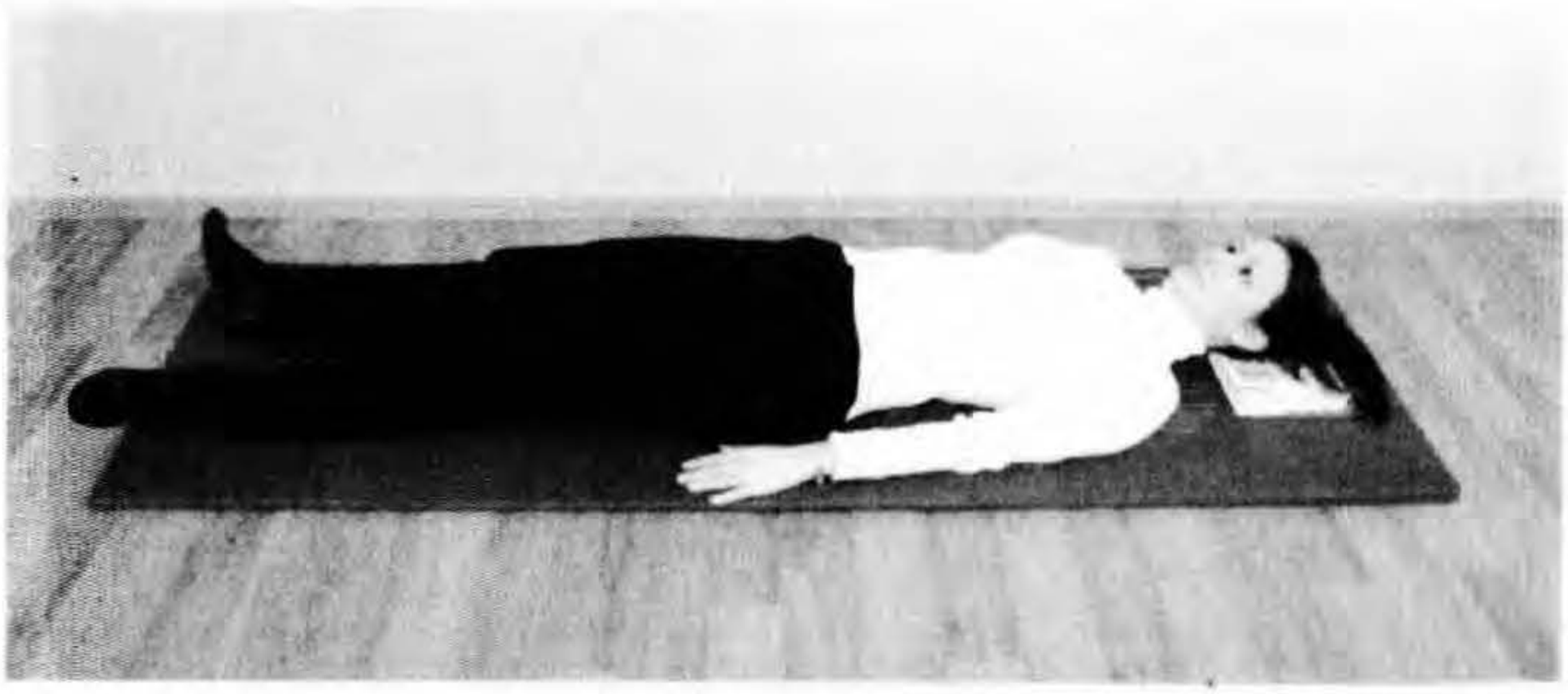

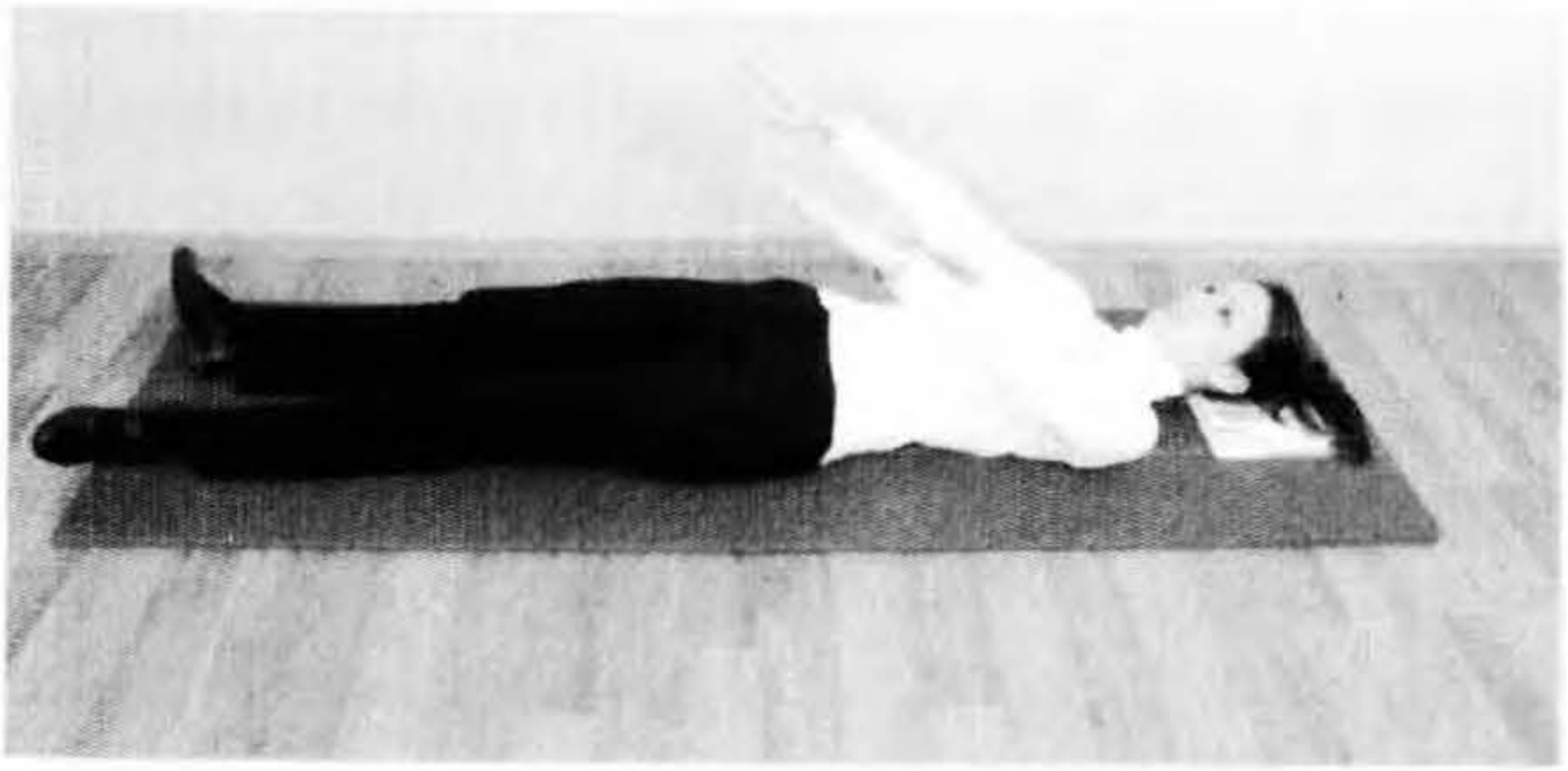
2. Çalışma

a) Halının üzerine sırtüstü yatın. Başınızın altına 5 santim kalınlığında bir kitap ya da o kalınlıkta bir şey koyun. Daha önce, düzgün bir beden duruşunun, baş-ense-sırt düzgünlüğü ile sağlanabileceğini söylemiştim. Yerde yatarken, bu düzgünlüğü, başımızın altına koyduğumuz 5 santim kalınlığındaki bir yükseklikle sağlayabiliriz. Kollarınız rahat ve gevşek bir biçimde yanınızda. Bacaklar gevşek, ayaklarınız dışa doğru açık, yani ayaklar da gevşek.

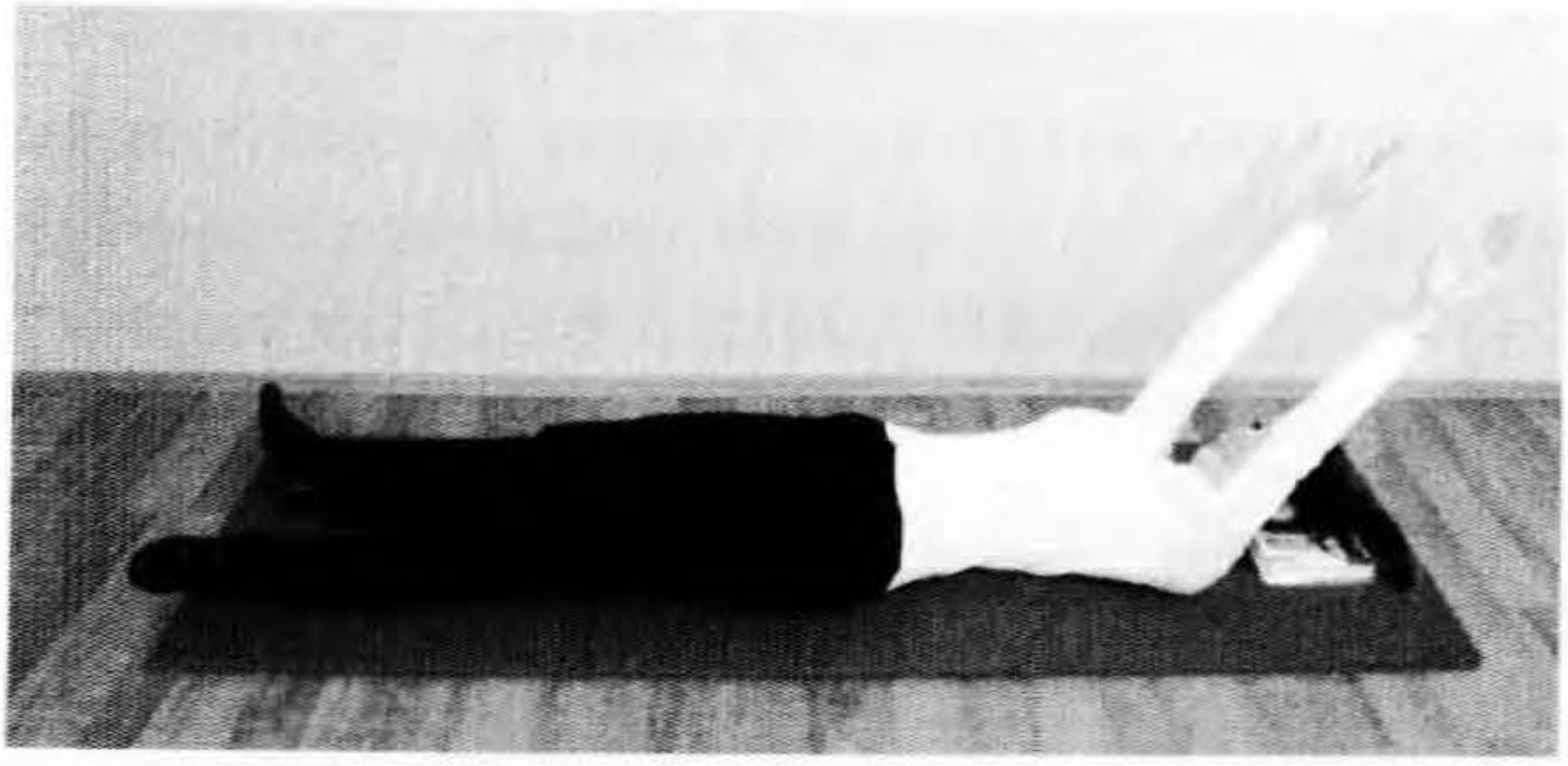
Gözlerinizi kapayın. Şimdi kendinizle bir anlaşma yapın: Bundan sonraki beş dakika içinde sizi kendinizden başka hiçbir şey ilgilendirmeyecek. Bu süre içinde sizin dışınızdaki hiçbir şey sizden daha önemli olmayacak. Bütün yoğunluğunuzu bedeniniz üzerinde toplayın ve yerde bu biçimde yatmanın size büyük bir rahatlık ve mutluluk verdiğini düşünün. Kendinizi, yerde değil de suda sırt üstü yatıyormuş gibi hissedin. Bedeninizin içinin 500 kilo kumla dolu olduğunu düşünün. Sırtınıza, kalçalarınıza ve tabanlarınıza ikişer delik açın. Bu 500 kilo kumun yavaş yavaş bu deliklerden dışarı aktığını hissedin. Bedeniniz kemik ve kaslardan arınıp bir et yığını gibi yumuşak ve gevşek bir duruma gelsin. Şimdi, nefes alış verişinizi izleyin. Başka hiçbir şey yapmadan kendi dışınıza çıkıp nefes eyleminin nasıl gerçekleştiğini gözleyin. Bir süre sonra burnunuzdan derin bir nefes alın ve ağzınızdan verin. Derin nefes alırken bedeninize enerji sokup, nefesinizi verirken bedeninizdeki bütün gerginliği dışarı atın. Bu nefes alış verişi birkaç kez tekrarlayın.

Şimdi, nefesinizi verirken iç geçirir gibi "Haaaaaa" diyerek akciğerlerinizi tamamen boşaltın. Çıkardığınız ses sizi ürkütmesin. Şimdi ise aldığınız nefesinizi "Füüüü" diyerek verin. Bu biçimde nefes verdiğiniz zaman nefes alma daha iyi gerçekleşecektir. Unutmayın, bu çalışmalarda nefesinizi burnunuzdan alıp ağzınızdan vereceksiniz. Bu çalışmayı bir süre yaptıktan sonra kendinizi mutlu olacağınız bir ortama taşıyın. Diyelim ki bir ormanda yürüyüş yapmaya başlayın. Yeşilin her tonu sizi çevreliyor, güneş ışıkları ağaçların ve dalların arasından süzülüyor, kuşlar cıvıldıyor, çevrenizde rengarenk çiçekler var, havanın mis

SSV 4

gibi kokusunu ağzınızda ve ciğerlerinizde hissediyorsunuz... Huzurlu bir yürüyüş yapın. Çevrenizdeki güzellikleri görüp renkleri algılayın. Bu kısa gezintiden sonra bulunduğunuz ortama geri dönün. Burnunuzdan derin bir nefes alıp onu ağzınızdan rahat bir biçimde verin.

b) Şimdi kollarınızı geriye götürün, burnunuzdan nefes alırken kollarınızı, ellerinizi, parmaklarınızı ve bacaklarınızı, ayaklarınızı iyice gerin. Gevşerken nefesinizi ağzınızdan verin. Bu hareketi bir iki kez yaptıktan sonra tüm bedeninizle sağlı sollu iyice gerinin ve esneyin. Nefes çalışmalarında insan sık sık esneme gereksinimi duyar. Bu da doğaldır. Bu yüzden bol bol esneyebilirsiniz. Gözlerinizi açabilirsiniz. Bedeninizi bir tarafa devirin, bacaklarınızı karnınıza çekin, secde durumuna gelin. Yavaş yavaş ayaklarınızın üzerinde dikilmeye başlayın. Bacaklar, bel, sırt ve baş sırasını izleyerek bedeninizi düzgün bir duruma getirin. Doğrulurken sırtınıza fazla ağırlık vermeyin.

Şu anda kendinizin ve çevrenizin her zaman olduğundan daha çok ayrımındasınız. Bunu elde ederken çok önemli, mucizevî bir şey yapmadınız. Yalnızca kendi benliğiniz ve nefesiniz üzerinde yoğunlaştınız o kadar.

BEDEN ANLATIMI

İnsanları, genelde güzel ve çirkin diye ikiye ayırırız. Estetikçiler güzelliğin tanımını değişik açılardan yapmışlardır. Güzelliğe sahip olabilmek için insanlar büyük savaşlar vermişlerdir. Bu güzellik bir kadın ya da erkek güzelliği olabilir. Yeryüzü parçalarının güzelliği olabilir, değerli bir taşın güzelliği olabilir...

Bu güzelliklere sahip olabilmek için insanlar birbirleriyle savaşmış, dövüşmüş, zaman zaman da akla gelmeyecek entrikalar çevirmişlerdir. Güzellik hakkında binlerce kitap, şiir yazılmış, şarkılar bestelenmiştir. Ama, nedense çirkinliğin tanımını yapan pek çıkmamıştır. Çirkinlik, güzellik gibi tartıya vurulmamıştır.

Peki şimdi şöyle bir düşünelim, şurada çok güzel bir kız duruyor. Güzellik yarışmalarında istenen bütün estetik değerlere

sahip. Beden ölçüleri mükemmel; yüz, saçlar, gözler, dudaklar olağanüstü. Bu güzel kız burada dururken sadece bir fotoğraftır. Hani, dergilerde ya da gazetelerin son sayfalarında birbirinden güzel mankenlerin ya da film yıldızlarının yarı çıplak fotoğrafları yayımlanır ya. Bakarsınız, hayranlıkla içinizden, "Ne güzel bir kız" dersiniz. Dersiniz de, o gördüğünüz şey, o kızın yalnızca bir fotoğrafıdır, aynen şu yanımızda durmakta olan güzel kız gibi.

Şimdi, bu yanımızda duran güzel kız yürümeye başladı. Bir bakıyoruz ki ayaklarını yere lap lap basarak yürüyor. Eskiler bu kötü yürüyüşü eleştirirken, "Deve gibi yürüme" derlerdi. Üstelik, bu güzel kız kambur duruyor. Oysa sırt ve kemik yapısında fiziksel bir sorun yok. El kol hareketleri gergin ve sert. Gözler anlamsız bakıyor, suratta ifade yok. Bir de konuşmaya başlayınca yine eskileri dediği gibi yıkıyor perdeyi, eyliyor viran. Yani güzellik falan kalmıyor. Tanrının kendisine verdiği güzellikleri çirkinleştiriyor.

Öte yandan, çirkin diye nitelendirebileceğimiz bir kişi, beden duruşuyla, güzel ve kendinden emin yürüyüşü, el kol hareketlerini yumuşaklık ve uyum içinde kullanması, ifadeli suratı ve doğru bakan gözleriyle ve güzel konuşmasıyla çirkinlik tanımlamasını bir anda güzelliğe dönüştürebiliyor. Yani, tanrının ondan esirgediği güzellikleri o, kendi yaratıyor. Gördüğünüz gibi güzellik de çirkinlik de görece bir kavramdır. Sanırım, karizma denilen şey de burada yatıyor.

Beden anlatımımızı ve konuşma özelliklerimizi geliştirmek, hatalarımızı düzeltmek kendi elimizdedir. Yeter ki kendimize emek harcayalım. Bütün bu yukarıda saymış olduğum sorunlar ya da çirkinlikleri düzeltmek elimizdedir. Çünkü, bunlar çoğu zaman bizim kendi kendimize yüklediğimiz, çirkinlikler ya da yanlışlardır. Bu yanlışlıkların ve çirkinliklerin nedeni ise öncelikle kaslarımızdaki sorunlardır. Bu kasların konuşma olsun, beden hareketleri olsun, kendi irademiz altında ve öncelikle de yumuşak bir yapıda olmaları gerekir.

Şimdi de beden anlatımımızı sağlayan organlarımızı bir gözden geçirelim.

GÖZLER

Bir kimseyle karşı karşıya geldiğiniz zaman önce gözlerine bakarsınız. İlk izlenimi gözler aracılığı ile elde edersiniz. Pek çok kişi gözlerini kullanmakta güçlük çeker. Ozellikle, topluluk önünde yaptıkları konuşmalarda, bütün salonla yeterli göz iletişimini sağlayamaz. Ya da bir kişiyle konuşurken göz göze gelmekten kaçınır. Gözlerini yeterli ve gerekli biçimde kullanamayan kimselerin karşısındaki kişi ya da kişilerle sağlıklı iletişim kurmasına olanak yoktur. Oysa topluluk önünde yapılan konuşmalarda, o topluluğu sağlam bir göz iletişimiyle avucunuzun içine alabilirsiniz.

Gözler, ruhun aynasıdır. Boş bakan bir gözün sahibinin ruhu da boşmuş izlenimini verir. İyi bir konuşmacı olabilirsiniz, sesiniz çok güzel, hareketleriniz uyum içinde olabilir, ama göz temasınız yeterli derecede etkili değilse, yukarıda saymış olduğum özellikleriniz beklenen etkinliği sağlayamaz. Çünkü, dinlerken de konuşurken de göz ilişkisi, kurulan ilişkinin temelini oluşturur.

Şimdi, kendinizi bir gözden geçirin, konuşurken ya da dinlerken gözlerinizin ne durumda olduğunu inceleyin. Eğer karşınızdakinin gözlerine bakamıyorsanız, bilinçli olarak kendinizi eğitmeye başlayın. Önceleri göz göze gelebilmek size zor gelebilir. Kendinizi zorlayın göz göze gelmek için. Unutmayın, o gözler sizin gözleriniz, onlara yön verecek kaslar da sizin kaslarınız. O zaman, neden bakmıyorsunuz karşınızdaki kişinin gözlerine? Önceleri, göz göze gelme süreniz kısa olabilir. İradenizi kullanarak, yavaş yavaş, göz göze gelme sürenizi uzatabilirsiniz.

YÜZ - SURAT

Güler yüzlü adam ya da güler yüzlü kadın denir. Bu o kadın ya da erkeğin sürekli olarak güldüğü anlamına gelmez. Bu deyim, o kişinin yumuşak, hoşgörülü, iyi niyetli olduğunu anlatan bir iltifattır. Bir de ne suratsız adam ya da suratsız kadın denir.

Çatık kaşlı, dünyaya öfkeyle bakan, sert bir surat anlatımına sahip bir kimse, hayatı hem kendine hem de karşısındakilere zorlaştırır. Bu ne yazık ki bizim toplumsal bir sorunumuzdur. Bizde gülümseme genellikle laubalilik, ciddiyetten uzak olma anlamına gelir. Bir de buna geleneklerden gelen, kuşaktan kuşağa miras kalan, "erkek millet" ya da "asker millet" anlayışının getirdiği çatık kaşlı bir surat anlatımı eklenince, iletişimdeki sorunlar daha da büyür. Üzüntünüz, sıkıntınız, derdiniz olabilir, ama unutmayın ki yaşam aktörü yaşam sahnesinde doğru iletişim kurmak zorundadır. Karşınızdakine çatık kaş ve suratsız bir ifadeyle bakıp onunla aynı ifadeyle konuştuğunuzda derdiniz, sorunlarınız azalmıyor ki... Yüzünüz gülsün. Güler yüz ve tatlı sözün açmayacağı kapı yoktur denir. Çok doğru. Kapıların açılması iletişimdeki başarının ön koşuludur. Hem karşınızdakinin kapısını hem de kendi kapınızı açın. Hiçbir şey kaybetmeyecek, tam tersine pek çok şey kazanacaksınız.

OMUZLAR VE SIRT

Omuzlar bedenin askısıdır. Kötü ya da kırık bir askı elbiseyi nasıl kötü gösterirse yerli yerinde durmayan omuzlar da bedeni kötü gösterir. "Hayatın yükü omuzlarına binmiş" ya da "omuzları çökmüş" denmesi o kişinin pek çok sorun nedeniyle kendini bıraktığı ya da hastalık nedeniyle göçmüş olduğu anlamına gelir. Çökük omuzlar, bilinçsiz olarak kendini bırakmanın bedene yansımasıdır. Bazen de bu durum utangaç, kendine güveni olmayan, içine kapanık kişilerde görülür. Omuzu düşük kişiler, bu hatayı, bilinçsiz olarak bedenlerine yerleştirirler. Bu hata sırtı da etkilediğinden, giderek kişiyi kamburlaştırır. Sırt ağrılarına neden olur. Omuz ve sırt birlikte çalışır. Hatta birbirlerini olumsuz yönde etkileyebilirler. Bu da bedenin bütün görüntüsünü çirkinleştirir. El kol hareketleri sınırlanır, yürüyüş çirkinleşir. Onun için omuzlarımızı belirli bir yumuşaklık içinde dik tutmak gerekir. Unutmayın BAŞ-ENSE-SIRT DÜZGÜNLÜĞÜ omuzların düzgün ve yerli yerinde durmasını sağlar. Bunu sağlamak sizin elinizde. Biraz dikkat yeterli...

KOLLAR - ELLER - PARMAKLAR

Kollar ve eller beden anlatımında en zor yönetilen organlar olarak kabul edilir. Pek çok kişi, özellikle topluluk önünde yaptıkları konuşmalarda ellerini kollarını kullanamamaktan şikâyet eder. Tiyatro sahnesinde el kol hareketleri özellikle tecrübesiz aktörleri zorlar.

Konuşmada, elden geldiğince az el kol hareketi yapmak gerekir. Altını çizmek istediğiniz bir sözcük ya da cümle söz konusu olduğunda, altını çizeceğiniz olgunun güçlenmesine yardımcı olmalıdır el kol hareketi.

Gereksiz yapılan hareketler ise hem söylenen sözlerin önemini azaltır hem de sizi dinleyenlerin yorulmasına ve dikkatinin dağılmasına neden olur.

Topluluk önünde yapılan konuşmalar, genellikle bir kürsünün arkasında yapıldığı için, el kol hareketleri konuşan kişiyi fazla zorlamaz; kişi ellerini kürsüye koyacağı için onun fazla hareket olanağı yoktur. Kürsünün olmadığı ortamlarda el kol hareketlerini rahatlatmak için ne yapılması gerektiğini, ilerde topluluk önünde yapılan konuşmalar konusunda ele alacağım.

Gözler, ruhun aynasıdır demiştim. Gözler ruhun aynası ise, parmaklar da bedenimizin aynasıdır.

El ve kolun son hareketi parmaklarda biter. Yani parmaklar harekete noktayı koyar. Gergin, kasılmış parmaklarla doğru dürüst el kol hareketi yapmanız olanaksızdır. Parmakların gerginlikten arındırılması, el kol hareketlerinin de yumuşamasını sağlar. Bazı kimselerin, topluluk önünde konuşurken ya da heyecan verici ortamda söz söylerken, heyecanın da verdiği gerginlikle elleri, kolları ve parmakları kaskatıdır.

Bu organlar, sanki kendilerinin değil de takma birer organ görüntüsündedir. Aynanın karşısında bu anlayış içinde bir konuşma yapın ve izleyin kendinizi, ne demek istediğimi daha iyi anlayacaksınız. Bu nedenlerle, el-kol ve parmaklarınızın elden geldiğince yumuşak olmasına özen göstermelisiniz.

BACAKLAR

Bacaklar bedenin yükünü taşır. Daha da önemlisi yürümeyi sağlar. Beden hareketinin temeli bacaklardır. Yürümenin estetiği bacak hareketlerinde saklıdır. Çirkin yürüme, beden hareketini çirkinleştirir. Yürümedeki çirkinlikler nelerdir? Bazıları, beden orantılarına göre büyük adım atarak hareket estetiğini bozar. Bazıları, küçük adımlar atarak yürüme ritminin sertleşmesine neden olurlar. Bazıları, rakkas gibi sağa sola yalpalaya yalpalaya yürüyerek bedenini gülünçleştirir. Bazıları, boyunlarına ip bağlanıp çekiliyormuş gibi bedenlerini öne çıkararak yürür. Bazıları, zıplayarak yürür. Bazıları gereksiz bir biçimde sanki bir yere yetişiyormuş gibi hızlı yürür. Bazıları, yorgun ve ağır ağır yürür. Bazıları kabadayı gibi göğsünü ileri çıkarıp kollarını sağa sola savurarak yürür. Bazıları kafası önde, yerde bir şeyler arıyormuş gibi yürür. Bazıları, göğsünü geriye atıp bir yere zorla gidiyormuş, bazıları da arkasından biri itiyormuş gibi yürür. Bazıları bedeninin her tarafını titreterek yürür. Bazılar, kalabalık gözler önünde yürürken, sıkıntıdan, kollarını dimdik tutarak yürür. Gözleyin, çevrenizde böyle yürüyenlere kolayca tanık olursunuz. Yürürken bacakları normal genişlikte açmak gerekir. Yürürken kendinizi duyarak izleyin. Kollarınızı adımlarınızla uyumlu hareket ettirmeye çalışın; yani kollarınızı sıkmayın, serbest bırakın.

İleride bir çalışma parçası olarak ele alacağımız, büyük tiyatro yazarı Shakespeare'in önemli kişiliklerinden biri olan *Hamlet*'in, oyunun bir sahnesinde, oyunculara uyarı anlamında söylediği şu sözlere kulak verelim. Konuşma ve beden kullanımının nasıl olması gerektiğini ne kadar güzel ve doğru bir biçimde anlatmış dört yüz yıl önce.

"Kuzum, bu sözleri ben size nasıl öğrettimse öyle söyleyin. Kelimeler su gibi aksın. Çoğu oyuncuların yaptığı gibi var kuvvetinizce bağıracaksınız, mısralarımı şehrin tellalı okusun daha iyi. Bir de elinizi ikide bir böyle savurmayın. Bütün hareketlerinizde bir sükûnet olsun. Heyecanın seli, fırtınası hâttâ kasırgası içindeyken bile bu duygunuza düz-

günlük verecek bir yumuşaklık kazanmaya gayret etmelisiniz. Ama, büsbütün de durgun olmayın, basiretiniz size rehber olsun. Hareketlerinizi sözlerinize, sözlerinizi hareketlerinize uydurun. Tabiliğin yaraşığı olan itidalden ayrılmamaya bakın. Aşırılığa kaçmak, sizi oyunun gayesinden uzaklaştırır; bu gaye ise, öteden beri, tabiata aynalık etmektedir, iyiliğe kendi yüzünü, fenalığa kendi suretini, her devre de kendi şekil ve uyumunu göstermektedir."(*)

Bu sözleri aynı zamanda bir yaşam felsefesi olarak da düşünebiliriz.

(*) W. Shakespeare, *Hamlet*, Çeviri: Orhan Burian, MEB, 1946, Perde III. Sahne ii.

Konuşma

BİLGİ BİRİKİMİ

Bilgi birikimi, insanın yaşadığı süre içinde edindiği bütün bilgilerin özümsenip istendiği zaman kullanılabilir hale gelmesidir. Herkes, eğitimi sırasında matematik, biyoloji, fizik, kimya, felsefe, mantık gibi dersler okur. Ama, meslek olarak bunlarla hiç ilgisi olmayan bir konu seçip üniversitede o konuyla ilgili eğitim görebilir. O zaman bu okutulan dersler gereksiz midir? Bence hayır. Bütün bu dersler çeşitli yol ve değişik yöntemlerle bilgi edinebilmenin alt yapısını, yani temelini oluşturur. Beyindeki bilgi edinme mekanizmasının daha sağlam çalışmayı öğrenmesini sağlar. Bu konuların okunup öğrenilmesi, ilerde unutulsa bile, zihnin öğrenme, düşünme gücünü geliştirir.

İnsanlar, bu beynin öğrenme kıvamının oluşmasından sonra tercih ettiği eğitimi görür üniversitede. Bu eğitimin ona verdiği bilgiler, onun, üniversiteyi bitirdikten sonra, mesleğindeki bilgi birikiminin temelini oluşturur. Daha sonra da, tecrübe, gözlemleme ve pratik içinde yeni şeylerin öğrenilmesiyle bu birikim artar. Ancak, kişiler ille de üniversitede aldıkları eğitim alanındaki işleri yapmayabilirler. Bu durum, bazen kendi tercihleri olabilir, bazen de, ülkemizde olduğu gibi, bitirdikleri üniversite eğitimi alanı dışında başka işler yapmak zorunda kalabilirler. O zaman da seçmiş oldukları ya da seçmek zorunda kaldıkları meslekle ilgili bilgi birikimini elde edip kendilerini bu alanda geliştirmek zorundadırlar.

Meslekî birikimlerden ayrı olarak çok önemli bir bilgi birikimi daha vardır. Bu da insanî bilgi birikimidir. İnsanın, insanlık özel-

liklerini geliştirip bezeyen kültür birikimidir. Bunun açılımı da sanattır. Tabii ki bunu sanatçı olmak anlamında söylemiyorum. Beynini ve ruhunu sanattan yararlandırmak anlamında ele almaya çalışıyorum. Yaşamın nitelik zenginliği kültür ve sanatta kendini gösterir. Bu zenginlik, toplum iletişiminin sağlığıdır. İletişim sağlıklı olursa toplumlar da sağlıklı olur. Bu da o topluluğun huzurlu ve mutlu yaşamasının anahtarıdır. Kültür ve sanatla ilişki içinde olan kişilerin iş yaşamlarındaki başarısı yüksektir. Çünkü, o kişiler yaşama ve dünyaya daha geniş bir açıdan bakma özelliklerine sahiptir. Kültür ve sanatın kendilerine sağladığı çok yönlülük ve esenlilik onları daha güçlü ve hoşgörülü yapar.

Biraz sonra konuşma konusunu ele almaya çalışacağım. Konuşma yapacak olmak demek, konuşacak sözü olmak demektir. Konuşacak sözü ve konuşmanın konusuyla ilgili bilgi birikimi yoksa neyi konuşacaktır o kişi. Bazılarının bilgi birikimi zengindir, ama onların da kendilerine güveni yoktur. Hele bizim toplumumuzda...

KONUŞMA

Konuşma, insanın duygu ve düşüncelerini çeşitli sesler aracılığıyla karşısındaki kişi ya da kişilere aktarmasıdır diyebiliriz. Acaba, bu kadar basit midir konuşmanın tanımlaması? Yeryüzünün en akıllı varlığı olan insanın diğer insanlarla kurduğu iletişimde en önemli araç olan konuşmanın tanımlamasını bir iki sözcükle yapabilme olanağı var mıdır? Biraz zor. Bu nedenle de konuya daha derinlemesine ve daha geniş kapsamlı bakmakta yarar var.

Konuşma, tasarlanmış anlamsal yapının sözcüklerindeki dil sesleri ile ifade edilmesidir. Yazma ise bu bu anlamsal yapının, seslerin işareti olan harf şekilleri ile anlatılmasıdır. Bu nedenlerle de yazıyı oluşturan simgelerin kâğıda dökülmesiyle, konuşma organlarımız aracılığı ile seslere dönüşmesi arasında önemli bir fark vardır. Yazarken beynimizdeki bilgileri rahat bir ortamda kâğıda dökeriz. Bunu yapmak için belirli bir süremiz vardır. Bu süre içinde kullanacağınız kâğıdınız, kaleminiz, beyniniz ve

çok önemli bir alet olan silginiz vardır. Silgi sizin en büyük kurtarıcınızdır. Oysa, konuşurken böyle bir kurtarıcı aletiniz yoktur. Beyninizde oluşan bilgileri bu aletlerle yazıya dökersiniz. Yanlış yaparsanız silersiniz ya da karalarsınız, yeniden yazarsınız. Hele elinizin altında bilgisayar varsa işiniz daha da kolaylaşır.

Ama, konuşmada aynı rahatlıktan söz edemeyiz. Konuşma daha zor ve tehlikelidir. Çünkü, bilgimizi yazıya dökerken elimizdeki kalem ya da bilgisayarın tuşları yerine bilgimiz ve fikrimiz, beynimizden ses tellerimize ve konuşma organlarımıza akar ve seslerin oluşmasını sağlar. Bu sesler ağzımızdan bir kerede çıkar ve dinlenmekte olan ortama yayılır. Onu geri almanıza, silgi kullanmanıza ya da karalamanıza imkan yoktur. Söylenen söylenmiştir. "Ağzından çıkanı kulağın duysun" derler ya. Kulağın duyduğu an çok geçtir. Onun için, kulaklar duymadan söylenmesi gereken doğru söylenmelidir.

Kişilerin bilgi birikimi, kültür donanımı çok güçlü olabilir. Kelime haznesi çok zengin, dilbilgisi uygulaması doğru olabilir. Bu kişilerden bazıları bu yetenekleri nedeniyle anlatmak istediği şeyi kâğıda başarıyla dökebilir. Aynı kişiler bu ustalıkları ses ve konuşma organlarına ulaştırarak güzel ve etkili bir konuşmaya dönüştüremez. Ya da bunun tam tersi olabilir; aynı becerire sahip olan bazı kişiler etkili ve güzel konuşma konusundaki ustalıklarını yazıya dökmekte başarısız olabilirler. Daha önce de belirtmiştim. İki yoldan bilgilenir ya da öğreniriz: Görerek ve dinleyerek. Görmenin içinde en önemli bilgilenme ya da öğrenme yöntemi okumaktır. Bazı kişiler okuma konusunda başarılıdır. Okuduklarını hızla algılayıp verilen bilgilerin yeni sahibi olmakta yeteneklidir. Bilgileri bir çırpıda okuyup yutuverir. Bazı kişiler okuyarak bilgilenmede zorlanır, belki de bundan sıkılır. Dinleyerek bilgi edinmek onlar için daha kolay yoldur. Yazı simgelerini bilgiye çevirmek yerine ses simgelerini bilgiye dönüştürmekte daha beceriklidirler. Hiç kuşkusuz iki beceriyi aynı ya da birbirine yakın ölçüde kullanabilmek en büyük başarılardan biridir. Yazı olsun, konuşma olsun, bu iki becerinin de sınırları dille çevrelenmiştir. Bu sınırlar içinde bütün bir dünya ve bütün yaşam yatmaktadır. Yaşamın her alanında dil, insanoğlunun ayrılmaz bir parçasıdır.

Konuşma, insan beyninde en basitinden, en karmaşığına oluşan bütün düşüncelerin çeşitli renk ve derinlikler verilerek sesler aracılığıyla bestelenmesidir. İnsan bedeninin dünyanın en güzel seslerinin duyulabileceği bir enstrüman olduğuna daha önce değinilmişti. Biz ses aygıtımızı etkileyici bir biçimde kullanıp, her sesi gerekli ve doğru bir zamanlamayla çıkarıp konuşmayı besteleriz. Buradaki amaç, konuşmayı tek sesten kurtarıp çok sesli hale getirmek, tek düzelikten kurtarıp ona bir derinlik kazandırmaktır. Yani, monotonluktan kurtarmaktır. Yaşamda en sıkıcı, en istenmeyen şey monotonluktur. Doğaya baktığınız zaman hiçbir monotonluk göremezsiniz. Tüm doğa çok sesli ve çok renklidir. Monotonluğu insan yapar. En çekilmeyen monotonluk, konuşmadaki monotonluktur.

Yukarıda konuşmanın duygu ve düşünceleri sesler yoluyla bestelenmesinden söz ettim. Bu bestelemeye iki aşamada bakmakta yarar var. Birincisi, beyinde oluşan düşünce ve onu besleyip derinleştiren bilgi deposudur. Bu iki işlevin bir araya gelmesiyle seslendirilecek metni oluştururuz. İkinci aşama ise bu metnin seslendirilerek konuşmanın gerçekleştirilmesidir. Bir başka tanımlamayla konuşma, herhangi bir konu hakkında kişinin bilgi birikiminin seslendirilerek hayat bulmasıdır. Demek ki konuşmanın güzel bir biçimde bestelenebilmesi için önce beyinde sağlam bir metnin oluşturulması, sonra da o metnin iyi bir biçimde seslendirilmesi gerekir.

Konuşma, bir harekettir. Bir romancı ya da hikayecinin başarısı nasıl ki kullandığı üslupla hayal gücümüzü harekete geçirir, bizi başka bir dünyaya götürüp o dünyada yaşatırsa, iyi bir konuşmacı da kullandığı sözcüklerle, ses tonuyla vurgulama ve tonlamalarıyla beynimizde bir resim çizer. Ya da söyledikleri bir film şeridi gibi beynimizdeki hayal perdesinde görüntü sağlar. Bu görüntünün zenginliği, konuşmacının yukarıda saymış olduğum konuşma malzemelerini kullanabilme yeteneği ve bilgisiyle orantılıdır. Konuşmadaki görüntüye bir örnek vereyim. Hepiniz radyoda, "Radyo Tiyatrosu" ya da "Arkası Yarın" programlarını dinlemişsinizdir. Nedir "Radyo Tiyatrosu" ya da "Arkası Yarın"? Oyuncular, mikrofonun arkasında yaşam kesitini konu alan bir

oyunu oynarlar. Olay daha etkili olsun diye çeşitli efektler kullanılır. Yağmur yağıyorsa yağmur efekti, araba gidiyorsa motor ya da fren sesi gibi. Siz bunların hiçbirini görmezsiniz ama olanları seyredersiniz. İşte "konuşmanın seyredilmesi" budur.

Hangi işi yaparsak yapalım başarıyı yakalayabilmek, mesleğimizdeki başarı basamaklarından yukarılara daha kolay tırmanabilmek için iyi birer konuşmacı olmamız gerekir.

Konuşmayı renklendirmenin yollarından biri de düşünceyi renklendirmektir. Bu da imgelem, yani hayal gücünün geliştirilmesiyle yakından ilgilidir. Kişinin mesleğinde yeni atılımlar yapabilmesi, kendi alanında yeni ufuklara yönelebilmesi, hayal gücünün çalışıp gelişmesine bağlıdır. Bu da "yaratıcılığın" temelini oluşturur.

DUYULABİLME VE ANLAŞILABİLME

Duyabilme ve anlaşılabilme, konuşmanın "olmazsa olmaz" iki temel öğesidir. Söylediğimiz söz, dinleyen tarafından önce duyulabilmeli sonra da anlaşılabilmelidir. Beynimizde oluşan düşüncenin konuşmaya dönüştürülerek, karşımızdaki kişi ya da kişilere aktarılabilmesi ancak bu iki teknik altyapıyla gerçekleştirilebilir. Bu iki teknik altyapı; *ses, nefes* ile *boğumlanma*dır.

DUYULABİLME

Konuşma yapacağınız konuda çok bilgilisiniz. Öğretmenliğini yaptığınız ders konusunda derin bir birikime sahipsiniz. Yapacağınız sunum ya da konferans konusundaki donanımınız müthiş. Çok güzel. Ancak, bu konulardaki bilgi, donanım ve birikimleri aktarmanız gereken topluluğa aktarırken duyulamıyorsunuz. Ya da duyuluyorsunuz ama, anlaşılamıyorsunuz. O zaman ne işe yaradı bu bilgi, birikim ve donanım? Hangi konuda olursa olsun, söz söylerken önce duyulacaksınız ve anlaşılacaksınız. Önce duyulabilme üzerinde duralım. Duyulabilme, sesin doğru biçimde kullanılmasıyla sağlanır. Sesin oluşmasını sağ-

layan güç nefestir. Eğer, nefes sisteminde bir sorun varsa, sesin kullanımında da sorun var demektir. Bu nedenle önce nefes konusunu ele almamız gerekiyor.

NEFES

Nefes, bedenin akciğerler aracılığıyla oksijen yoğunluklu havayı alması, kullanıldıktan sonra karbondioksit olarak dışarıya vermesidir.

İki çeşit nefes vardır, durağan nefes ve hareket halinde nefes. Durağan nefes: akciğerlerin nefesi alması, vermesi, bir süre durduktan sonra tekrar alması ve vermesidir. Bu, yaşamak için bedenin yinelediği bir hareketler zinciridir. Bu eylemler dizisi durduğu anda yaşam da durur. Hareket halinde nefes ise; konuşurken, zorlu hareketler yaparken, koşarken, zıplarken, iterken, kaldırırken, yani normalin üzerinde yaptığımız beden zorlamalarında gerçekleşen nefestir. Bu durumda beden, daha çok nefes gereksinimi duyar. Bu nedenle, yukarıda saydığımız eylemleri daha rahat ve iyi bir biçimde gerçekleştirebilmemiz için nefes kapasitemizin fazla olması gerekir. Zorlu hareketler yaparken, koşarken, iterken, kaldırırken ya da spor yaparken nefes kapasitemiz yeterli değilse çabuk yoruluruz. Yani "kondisyon" denilen beden direncinin nefes kapasitesiyle yakından ilgisi vardır. Konuşmada da durağan nefesten daha çok nefese gereksinim vardır. Çünkü, sesi oluşturan, tonun yoğunluğunu ve sürekliliğini sağlayan güç nefestir.

Nefes sorunu ülkemizde daha yeni yeni gündeme gelmekte. Oysa, özellikle doğu ve uzak doğuya bakacak olursanız nefesin binlerce yıldır gündemde olduğunu görürsünüz. Bu ülkeler, sağlık açısından sık sık nefesin yardımına başvururlar ve tarih boyunca da başvurmuşlardır. Öte yandan çoğumuzun yanlış nefes aldığını söyleyebilirim. Yanlış nefes alınca da kişi, nefesini yanlış kullanır. O kadar ki sanatını nefesle gerçekleştirmeleri gereken pek çok tiyatro ve opera sanatçısının nefesini yanlış alıp yanlış kullandıklarına tanık oldum. Oysa, bir oyuncu ya da operacının en önemli donanımının sesi olması gerekir. İki sanatın da

iyi, güzel ve etkileyici gerçekleşebilmesi için önde gelen ve ayrıcalıklı gereklilik sestir. Nefesiniz yeterli değilse bu yaşamsal gerekliliği nasıl elde edebilirsiniz? Yeterli sesi olmayan ya da sesini iyi bir biçimde kullanamayan opera ya da tiyatro sanatçısı istediği kadar yetenekli olsun, sanatının icrasında sorunlar vardır.

Yanlış nefes ya da nefesin yanlış alınması ne demektir? Akciğerlerin üst kısmıyla alınması demektir. Buna göğüs nefesi ya da göğüsten alınan nefes denir. Akciğerlerimiz, üstü dar altı geniş bir koniye benzer. Nefesi göğüsten aldığımız zaman akciğerlerin üst kısmına, yani dar olan bölgeye çekeriz. Bu şekilde istediğiniz kadar derin nefes alın hava akciğerlerinizin üçte birine ya da yarısına kadar dolmuş olur.

Bunun nedeni, nefes alış sırasında, bel ve mide kaslarımızın görevlerini yapmamalarıdır. Bu görevlerin neler olduğunu bir süre sonra göreceğiz. Nefesi doğru almak, konuşma açısından olduğu kadar sağlık açısından da önemlidir. Yanlış nefes, tansiyon, migren, astım ve psikolojik bunalım gibi pek çok sağlık sorununa neden olmaktadır.

Hani, ormanda yürüyüşe gidince ya da deniz kıyısında dolaşırken canınız derin bir nefes almak ister. Burnunuzdan derin bir nefes alıp ağzınızdan verirsiniz. Şimdi hatırlamaya çalışın, en son ne zaman böyle derin bir nefes aldınız? Belki de hatırlamıyorsunuz bile. Yapılan bir araştırmada, derin ve doğru nefes alındığı zaman kişinin lenf bölgelerinin yıkanıp temizlendiği gözlenmiş. Çünkü, alınan ve bedende dağılan hava oksijen ağırlıklı. Bu nedenle de konunun uzmanları her gün iki litre su içmenin yanında en az dokuz-on kez derin nefes almanın gerektiğini belirtiyorlar. Çünkü, ikisi de bedeni yıkıyor.

Nefesin yanlış alınıp yanlış kullanılması konuşma açısından da çok önemli sorunlar doğurur. Nefesimizi doğru alıp doğru bir biçimde kullanamıyorsak tonsuz bir ses çıkar ağzımızdan. Bu da cılız bir sestir. Hele bir de gergin bir bedene sahipsek, özellikle gırtlak, omuz ve boyun kaslarımızda gerginlik varsa, güzel ve rahat bir ton elde edemeyiz.

Konuşurken nefes ne zaman alınır? Nefes, cümle başında alınır. Eğer, cümle uzunsa anlamı bölmeyecek bir virgülden sonra

alınır. Nefes almanın bilincinden uzaksak, bize nefesi bilinçaltımız aldırır. Bilinçaltımızın da, nefes alma konusunda bize ne gibi sorunlar yaratacağı belli olmaz. Bu belirsizlik ve düzensizlik nefesin yanlış kullanımı nedeniyle pek çok konuşma sorunu yaratır.

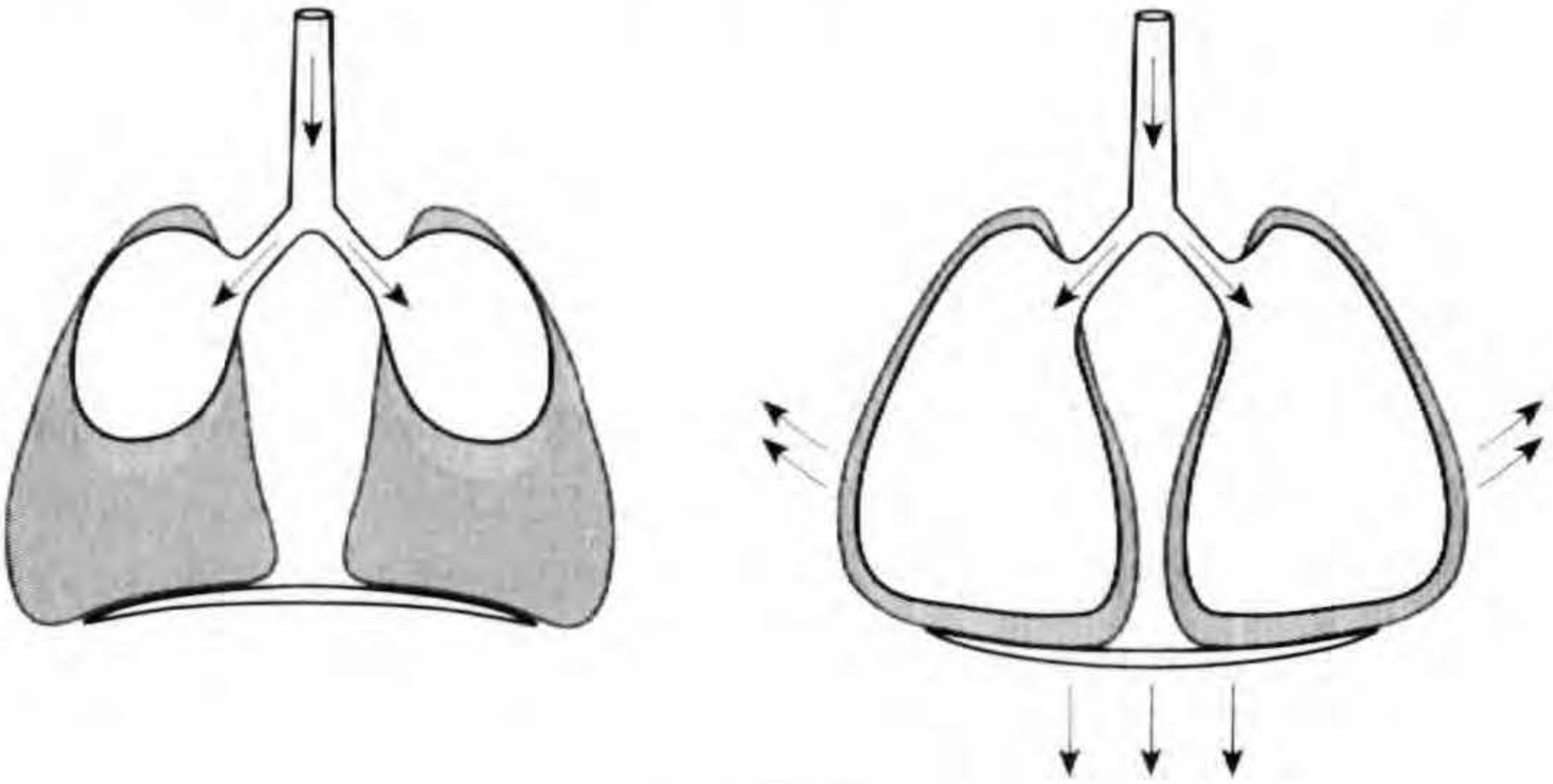
Sözgelimi, cümleye başladınız ve cümleyi bitirecek nefesiniz var, ama bilinçaltınız devreye girip size cümlenin ortasında nefes aldırabilir. Cümlenin ortasında alacağınız nefes, anlamı ikiye bölecektir. Sizi dinleyen kişi, anlamı toparlayana kadar siz ikinci cümleye geçtiniz, kişi ikinci cümlenin anlamını toparlayana kadar siz üçüncü cümleye geçtiniz, belki de bilinçaltının gereksiz uyarısıyla üçüncü cümlenin de ortasında bir nefes aldınız. Böylece, sizi dinleyen kişiyle sizin aranızda bir yarış başlayacaktır. Dinleyen kişi, cümle anlamlarını derleyip toparlamakta güçlük çekeceğinden yorulacak ve sizi dinlemekten vazgeçecektir.

Ya da konuşma süreci içinde yeni bir cümleye başlayacaksınız ama, cümleyi bitirmek için yeterli nefesiniz yok. Cümle başında nefes almanız gerektiği halde, bilinçaltınız, "nefesin var, devam et," diyebilir. Nefes almadığınız için de cümlenin sonuna doğru nefesiniz tükenir ve sesiniz duyulamaz. Yani, cümlenin son bir ya da iki sözcüğünü söylememiş olursunuz. Oysa, Türkçede cümle sonları çok önemlidir. Çünkü yüklem cümlenin sonundadır. Oturdun mu? Geldin mi? Gittin mi? Aldın mı?... Yani, eylemi yok etmiş olursunuz, eylem yok olunca da anlamda önemli ölçüde zedelenme olur. Yanlış anlaşılmasın, yalnız Türkçede değil, her dilde, ister başta, ister ortada, ister sonda olsun bir cümle içinde söylenen bütün kelimelerin duyulup anlaşılması gerekir.

Bugüne kadar pek çoğumuz, nefesimizi nasıl aldığımızı ve özellikle konuşurken onu nasıl kullanmamız gerektiğini düşünmemişizdir. Bu da çok doğal, çünkü şimdiye kadar hiç kimse bize "nasıl nefes alıyorsun?" ya da " doğru nefes alıyor musun?" gibi bir soru sormamıştır. Ama, sanırım, artık yavaş yavaş, nefes alıp verme konusunda düşünmeye başladık bile.

Doğru nefes almak yalnız açıklama ile öğrenilemez ve öğretilemez. Yani, ben şimdi size doğru nefesin nasıl alınacağını anlatsam, hatta kâğıt üzerine çizsem, doğru nefes almayı çok iyi öğrenmenize rağmen nefesi doğru bir biçimde alamazsınız. Doğru

nefes alabilmek, bedenle yaptığımız bazı çalışmalarla, yanlışın doğruya dönüştürülmesiyle mümkündür. Bu yolla, bedenin sürekli olarak yapmakta olduğu yanlış hareketi, başka bir hareketle değiştiririz. Bu değişen hareket doğru nefesi almamızı sağlayan harekettir. Bir başka deyişle bedeni bir değişime uğratırız. Doğru nefes sistemi, bedenin işleyişi içine oturduktan sonra da kendi kendine çalışmaya başlar. Ancak, "acaba ben şimdi doğru nefes alıyor muyum?" diye düşünüp kendinizi sürekli bir denetim altında bulundurmayın. Yalnızca verilen çalışmaları uygulayın yeter.

Akciğerler

Yukarıda soldaki çizimde de görüldüğü gibi, yanlış nefes, göğüsten alınan nefestir. Nefesimizi göğüsten aldığımız zaman, nefesimiz akciğerlerimizin yalnızca üst kısımlarını dolduracaktır.

Şimdi, sağdaki çizime bakalım. Bu da doğru nefes. Kaburga kemiklerimizin yana ve yukarı hareketi ve diyaframımızın aşağı hareketiyle, göğüs boşluğunda oluşacak genişlemeye paralel olarak, akciğerlerin de genişlemesi ve havanın önce akciğerlerin alt kısmına, sonrada üst kısmına dolmasıyla gerçekleşir doğru nefes. Durağan nefeste, akciğerlerimizin tümünü kullanmayız. Ama, doğru nefeste, hava akciğerlerimizin alt kısmına da ineceğinden, yanlış nefeste aldığımızdan daha bol hava doldururuz akciğerlerimize. Derin nefeste ise akciğerlerimizin tümünün kullanılması, hatta gerektiğinde, genişletilerek kullanılması söz konusudur. İşte bu da, özellikle konuşurken bol bir nefes bi-

rikimiyle konuşmamızı ve sesimizi daha rahat kullanmamızı sağlar. Çünkü nefes, sesin cephaneliğidir. Ne kadar bol nefes üretebilirsek ses olanaklarımız o kadar zenginleşir.

NEFES ÇALIŞMALARI

1. Çalışma

İskemlede dik ve gevşek bir biçimde oturun. Elleriniz, kollarınız, bacaklarınız ve ayaklarınız rahat bir pozisyonda olsun. Kalçanız iskemlenin arkasına değsin. Ayaklarınızı yere basın, yani bacak bacak üstüne atmayın. Kollarınız ya kucağınızda ya da iskemlenin kollarında olsun. Şimdi gözlerinizi kapayın ve bedeniniz üzerinde yoğunlaşın. Önümüzdeki 4-5 dakika içinde bedenimizi kafatasından ayak parmaklarımıza kadar gevşeteceğiz.

- Önce kafatasınızın gevşediğini hissedin. Kafatasınızdan aşağı ferahlatıcı bir suyun boca edildiğini düşünün. Bu suyla birlikte kafatasınızdaki gerginlik söküp atılsın.
- Acaba alnınız ne durumda? Alnınızı gevşetin. Alnınıza kadifeden bir perdenin örtüldüğünü hissedin. Bu perde, bir tiyatro perdesi gibi iki yana doğru açılırken alnınızdaki bütün gerginliği alıp götürsün.
- Gözlerinizin ve göz kapaklarınızın gevşediğini hissedin.
- Çeneniz ne durumda acaba? Ağzınızı kenetleyip dişlerinizi sıkıyor musunuz? Ağzınızı biraz açıp dudaklarınızı aralayın ve çenenizi gevşetin.
- Boynunuzun, omuzlarınızın gevşediğini hissedin. Boynunuza ve omuzlarınıza birinin masaj yaptığını düşünün. Bu masaj boynunuz ve omuzlarınızdaki gerginliği yok etsin.
- Burnunuzdan derin bir nefes alın ve ağzınızdan verin. Nefes verme sırasında göğsünüzün gevşediğini hissedin.
- Sırtınızdan aşağı ferahlatıcı bir suyun döküldüğünü düşünün. Bu su sırtınızdaki gerilimi tatlı bir ürpertiyle söküp atsın.
- Kollarınızın, bileklerinizin, ellerinizin ve parmaklarınızın

gevşediğini hissedin. Parmaklarınızı sakin bir biçimde açıp kapayın.

- Midenizin ve karnınızın gevşediğini hissedin.
- Kalçalarınızın gevşediğini hissedin. Bir suya oturun ama, batmayın. Ağırlıksız olun.
- Bacaklarınızı, dizlerinizi, bileklerinizi, ayaklarınızı ve parmaklarınızı gevşetin. Ayak parmaklarınızı hafifçe sıkıp gevşetin.
- Bedeniniz tepeden tırnağa tam anlamıyla gevşemiş durumda. Şimdi, bedeninizi sarmalayan damarlarınızı düşünün, onları görmeye çalışın. Şimdi de, bir pompayla damarlarınıza hava pompalandığını düşünün. Bu basınçlı hava, damarlarınızdan geçip bütün bedeninizi gevşetip rahatlatsın.
- Gevşeklik içinde oturduğunuz iskemleyle bütünleşin. Şimdi hiçbir şey yapmadan nefes alış verişinizi izleyin. Bu alış verişin nasıl olduğunu gözleyin.
- Burnunuzdan derin bir nefes alın. Nefesinizi üç sayı tuttuktan sonra ağzınızdan çok yavaş bir biçimde verin. Bu çalışmayı 7-8 kez yapın.
- Bu kez, yine burnunuzdan derin bir nefes alıp ağzınızdan verin. Nefesinizin bittiğini hissettiğiniz noktada biraz daha gayret edip akciğerlerde kalmış pek az havayı da verin. Bu son hareketle de ne kadar rahatladığınızı hissedin. Dikkatinizi nefes üzerinde yoğunlaştırarak nefes alıp vermeye devam edin. Bu nefes alış verişler sürecinde hiçbir şekilde zorlamayın bedeninizi. Yavaş yavaş gözlerinizi açın ve sağlı sollu iyice gerinin ve esneyin. Bacaklarınızı oturduğunuz yerde uzatın ve gerin.
- İki elinizin tersini, belinizin üstüne, kaburga kemiklerinizin üzerine koyun. Yani gömleğinizin yan dikişlerinin üstünde olsun elinizin tersi. Yavaş yavaş burnunuzdan derin nefes alın ve kaburga kemiklerinizin yanlara doğru açıldığını hissedin. Nefesinizi ağzınızdan verirken kaburga kemiklerinizin yavaş yavaş eski yerine gittiğini hissedin (Resim1). Şimdi, elinizi mide bölgenize koyun, yani diyafram bölgesine. Burnunuzdan ağır ağır nefes alırken bu bölgenin şiştiğini, nefesi ağzınızdan verirken de içeri doğru göçüp eski yerine geldiğini hissedin.

2. Çalışma

a) Ayakta ve beden dik bir durumda, kollarınızı iki yana doğru açarken yavaş yavaş ve sakin bir biçimde burnunuzdan nefes alın. Nefes alma eyleminiz kollarınız omuz hizasına gelene kadar devam etsin ve kollar bu noktaya gelene kadar nefesinizi tam anlamıyla almış olun. Kollarınızı ilk durumuna getirirken ağzınızdan yavaş yavaş nefes verin. Ellerinizin ve kollarınızın gergin olmamasına dikkat edin. Bu hareketi uçar gibi tam bir gevşeklik içinde yapın. Nefesinizi verirken, nefes verme sürecini elden geldiğince uzatın.

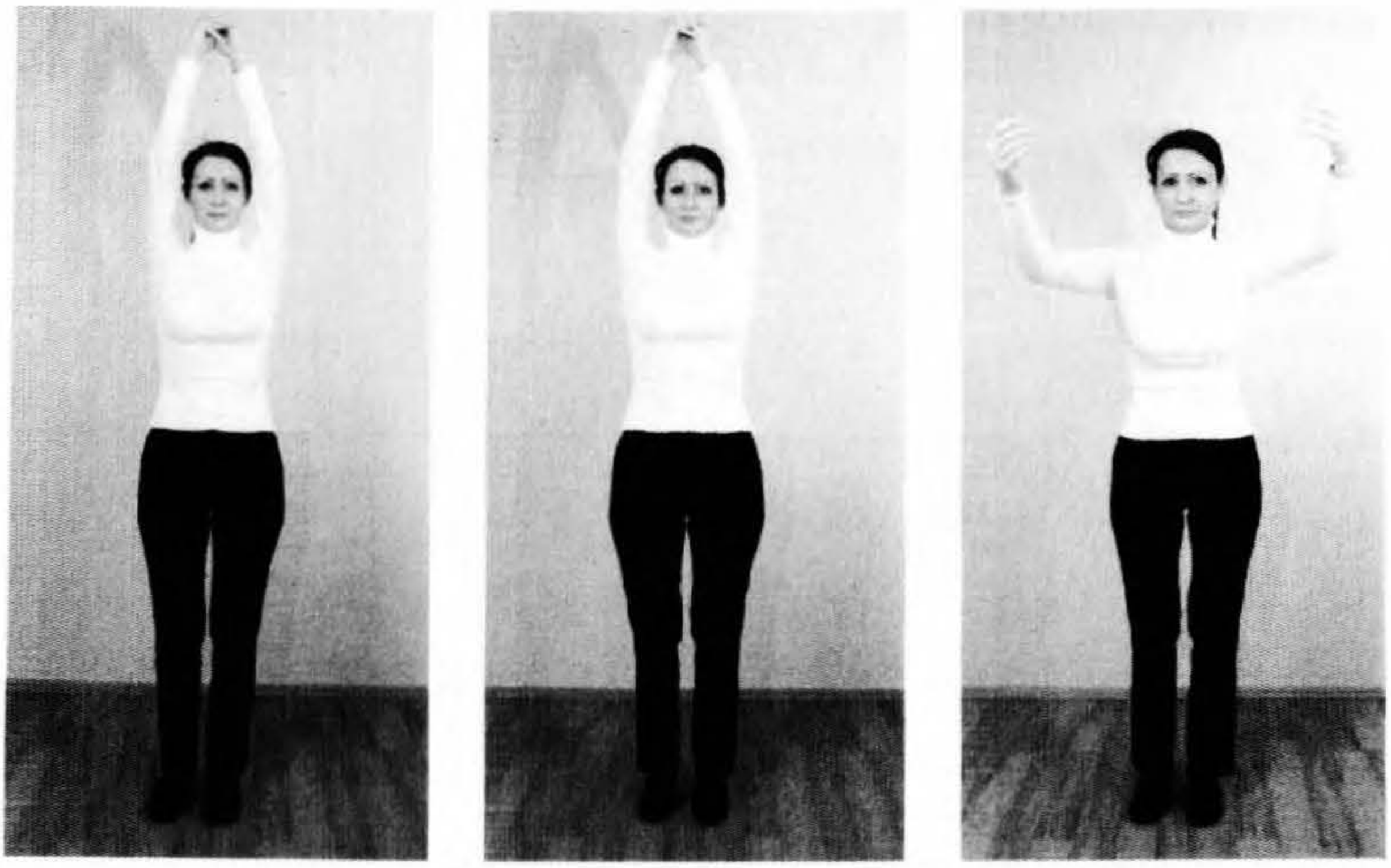

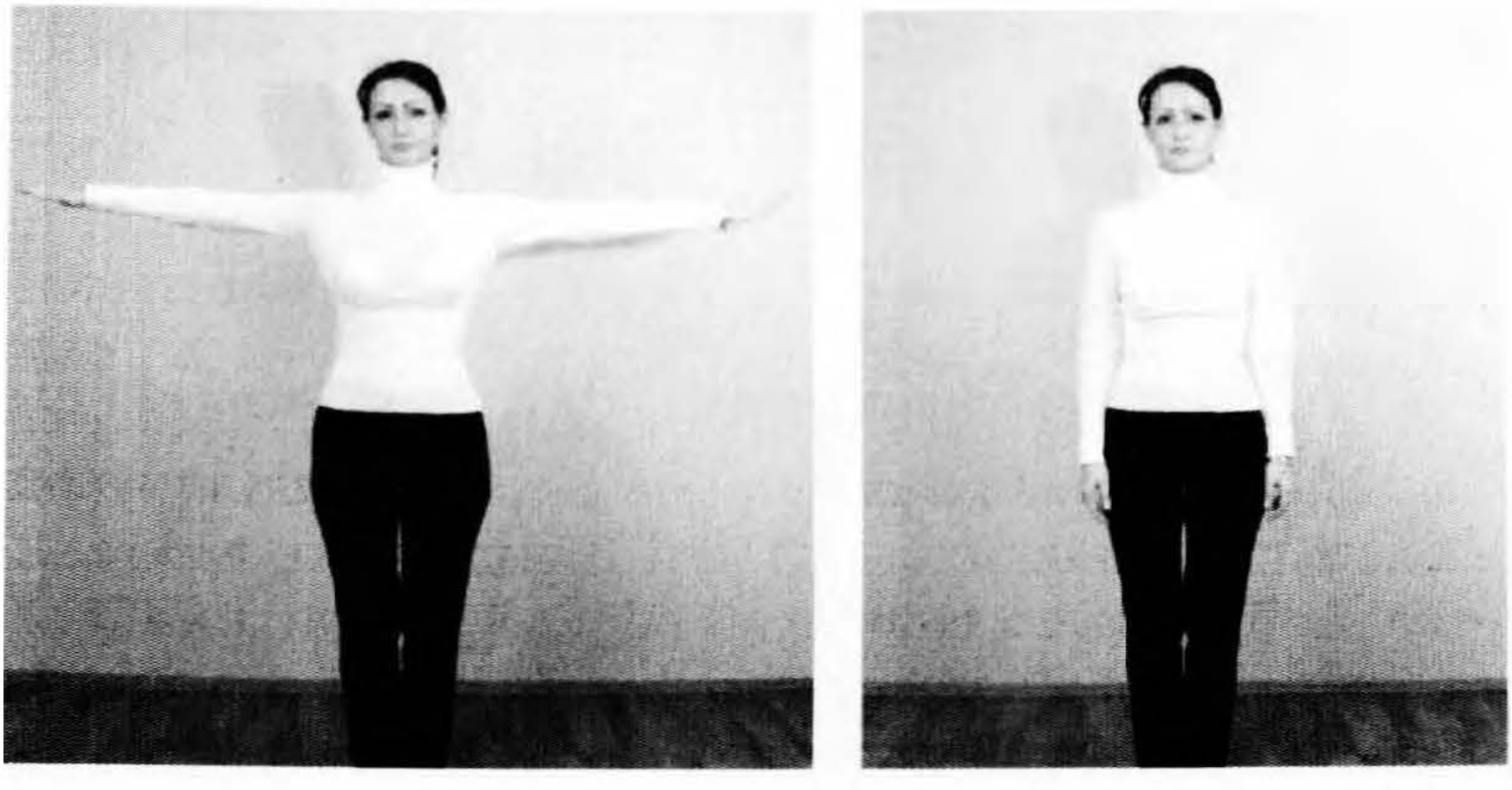

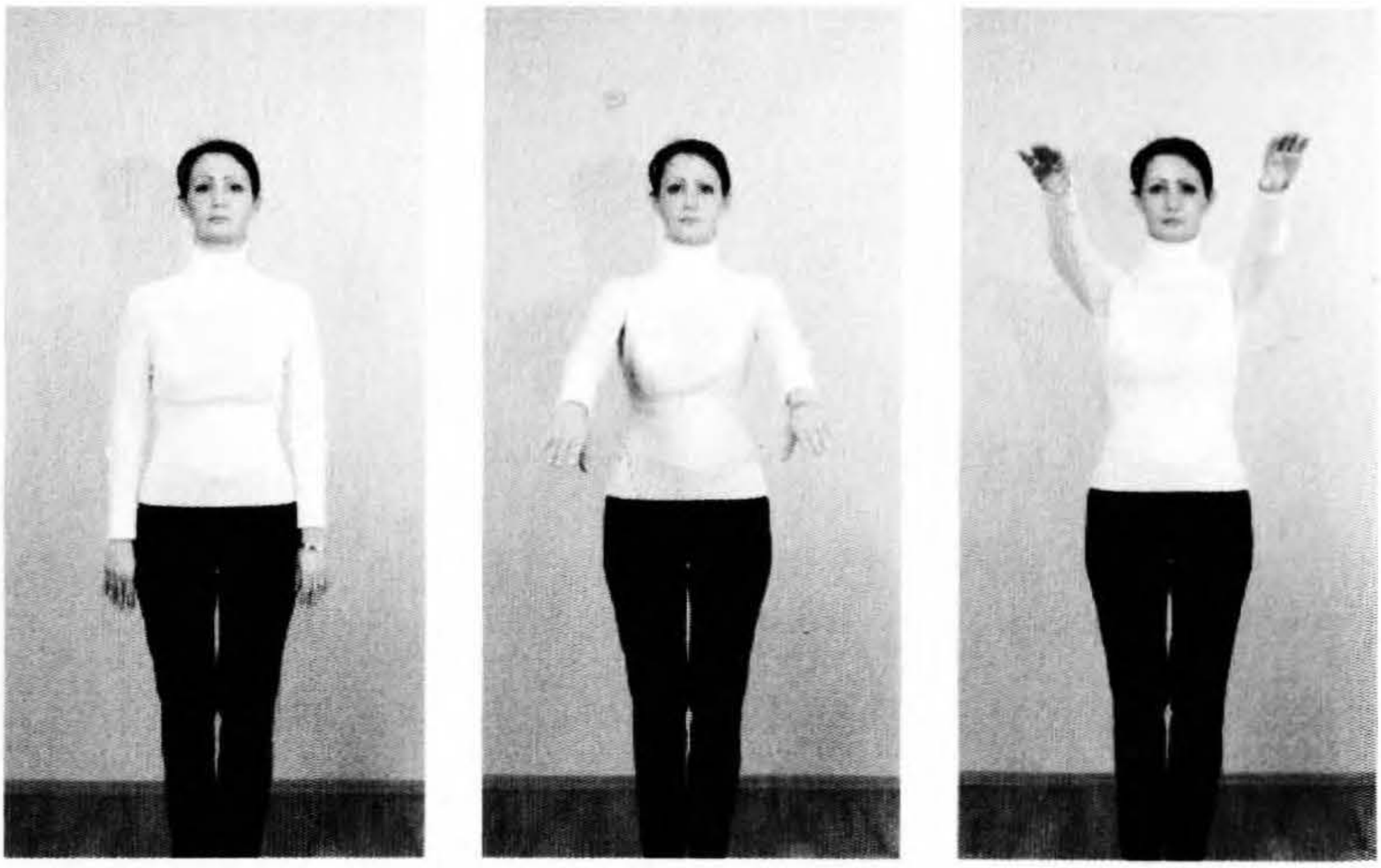
b) Kollarınızı yukarı kaldırıp gerin, ellerinizi kenetleyin. Ayak parmaklarınızın üzerinde yükselirken burnunuzdan derin bir nefes alın, üç sayı tutun ve bedenin gevşeyip normal durumuna gelmesiyle nefesinizi ağzınızdan rahatça verin.

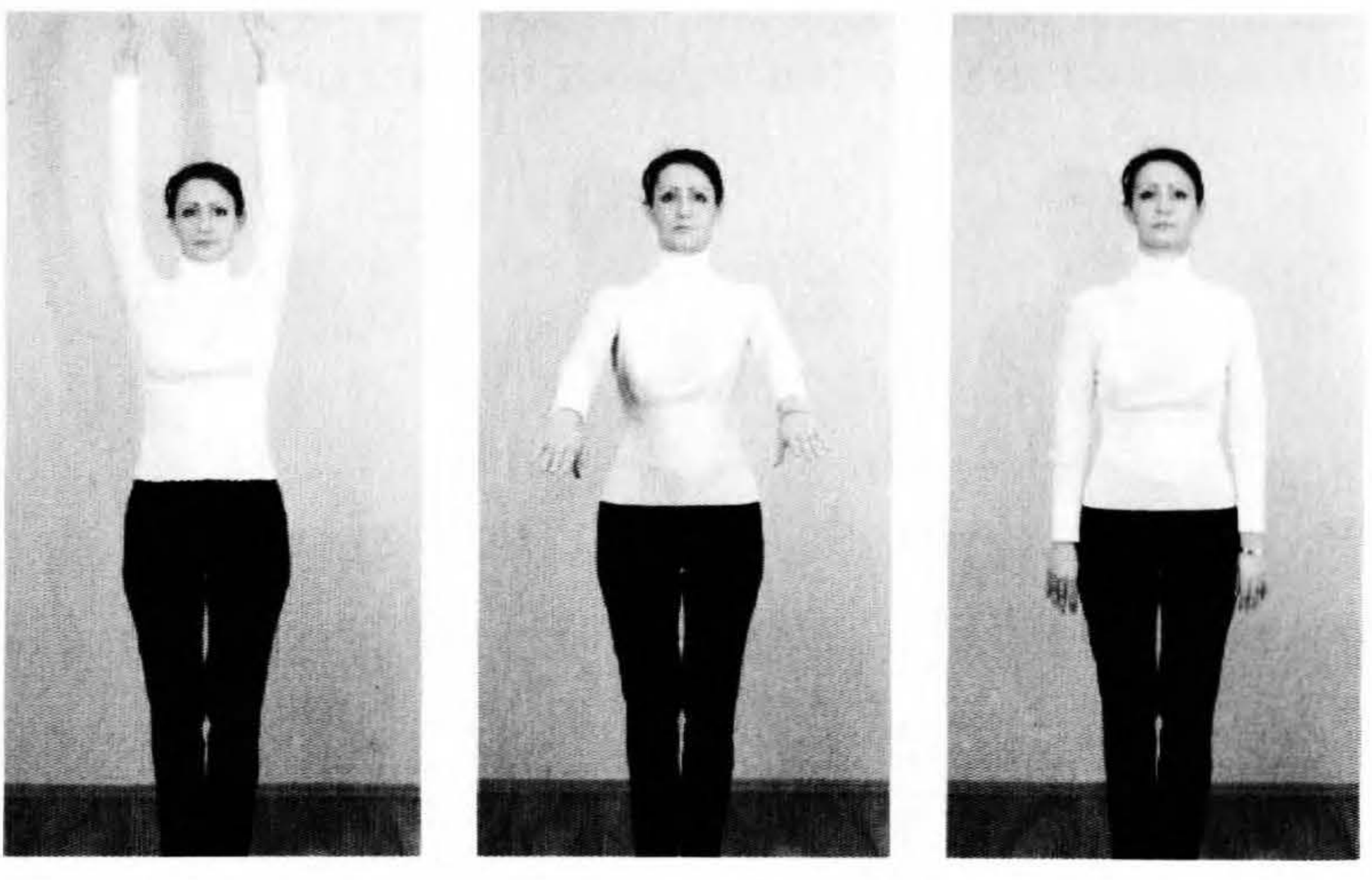

c) Kollarınızı hızlı bir biçimde iki yana doğru açarken burnunuzdan derin ve bol nefes alın. Kollarınızı eski yerine bırakırken nefesi ağzınızdan verin. (Kollar, omuz hizasınız geçmemeli.)

d) Kollarınızı dik ve paralel bir biçimde yavaş yavaş yukarı kaldırırken burnunuzdan nefes alın, kollarınızı eski duruma getirirken ağzınızdan yavaş yavaş nefes verin. Bu hareketi yerde yaptığınız sırtüstü gevşeme uygulamasından sonra da yapabilirsiniz. Ya da yatağınızda uykudan önce veya uyanıp yataktan kalkmadan önce de yapabilirsiniz.

Bu çalışmaların tümünü her yapışta 5 dakikayla sınırlayın. Yani yukarıda belirtilen her hareketi bir dakika yapın. Bu çalışmayı günde birkaç kez yapabilirsiniz. Ama, en az 4-5 hafta sürdürün. Her çalışmadan sonra, ellerinizin tersini kaburga kemiklerinize alt kısmına koyup, bu bölgenin nefes alırken yanlara doğru genişlediğini hissedin.

3. Çalışma:

Burnunuzdan 6 sayıyla nefes alın. Yani bedeninizi zorlamadan, gerip kasmadan akciğerlerinizin tümünü nefesle doldurun. Nefesinizi 8 sayıyla ağzınızdan verin. Nefesinizi burnunuzdan alma sayısını sabit tutarak verme sayısını iki iki artırın ve 22'ye kadar ulaşın. Nefesi alırken omuzlarınızı kaldırmayın.

Şimdi çok önemli bir noktanın üzerinde durmamız gerekiyor. Bundan önceki nefes çalışmalarında, sürekli olarak nefesi burundan alıp ağzımızdan verdik. Bu çalışmaların gereği nefesimizi daha uzun bir yol olan burun yolundan aldık. Ama, konuşurken nefesimizi burundan almamıza olanak yoktur. Konuşurken nefesimizi ağzımızdan alırız.

4. Çalışma:

Yahya Kemal Beyatlı'ya ait "Bergama Heykeltıraşları" adlı şiiri her iki dize başında nefes alarak okuyun. Sonra üç dizede bir nefes alın, sonra dördüncü dizeden sonra alın. Yani, şiirin tam ortasında bir nefes alıp gerisini aynı nefesle bitirin. Önceleri dizelerin sayısı arttıkça nefes konusunda zorlanabilirsiniz. Moraliniz bozulmasın, şiiri bu yöntemle bir iki kez okuduktan sonra başardığınızı göreceksiniz. Okurken şiire herhangi bir anlam yüklemeye çalışmayın. Okuma düz olsun. Çünkü, bu şiiri güzel şiir okumak amacıyla değil, nefes çalışması yapmak amacıyla okuyoruz.

1. Okuma

Pek taze pembe tenlere benzer bu taşları
Yontarken eski Bergama heykeltıraşları
(Nefes al)

İlham eden vücudun edasıyla mest imiş
Heykeltıraş demek o zaman putperest imiş
(Nefes al)
İnsan vücudu bazen açık bazen örtülü
Her çizgisiyle sanatı canlandıran büyü
(Nefes al)
Artık dehaya eski güzellikle sinmiyor
Gördük ki yer yüzünde ilâhlar gezinmiyor.

2. Okuma

Pek taze pembe tenlere benzer bu taşları
Yontarken eski Bergama heykeltıraşları
İlham eden vücudun edasıyla mest imiş
(Nefes al)
Heykeltıraş demek o zaman putperest imiş
İnsan vücudu bazen açık bazen örtülü
Her çizgisiyle sanatı canlandıran büyü
(Nefes al)
Artık dehaya eski güzellikle sinmiyor
Gördük ki yer yüzünde ilahlar gezinmiyor

3. Okuma

Pek taze pembe tenlere benzer bu taşları
Yontarken eski Bergama heykeltıraşları
İlham eden vücudun edasıyla mest imiş
Heykeltıraş demek o zaman putperest imiş
(Nefes al)
İnsan vücudu bazen açık bazen örtülü
Her çizgisiyle sanatı canlandıran büyü
Artık dehaya eski güzellikle sinmiyor
Gördük ki yer yüzünde ilâhlar gezinmiyor.

Yahya Kemal Beyatlı

SES

Ses nedir? Çevremizde yüzlerce ses duyuyoruz, yüzlerce sesi de duyamıyoruz. Bazı sesleri duyamamamızın nedeni titreşimlerinin çok yüksek olmaları ve bizim bu titreşimleri algılayamamamızdır. Ses, bir cismin başka bir cisme çarpması, değmesi ya da sürtünmesi sonucu oluşan titreşimin yarattığı gürültüdür. Elimizi masaya vurduğumuz zaman başka bir ses duyarız, suya vurduğumuz zaman başka, kumaşla kaplı bir koltuğa vurduğumuz zaman başka bir ses duyarız. Demek ki bir sesin oluşabilmesi için öncelikle bir güce gereksinim vardır. Elde edilen sesin gücüyle, o sesi çıkarmak için harcanan güç arasında bir paralellik bulunur. Ancak, her maddenin sertlik ve yoğunluk özelliklerine göre değişik sesler elde edilebilir. İstediğiniz kadar güçlü vurun, bir kitaptan elde edeceğiniz sesi bir kâğıttan elde etme olanağınız yoktur.

Temel olarak sesler ikiye ayrılır. Birincisi insan sesidir. Buna "sada" ya da "selen" denir. İkincisi ise insanın dışındaki seslerdir, buna da "ses" ya da "gürültü" denir. Yani, İngilizce'deki "Voice" ve "Sound" arasındaki fark gibi. Ama, dilimizde böyle bir ayrım yapılmamakta, doğadan da gelse insan sesi de olsa hepsine ses denmekte.

Ses, konuşmamızı sağlayan en önemli öğedir. Bu nedenle, sesimizin bilincinde olmamız ve ona özen göstermemiz gerekir. Güzel ve etkileyici bir ses, konuşmayı destekler, etkisini artırır. Eğer, ses organlarında bir sağlık sorunu yoksa, ses belirli çalışmalarla güzelleşip elverişli bir duruma gelebilir.

Düşünceniz istediği kadar parlak olsun, eğer onu cılız, tembel, yorgun, bezgin bir sesle söylemeye kalkarsanız, o düşünce bütün parlaklığını yitirip soluk bir hal alır, matlaşır. Bu nedenle, sesimizi elden geldiğince canlı ve enerjik kullanmamız gerekir. Enerjiden yoksun, cılız bir ses, dinleyen kişi ya da kişiler üzerinde olumsuz bir etki yaratır. "Yüksek Konuş", "Ağzının içinde geveleme", "Pardon, duyamadım" ve buna benzer uyarıların nedeni nefes ve sesin doğru bir biçimde kullanılamamasıdır. Sesinizi duyuramıyorsanız sizi dinleyen kişiler ne söylediğinizi anlayamaz ya da anlamakta zorluk çeker, bir süre sonra sizi dinlemekten vazgeçer. Bu da iletişim kopukluğudur.

Sesinizi iyi bir biçimde kullanamamanızın nedenlerinden biri çocukluktan kalma bir alışkanlık olabilir. Pek çok aile çocuklarının konuşma becerilerinin gelişmesi konusunda gerekli özeni göstermez. Çoğu zaman da "Çocuklar fazla konuşmaz" anlayışı içinde ya onların konuşmalarına izin vermez ya da onları yeteri kadar dinlemez. Oysa, bir insanın hayal gücünün en taze olduğu dönem çocukluk dönemidir. Kişinin erişkin çağındaki yaratıcılığının temelleri, çocukluk döneminin hayal gücüyle atılır. Konuşmak demek, düşünceyi seslendirmek, dolayısı ile düşünceye hayat vermek demektir. Bu nedenle de, çocuğun konuşmasını engellemek ya da ona ilgi göstermemek, bir ölçüde onun yaratıcılığını zedeler. Oysa, doğru olan, çocuğun konuşmasını engellemek yerine, konuşmasını, çocuğun hayal gücünü zedelemeden doğru bir biçimde yönlendirebilmektir. Konuşması engellenen ya da ciddiye alınmayan çocuk, sesini de yeterli bir biçimde kullanamaz. Çünkü konuşma demek, ses kullanımı demektir.

Sesi kullanamamanın bir başka nedeni de eğitimle ilgilidir. Ezberciliğe dayanan eğitimde, bilgileri özümlemek önemli değildir. Yani bilginin, kişinin kendi malı haline gelip hazmedilmesi için özel bir çaba sarf edilmez. Herhangi bir bilgi ezberlenip söylendiğinde kullanılan ses tekdüze ve yapaydır. Ezbere konuşan bir kişi, ne sesini düşünür ne de gerekli tonlama ve vurgulamaları yapabilir. Onun tek düşündüğü şey, ezberlemiş olduğu metnin sözcüklerini doğru ve eksiksiz söylemektir. Bu nedenle, hazırlanma evresinde, tiyatro oyuncularının metindeki sözleri söylerken, ezberden kurtularak, o sözcükleri kendi sözcükleri haline getirip yaşatmaları istenir. Kötü oyunculuk, metni ezberleyip, kendinden bir şey katmadan, papağan gibi sözcükleri tekrarlayan oyunculuktur.

Sesi yeterli bir biçimde kullanamamanın bir nedeni de psikolojiktir. Sıkılgan, utangaç, içine kapanık kişiler, seslerini yeteri kadar çıkaramazlar. Ağızlarının içinde konuşurlar. Bu nedenle de sesleri duyulmaz. Sesleri güzel de olsa, seslerini yeteri kadar duyamadıkları için bu ayrıcalığın farkında değildirler.

İnsan sesini oluşturan en önemli organlar ses telleri ve onların

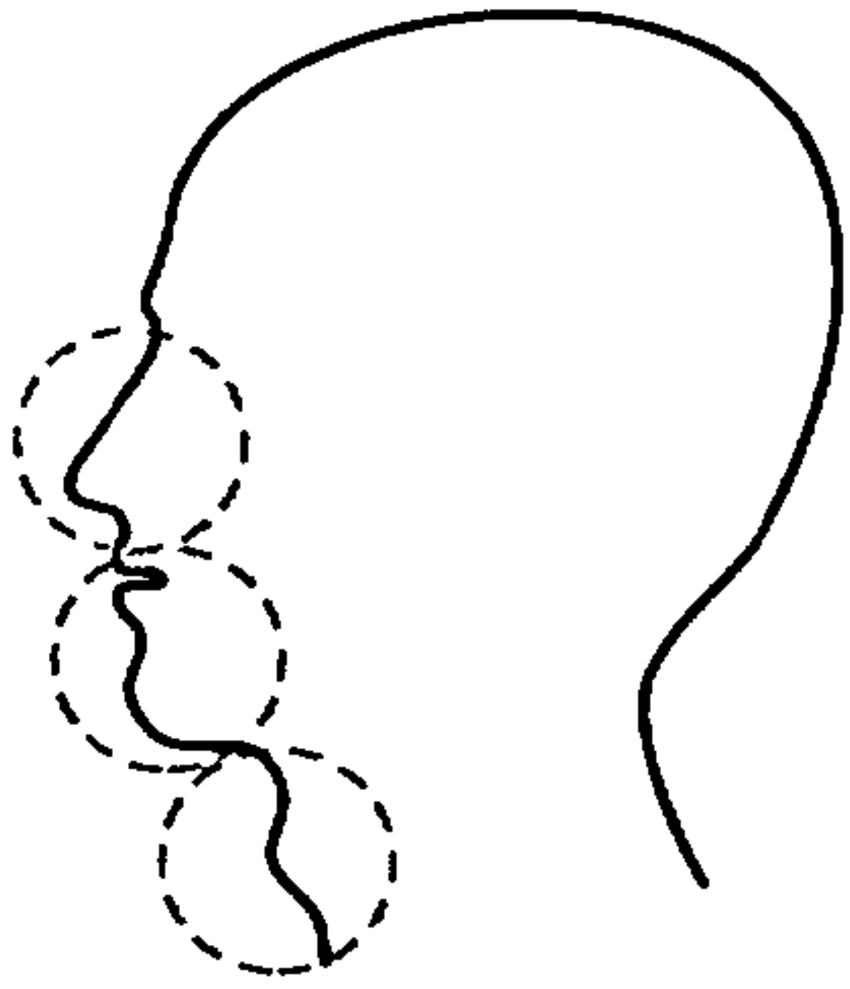
bağlı bulunduğu kaslardır. Ses tellerimiz iki tanedir. Gırtlağımızın ön kısmını oluşturan halka biçiminde ve genellikle erkeklerde belirgin olan "kalkansı kıkırdaklar"ın arkasındadır. Halk arasında "adem elması" (adam's apple) denilen bu kıkırdakların görevi ses tellerini korumaktır. Ayrıca, gırtlak bölgemizde "yüzüksü kıkırdak" ve ses tellerinin bağlı olduğu "ibriksi kıkırdaklar" bulunur.

Ses telleri gırtlağın içinde, önden bitişik ve arkaya doğru açılan iki yumuşak dokudan oluşan dudakçıklardır. Türkçeye, İngilizcedeki "vocal cord" kelimelerinin çevirisi olarak ses teli ya da ses telleri olarak girmiştir ama İngilizcede son yıllarda değişik bir tanıma sahip olan ve vocal cord yerine vocal band olarak kullanılmaya başlanmıştır ama ben bir karışıklığa neden olmamak için ses telleri olarak kullanacağım. Bu organın uzunluğu, genellikle erkeklerde 20-25, kadınlarda ise 16-20 milimetredir. İşte, erkek sesinin kadın sesinden kalın olmasının nedeni, erkeklerin ses tellerinin daha uzun olması ve dolayısıyla titreşimleriyle daha kalın (pes) ses vermeleridir. Keman sesiyle viyola sesi arasındaki incelik kalınlık farkı gibi. Erkek ve kadınlarda kendi tınlatıcı bölgelerinin ve ses tellerinin boyut farklılığına göre renklere ayrılır. Temelde, kadın sesi inceden kalına doğru, soprano, mezzo soprano ve alto, erkek sesi ise, tenor, bariton ve bas olarak birbirinden ayrılır. Gelişmiş, eğitilmiş bir insan sesi, en gelişmiş müzik aletleri dahil, doğadaki en güzel sestir. Ama, Tanrı insana bir büyük armağan daha vermiştir: Bunun sonucunda insan kendi kendini çalan bir müzik âletidir.

İnsan sesinin oluşabilmesi için öncelikle akciğerlerimizden belirli yoğunluktaki havanın ses tellerimize çarpıp bunları titretmesi gerekir. Ama bu titreşim, sesi duymamız için yeterli değildir. Bir kemanı gözünüzün önüne getirin; diyelim ki parmağınızı kemanın tellerinden birine bastınız ve yayını çektiniz. Eğer, kemanın kasa dediğimiz ahşap kısmı yoksa, o teller dünyanın en iyi teli de olsa kapı gıcırtısı gibi bir ses duyarsınız. Tellerden keman sesini duyabilmemizi "tınlatıcı" (resonateur) denilen kemanın ahşap kısmı sağlar. Bütün müzik aletlerinin birer tınlatıcısı vardır. Her müzik aleti tınlatıcılarının yapılmış olduğu madde ve boyut farklılığına göre değişik sesler verir.

İnsanda da iki tınlatıcı grup vardır. Bunlar ana tınlatıcılar ve yardımcı tınlatıcılardır. Ana tınlatıcılar; gırtlak, ağız boşluğu ve burun boşluğudur. Yardımcı tınlatıcılar ise göğüs boşluğu, sırt ve kafatasıdır. Ancak, bir süre önce ölen ünlü Polonyalı tiyatro adamı Jerzy Grotowski, oyuncularıyla yaptığı zorlu ve uzun çalışmalardan sonra, mide boşluğu, karın ve dizleri, yani neredeyse insan bedeninin tümünün bir tınlatıcı olabileceğini göstermiştir.

Bir oyuncunun ses olanaklarını geliştirmek için ana ve yardımcı tınlatıcılar üzerinde yıllar süren çalışmalar yapması gerekir. Ancak, bu kitabın ana amacı oyuncunun eğitimi olmadığından yalnızca ana tınlatıcılar üzerinde duracağız.

Ana Tınlatıcılar

Yukarıdaki çizimde de görüldüğü gibi, üç ana tınlatıcımız olan gırtlak, ağız boşluğu ve burun boşluğunun uyumlu ve dengeli çalışması sonucu ses tonumuzun da dengesi sağlanmış olur. Yani konuşmada istenilen enerjik sesi elde edebiliriz bu şekilde. Bu da güçlü bir sesin yanı sıra tonlama olanaklarının da zenginleşmesi demektir.

Ana tınlatıcı zengin ve dengeli çalışmazsa ses ile ilgili ne gibi sorunlar ortaya çıkar? Yalnızca gırtlak bölgesi çalışıyorsa, gırtlaktan gelen, konuşanı da dinleyeni de rahatsız eden parazitli bir ses duyulur. Böyle konuşan kişiler, sık sık ses kısılmasıyla karşılaşır. Bu kısılmaların artması ya da müzminleşmesi, giderek ses tellerinde "polip" ya da "nodül" gibi rahatsızlıklara ne-

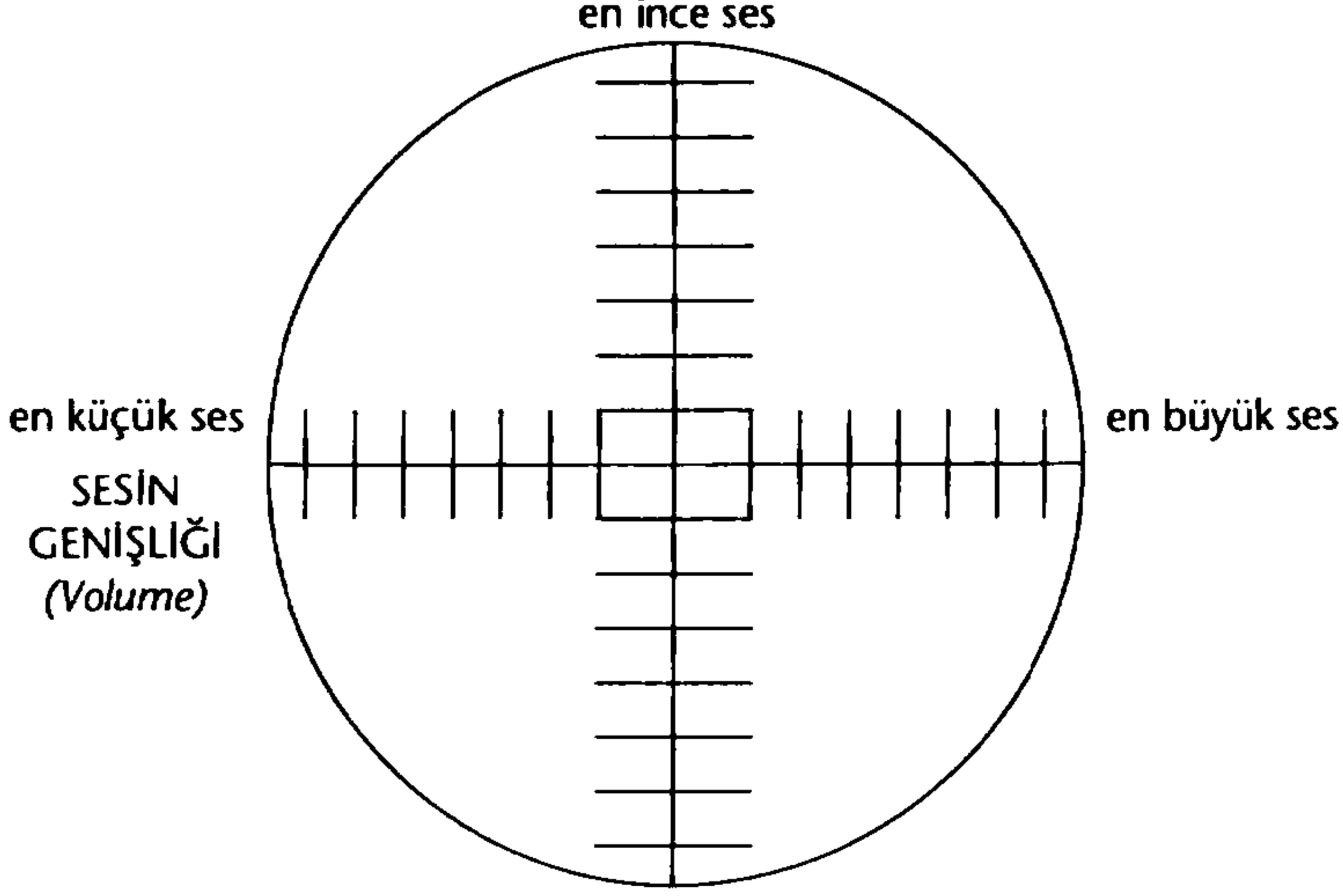
den olur. Sesini gırtlaktan kullanan kişilerin rahatça duyulabilmeleri çok zordur.

Yalnızca ağız boşluğu tınlatıcısını kullanan kişilerin seslerini duymakta da büyük güçlük çekersiniz. Çünkü, bu bölgeyi kullanan kişiler, konuşurken ağızlarını yeteri kadar açmaz, dudaklarını hareket ettirmez. Ağız yeteri kadar açılmadığı için ses dışarı çıkamaz. Böyle konuşan kişiler ağızlarını yeteri kadar açmayıp dudaklarını oynatmadıkları için söyledikleri seslerin değerlerini veremez. Ağızlarından "a" ya da "o" yerine "ı" sesi çıkar. Yani, boğumlanma bozukluğu nedeniyle duyabilme sorununun yanında anlaşılabilme sorunu da kendini gösterir. Belirli sesleri doğru bir biçimde oluşturabilmek için ağzımızın ve dudaklarımızın belirli hareketleri yapması gerekir. Ayrıca, yüzde mimik oluşmasını sağlayan organlardan biri de dudaklardır. Dudaklarını yeteri kadar oynatmayan kişiler, kâğıt gibi ifadesiz bir yüze sahip olur.

Yalnızca burun tınlatıcı bölgesini kullanan kişilerin sesi ise bir uğultu halinde duyulur. Teknik olarak "nazal" dediğimiz bu burun sesi, kulağa hiç de hoş gelmeyen tonsuz ve ruhsuz bir sestir. Bu sorunun nedenlerinden bir yumuşak damağın yeterince çalışmamasıdır. Çizimde yumuşak damak gösterilmiştir. Yumuşak damağın görevlerinden biri, seslerin burun yoluyla çıkmasına engel olmak için burun yolunu kapamaktır. Çünkü, bazı sesler burun yoluyla çıkmak ister, bu durumda yumuşak damak gidip o bölgeyi kapatır ve seslerin çıkması gereken yer olan ağızdan çıkmasını sağlar.

Bir bütün olarak ele aldığımızda sınırlarını saptayabilmek için, sesi bir yuvarlak olarak düşünebiliriz. Buna "Ses Yuvarlağı" denir.

Sayfa 78'deki çizimde görüldüğü gibi ses yuvarlağını, biri dikey, diğeri yatay iki çizgi keser. Yatay kesen çizgiye sesin genişliği (volume), dikey kesen çizgiye de sesin yüksekliği (octave) denir. Yatay kesen çizgi, en küçük sesimizle en büyük sesimiz arasındaki ses basamaklarıdır. Dikey kesen çizgi ise, en ince sesimizle en kalın sesimiz arasındaki ses basamaklarıdır. Herkesin, konuşmada kullandığı seslerin sınırlarını belirleyen bir ses yuvarlağı vardır. Ses yuvarlağındaki dikey ve yatay çizgilerin genişliği kullanı-

Ses Yuvarlağı

lan seslerin çokluğu ile orantılıdır. Bu değişik seslerin kullanılması, konuşmadaki ses monotonluğunu önler.

Aşağıdaki parçayı yüksek sesle okuyalım. Sonra da bir ses alıcıya okuyup dinleyelim. Ses alıcıdan dinlediğiniz zaman, sesiniz size yabancı bir ses gibi gelebilir. Konuşurken duyduğunuz sese benzemediğini düşünebilirsiniz. Pek çok kişi, sesini ses alıcısından dinlerken yadırgar, hatta beğenmez. Ama, gerçek sesiniz, konuşurken duyduğunuz ses değil, ses alıcısından duyduğunuz sestir. Çünkü, konuşurken sesimizi hem ağız yoluyla, hem de kulak yoluyla duyarız. Sesinizde bir sağlık sorunu yoksa, sakın sesinizi beğenmeme duygusuna kapılmayın. Onu sevin ve geliştirme yollarını deneyin. Çünkü, kendinizi ifade etmek için kullanacağınız en önemli araçlardan biri sesinizdir.

1.Çalışma:

GÖLDE AKŞAM

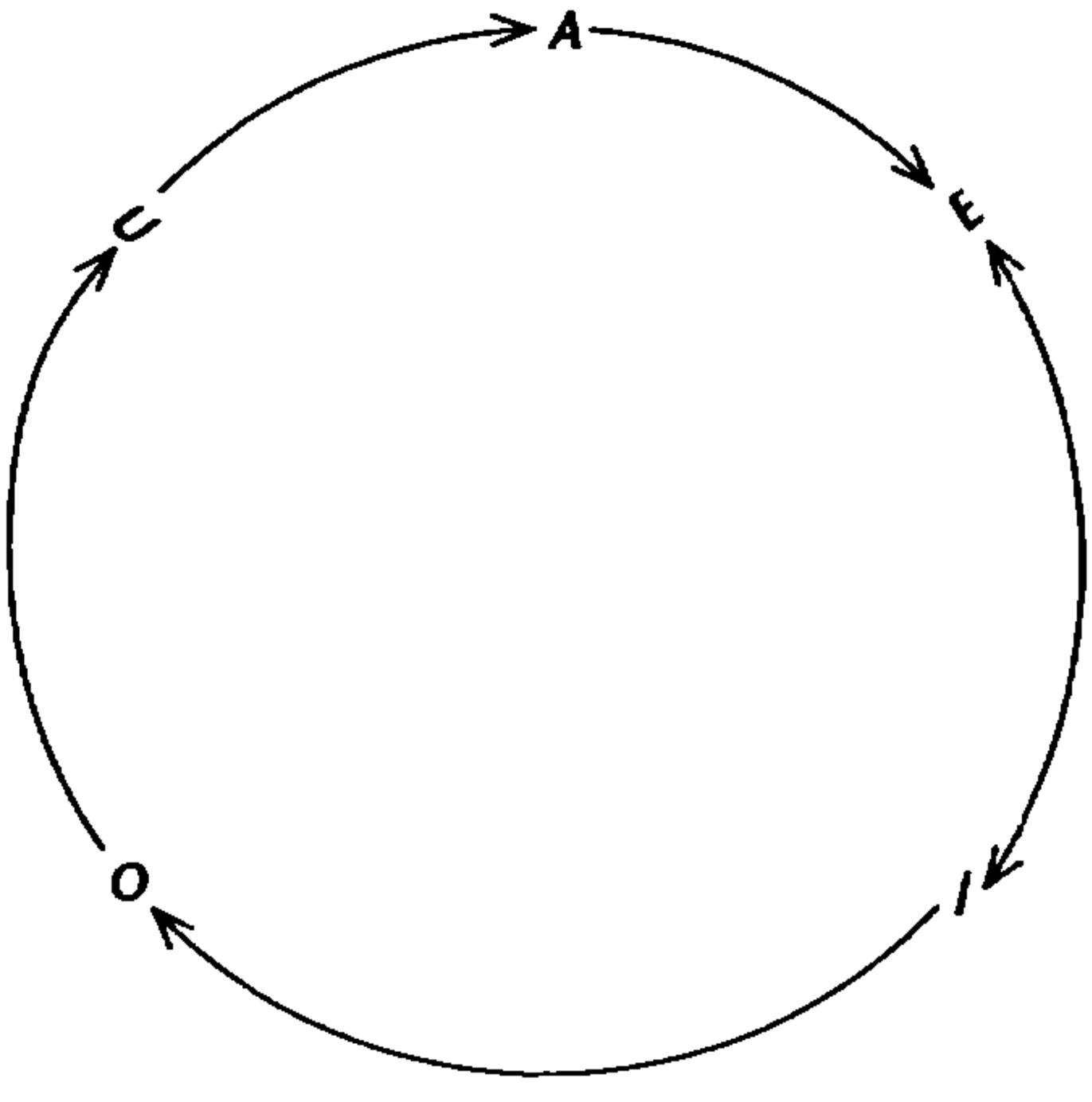
Akşamı göle gider, yalnız başıma sazların, geniş nilüfer yaprakları arasından sandalımla geçerdim. Orada iklimlerimizi terk etmeye hazır kırlangıçlar toplanırdı. Onların tek bir cıvıltısını bile kaçırmazdım. Kırlangıçlar, gurup vakti suyun yüzünde oynar, böcekleri kovalar, kanatlarını denemek ister gibi beraberce havaya açılırlar, gölün yüzüne inerlerdi. Sonra da ağırlıklarını ancak kaldırabilecek kamışların üzerine konarlar, karmakarışık cıvıltılarıyla ortalığı doldururlardı... gece olurken kamışların sapları hafif sallanır, aralarında su kuşları, bağırcık kuşları, emircik kuşları ve su çulluklarından meydana gelen tüy kervanı susardı; göl kıyılarını döver; bataklıklardan ve ormanlardan sonbaharın sesleri gelirdi; sandalımı kıyıya getirir şatoya dönerdim.

Leman Korkut

Bu parçayı belki de ilk kez, sesinizi dinlemek amacıyla okudunuz. Şimdi aynı parçayı sesinize biraz daha güç vererek okuyun. Sesinizin canlandığını, enerji kazandığını duyun ama, bağırmayın.

2. Çalışma:

Bu çalışmada belki de ilk kez ses çıkarmak amacıyla sesimizi kullanacağız. Bu çalıştırma, sesi geliştirmek, canlandırmak için yapılan temel çalışmalardan biridir. Ağzınızdan nefes alın ve oklar yönünde sesten sese kayarak ve sesleri uzatarak söyleyin. Yani, bir sesi söyledikten sonra durup sonraki sese geçmeyin. Sesten sese kayarak geçin demekten amacım bu. Bu çalışmayı yaparken, kendinize rahat çıkarabileceğiniz bir ses bulun. Sesinizi çıkarmaktan kokmayın. Sesiniz dolu dolu ve güçlü olsun. Bu yuvarlaktaki sesleri bir nefeste bitirin. Son seste nefesiniz kalmışsa bu sesi biraz daha uzatarak bitirin. Sesleri uzatarak söylerken sesinizde titreme, incelme ya da kalınlaşma olmamasına çalışın. Yani, notada bir değişiklik yapmamaya çalışın. Sesler ağzınızdan su gibi dökülsün.

A-E-İ-O-U

Şimdi de bu seslerin başına M ve L seslerini koyup yine yukarıda yaptığımız gibi sesleri uzatarak okuyun. Yani: Maaaaaa-Meeeeee-Miiiiii-Mooooooo-Muuuu, Laaaaa-Leeee-liiii-looooo, Luuuu

3. Çalışma:

Ses çalışmaları çoğunlukla sesli harflerle ya da sesli harflerin bol olduğu düz yazı ya da şiirlerle yapılır. Aşağıdaki şiiri her dize başında nefes alarak, ama nefes aldığınızı belli etmeden enerjik bir sesle okuyun.

Bin selam gibi gitti Erzurum'a
Bir selam gibi geldi Sivas'a Erzurum'dan
Dağlar açıldı yol vermeye
Temizlendi ılkımından karından.
Analar bacılar yola döküldü
Cephane taşıdı arkasından
Irmaklar suyundan faydalattı,
Ağaçlar duldasından

Yer gök inledi bir yol daha
Kurtuluş savaşından
Biz biliriz bizim işlerimizi
İşimiz kimseden sorulmamıştır
Kılıçla, mızrakla, topla, tüfekle
Başımız bir kere eğilmemiştir.
Kuzumuz var yaylalarda meleşir,
Çeşmemiz var gece gündüz söyleşir.
Yazımız var pehlivanlar güreşir,
Bu toprağa kimse girememiştir.
Davranı da deli gönül davranı
Kemal Paşa dinlemiyor fermanı!
Anası bacısı, kızı, kızanı
Bizim gibi millet görülmemiştir.

* * *

Bizim Süvarimiz amma da ata biner
Ayağı yere değer, başı göğe değer.
Bizim piyademiz yola yeğin gider
Bastığı toprağı ezer.
Bizim topçumuzun nağrası hay babam hay
Gülleden beter.
Sağdıçlarım! Sizin gibi yiğitleri oldukça
Bu millet yaşar.

Cahit Külebi
*(Atatürk Kurtuluş Savaşında'*dan)

4. Çalışma:

Bu sözleri önce tane tane, sonra giderek hızlı hızlı ve ritmik bir biçimde söyleyin. Sesiniz enerjik olsun.

Ping-pong... Ping-pong... Ping-pong... Ping-pong
Ding-dong... Ding-dong... Ding-dong... Ding-dong
King-kong... King-kong... King-kong... King-kong...

5. Çalışma:

Aşağıdaki şiiri, bütün seslerin hakkını vererek yani boğumlanmaya özen göstererek ve yalnızca dikey çizgilerde nefes alarak yine enerjik bir sesle okuyun. (Unutmayın, nefesinizi ağzınızdan alacaksınız ve nefes aldığınız belli olmayacak.)

DEFNE ORMANI

Köle sahipleri ekmek kaygusu çekmedikleri
İçin felsefe yapıyorlardı,/ çünkü
Ekmeklerini köleler veriyordu onlara;/
Köleler ekmek kaygusu çekmedikleri için
Felsefe yapmıyorlardı,/ çünkü ekmeklerini
Köle sahipleri veriyordu onlara./
Ve yıkıldı gitti Likya./
Köleler felsefe kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapıyorlardı,/ çünkü
Felsefelerini köle sahipleri veriyordu onlara;/
Felsefe sahipleri köle kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapmıyorlardı,/çünkü kölelerini
Felsefe veriyordu onlara./
Ve yıkıldı gitti Likya./
Felsefenin ekmeği yoktu,/ekmeğin
Felsefesi./ Ve sahipsiz felsefenin
Ekmeğini, sahipsiz ekmeğin felsefesi yedi,/
Ekmeğin sahipsiz felsefesini
Felsefenin sahipsiz ekmeği./
Ve yıkıldı gitti Likya./
Hâlâ yeşil bir defne ormanı altında.

Melih Cevdet Anday

Aşağıdaki şiiri, bir kez, daha sonra iki ve üç kez ara vermeden, sesinizin gücünü azaltmadan okumaya çalışın. Çünkü, burada amaç, güzel şiir okumak değil, ses çalışması yapmaktır. Onun için, anlam vermeden düz bir biçimde okuyun. Gırtlağınızda bir yanma hissederseniz durun. Bu yanma sesinizin yanlış kullanıldığı, yani gırtlaktan kullanıldığı anlamına gelir. Durun, su için ve okumaya devam edin.

HAN DUVARLARI

Yağız atlar kişnedi, meşin kırbaç şakladı.
Bir dakika araba yerinde durakladı.
Neden sonra sarsıldı altımda demir yaylar,
Gözlerimin önünden geçti kervansaraylar...
Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya,
Ulukışla yolundan Orta Anadolu'ya.
İlk sevgiye benzeyen ilk acı, ilk ayrılık!
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık
Gök sarı, toprak sarı, çıplak ağaçlar sarı...
Arkada zincirlenen yüksek Toros dağları.
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler.
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler...
Ellerim takılırken rüzgârların saçına
Asıldı arabamız bir dağın yamacına.
Her tarafta yükseklik, her tarafta ıssızlık,
Yalnız arabacının dudağında bir ıslık.
Bu ıslıkla uzayan, dönen kıvrılan yollar,
Uykuya varmış gibi görünen yılan yollar
Başını kaldırarak boşluğu dinliyordu.
Gökler bulutlanıyor, rüzgâr serinliyordu.
Serpilmeye başladı bir rüzgâr ince ince.
Son yokuş noktasından düzlüğe çevrilince.
Nihayetsiz bir ova ağarttı benzimizi.
Yollar bir şerit gibi ufka bağladı bizi.
Gurbet beni muttasıl çekiyordu kendine.
Yol, hep yol, daima yol... Bitmiyor düzlük yine.

Ne civarda bir köy var, ne bir evin hayali,
Sonun ademdir diyor insana yolun hali.
Ara sıra geçiyor bir atlı, iki yayan.
Bozuk düzen taşların üstünde tıkırdayan
Tekerlekler yollara bir şeyler anlatıyor,
Uzun yollar bu sesten silkinerek yatıyor...
Kendimi kaptırarak tekerleğin sesine
Uzanmışım kalmışım yaylının şiltesine.
Bir sarsıntı... Uyandım uzun süren uykudan;
Geçiyordu araba yola benzer bir sudan.
Karşıda hisar gibi Niğde yükseliyordu,
Sağ taraftan çıngırak sesleri geliyordu;
Ağır ağır önümden geçti deve kervanı
Bir kenarda göründü beldenin viran hanı.
Alaca bir karanlık sarmadayken her yeri
Atlarımız çözüldü, girdik handan içeri.
Bir deva bulmak için bağrındaki yaraya
Toplanmıştı garipler şimdi kervansaraya.
Bir noktada birleşmiş vatanın dört bucağı,
Gurbet çeken gönüller kuşatmıştı ocağı.
Bir parıltı gördü mü gözler hemen dalıyor,
Göğüsler çekilerek nefesler daralıyor.
Şişesi is bağlamış bir lambanın ışığı
Her yüze çiziyordu bir hüzün kırışığı.
Gitgide birer ayet gibi derinleştiler
Yüzlerdeki çizgiler, gözlerdeki çizgiler...
Yatağımın yanında esmer bir duvar vardı,
Üstünde yazılarla hatlar karışmışlardı:
Fani bir iz bırakmış burda yatmışsa kimler,
Aygın baygın maniler, açık saçık resimler...
Uykuya varmak için bu hazin günde, erken,
Kapanmayan gözlerim duvarlarda gezerken
Birdenbire kıpkızıl birkaç satırla yandı;
Bu dört mısra değildi, sanki dört damla kandı.
Ben garip çizgilerle uğraşırken baş başa
Rastlamıştım duvarda bir şair arkadaşa:

"On yıl var ayrıyım Kınadağı'dan
Baba ocağından yar kucağından
Bir çiçek dermeden sevgi bağından
Huduttan hududa atılmışım ben"
Altında da bir tarih: Sekiz mart otuz yedi...
Gözüm imza yerinden başka bir ad görmedi.
Artık bahtın açıktır, uzun etme arkadaş!
Ne hudut kaldı bugün, ne askerlik, ne savaş;
Araya gitti diye içlenme baharına,
Huduttan götürdüğün şan yetişir yarına...
Ertesi gün başladı gün doğmadan yolculuk,
Soğuk bir mart sabahı, buz tutuyor her soluk.
Ufku tutuşturmadan fecrin ilk alevleri
Arkamızda kalıyor şehrin kenar evleri.
Bulutların ardında gün yanmadan sönüyor
Höyükler bir dağ gibi uzaktan görünüyor
Yanımızdan geçiyor ağır ağır kervanlar,
Bir derebeyi gibi kurulmuş eski hanlar.
Biz bu sonsuz yollarda varıyoruz, gitgide,
İki dağ ortasında boğulan bir geçide.
Sıkı bir poyraz beni titretirken içimden
Geçidi atlayınca şaşırdım sevincimden:
Ardımda kalan yerler anlaşırken baharla,
Önümdeki arazi örtülü şimdi karla.
Bu geçit sanki yazdan kışı ayırıyordu,
Burada son fırtına son dalı kırıyordu...
Yaylımız tüketirken yolları aynı hızla,
Savrulmaya başladı karlar etrafımızda.
Karlar etrafı beyaz bir karanlığa gömdü;
Bu kar değil, gökyüzünden yağan beyaz ölümdü...
Gönlümde can verirken köye varmak emeli
Arabacı haykırdı: "İşte Araplıbeli"
Tanrı yardımcı olsun gayri yolda kalana,
Biz menzile vararak atları çektik hana
...

Faruk Nafiz Çamlıbel *(Han Duvarları'ndan)*

Aşağıdaki şiirin dizelerini tirelerin sol tarafındaki bölümleri normal, tirenin sağ tarafındaki bölümleri ise, ünlüleri elden geldiğince uzatarak okuyun. Yani, "Beyaz kocamanbir duvar-Çıııplaaaak mııı çıııplaaaak" gibi. Sesiniz enerjik ve güçlü olsun.

ÇİROZNAME

Beyaz kocaman bir duvar-çıııplaaaak mııı çıııplaaaak
(çıplak mı çıplak)
Üzerinde bir merdiven-yüüüükseeeek miiii yüüüüükseeeek
(yüksek mi yüksek)
Duvar dibinde bir çiroz-kuuuuuruuuuu muuuu kuuuuruuuu
Bir herif geldi elleri- kiiiiirliiii miiii kiiiiirliii
Tutmuş bir çekiç bir çivi-siiiiivriiii miiii siiiivriii
Bir büyük yumak da sicim-zoooorluuuu muuuu zoooorluuu
Çıktı merdivene derken- yüüüükseeeek miiiii yüüüükseeeek
Mıhladı sivri çiviyi- taaaak taaaak daaa taaaak taaaak
Duvarın ta tepesine- çıııplaaaaak mııı çıııplaaaaak
Attı çekici elinden - düüüüüş Allaaaaahıııım düüüüüş
Taktı çiviye sicimi - uuuuuzuuuuun muuuu uuuuzuuuun
Astı ucuna çirozu - kuuuuuruuuu muuuu kuuuuuruuuu
İndi merdivenden - tııık ıır daaaaa tııık ıır
Sırtında çekiç merdiven - aaaaağıır mıı aaaaağıır
Çekti gitti başka yere - uuuuuzaaaaak mıı uuuuzaaaaak
O gün bugündür çirozcuk - kuuuuuruuuu muuuu kuuuuruuuu
Mezkur sicimin ucunda - uuuuzuuuun muuuu uuuuzuuuuuun
Nazikçe sallanır durur - duuuuuruuuur muuuu duuuuuruuuur
Kudursun bazı adamlar - ciiiiddiii miii ciiiiddiii
Ve gülsün diye çocuklar -küüüüüçüüüük müüüü küüüüüçüüüük

Charles Cross (Türkçesi: Orhan Veli Kanık)

Aşağıdaki şiiri de bütün seslere, özellikle ünlülere önem vererek okuyun.

Sesinizi biraz daha yükseltebilirsiniz bu şiiri okurken.

Anlatma bana atları!
Bilirim ana rahminden gelir gece, karanlık
Bir ahırda lamba tutar biri, ışık biter
Samanların üstünde, hayvanın öksürüğü ve soluğu...
Başını döndürür bakar, "Bana benziyor mu?"
"Sekili mi ayakları"
Anlatma bana atları!
Sabahın yerden kesilmiş tarlaları ve çığlık
Çığlığa suları gibi gök yarığından atlayan
Kanatlı Pegassos! Gençliğim benim, oğlum!
Delirmiş bir zamandı, yas, ölünün öcü, gövdesiz kuş,
Kırılan yıldız, unutulmuş bir günün yarası.
Tohumsuz küçük göller ölüm anıtı gibi yükselen,
Ve giysisiz boşluk, yılgın uzay, o bitmeyen
Koşu... Atlar, atlar. Yaşlananı görmedim hiç.
Kimi yelesiyle devirmek ister burçları,
Kiminin eşeler toprağı hâlâ toynakları.
Anlatma bana atları
Yüreğim kaldırmıyor düşündükçe vurulup
Vurulup yerlerde yattıklarını, anlatma
Anlatma bana, görmedim Troya savaşını.

Melih Cevdet Anday
("Troya Önünde Atlar" şiirinden)

ANLAŞILABİLME

Konuşmadaki ikinci temel öğe de "anlaşılabilme"dir. Anlaşılamamanın altında yatan sorun ise boğumlanma, yani artikülasyon bozukluğudur. Daha önce de belirttiğim gibi, boğumlanma ağız organları aracılığı ile seslerin doğru yerden ve

doğru zamanlamayla çıkmasıdır; "a" derken ağız organlarımız ve çenemiz başka biçim alır, "ş" derken başka, "t, z, k" derken başka. Bu sesler sesli harflerle birleşip heceleri oluşturur, heceler birleşip sözcükleri, sözcükler de birleşip cümleleri oluşturur ki konuşma eylemi de böyle gerçekleşir. Bu seslerin oluşumunda ya da birleşiminde seslerin doğru yerden ve doğru biçimde çıkarılması gerekir.

"Hızlı konuşuyorsun, yuvarlama, tane tane konuş" gibi uyarıların altında yatan neden, genellikle, boğumlanma bozukluğudur. Yani, boğumlanmanız bozuksa anlaşılamama tehlikesiyle karşı karşıyasınız demektir. Anlaşılamıyorsanız konuşmanızın bir anlamı kalmaz. Karşınızdaki kişi ya da kişiler sizi anlamak için belki bir süre aşırı dikkat harcayacaktır, ama sonra onlar da yorulacak ve sizi dinlemekten vazgeçecektir. Oysa konuşmanın amacı anlatmaktır. Anlatırken de anlaşılabilmektir. Anlaşılmadan nasıl anlatabilirsiniz ki?

Bir yazıyı okurken ya da bir kişiyi dinlerken amacımız, göz ve kulaklarımız aracılığıyla "anlamaktır". Oysa konuşurken amacımız "anlatmaktır", "anlaşılabilmek"tir. Bir yazıyı okurken, anlamadığımız bölümü dönüp bir ya da birkaç kez okuyabilirsiniz. Ama, dinlerken, geriye dönüp bir kez daha dinleme olanağınız yoktur.

Bir piyano sonatının çalınışı sırasında, tuşların bazılarının o sesleri çıkarmadığını ya da piyanistin bazı tuşlara yeteri kadar basmadığını düşünün. Müzikten anlamasanız bile, o piyano sonatının çalınışı sizi rahatsız eder. Hele bir de müzikten anlıyorsanız, dinlemezsiniz bile. İşte, boğumlanma bozukluğu da dinleyen üzerinde aynı etkiyi yapar. Ayrıca, boğumlanma mekanizması zayıf olan ya da iyi çalışmayan kişiler, konuşurken çabuk yorulurlar, bu da konuşmanın yorulması, gücünü kaybetmesi demektir. Yorgun bir konuşmanın etkili olmasına olanak yoktur.

Boğumlanmayı gerçekleştiren organlarımızı ikiye ayırırız. Hareket eden ve hareket etmeyen boğumlanma organları. Hareket edenler, alt çene, dudaklar ve dildir. İkinci grup boğumlanma organları ise hareket etmeyenlerdir. Bunlar da dişler,

diş etleri, damak ve yumuşak damaktır. Daha önce de açıklanmıştı, dilinizi damağınızın gerisine götürdüğünüz zaman orada yumuşak bir bölge hissedeceksiniz. Bu bölgeye "yumuşak damak" denir.

İşte bu yukarıda saydığım organlarımızın çeşitli hareketleriyle boğumlanmayı sağlarız. Ama, boğumlanma esnasında en çok hareket eden organlarımız, dilimiz ve dudaklarımızdır. Bu organlarımız bir günde binlerce hareket yaparak seslerin biçimlenmesini ve birleşmesini sağlar.

Bu organlarımız da kaslarla bağlantılı olduklarından, bu kasların eğitilmeleri, boğumlanmamızın düzgün bir biçimde gerçekleşebilmesini, konuşma eylemimizin daha rahat oluşmasını sağlar.

Boğumlanma konusundaki çalışmalarımızı iki bölümde ele alabiliriz:

Organlarla yapılan çalışmalar, metinlerle yapılan çalışmalar. Önce organlarla yapılan çalışmaların üzerinde duralım.

Şimdi Türkçedeki sesleri teker teker gözden geçirelim. Bu sesleri teker teker söyleyerek, seslerin oluşmasında ağız organlarımızın hareketlerini gözleyip, inceleyelim.

a b c ç d e f g (Konuşma içinde yumuşak **g** söylenmez daha doğrusu söylenemez. İlerde bu konu üzerinde duracağız. Devam edelim) **h ı i j k l m n o ö p r s ş t u ü v y z.**

Yukarıda saydığımız harfler Türk Alfabesi'ni oluşturan 29 harftir. Ancak bazı dilbilimcilerin de üzerinde durdukları gibi alfabemiz hazırlanırken ya da oluşturulurken diyelim, günün koşulları nedeniyle biraz aceleye gelmiştir. Örneğin, W ve Q sesinin de alfabeye dahil edilmesi gerekirdi bence.

Yazı dilinde harf dediğimiz işaretlerin karşılıklarına konuşma dilinde ses deriz. Sesler harflerden daha fazladır. Onlar da fonetik alfabesinin işaretleriyle ifade edilir. Türkçe 29 harfle yazılır ama 48 sesle konuşulur. Bu konunun üzerinde "Fonetik" bölümünde duracağım. Ancak, burada, konuşmada sık sık karşılaşılan bazı seslerin yanlış söylenmeleri ya da hiç söylenmemeleri üzerinde durmak istiyorum, çünkü bu yanlışlar fonetik yanlışları değil, boğumlanma yanlışlarıdır.

Boğumlanma Çalışmaları

1. Çalışma

Öncelikle yanak kaslarının ve çenenin elden geldiğince gevşek olması gerekir. Dudak tembelliği olan kişilere bir kalemi dişleriyle sıkarak konuşma alıştırmaları yapmaları önerilir. Bu çok yanlış bir uygulamadır. Belki bu şekilde dudaklar çalıştırılır, ama hiç istenmeyen bir şey olan, çene sertleştirilir. Aşağıdaki çalışmaları yaparken kendinizi zorlamayın ve hareketleri yumuşak bir biçimde yapın.

1. Parmaklarınızın ucuyla şakaklarınızdan başlayarak, yanaklarınızdan çeneye doğru masaj yapın. Ağzınız biraz açık olmalı.
2. Dudaklarınızı büzüp ileri doğru çıkarın sonra yanlara doğru gerin. Bir süre sonra bu hareketi daha hızlı yapın.
3. Önce üst, sonra alt dudağınızı dışarıya doğru kıvırıp gevşetin. Bir dudak dışarı doğru kıvrılırken diğer dudak oynamamalı. Bunun için, oynamaması gereken dudağın üzerine işaret parmağınızla dokunun.
4. Dilinizi birkaç kez burun, çene ve kulaklar yönünde çıkarıp gerip gevşetin.
5. Dilinizin ön kısmını, önce üst sonra da alt arka diş ve diş etlerinize dayayıp dili dışarı doğru gerip gevşetin.
6. Dişlerinizin arasına sanki yemek artıkları girmiş gibi dilinizle bu artıkları temizleyin. Yani, üstlü altlı, önlü arkalı bütün dişlerinizin arasına dil ucuyla girmeye çalışın.

Bu çalışmaları, önce bir ayna karşısında yaparsanız ne yaptığınızı görebilirsiniz. Bu hareketleri, bir iki hafta her gün en az bir kez yapmanızı öneririm. Ancak, yapacağınız önemli konuşmalardan önce 1, 2, 5 ve 6. hareketleri kesinlikle yapmanız gerekir.

İkinci grup çalışma ise metinler üzerinde yapılan çalışmalardır. Tekerleme de denilen bu çalışmalar belirli seslerin diğer seslerle uyumunu sağlamak amacıyla yapılan çalışmalardır ve her dilde bu türde çalışmalar vardır. Ancak, bu çalışmaları çokça yapmak konuşmada bir monotonluk yaratabilir. Bu nedenle, bu alıştırmaların yanı sıra değerli şairlerimizin şiirlerinden de yararlanabiliriz.

Aşağıdaki tekerlemeleri ve şiirleri sesli olarak, çok hızlı bir biçimde okuyalım. Ama, bu hız içinde bütün sesler tam olarak çıksın. Eğer sesler tam olarak çıkmazsa amacımıza ulaşamayız. Burada amaç, ağız organlarımızın alışılan hızdan daha fazla bir hızla hareketini sağlamaktır.

Tekerlemeler:

- Bir berber bir berbere bre berber gel beraber bir berber dükkanı açalım demiş.
- Şu köşe yaz köşesi bu köşe kış köşesi ortada su şişesi.
- Barınaksız baykuşların bağırdığı bakir ormanda bakkallar baş başa sallandılar.
- Karamürselli kara kaptan kadehiyle kasabanın kaynağından kana kana su içti.
- Al şu takatukaları takatukacıya götür. Takatukacı takatukaları takatukalamam derse takatukaları takatukalatmadan al da gel.
- Çatalcada topal çoban çatal yapıp çatal satar. Nesi için Çatalca'da topal çoban çatal yapıp çatal satar. Kârı için Çatalca'da topal çoban çatal yapıp çatal satar.
- Şu karşıdaki kara kuru kavak, karardın mı ey kara kuru kavak, sarardın mı ey kara kuru kavak.
- Kar kalkar karakartal kalkar, karakartal kalkar kar kalkar.
- Ocak kıvılcımlandırıcılarındanmısınız, kapı gıcırdatıcılarındanmısınız. Ne ocak kıvılcımlandıranlardanım nede kapı gıcırdatıcılarındanım.
- Üç tunç tas kayısı hoşafı.
- Kırk kırık küp kırkının da kulpu kırık kara küp.
- A be kuru dayı ne kuru sarı darı bu darı a be kuru dayı.
- El alem aladanalandı da biz bir aladana alıp aladanalanamadık.
- Çarık çorap dolak, ben sana çarık çorap dolak mı dedim.
- Gül dibi bülbül dili gibi, gül dibi bülbül dili gibi.
- Değirmene girdi köpek değirmenci çaldı kötek, hem kepek yedi köpek hem kötek yedi köpek.

Şiirler:

Bu çalışmaları yaparken kesinlikle şiire bir anlam vermeye çalışmayın, yani bir şiir okuma gayretiniz olmasın. Tonlama ve vurgulama yapmayıp dümdüz okuyun. Burada amaç, şiiri iyi okumak değil, yukarıda belirtildiği gibi ağız organlarımızın çalışabilmesini sağlamaktır. Hızlı ve sesli okuyun.

Tekerleme

Maltepeden yola çıktım
Bakkalbaşı selam durdu
Bakkalbaşının selamını
Alyanaklı Artin gördü
Alyanak Artin
Alyanak Artin
Karabet ağayı kim vurdu
Sırma saçlı
Ela gözlü
Saz benizli
Hanım vurdu
Ay gönlüm
Vay gönlüm
Birden beşe say gönlüm
Bir iki üç dört beş

Oktay Rifat

Tekerleme

Lüleburgaz çamurunu
Karamadım karamadım
Komşu oğlu Sülün Beye
Varamadım varamadım
Ben beyimi ince belden
Saramadım saramadım
Varan varsa bir iki
Saran varsa bir iki
İncir ağacının boduru
Has bahçeye dikili
İnciri baldan
İncili kaftan
Sürmeli sultan
A benim canım Sülün Bey

Oktay Rifat

Gelirli Şiir

İstanbul'dan ayva gelir, nar gelir,
Döndüm baktım bir edalı yar gelir,
Gelir desen dar gelir.
Anam anam,
Dayanamam,
Bu iş bana zor gelir.

Orhan Veli Kanık

Delikli Şiir

Cep delik cepken delik
Yen delik kaftan delik
Don delik mintan delik
Kevgir misin be kardeşlik

Orhan Veli Kanık

Pandispanya Reklamı

Bir yiyen bu pandispanyadan
Ruhçu olur
Sanatçı olur
Zehir misali
Acı olur
Hacı olur
Hacivat olur
Adam olur adam

Oktay Rifat

...

Ağırbaşlıları hoppaları nazlıları
Sululları zirzopları
Allıları morluları
Dallıları güllüleri
Develileri fillileri
Türlüleri
Basmanın ucuzu burada bulunur
Metresi iki yüz ona satılır
İki yüz onluk basmalar şu zamanda
İki giyişte delinir

(*İstanbul"* Şiirinden, Oktay Rifat)

... Hello Revan
Hello Karga
Sabah-ı şerifleriniz good morning olsun
Rayiha-yı Keriham burnuna dolsun
Çıttara mıttara
Çıtı pıtı pıttara
Basmaz mısın mantara
Şaka bir tarafa my dear karga, demin seninkini gördüm.
Çifteyi almış eline. Nişantaşı, Beşiktaş, Dikilitaş,
Çemberlitaş, Toptaşı sökmüş geliyor. Bam dedi mi,
Yandım aman, yanasın anam, cavlağı çektiğinin resmidir.

İyisi mi es, pes, sesini kes.
Yes
Çıttara mıttara
Basmaz mısın mantara
Hello Raven
Hello karga
Aman aman
Yanasın aman
A big gun
A very big gun
Çifteyi görünce
Bende şafak attı korkudan
Çıttara mıttara
Çıtı pıtı pıttara
Basmaz mısın mantara

Oktay Rıfat *(Karga ile Tilki*'den)

YANLIŞ ÇIKARILAN BAZI SESLER

"h" Sesi:

Konuşurken pek çok kişi "h" sesini çıkaramaz. Oysa "h" sesini söylemek gerekir. "h" sesini söylerken diyafram küçük bir hareket yapar. Pek çok kişi bu diyafram hareketini yapmadığından "h" sesini boğumlandıramaz. O zaman da "Ben bir daha gideceğim" demek istediğiniz zaman, "Ben bir daa gideceğim." demiş olursunuz. Bir kez daha mı gideceksiniz? Yoksa bir dağa mı gideceksiniz? Ya da bir maç anlatımında spiker ve sunucuların zaman zaman bu "h" söylememe yanlışını yaptıklarına tanık oluruz. Örneğin, "Takımlar sahadan çıkıyor" yerine "saha"daki "h" sesini atlar. O zaman da "Takımlar saadan çıkıyor" demiş olur. Bunun sonucunda da, sahadan değil de sağ taraftan çıkıyor gibi bir anlam farklılığına neden olurlar. Burada, "postane, hastane, pastane" gibi "h" sesinin yazıda da düşmüş olduğu sözcükler yukarıda belirttiğim "h" sesini söyleme gerekliliğinin dışındadır.

"r" Sesi:

Türkçe konuşmada "r" sesi zaman zaman sorunludur. Sözgelimi, sözcük sonlarındaki "r" sesi söylenmeli mi söylenmemeli mi? "Yapıyor" mu demeli, yoksa "Yapıyo" mu demeli? Ya da "Geliyor" mu demeli, yoksa "Geliyo" mu demeli? Türkçede "r" sesi, pek çok batı dilinde olduğu gibi fazla titremez. Oldukça hafif söylenir. Sözcük sonundaki "r" leri fazla titretmeden hafifçe söylemekte yarar vardır. Fazla titrettiğiniz zaman kulağa sert bir ses gelir, bu da konuşmayı sertleştirir. "Bir" sözcüğünden sonra gelen sözcük ünlü ile başlıyorsa "bir" deki "r" sesini mutlaka söylemek gerekir, "bir adam", "bir arslan", "bir ordu" gibi. Ayrıca, "geliyorlar, yapıyorlar, gidiyorlar, görüyorlar" gibi ek almış yüklemleri geliyolar, gidiyolar, yapıyolar biçiminde söylemek standart dilde yanlıştır. Oradaki "r" sesini de çıkarmak gerekir. Bu "r" ler söylenmezse konuşmada hemen bir basitlik, bir özensizlik kulağa çarpar.

Ses Bozuklukları

"r" Sesi Bozukluğu (Rotatismus)

Bazı kişilerde "r" sesi bozukluğu vardır. Onlar ya "r" sesini hiç söyleyemezler ya da boğumlanmasını geride yaparlar ve "r" yerine, "ğ", yani yumuşak g gibi bir ses duyulur. Bunların ikisi de söyleyişi çirkinleştirir. "r" sesi dil ayaları, yani dilin kenarları, köpek dişlerinde başlayarak üst diş köklerine temas ederken, dil ucu ön üst diş köklerine yaklaşarak hafif bir titremeyle oluşur. "r" sesini çıkarırken dili geriye çekerseniz yumuşak g'ye benzer bir ses çıkar. Sözgelimi, "kara" sözcüğünü "kağa" olarak söylersiniz. Eğer, dil ucu, ön üst diş köklerine yaklaşarak hafifçe titremezse, "para" sözcüğü "paa" olarak söylenir. Böyle sorunu olan kişilerin dillerini üst arka diş etleriyle dişlerinin birleştiği yere getirip güçlü bir nefes vererek, abartılı bir biçimde titremesini sağlamaları gerekir. Rrrrrrrrrrrr ya da Prrrrrrrrrrrr gibi.

Eğer "r" bozukluğunuz varsa, bunu düzeltmek için, yukarıda belirtilen yöntemi uygulayarak, aşağıdaki alıştırmaları yapabilirsiniz:

ra-re-ri-ro-ru-rö-rü
ar-er-ir-or-ur-ör-ür
rar-rer-rir-ror-rur-rör-rür
tar-ter-tir-tor-tur-tör-tür
tra-tre-tri- tro-tru-trö-trü
far-fer-fir-for-fur-för- für
fra-fre-fri-fro-fru-frö-frü

raket-resim-rimel-roka-rumuz-rötar-rüküş
kara-para-tere-kere-koro-toro-körük-yörük-türev-kürek
kar-zar-ser-ter-sor-yor-sör-kör-tür-sür

Bir berber bir berbere bre berber gel beraber bir berber dükkanı açalım demiş.

Kar kalkar karakartal kalkar, karakartal kalkar kar kalkar.

"s" Sesi Bozukluğu (Sigmatismus)

Bazı kişilerde de "s" sorunu vardır. "s" sesinin çıkışında dil doğru yerden çıkarmaz bu sesi, bu nedenle de "s" gölgeli bir ses olarak duyulur. Bu sesi çıkarırken dil büzülür, dil ucu sivrilir ve alt arka ön dişlere yaklaşır. Oysa "s" sesini yanlış söyleyenler genellikle dillerini üst arka diş etiyle dişlerin birleştiği yere değdirirler. O zaman hava dilin iki yanından dökülür ve bozuk bir "s" sesi duyulur. Bu ses bozukluğunun bilincinde olup da onu nasıl düzelteceğini bilemeyen bazı kişiler "s" sesini doğru çıkarmak amacıyla üst arka diş etleri ve dişlerin birleştiği yere dillerini daha güçlü bir biçimde değdirirler, o zaman "s" sesi daha çok bozulur.

Böyle bir bozukluğunuz varsa, yine yukarıda belirtilen yöntemlerle aşağıdaki ses çalışmasını yapabilirsiniz.

sa-se-si-so-su-sı-sö-sü-
sas-ses-sis-sos-sus-sıs-sös-süs
asa-ese-isi-oso-usu-ısı-ösö-üsü
as-es-is-os-us-ıs-ös-üs
pas-pes-pis-pos-pus-pıs-pös-püs

asıcıl-ases-asa-kasa-aspidistra-paso-sabah-salih-sezer-soru-sur-toros-paris-teras-pers-ters

Sarhoş Sabri sabahın seher saatinde kasabadaki kasalara su testisiyle su taşıdı.

Kasabın karısı kaslarının kasılmasından bas bas bağırdı.

"z" Sesi Bozukluğu:

"s" bozukluğu olan kimselerde genellikle "z" bozukluğu da olur. Çünkü, bu iki sesin çıkış yer ve biçimi aşağı yukarı aynıdır. İkisi de sızmalı seslerdir ancak, "s" sesi tonsuzdur, "z" sesi ise tonludur. "z" sesinde de dil büzülür, dil ucu sivrilir ve alt arka dişlere yaklaşır. Bu yöntemlerle aşağıdaki alıştırmaları yapabilirsiniz.

za-ze-zi-zo-zu-zı-zö-zü

zaz-zez-ziz-zoz-zuz-zız-zöz-züz

aza-eze-izi-ozo-uzu-ızı-özö-üzü

zar-zer zir-zor-zur-zır-zör-zür

kaza-pazu-tazı-mazı-zalim-zafer-zeka-zeytin-boz-koz-toz-çöz-köz-tez-kez

Bazı kazak kazdalar kazıkları kazdırıp zaferle kazlarını bağladı.

Bezemeci Zeki, bezemelerini bezeye bezeye bezirganlarını bezdirdi

Ünlüleri Bağlama

Bu, genellikle bir sözcüğün ünlüyle bitmesi ve ondan sonra gelen sözcüğün ünlü ile başlaması durumunda ortaya çıkan bir sorundur. Örneğin, "arka oda" sözcüklerinin kullanımında bu oluşum gözlenebilir. Görüldüğü gibi, birinci sözcük olan "arka", ünlü ile bitiyor, ondan sonra gelen "oda" sözcüğü ise ünlü ile başlıyor. Bu, biten ve başlayan ünlüleri birbirine bağlamamak gerekir. Yani, "arka"daki "a"yı sözcüğün söylenişi içinde çıkardıktan sonra, "oda"daki "o"yu "oda" sözcüğü içinde çıkarmak gerekir. Eğer, bu iki sesi bağlarsak, iki ayrı sözcük olan "arka oda", "arkoda" gibi tek sözcük olarak söylenmiş olacak ve bu bileşim bir anlam belirtmediğinden ne dendiği anlaşılmayacaktır.

Örnekleri çoğaltabiliriz: Onu alma, bana anlat, sona erdi, oğlu oldu, sonucu açıkla...

Ses Bilimi

Sesbilim ve Sesbilimsel Değişimler

Fonetik, dillerin seslendiriliş biçimlerini inceleyen bir bilimdir. Konusu, yazı dilinde harflerle karşılanan seslerin oluşum ve söyleniş biçimlerini, birbiriyle olan ilişkilerini, birbirlerini etkilemelerini, seslerin hecelere ya da sözcüklere dönüştüklerinde uğradığı değişiklikleri inceler.

Tahminlere göre diller önce sesler halinde oluşmuş, daha sonra da çeşitli gereksinmeler nedeniyle yazıya dökülmüştür. Ancak, uygarlıkla birlikte diller de gelişmeye başlayınca ortaya bir sorun çıkmıştır. Bu sorun, dillerin yazıldığı gibi okunup söylenememesi ya da okunup söylendiği gibi yazılamaması sorunudur. Yeryüzündeki hiçbir dil tam anlamıyla yazıldığı gibi seslendirilemez, seslendirildiği gibi yazılamaz. Yazı dilindeki bazı harfler ya da heceler, konuşma dilinde sesler ya da hecelere dönüştüğünde, doğru telaffuz dediğimiz, doğru söyleyiş açısından değişikliğe uğrar. İşte, bu değişikliklerin belirtilebilmesi ve dillerin bütün söyleniş özelliklerinin saptanabilmesi için uluslararası bir fonetik alfabesi düzenlenmiştir. Bu fonetik alfabesini bilen herkes, hiç bilmediği bir dili rahatça doğru bir biçimde seslendirebilir.

Bir örnek verelim: Bir yağış biçimi olan "kar" ile kazanç anlamındaki "kâr" arasındaki fark, iki sözcük de aynı harflerle yazıldığı halde, söyleyişte bunlardaki "k" ve "a" sesleri farklıdır. Bu söyleyiş farkını "kar"daki "a"nın üzerine şapka dediğimiz inceltme işareti ile sağlarız. Bu şekilde, "kar"daki "k" sesi de incelmiş olur. Çünkü, Türkçede kuraldır, ince "k" dan sonra gelen "a"lar incedir. Bu durumda, bu sözcüğü fonetik alfabesi ile yazarsak, yağış biçimi olan kar, *kar;* kâr etmek anlamındaki kâr, *car* olarak yazılır.

Bir de düşünce anlamındaki "kanı" ile özel isim olan "Kâni"yi ele alalım: "Kanı"daki "k" ve "a" kalındır. "Kâni"deki "k" ve "a" incedir. Yine, "Kâni"deki "k" ve "a"yı inceltme işareti koyarak inceltiriz. Ama, burada bir noktaya dikkatinizi çekmek isterim.

"Kanı" ve "Kâni" arasındaki söyleniş benzerliğini sağlayabilmek için, yani "k" ve "a"yı inceltmek için "a"nın üzerine inceltme işareti koyduk, oysa iki sözcük arasında bir fark daha var, o da "kanı"nın "a"sının kısa, "Kâni"nin "a"sının uzun olması. Görüldüğü gibi "a"nın uzunluğunu gösterecek bir işaret yok. Türkçeyi yeni öğrenen bir yabancıya bu ayrımı nasıl anlatacaksınız. Oysa, fonetik işaretiyle bunu çok kolay belirtebilirsiniz. Uzayan "a"nın önüne iki nokta üst üste koydunuz mu(:) "a"nın uzadığını belirtmiş olursunuz. Bunun gibi pek çok örnek verebiliriz.

Türkçe Söyleyişte Bazı Özellikler

Daha önce de belirttiğim gibi, Türkçe alfabede 29 harf olmasına karşın dilimizde kullanılan 46 ses vardır. Şimdi Türkçe söyleyişte bazı önemli kuralları gözden geçirelim.

"ğ" sesi:

Türkçede "ğ" yani "yumuşak g" söylenmez. Çünkü "ğ", ses estetiği bakımından kulağa hoş gelmeyen, geriden, gırtlağı zorlayarak çıkan bir sestir. Bunun dışında konuşmanın akışı içinde ğ'yi söylemeye kalkarsanız bu akışı durdurmuş olursunuz, yumuşak g'yi söylemek yerine ya önceki ünlüyü uzatır ya ünlüler arasında kaynaşır ya da kimi ünlüler arasında "y"ye dönüşür. Oysa bir dilde ünlüler ne kadar çoksa, ses zenginliği de o ölçüde artar. Ses bükünleri yapma olanağı fazlalaşır. Bu da konuşmanın renklenmesini, konuşma melodisinin tekdüzelikten kurtulmasını sağlar. Denebilir ki seslerde estetik biçimleniş, ünlü ya da ünsüz seslerin elden geldiğince önde oluşmasıyla gerçekleşir. Gırtlak ya da genizden çıkan sesler, kulağa hoş gelmeyen seslerdir. Zaten, pek çoğumuz bir metni sesli okurken belki "ğ"yi söyleriz ama konuşurken söylemeyiz. Daha doğrusu söyleyemeyiz. Yumuşak g'yi söyleyebilmek için bir gayret göstermek gerekir ki bu da konuşmanın akışını bozar. Bir düşünün "kağnı, rağbet, ağlama, boğa, doğa, ağrı, sağlamak, ağırlamak..." sözcüklerini söylerken yumuşak g'yi çıkarıyor musunuz? Çıkarmıyorsanız içinde "ğ" bulunan sözcükte "ğ"nin düşmesiyle ne gibi bir değişim oluyor? Şu örneklerle inceleyelim:

1. "ğ", Hece sonundaysa, kendinden önce gelen ünlü bir değer uzar.

   ağlamak-a:lamak
   boğmak-bo:mak
   dağlamak-da:lamak
   doğmak-do:mak
   sağmak-sa:mak
   Zağnos-Za:nos

2. "ğ", o-a sesleri arasında ise "o" ve "a" sesleri kaynaşır. Karışık ünlüler (Diftong)

   boğaz-bo az
   doğal-do al
   soğan-so an
   poğaça-po aça
   doğan-do an

3. "ğ", o-u sesleri arasında ise, o-u sesleri kaynaşır. Karışık ünlü:

   oğul-o ul
   soğuk-so uk
   doğu-do u
   koğuk-ko uk

4. "ğ", a-a sesleri arasında ise, "a" bir değer uzun söylenir.

   sağanak-sa:nak
   dağarcık-da:rcık
   sağa-sa:
   mağara-ma:ra
   dağa-da:

5. "ğ", a-ı sesleri arasında ise, "a" bir değer uzun söylenir.

   ağır-a:r
   kâğıt-ka:t
   çağır-ça:r
   bağır-ba:r

6. " ğ" e-i sesleri arasında ise, "y" sesine dönüşür.

değişim-deyişim
eğilim-eyilim
eğitim-eyitim

7. "ğ" e-i ya da ü seslerinin yanında ise, "y" sesine dönüşür.

eğme-eyme
iğne-iyne
düğme-düyme

Benzeşme (Assimilation)

Bir ses yanındaki sesin etkisi altında kaldığı zaman bu iki sesten birinde değişme olur. Buna benzeşme denir.

1. "n" ve "b" seslerinin bir araya gelmesiyle *n* sesi *m* olur:

Bu değişim bazı kent isimlerinde ve bileşik isimlerde görülür:
sonbahar: sombahar, günbatımı: gümbatımı, onbaşı: ombaşı, Binbaşı: Bimbaşı, İstanbul: İstambul, Safranbolu: Saframbolu...

2. "n" ve "ka" seslerinin bir araya gelmesiyle, *n* sesi bir yumuşak damak sesi olan [ŋ] ye dönüşür:

Çankaya: Çaŋkaya, Ankara: Aŋkara, banka: baŋka, kan kırmızı: kaŋ kırmızı...

3. "n" ve "ga" seslerinin bir araya gelmesiyle, *n* sesi bir yumuşak damak sesi olan [ŋ] ye dönüşür.

Zonguldak: Zoŋguldak, kangal: kaŋgal, mangal: maŋgal, son gece: soŋ gece...

4. "n" ve "ke" seslerinin bir araya gelmesiyle, *n* sesi [ɲ] ye dönüşür:

manken: maɲken, inkâr: iɲkar, denk: deɲk, renk: reɲk, hünkâr: hüɲkar...

5. "n" ve "ge" seslerinin bir araya gelmesiyle *n* sesi [ɲ] ye dönüşür:

yenge: yeɲge, Engin: Eɲgin, zengin: zeɲgin...

6. "n" ve "ş" seslerinin bir araya gelmesiyle *n* ses [~] ye dönüşür:

inşaat: i~şaat, manşon: ma~şon, monşer: mo~şer...

7. "n" ve "r" seslerinin bir araya gelmesiyle *n* sesi [~] ye dönüşür:

Tanrı: Ta~rı, sonra: so~ra, konrad: ko~rad...

8. "n" ve "y" sesleri bir araya gelince, *n* sesi [~] ye dönüşür:

Konya: Ko~ya, konyak, ko~yak, manyak: ma~yak...

9. "n" ve "j" sesleri bir araya gelince, *n* sesi [~] ye dönüşür:

panjur: pa~jur, Tanju: Ta~ju, anjio: a~jio...

10. "n" ve "s" sesleri bir araya gelince, *n* sesi [~] ye dönüşür:

Tansu: Ta~su, pansuman: pa~suman, en son: e~son, pansiyon: pa~siyon...

11. "c" ve "t" sesleri bir araya gelince, c sesi j'ye dönüşür:

Necdet: Nejdet, ecderha: ejderha, vicdan: vijdan, vecdi: vejdi...

Geniş Ünlülerin Daralması

(- ecek, - acak ekleri)

1) Konuşmada, **-ecek**, **-acak** ekleri, sonu ünsüzle biten eylem köklerine bağlandığı durumlarda, bağlandıkları eylem köklerinin içinde **a, e, i, ı** gibi düz ünlüler varsa, bu eklerin başındaki **a**'lar **ı, e**'ler **i** olarak darlaşır:

kan+acak = kan+ıcak; kır+acak = kırıcak; sil+ecek = silicek;
getir+ecek = getiricek; gel+ecek = gelicek; yap+acak = yapıcak;

2) Konuşmada, - **acak** ve - **ecek** eklerinin bağlandıkları ey-

lem köklerinin içinde **o, ö, u, ü** gibi yuvarlak ünlüler varsa bu eklerin başındaki **a**'lar **u, e**'ler **ü** olarak darlaşır.

don+acak = donucak; ol+acak = olucak;
gör+ecek = görücek; dön+ecek = dönücek;
dur+acak = durucak; kur+acak = kurucak;
gül+ecek = gülücek; sür+ecek = sürücek

3) y kaynaştırma sesi:

a) Eylem eylemsi ekler olan - a, - e, - an, - en, - arak, - erek, - acak, - ecek ekleri, sonu ünlüyle biten eylem köklerine bağlandıklarında, Türkçe sözcüklerde iki ünlü yan yana gelemeyeceği için, araya y kaynaştırma sesi girer.

Konuşmada, y kaynaştırma sesi kendinden önceki, a'ları ı, e'leri i olarak darlaştırır.

anla+y+a = anlıya; anla+y+an = anlıyan;
anla+y+arak = anlıyarak

Yalnız, değişen "n" sesleri fonetik harflerle yazılmıştır.

söyle+y+e = söyliye; söyle+y+en = söyliyen
söyle+y+erek = söyliyerek

b) Konuşmada, - **acak**, - **ecek** ekleri bağlandıkları eylem köklerini gelecek zaman kipine dönüştürdüğü durumlarda bu **y** kaynaştırma sesi gene sonuna bağlandığı eylem kökünün sonundaki ünlüyü darlaştırdığı gibi kendinden sonra gelen - **acak** ve - **ecek** eklerinin başındaki ünlüler; (**a** ve **e**) düşürür.

anla+y+acak = anlıycak; söyle+y+ecek = söyliycek
oturma+y+acak = oturmıycak; gülme+y+ecek = gülmiycek

c) y kaynaştırma sesi, yalnızca "demek" ve "yemek" eylem köklerinde, kendinden önce gelen ünlüyü hem yazıda hem de konuşmada darlaştırır.

yemek: ye+y+e = yiye ye+y+en = yiyen ye+y+erek = yiyerek
ye+y+ecek = yiycek
demek: de+y+e = diye; de+y+en = diyen; de+y+erek = diyerek

Ulama (Liasion)

Türkçede konuşmadaki heceleme, bazı durumlarda yazı dilindeki heceleme kuralına uymaz.

Örneğin, bir sözcük ünsüzle bitip ondan sonra gelen sözcük ünlüyle başlıyorsa, ünsüzle biten sözcüğün sonundaki ünsüz, kendisinden sonra gelen sözcüğün ünlüsüyle birleşir ve birleştiği hecede söylenir. Aşağıdaki örnekle bunu görebilirsiniz.

Geldim ama o beni görmedi:
Gel-di-ma-ma o be-ni gör-me-di.
Yaptıklarınız için teşekkür ederim:
Yap-tık-la-rı-nı-zi-çin-te-şek-kü-re-de-rim.
Ben onu gördüm ama o beni görmezden geldi:
Be-no-nu-gör-dü-ma-ma-o-be-ni-gör-mez-den-gel-di.
Yarın onun oteline gidip göreceğim.
Ya-rı-no-nu-no-te-li-ne-gi-dip-gö-re-ce-ğim.
Hâli vakti yerinde bir adam.
Ha-li-vak-ti-ye-rin-de-bi-ra-dam

Ulama konuşmayı tek düzelikten kurtaran, ona akıcılık sağlayan bir uygulamadır. Eğer ulamaya dikkat etmezsek konuşmamız akıcılıktan uzak takur tukur bir duruma gelir. Bu da dinleyeni rahatsız eder.

Ancak cümle içinde sözcüğün önemini belirtmek istiyorsak ulama yapmayız.

Örneğin: *"Ben onu gördüm, ama o beni görmezden geldi."* Cümlesini ulama yapmadan söyleyin.

Burada istemediğimiz bir durum konusunda serzenişte ya da şikâyette bulunuyorsunuz ve neredeyse bütün sözcüklerin tek tek altını çiziyorsunuz.

"Yarın oteline gidip onu göreceğim." Cümlesinde de ulama yapmadığınız zaman cümledeki bütün sözcüklerin altını çizmiş oluyorsunuz. Bu cümlenin söylenmemiş olan devamı *"Bak o zaman neler olacak."* gibi bir cümle olabilir. Yani söylediğiniz birinci cümlede bir tehdit var.

Diksiyon

Diksiyon, konuşma sanatıdır. Çeşitli sesler aracılığı ile vurgu, tonlama, hız özelliklerini de kullanarak konuşmanın bestelenmesidir. Konuşma sanatını ele alan pek çok kitabın başlığının "Diksiyon" olduğunu görürsünüz. Elbette ki, diksiyonun kapsamı içinde ses, nefes, artikülasyon, fonetik konuları da vardır. Ama, bana göre diksiyon, bütün alt yapı hazırlıkları yapıldıktan sonra, o malzemelerin kullanılmasıyla konuşmanın boyut kazanmasıdır. Yani, önce nefes ve ses sorununun, sonra boğumlanma sorununun, sonra da söyleyiş sorunlarının giderilip onları belirli bir kıvama getirdikten sonra diksiyon devreye girer. Bu nedenle diksiyon konusunu ayrı olarak ele alıyorum.

Konuşmanın bestelenmesi diyoruz. Bestelemek sesleri değişik boyutlarda kullanmaktır, ama elinizde doğru dürüst bir ses yoksa bu besteleme eylemini gerçekleştirmenize olanak var mı? Ya da güzel bir sesiniz var diyelim, ama boğumlanma bozuk, yani herhangi bir müzik aletinden çalarak ses çıkarabiliyorsunuz, ama parmaklarınız yeteri kadar çalışmadığı için ya notalara yanlış basıyorsunuz ya da hiç basmıyorsunuz. Hangi besteyi doğru dürüst çalabilirsiniz yanlış notalara basarak? Demek ki önce müzik aletimizin, sesleri iyi bir tınıyla çıkarabilecek özelliklere ya da donanıma sahip olması gerekiyor.

Vurgu

Vurgu, vurgu, vurgu!

Vurgu, konuşmanın en önemli öğelerinden biridir. Vurgu, bir sözcükte ya da cümlede hece ya da sözcüklerin diğerlerinden ağırlıklı, farklı söylenmesidir. Bir dilde sözcükler bir ya da

birden fazla heceden oluşur. Türkçede tek heceli sözcükler çoktur. Tek heceli sözcüklerde vurguyu aramaya gerek yoktur, çünkü vurgu hecenin üzerindedir. Ama, birden fazla heceli sözcüklerde söyleyiş bakımından her hecedeki güç aynı olmaz.

Türkçede vurgular Fransızca, Almanca, İtalyanca, Arapça, Farsça gibi belli başlı dünya dillerinin vurgularıyla kıyaslandığında daha hafif gibi görünür. Bunun nedeni Türkçe sözdiziminin zenginliğidir. Sözdiziminin zengin olması vurgunun gücünü azaltır. Bu da konuşma müziğinin daha yumuşak olmasını sağlar.

Vurguyu ikiye ayırırız. Sözcük vurgusu, cümle vurgusu. Bu iki vurgu arasındaki farkı şöyle belirtebiliriz: Sözcüğün tek vurgusu vardır ve bu vurgu özel durumlar dışında değişmez (özel durumların ne olduğu ilerde belirtilecek), oysa cümlenin vurgusu belirtilmek istenen anlama göre değişir.

Sözcük Vurgusu

Türkçede vurgu birçok Avrupa dilinde olduğu gibi her zaman aynı hecede olmaz. Dilimizde sözcük vurgusu son hecededir. Sözcük ek alınca eke geçer. Sözcüğün önüne soru eki geldiği zaman vurgu soru ekinden önceki hecededir. Ancak, sözcüğün cümle içindeki durumuna göre vurgunun yeri değişebilir. Ornek, "Ahmet çok yalnız." ve "Yalnız o geldi" cümlelerindeki "yalnız" kelimesinin vurguları aynı hecelerde değildir. "Ahmet çok yalnız"daki "yalnız" sözcüğünde vurgu son hecededir ama, "Yalnız o geldi" cümlesindeki vurgu "yalnız" kelimesinin ilk hecesindedir.

Örnek:
Gelecek misin: Vurgu "cek" hecesindedir.
Yapacak mısın: Vurgu "cak" hecesindedir
Gidebilir miyim: Vurgu "lir" hecesindedir.
Tutacak mısın: Vurgu: "cak" hecesindedir.

Ayrıca, aynı kelimede hem olumsuzluk, hem de soru eki olursa vurgu olumsuzluk ekinden bir önceki hecenin üzerindedir. Yani, yine soru ekinden öncedir.

Örnek:
Oturmaz mısınız: Vurgu: "maz" hecesindedir.
Gitmez misiniz: Vurgu: "mez" hecesindedir.
Yapmaz mısınız: Vurgu: "maz" hecesindedir.

Tek heceli kelimelere ek gelince de vurgunun yeri değişir. Vurgu, gelen eke geçer. Yani, yine kelimenin son hecesindedir.

Örnek:

"Attan düştü" cümlesinde "at" sözcüğündeki vurgu "-tan" ekine kayar.

Kent isimlerinde vurgular çok değişkendir. Bazı kent isimlerinde vurgu ilk hecededir.

Ankara: Vurgu: "An" hecesinde (Ankyra-Engürü)
İzmir: Vurgu: " İz" hecesinde (Smyrna)
Bursa: Vurgu: "Bur" hecesinde (Brusa)

Bazı kent isimlerinde de orta hecededir:
Selanik: Vurgu: "la" hecesinde (Thessaloniki)
Antalya: Vurgu: "tal" hecesinde (Attaleia)
Antakya: Vurgu: "tak" hecesinde (Antiokheia)
Amasya: Vurgu: "mas" hecesinde (Amaseia)

Bu değişkenlik, kentlerin özgün isimlerinin vurgularından kaynaklanmaktadır.

Cins isim ya da sıfat olarak söylenen sözcüklerde vurgu son hecede olmasına rağmen, bu sözcükler yer ismine dönüşünce vurgu ilk heceye geçer.

Örneğin bir kent ismi olan "Aydın"da vurgu ilk hecededir. Ama "O, aydın bir insandır" dediğimizde vurgu sözcüğün son hecesindedir. Yine bir semt ismi olan "Doğancılar"da vurgu ilk hecede. Oysa, "Doğancılar, doğanlarını uçurdu," dediğimizde, vurgu yine, sözcükteki son heceye geçer. Ya da, yine bir semt ismi olan "Ayrancı" da vurgu ilk hecede ama "Ayrancı, ayran satıyor," dediğimiz zaman vurgu son hecededir. Bu örnekleri çoğaltabiliriz.

Bileşik isimlerde ve bileşik kent isimlerinde ise durum daha da değişiktir.

Birleşmiş olan iki ismin ilkinin son hecesinde birincil vurgu, ikincisininkinde de ikincil vurgu vardır.

Örnek:

Çanakkale: Vurgu: "nak" ve "le" hecelerinde.
Gaziantep: Vurgu: "zi" ve "tep" hecelerinde.
Kırıkkale: Vurgu: "rık" ve "le" hecelerinde.
Diyarbakır: Vurgu: "yar" ve "kır" hecelerinde
Anavatan: Vurgu: "na" ve "tan" hecelerinde.
Başbakan: Vurgu: "baş" ve "kan" hecelerindedir.

Seslenişlerde eğer kelime iki hece ise vurgu ilk hecededir. Bunun nedenlerinden biri de sesimizi ilk hecenin gücüyle uzağa taşımak ve seslendiğimiz kişinin dikkatini uyandırmaktır. *Haasaaan, Aaayşe, Meehmeet, Dostlarım, Sevgili İzmirliler* vs. Yine seslenişlerde kelime iki heceden çoksa, vurgu ikinci heceye geçer. Vatandaşlar, Arkadaşlar, Muzaffer, Erdoğan gibi...

Pekiştirmelerde de vurgu pekiştirme ön ekine geçer: *Kıpkırmızı, masmavi, dümdüz, koskoca* gibi...

Özellikle sunucu ve spikerlerin yaptığı çok yaygın yanlışlardan biri de bazı ülke isimlerindeki vurgulardır. *Yunanistan, Bulgaristan, Macaristan, Hindistan, Pakistan, Hırvatistan* gibi ülke isimlerinde vurguyu son heceye vurmak gerekir.

Yunanistan, Bulgaristan, Pakistan, Macaristan, Hindistan gibi...

Cümle Vurgusu

Cümle vurgusu, o cümlenin işaret parmağıdır. Amacı gösterir. Söylenmek istenen şeyin daha rahat anlaşılmasını sağlar. Bir cümlede vurgular derecelidir. Bu derecelendirmeyi doğru yapmak gerekir. Doğru derecelendirme konuşmanın derinlik kazanmasını sağlar. Bir resimde üçüncü boyut nasıl bir derinlik sağlarsa, cümlede de derecelenmiş vurgular derinlik sağlar. Önem verilen sözcük, güçlü bir vurguyla söylenir, ondan daha az öneme sahip sözcükler ikinci, üçüncü, dördüncü derecede güçle söylenir. Ancak, vurgunun yanı sıra, söyleyişin tonlamayla da desteklenmesi gerekir. Çünkü, tonlama çeşitli duy-

gu renk ve gölgeleriyle söylenen sözcüğü taşıdığı duygu ya da düşünce özüne göre canlandıracaktır. Sevgi, şefkat, dikkat çekmek, acımak gibi...

Vurgu yanlışlığı, cümlede söylenmek istenen tüm düşünceyi alt üst eder. Dinleyen kişinin algılama rahatlığını zedeler ve fikri algılamada güçlük yaratır. Vurgu, her zaman, söylenen düşünceyle uyumlu bir sorunun yanıtıdır.

"Ahmet, yarın uçakla Ankara'dan geliyor" cümlesinde anlatılmak istenen düşüncenin önemini ortaya çıkarmak amacıyla, bazı sözcüklerin yerini değiştirebilirsiniz ama, önemli olan yine de istenilen anlama göre doğru vurguyu vurmaktır. Doğru vurguyu vurabilmek için, istediğimiz anlamı saptamak amacıyla sorular soralım ve bu doğrultuda vurgulayalım.

1) Kim yarın uçakla Ankara'dan geliyor? **Ahmet** yarın, Ankara'dan uçakla geliyor.
2) Ahmet, ne zaman uçakla Ankara'dan geliyor? Ahmet, **yarın** uçakla Ankara'dan geliyor.
3) Ahmet, yarın neyle Ankara'dan geliyor? Ahmet, yarın **uçakla** Ankara'dan geliyor.
4) Ahmet, yarın uçakla nereden geliyor? Ahmet, yarın uçakla **Ankara'dan** geliyor.
5) Ahmet, yarın uçakla Ankara'dan geliyor mu? Ahmet, yarın uçakla Ankara'dan **geliyor.**

Devrik Cümlede Vurgu

Devrik cümlelerde ise, son sözcüğün cümlenin başına gelmesinin nedeni önem kazanmış olmasındandır. Yani, o sözcüğü başa almamızın nedeni, onun belirttiği şeyin bizim için önemli olmasıdır. Dolayısıyla bu sözcük anlam açısından, cümlenin en önemli sözcüğüdür. Bu nedenle de devrik cümlelerde vurgu birinci sözcüktedir. Bir iki örnekle konuyu belirginleştirelim: "Erhan, bugün işe gitmedi" cümlesini devrik bir duruma getirirsek cümle "Gitmedi, Erhan bugün işe" biçiminde olur. Bunu "gitmedi" sözcüğünü öne çıkarmak için yaparız ve vurguyu da birinci sözcüğe yaparız. "Ben, bütün bu anlattıklarınıza inanmıyorum" cümlesinde "inanmıyorum" sözcüğünü daha fazla öne

çıkarmak için cümleyi devrikleştirebiliriz. "İnanmıyorum, bütün bu anlattıklarınıza" gibi.

"Bugün hava ne kadar güzel" cümlesindeki vurguları gözden geçirelim. Burada önemli sözcükler "ne" ile "kadar"dır. Birinci derecede vurguyu "ne" sözcüğüne, ikinci derecedeki vurguyu "kadar" sözcüğüne, üçüncü derecedeki vurguyu da "bugün" sözcüğüne yaparsak söylenen cümle yaşam kazanacaktır.

"Sen ne kadar hain bir insansın" da ise durum biraz daha değişik. Burada önemli olan şey, kişinin hainliğidir. Birinci derecedeki vurguyu "hain" sözcüğüne yapmak gerekir. Sonra sırasıyla "ne" ve "kadar" sözcüklerine sıra gelir.

Aşağıdaki cümlelerdeki vurguları siz saptayın.

Ben, Ahmet'i yıllardır görmedim.
Lûtfen, sıraya geçin.
Sizlerle birlikte olmaktan çok mutluyum.
Böyle bir şeyi ilk kez duyuyorum.
Sizi mutlak görmek istiyorum.

Burada, vurgulama konusunda ilerlemeden, konuşmada bize yardımcı olabilecek bazı konuşma işaretlerini gözden geçirelim. Yazı dilinde, yazılanın daha rahat anlaşılabilmesi için nokta, virgül, iki nokta üst üste, soru işareti gibi bazı işaretler kullanılır. Konuşmada da anlatımı kolaylaştırmak amacıyla bazı işaretler kullanılır.

Herhangi bir konuşmanın hazırlık aşamasında bu aşağıda belirtilen işaretler kullanılabilir.

Vurgu: (V) Bu işaret sözcük vurgusunun nerede olduğunu belirtmek için vurgu alan hecenin üzerine çizilir, ya da cümle içindeki bir sözcüğü öne çıkarmak amacıyla o sözcüğün üzerine çizilir. Bir cümle içinde bir sözcüğün vurgudan daha çok üzerine basılmasının gerekliliği durumlarında o sözcüğün altına bir ya da iki çizgi çizilebilir. Ya da, konuşma içinde öne çıkması istenen bir cümlenin altına, önem ağarlığına göre bir ya da iki çizgi çizilebilir.

Hızlı: (----------) Bir cümle hızlı söylenmesi gerektiğinde o cümlenin altına böyle sıkışık kısa çizgiler çizilir.

Ağır: (- - - - - - - - - - - -) Bir cümle ağır söylenmesi gerektiğinde onun altına seyrek kısa çizgiler çizilir

(:) Uzatma işareti: Lâle = Lâ:le, Hakim = Ha:kim, Millî = Milli, Mavi = Ma:vi gibi

/ kısa durak

// orta durak

/// uzun durak

Durakları, yani susmaları (es) belirtmek için yukarıdaki işaretler kullanılır. Bu işaretler aynı zamanda konuşmada nefes alma işaretleridir.

Şimdi de Sabahattin Kudret Aksal'ın "Kahvede Şenlik Var" adlı oyunundan bir bölümü alalım ve vurgular üzerinde çalışalım.

Önce bu parçayı vurgusuz okuyun, sonra da belirtilen yerlerdeki vurgularla okuyun aradaki farkı hemen duyacaksınız. Sözcüklerin üzerindeki rakamlar vurguların gücünü belirtiyor. En güçlü 1, 2 daha az, 3 daha da az gücü belirtiyor.

GARSON:

Ne güzel bir gün! Ne güzel bir gün sayın, sevgili seyirciler. Öyle değil mi bayan? Öyle değil mi bayım? Siz sevgili seyirciler, hepiniz ayrı ayrı ya da ikiniz üçünüz bir arada, işinizden, evinizden, sokağınızdan kalktınız geldiniz buraya. Kapıda, şu bizim tiyatronun kapısında, bir şeyleri bıraktınız. Bugünü, birçok günleri belki de. Biliyor musunuz, ben bir saatten bu yana sizi düşünüyordum. İşte diyordum şimdi, Bayan A, bulaşıklarını kuruladı, kahvesinin son yudumunu içti sokağa çıkmak üzere. Bay B, sinir içinde kızının okul ödevini bitirmesini, daha da önemlisi karısının hazırlanmasını bekliyor. Ama, evet boşunaymış umutsuzluğu, hazırlandı işte. Onlar da sokağa çıkmak üzere. Bayan C'nin, sevgilisi karşı kaldırımda beliriverdi, buraya birlikte gelmek için sözleşmişlerdi. Şöyle bir aynaya baktı, boyasını yeniledi, çantasını aldı, sokağa çıkmak üzere. Şu işe bakın, hepsi sokağa çıkmak üzere. Hepiniz ayrı sokaklardan, ayrı düşüncelerden, ayrı duygulardan kopup geldiniz bir birlik oldunuz karşımda.

1 2 1 3 2 2
Ne güzel bir gün! Ne güzel bir gün sayın, sevgili seyirciler.

1 2 1 2 1 2
Öyle değil mi bayan? Öyle değil mi bayım? Siz sevgili

1 1 1 2
seyirciler, hepiniz ayrı ayrı ya da ikiniz üçünüz bir arada,

3 3 3 2 2
işinizden, evinizden, sokağınızdan kalktınız geldiniz buraya.

1 2 3
Kapıda, şu bizim tiyatronun kapısında, bir şeyleri bıraktınız.

1 2 1
Bugünü, birçok günleri belki de. Biliyor musunuz, ben

2 2 2
bir saatten bu yana sizi düşünüyordum. İşte diyordum

1 2 1
şimdi, Bayan A, bulaşıklarını kuruladı, kahvesinin son

2 2 1
yudumunu içti sokağa çıkmak üzere. Bay B, sinir içinde

2 1
kızının okul ödevini bitirmesini, daha da önemlisi

2 1 2
karısının hazırlanmasını bekliyor. Ama, evet boşunaymış

2 1 2
umutsuzluğu, hazırlandı işte. Onlar da sokağa çıkmak üzere.

1 1 2 3
Bayan C'nin, sevgilisi karşı kaldırımda beliriverdi, buraya

1 2 1
birlikte gelmek için sözleşmişlerdi. Şöyle bir aynaya baktı,

1 1 2
boyasını yeniledi, çantasını aldı, sokağa çıkmak üzere.

1 2 1 3 2 2 1
Şu işe bakın, hepsi sokağa çıkmak üzere. Hepiniz ayrı

1 1 1
sokaklardan, ayrı düşüncelerden, ayrı duygulardan kopup

2 1
geldiniz bir birlik oldunuz karşımda.

Tonlama

Konuşma, bir hareketler zinciridir. Her cümlenin kendine göre bir hareketi vardır. Bu hareket, cümlenin anlatımdaki önemine ve anlatmak istediği düşünceye göre değişir. Hepsi aynı tonla başlayıp aynı tonla biten cümleler dizisinde bir hareketler zinciri söz konusu olamaz. Böyle olmayınca da konuşmadaki derinlik ve renklilik kaybolur. Bunun sonucu da, doğallıktan uzak bir monotonluktur. Tek tonluk, tekdüzeliktir. Tekdüzelik, iletişimin en önemli öğesi olan konuşmada iletişimi parampar-ça eden olumsuzlukların başında gelir. Sözgelimi, bir virgülde yapılan ses kıvrımı cümlenin devamı konusunda bizde merak uyandırır ve cümlenin geri kalan kısmının ne olduğunu bekleriz. Daha önce, konuşmanın, dinleyen kişinin hayal perdesinde bir resim çizmek, bir film oynatmak olması gerektiğinden söz etmiştim. Doğru ve uyumlu tonlama, oluşacak resmin renkleridir.

Tonlama dilden dile önemli ayrılıklar gösterir. Her dil kendi cümlesini kendi özelliklerinden besteler. Bu da dillerin kendine özgü ezgisini oluşturur. Tonlama, değişik ses renkleri kullanarak konuşmayı bestelemektir. Yalnız, kullanılacak bu renkler söylenen düşüncenin mantığı ile uyumlu olmalıdır. Bazı kişiler konuşmaları renk kazansın diye olur olmaz yerde ses değişimi ya da gereksiz bükünler yapar. Bu da konuşmadaki içtenliği yok ederek bir yapaylık oluşturur.

Doğallıktan uzaklaşma ya da tonlamadaki abartı kişilerin şiir söylemelerinde ya da okumalarında da duyulur. Şiir okumaya başlayınca "deklâmasyon" denilen bir yanlışlığa yönelip seslerini gereksiz yere alçaltılıp yükseltilerek, küçültüp büyüterek şiiri rezil ederler. Oysa, şiir söyleme ya da okumanın ayrı üslubu yoktur. Şiir söyleme konuşmadan farklı olmamalıdır, doğallığa ne kadar yakınsa o kadar güzeldir. Bu nedenle, şiir söylemede de konuşma üslubunun tonlamalarının kullanılması gerekir.

Anlama göre tonlama değişikliği ve incelikleri sonsuzdur. Bazen, bir kelimeye ya da cümleye uyguladığımız tonlarla çok değişik anlamlar elde edebiliriz. Örneğin: "Beni görmeye gelmişsin" cümlesini değişik tonlamalarla söyleyelim. Önce, cümlenin başına içinizden "dün" sözcüğünü ekleyin ama, söyleme-

yin ve cümlemizi söyleyin. Bu kez, bu cümleyi alay eder gibi söyleyin. Şimdi de aynı cümleyi, heyecan ve korkuyla söyleyin. Aradaki farklar hemen ortaya çıkacaktır.

Değerli hocam Nüzhet Şenbay'ın "evet" sözcüğünün değişik anlamlardaki tonlama örneklerini ele alalım. Aynı sözcüğü çeşitli anlamlarda kullanarak tonlamanın sözcük üzerindeki farklarını görelim... Cümleleri önce içinizden birkaç kez okuyarak alıştırma yapın, istenilen tonlamayı yakalamaya çalışın.

Ana sözcüğümüz: "evet"

1. Evet güzel olmuş. (Beğeni ile)
2. Sen evet dedin, ben de yaptım. (Doğal)
3. Evet mi, hayır mı? (Soru)
4. Haydi ne olur evet de. (Rica etme)
5. Evet desen ne olur sanki, lütfen evet de. (Yalvarma)
6. Evet dedi, evet dedi... (Büyük sevinç)
7. Evet diyeli üç gün oldu hani nerde istedikleri? (Kızgın)
8. Aaa deli bu, baksana evet diyor. (Küçümseme)
9. Sen bir kere de bana evet demiştin. (Kıskançlık)
10. Aman evetse evet kendi bilir. (İlgisiz)
11. Evet, anlat bakayım anlat... (Merak)
12. Evet dediği için mi öldürmüşler?... (Büyük hayret)
13. Bütün bunlar sen evet dediğin için başımıza geldi. (Suçlama)
14. Bir olayı, bir duyguyu onaylarken evet deriz... (Tarifle)
15. Evet demeseydin ölür müydün?... (Ağır suçlama)
16. Bir kere daha düşün sonra evet de. (Uyarı)
17. Evet, evet, evet. (Coşku)
18. Bana kimse evet dedirtemez. Hiç kimse (Karşı çıkarak)
19. Ölümü, demek benim ağzımdan çıkacak kelimeye bağlı. Öyleyse evet. (Zalim)
20. Budala! Evet deyince kurtulacak mı sanki?... (Küçümseyerek tehdit)
21. Gözlerini kapadı ve gülümseyerek evet dedi. (Mutlu)
22. Evet demeden önce şöyle bir çevresine bakındı, sonra evet dedi. (Dedikodu)

Görüyor musunuz, tonlama değişikliği ile aynı kelimeyi kaç ayrı anlamda söyleyebiliyorsunuz. Şimdi yine Nüzhet Şenbay'ın değişik anlatımlarını ele alalım. Bu cümlelerde, hem tonlama hem de vurgulama uygulamaları yapmaya çalışalım

Emir verme; yalvarma
Haydi! Çabuk buraya gelin.
Ne olur, size yalvarırım beni dinleyin.

Merhamet, gaddarlık;
Zavallı yavrucak: Bu yaşta bu acıyı çekmek...
Of ne berbat! Bir köpek gibi kafa şişiriyor.

İnanç, kuşku:
Bu ilerleme gün gibi ortada; ona bütün varlığımla inanıyorum.
Eh belki de öyledir ama bunun varlığını kim ispat edebilir?

Böbürlenme, alçak gönüllülük:
Bu işin ustası hem de biricik ustası benim.
Ben neyim hiç onlarla bir tutulabilir miyim?

Sevgi, kin:
Sizi çok seviyorum.
Onun bütün varlığından da, hatıralarından da nefret ediyorum.

Endişe, kaygısızlık:
Of! Şimdi ne olacak, bu benim için büyük bir üzüntü.
Pöh! Bana ne umurumda bile değil!...

Saygı, küçümseme:
Ona karşı o kadar büyük bir sevgim var ki!
Hıh! Ne olacak aşağılık yaratık.

Karşı durmak, boyun eğmek:
Hayır bana hiçbir şey yapamazsın.
Ne istersen yap hepsine boyun eğeceğim.

Hayranlık, nefret:
Yarabbi, ne güzellik!
Püf! Ne bayağılık!

Cesaret, korku:
İster on, ister yirmi kişi olsun, göğsüm açık bekliyorum.
Eyvah! Görmüyor musunuz hayatımız tehlikede!

Zevk duyma, acı duyma:
Oh! Ne hoş, mis gibi kokuyor.
Ay! Çok acıtıyorsunuz.

Hiddet, tedbirli davranma:
Nasıl beni böyle yapayalnız bırakıp gidiyorsunuz ha!
Hemen karar vermemek lazım; iyice düşünelim.

Alay, ağırbaşlılık:
Söylediklerinizi nasıl anlayabilirim? Bunlar birer deha eseri!
Size yemin ederim ki söylediklerim ciddidir.

İrade, zayıflık:
Gece, gündüz bütün gücümle çalışacağım.
Benim savaşma gücüm yok.

Hınç, acıma:
Şunu bilin ki ona çok pahalıya mal olacak.
Zavallı adamlar! Artık onlardan ne isteyebilirim?

Üzüntü, üzüntünün geçmesi:
Allahım! nedir bu başıma gelenler!
Çok şükür! Artık korkacak bir şey kalmadı.

Açık kalplilik, iki yüzlülük:
Düşündüğümü size açıkça söylüyorum.
Sizin tarafınızdan beğenilmek için dünyanın bütün servetini feda ederim.

İstek, isteksizlik:
Ah! Eğer o benim olsaydı.
Aman! Ne yapayım olmazsa olmasın.

Zafer, yenilgi:
İsteklerimin son haddini buldum.
Her şeyimi kaybettim, şerefimi de.

Özgeçilik, bencillik:
Alınız alınız: Bana bu kadarı yeter.
Başkalarından bana ne! Ben acı çekmiyeyim de...

Sabır, sabırsızlık:
Acelemiz yok. İstediğiniz zaman.
Çabuk olun, kaybedecek bir saniyemiz bile yok!

Tehdit, vaat:
Eğer böyle söylenip duracaksan, yıkıl karşımdan.
Neyim varsa hepsini sana vereceğim.

Hayret, kayıtsızlık:
Nasıl! Siz mi? Sahiden, siz misiniz?
Pek âlâ, zaten böyle olacağı belliydi.

Kışkırtma, yatıştırma:
Ha gayret! Atıl! Bir hamle daha!
Hişt, hişt! Kendinize geliniz, sakin olunuz.

Pişmanlık, taşkınlık:
Gece gündüz kendi kendime soruyorum bunu nasıl yaptım diye.
Evet bunu yapacağım, işte o kadar.

Ümit, ümitsizlik:
Evet herkes bu işte kazanacağını söylüyor.
Artık her şey bitti kurtuluş çaresi yok.(*)

Çalışma Parçaları:

Şimdi, biraz daha ilerleyip Hamlet'in oyuncularla yaptığı konuşmayı ele alıp tonlama ve vurgulama konusunda küçük bir çalışma yapalım.

(*) Nüzhet Şenbay, *Alıştırmalı Diksiyon Sanatı,* MEB Yayınları, 1972, İstanbul.

HAMLET:

Kuzum, bu sözleri ben size nasıl öğrettimse öyle söyleyin, sözcükler su gibi aksın. Çoğu oyuncuların yaptığı gibi var kuvvetinizle bağaracaksınız, mısralarımı şehrin tellâlı okusun daha iyi. Bir de elinizi ikide bir böyle savurmayın. Bütün hareketlerinizde bir sükunet olsun. Heyecanın seli, fırtınası, hatta, kasırgası içindeyken bile bu duygunuza düzgünlük verecek bir yumuşaklık kazanmaya gayret etmelisiniz. Kafasına peruka takmış, ağzı kalabalık bir herifin, çoğu anlaşılmaz dilsiz oyunlarıyla, gürültüden başka bir şeyden zevk almayan ayak takımının kulak zarlarını patlatacağım diye nasıl heyecanlı bir sahneyi berbat ettiğini görmek adeta içime dokunur. Şirretliği bile aşırıya götüren bu türlü herifleri kırbaçlamalı. Bunlar, eski oyunların bağıran Herod'undan da bağırgan. Kuzum siz böyle şeylerden sakının. Ama, büsbütün de durgun olmayın, basiretiniz size rehber olsun. Hareketlerinizi sözlerinize, sözlerinizi hareketlerinize uydurun."(*)

Bu sözleri vurgu ve tonlama açısından irdeleyelim ve tiyatro sanatçılarının deyimiyle, sözcüklerin altına girip anlam ağırlıklarını duyarak söyleyelim.

1. Kuzum, bu sözleri ben size nasıl öğrettimse öyle söyleyin, sözcükler su gibi aksın. (Bu sözlerde bir rica, bir dilek var. "Su gibi aksın" kelimelerini söylerken gerçekten suyun akışını hissedelim.) 2. Çoğu oyuncuların yaptığı gibi var kuvvetinizle bağaracaksınız, ("Bağaracaksınız" sözcüğünü "Eğer, böyle yapacaksınız" anlamında tonlayın.) 3. Mısralarımı şehrin tellalı okusun daha iyi. (Bu sözcükleri biraz alaylı söyleyin.) 4. Bir de elinizi ikide bir böyle savurmayın. (Bu sözcükleri yeni bir şey hatırlamış gibi söyleyin.) 5. Bütün hareketlerinizde bir dinginlik olsun. (Cümleyi söylerken de tonlamanızda bir dinginlik olsun.) 6. Heyecanın seli, fırtınası, tabiri caizse, kasırgası içindeyken bile, (Sel ve fırtına sizde nasıl bir söyleme duygusu yaratıyor?

(*) W. Shakespeare, *Hamlet*, çev.: Orhan Burian, III. perde, ii. sahne.

İşte öyle söyleyin. Daha sonra ise biraz önce söylediğimiz doğa hareketlerinden daha güçlü bir hareket geliyor, "Kasırga." Sanırım biraz önce söylediğimiz sözcüklerden biraz daha büyük söylenmeli.) 7. bu duygunuza düzgünlük verecek bir itidal kazanmaya gayret etmelisiniz. (Bu cümlede ise bir yumuşama gerekiyor.) 8. Kafasına peruka takmış, ağzı kalabalık bir herifin, çoğu anlaşılmaz dilsiz oyunlarıyla, gürültüden başka bir şeyden zevk duymayan ayak takımının kulak zarlarını patlatacağım diye, nasıl yırtınarak heyecanlı bir sahneyi berbat ettiğini görmek, (Bu cümle uzun bir cümle, uzun cümleleri söylemekteki en önemli sorun nefes sorunudur. Bu cümlede nerelerde nefes alabileceğiniz belirtilmiştir. Burada, bence tonlamadan çok vurgulamaya önem vermek gerekiyor.) 9. âdeta içime dokunur. (Gerçekten içinize dokunsun, biraz hüzünlenin bunu söylerken.) 10. Şirretliği bile aşırıya götüren bu türlü herifleri kırbaçlamalı. (Bu bir cezalandırma cümlesi.) 11. Bunlar, eski oyunların bağırgan Herod'undan da bağırgan. (Bu sözcüklerde ise bir bilgiçlik var.) 12. Kuzum, siz böyle şeylerden sakının. (Burada ise içten bir dilek var.) 13. Ama, büsbütün de durgun olmayın, basiretiniz size rehber olsun. Hareketlerinizi sözlerinize, sözlerinizi hareketlerinize uydurun. (Burada da Hamlet bütün söylediklerinin özetini yaparak son noktayı koyuyor. Bu sözlerde nasihat, yol gösterme, uyarı gibi özellikler var. Bilge bir öğretmen gibi söylenmeli.)

Şimdi, vurgu ve tonlamayı daha geniş olarak ele alalım. Bugüne kadar söylenmiş en güzel nutuklardan biri Shakespeare'in "Julius Cesar" oyunundaki Antonius'un nutkudur. Antonius, nutkunu, Sezar öldürüldükten hemen sonra, onun cesedi önünde meydanda toplanmış büyük bir kalabalığa söyler. Sezar'ı öldüren Brutus ve arkadaşlarının öfkelerini üzerine çekmemek için, bu insanların ne kadar şerefli insanlar olduğunu sık sık vurgularken, Sezar'ın yaptığı büyük işleri hatırlatır. Tabii ki, onları pohpohlarken ifadesinde hafif alaycı bir taraf vardır. Sonunda kalabalığı galeyana getirip isyan ettirir. Son derece zekî ve kurnazca söylenmiş bir nutuktur. Şimdi, siz bu nutku tonlama, vurgulamalarla bestelemeye çalışın. Sözcüklerin altına girip konuşmayı yaşatın.

ANTONİUS

Dostlar, Romalılar, Vatandaşlar, beni dinleyin. Ben, Sezar'ı gömmeye geldim, övmeye değil. İnsanların yaptıkları fenalıklar arkalarından yaşar. İyilikler çok zaman kemikleriyle birlikte gömülür; hadi Sezar'ınkiler de öyle olsun.
Asil Brutus, size Sezar'ın haris olduğunu söyledi. Eğer böyle ise, bu ağır bir suç, Sezar da onu pek ağır ödedi. Şimdi burada, Brutus'la diğerlerinin izinleriyle, çünkü Brutus şeref sahibi bir kişidir, zaten hepsi, hepsi şerefli kimselerdir, evet müsaadeleriyle burada, Sezar'ın cenazesinde söz söylemeye geldim.
O, benim dostumdu, bana karşı vefalı ve dürüsttü; lâkin Brutus haris olduğunu söylüyor ve Brutus şerefli bir zattır. Sezar, Roma'ya birçok esir getirdi. Devlet hazinelerini bunların kurtuluş akçeleri doldurmuştu. Acaba, Sezar'da hırs diye görülen bu muymuş?
Fakirler ne zaman ağlasa, Sezar'ın gözleri yaşarırdı; hırs daha sert bir kumaştan olsa gerek. Fakat gene, Brutus onun için haristi diyor; Brutus da şerefli bir adamdır.
Siz, hep gördünüz, Luperkalya Yortusu'nda ben, kendisine üç defa krallık tacı sundum, üç defasında da reddetti; hırs bu muymuş? Gene Brutus, haristi diyor ve şüphesiz kendisi şerefli bir adamdır. Ben, Brutus'un dediklerini çürütmek için söz söylemiyorum, buraya bildiklerimi söylemeye geldim.
Bir zamanlar, siz onu hep severdiniz, bu sebepsiz değildi. Öyleyse, sizi, ona yas tutmaktan alıkoyan nedir? Ey iz'an, sen hoyrat hayvanlara sığınmışsın, insanlar da yargılama yeteneklerini kaybetmiş. Beni affedin, kalbim tabutun içinde, şurada, Sezar'ın yanında, tekrar bana gelinceye kadar beklemeli.(*)

Bu konuşma, yukarıda da belirttiğim gibi Shakespear'ın ünlü oyunu Julius Sezar karakterlerinden Antonius'un tiradı. Aslında

---

(*) W. Shakespeare, *Jül Sezar,* çev.: Nureddin Sevin, III. perde, ii. sahne.

tiyatro oyunlarında "tirad" dediğimiz uzun ya da uzunca konuşmalar paragraflarla bölünmez, bir bütündür. Değişik duygu renklerinin daha belirgin bir biçimde ayrışımını sağlamak amacıyla paragraflara ayırdım.

Her konuşmanın altında ya da gerisinde bir dramatik hareket vardır. Daha önce de belirttiğim gibi konuşmanın sanatı oyunculuktur, oyunculuğun sanatı da konuşmadır. Bu nedenle, eğitim sürecindeki oyuncu adayının konuşma konusundaki temel çalışmaları belirli tiyatro oyunlarının metinleriyle yapılır. Çünkü, bu oyunlardaki monolog ve diyaloglar tiyatro edebiyatının en güzel yazılarıdır ve söylenmek için yazılmıştır. En güzel konuşmalar tiyatro oyunlarında yazılmış metinlerdir. Biz de konuşma konusunda yapacağımız çalışmalarda bu oyunlardan bazılarının monologlarını kullanacağız. Kitabın sonunda, çalışabilmeniz için değişik oyunlardan, değişik üsluplarda monologlar sunulmuştur. Bu monologları, yaptığı yayınlarla Türk Tiyatrosu'na önemli katkılarda bulunmuş olan Yılmaz Öğüt'ün büyük çabalarla derlediği 4 ciltlik "100 Monolog" adlı eserinden aldım. Kendisine bu çalışma için ayrıca teşekkür ederim.

KONUŞMADAKİ PSİKOLOJİK SORUNLAR

İnsan, bebek olarak dünyaya gözlerini sıkıntı içinde açar. Bunun en önemli kanıtı da ilk çıkardığı ses olan ağlamadır. Hem de en yüksek perdeden ağlama. Yaşamı boyunca bu dünyada başına gelecek üzüntü ve sorunları biliyormuşçasına ağlar sanki. Günler geçtikçe ağlama devam eder, ama keyifli olduğu zamanlarda mutluluk sesleri de çıkarır. Halk arasında çoğunlukla "Agu" denir bu seslere. Yaşamının dokuz ve onuncu aylarında çevresinde duyduğu bazı sesleri taklit eder (echolia). Sözcük dağarcığının ilk sesleridir bunlar.

Bir yaşında ise, sözcük dağarcığı 3-4 sözcükle sınırlıdır. Diğer bazı sözcükleri de yarım söyler ya da o anlama gelebilen değişik sözcüklerle anlatmaya çalışır derdini. Suya "bu" denmesi gibi. İlk sözcükler genellikle tek hecelidir. Bunlar aynı zamanda bir cümle görevini de yerine getirir. Bu ilk sözcükler 18 aylığa ge-

linceye kadar devam eder ve çoğunlukla yalnızca isimdir. Sıfat, yüklem ve zamire pek rastlanmaz. Ama, belirli bir tonlama belirginleşmeye başlar. Aynı sözcüklerle bu tonlamalar yardımıyla soru sorar, sevgi gösterisinde bulunur ya da öfkelenir.

Çocuk iki yaşına geldiğinde söz dağarcığının 300 civarında olması, üç yaşına geldiğinde ise 900 sözcüğe çıkması gerekir. Sözcük dağarcığının 6 yaşına kadar hızla zenginleşmesi gerekmektedir.

Bu yukarıda belirtmeye çalıştığım konuşma gelişimi, bebeğin anne, baba, ağabey ya da ablasının konuşma konusunda kendisine göstereceği ilgi ile sağlanabilir. Çünkü, bir bebeğin çevresini fark edip bilinçlenmeye başladığı süreç, bazı iyi ya da kötü alışkanlıkların da edinilmeye başlandığı süreçtir. Okul öncesi ve ilkokul çağı çocuk, beyninin aynı bir ses alıcısı gibi, bir sünger gibi bilgiyi emdiği çağdadır. Bu nedenle dil konusundaki bilinçlendirme de bu çağda başlamalıdır. Bebeklikten başlayarak çocukluk döneminde yapılan söyleyiş yanlışlarını yumuşak bir dille çocuğa anlatmak ve bu yanlışlarını düzeltmesini sağlamak gerekir. Ama, bu özendirmenin "gevezelik" sınırlarını zorlamamasına da dikkat edilmelidir.

Geleneklerimizden gelen bir sorun da "çocuklar konuşmaz" ya da "Söz gümüşse sükût (susma) altındır" anlayışıdır. Birincisi, çocuklar konuşur, konuşmalıdır. Önemli olan, onların güzel ve doğru konuşmalarını sağlayacak eğitimin verilmesidir. Bu eğitim de aile ocağında başlar. İkincisi, güzel ve doğru söylenmiş bir söz, söylenmemiş bir sözden daha değerlidir. Altından da daha değerlidir.

Bazen, çocuklar belirli sesleri yanlış çıkarırlar. Örneğin "s" sesini yanlış söyler ya da "r" sesini çıkaramazlar. Bu yanlış söyleyişler çocuğun konuşmasına bir sevimlilik getirebilir belki. Bu yüzden bazı aileler, çocuğun bu konuşma yanlışlarını hoşgörüyle karşılar. Oysa bu, çocuğun konuşmasına yerleşebilecek önemli yanlışlardan biridir. Ailelerin bunu özendirmek yerine, sorunu fark ettikleri anda bu yanlışın düzeltilmesi yoluna gitmeleri gerekir.

Yeni doğmuş bir bebekle ilgilendiğimiz zamanlarda (mama

yedirmek, altın temizlemek, gazını çıkarmak gibi.) onunla sürekli konuşmakta yarar vardır. Ve elbette, tatlı uykusundan bile uyansa, anne ve babanın ona göstermesi gereken şefkat, çocuktan hiçbir zaman esirgenmemelidir. Bu yöndeki davranışlar beğin, daha sonra da çocuğun mutlu olmasını sağlar. Mutlu bebeklerin ve çocukların öğrenme hızları mutsuz olanlardan daha fazladır. İşte pek çok konuşma sorunu da bu çağlarda başlar ve yaş ilerledikçe büyüyerek yerleşir.

Çocukluk süreci, kişinin ilerideki yaratıcı yeteneklerinin uyanma ve gelişme sürecidir. Bu nedenle de masalın, çocuğun hayal gücünün gelişmesinde büyük önemi vardır. Masal hayal gücünün bir ürünüdür. İnsanın tanıdığı ilk anlatı örnekleri masallardır, tanıdığı ilk âletler de oyuncaklar. Çocukluk dönemimizin muhteşem ikiz kardeşleridir masalla oyuncak. Masal dinlememiş ya da oyuncakla oynamamış bir çocuğun yetişkin çağa geldiğinde pek çok sorunu olur. Bir kere bu çocuk kendiyle yeteri kadar barışık değildir. Çok renklilikten yoksundur. Hayalleri kısıtlıdır. Sevgi ve mizah duygusunda eksiklikler vardır. Kendini ifade etmekte güçlük çeker. Yeryüzünde her gün gelişmekte olan oyuncak sanayi, çocuğun yalnızca vakit geçirip eğlenmesi için değil, aynı zamanda onun bellek, zeka, gözlem, araştırma, inceleme yeteneklerinin de gelişip zenginleşmesi içindir. Bebeklerinize ve çocuklarınıza masal anlatın, onların oyuncakla oynamalarını teşvik edin. Dört-beş yaşından sonra da onları tiyatroya götürün. Çünkü, tiyatro da çok önemli bir okuldur.

Konuşmada bebeklik ve çocuklukta başlayan ve yaşam boyu sürebilecek sorunlar nelerdir acaba? Yukarıda bunların fiziksel ve psikolojik olduğunu söyledim. Ama, bazı fiziksel sorunların da altında psikolojik sorunlar yatar. Fiziksel sorunları bundan önceki bölümlerde inceledik. Çözüm yollarını gözden geçirdik. Şimdi ise psikolojik sorunlar üzerinde duracağız.

Konuşma konusundaki psikolojik sorunlardan söz ederken elbette benim bir psikiyatr ya da psikolog olmadığımı belirtmeme gerek yok. Ama, uzun yıllar "konuşma" ile ilgilendim. Bunun eğitimini yurt içinde daha sonra da yurt dışında aldım. Eğitim sonrasındaki yaşantım, bu konuda yaptığım araştırma ve çalış-

malarla geçti. Konum tiyatro da olsa, Ankara ve İstanbul Devlet Konservatuvarları tiyatro bölümlerindeki öğretmenlik dönemlerimde konuşma sorunlarıyla ilgilendim. Daha sonra bu konuda uzman olan kişilerle kurmuş olduğumuz "Dialog" okulunda önemli uğraşlar verdik. Belirtmek istediğim, yaşamımın büyük bir bölümünü insanın kurabileceği iletişim ve bu iletişimdeki konuşmanın işlevini araştırarak, öğrenerek, düşünerek geçirmeye çalıştım. Bu bölümde deneyimlerimden yararlanarak bazı noktaların üzerinde durmak istiyorum.

Konuşmadaki psikolojik sorunların üç önemli nedeni vardır: Korkma, utanma ve heyecanlanma. İnsanı kemiren, perişan eden, zaman zaman da yaşamından bıktıran duygulardır bunlar. Ama, aynı zamanda da insanı insan yapan duygulardır. Hiçbir şeyden korkmayan, hiçbir zaman utanmayan bir kişinin insan özelliklerine sahip olduğu kolay kolay söylenemez. Ancak bu duygular yaşam ritmimizi ve konuşmamızı bozmamalıdır. Yukarıda saydığım psikolojik sorunlara " hızlı ve yavaş konuşma"yı da ekleyebiliriz.

Kendine Güven Eksikliği

Öğretmenlik yaşamımda en çok karşılaştığım sorun bu oldu. Bu sorunla konservatuvarlarda ders verirken çok karşılaştım. Oyunculuk eğitimi, bu işe başlayan bir gencin o güne kadar gördüğü eğitimlerin çok dışındadır. Ona kalk şu kadar kişinin önünde, yani sınıfta, kendi dışında bir kişiliği canlandır dersiniz. O zaman da genç oyuncu adayı zorlanır, utanır, çekinir. Yeterli yaşam birikimi yoktur çünkü. Onu açmak için adayın hiçbir duygusuna zarar vermeden, onu kırıp dökmeden uğraşmanız gerekir. Ama, belirli bir zekâya, kültüre ve eğitim düzeyine sahip yetişkinler söz konusu olduğu zaman, işiniz zorlaşır. Öncelikle ona, onu incitmeden kendisini anlatmaya çalışırsınız. Özelliklerini ve gerçekten var olan güzelliklerini söylersiniz. Kendine güvensizlik, genellikle bizim gibi demokrasi konusunda sorunlu ülkelerde, belirgin olan bir rahatsızlıktır. Bu konuda pek çok sorunla karşılaştım. İyi bir örnek olacağını sandığım bir olayı anlatayım.

Dialog anlatım iletişim kurumunda, konuşma ve kendini ifade etme konularında verdiğimiz eğitimlerin belirli aşamasında topluluk önünde yapılan konuşmalarda, kişiler, diğer katılımcıların ve eğitmenlerin önünde, hazırladıkları konuda birer konuşma yaparlar. Bu konuşmalar videoya çekilir ve eğitmenler yapılan konuşmaları eleştirirler. Bu konuşmalar Dialog kurumunun eğitimi için çok önemlidir. Kursa katılan konuşmacılar, hem topluluk önünde konuşma becerilerini geliştirirler, hem de eğitmenler kendilerine çeşitli açılardan eleştiri getirirler.

Yine böyle bir topluluk önünde konuşma dersinde, bir hastanede bölüm şefi olan bir doktor hanım yanımda oturuyordu. Konuşma sırası kendisine geldiğinde, kimsenin duyamayacağı bir sesle bana, heyecandan ölmek üzere olduğunu ve kesinlikle konuşma yapamayacağını söyledi. Gerçekten de eli ayağı titriyordu. Ben de kendisine gayet sakin bir biçimde konuşması gerektiğini söyledim. Aramızda bir süre konuşursun, konuşamam diye bir çekişme oldu. Sonunda kendisini ikna ettim. Kalktı konuşmasını yaptı. Oldukça da iyi bir konuşmaydı. Konuşması bittikten sonra geldi yanıma oturdu. Elini bana uzattı. Elini tuttum. Elleri biraz soğuktu. "Halimi görüyor musunuz?" dedi. Ama, başarmıştı. Bir hafta sonra derse geldiğinde bir konuşma yapmak istedi. "Ayda bir bizim bölümün bilimsel toplantısı olur, bu toplantılarda ben konuşamazdım. Benim konuşmalarımı asistanım yapardı. Bu hafta da asistanım yapacaktı. Bir süre önce burada yapmış olduğum topluluk önündeki konuşmadan sonra hastanedeki konuşmayı asistanım yerine ben yaptım."

Benim mutluluğumu ben anlatmayayım, siz anlayın.

Her şeyin başı kendine güvendir. Ama kendine güvensizlik bizim kusurumuz değil. Analarından babalarından gördükleri baskıları bize uygulayan ana babalarımızın, özellikle babalarımızın kusuru. Bir de asker-sivil, bizi duvardan duvara vurarak yönettiklerini sanan, yaşadıkları çağla ilgisi olmayan büyüklerimizin kusuru. Çünkü, ne yazık ki onlar da aynı eğitim sisteminden geçmişler.

Güvenin, kendinize güvenin. Başka çareniz yok. Çünkü, yaşamınız boyunca sizin yanınızda en güveneceğiniz kişi yine sizsiniz.

Korku

Bir, insanın kendi kendine yarattığı korku vardır, bir de kendine yönelik olumsuz bir davranış karşısında duyduğu korku vardır. Bir kişi elinde kalın bir sopayla size vurmak için üzerinize gelirken korkarsınız. Bunlardan birincisi denetim altına alınabilen korkudur, ama ikincisi kolay kolay denetim altına alınamaz.

Konuşmada sorun olan korkuya "Sahne Korkusu," (İngilizcede stage fright) denir ve özellikle topluluk önünde yapılan konuşmalarda kendini gösterir. İlginçtir, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir ankette, topluluk önünde yapılan konuşmalarda duyulan korkunun, korkular arasında birinci sırayı aldığı saptanmış, yani ölüm korkusunun bile önünde yer almış topluluk önünde duyulan korku.

Topluluk önünde duyulan korkudan uzaklaşabilmek ya da onunla uzlaşabilmek için önce bu korkuyu tanımak gerekir. Bu tanışma işi oldukça zor bir iştir. Topluluk önünde yapacağınız konuşma öncesi ve konuşma süreci içinde sizi hırpalayan bu korkuyla nasıl tanışabilirsiniz? Önce, bu korkuyla savaşmaya karar vermek gerekir. Evet bu bir savaştır. Bu savaşı yapabileceğiniz tek zaman, konuşma öncesi ve konuşma sürecindeki zaman; yer ise, bu süreçlerde bulunduğunuz mekândır.

Düşünün ki, konuşma yapacağınız topluluk içinde hiç kimsenin size karşı herhangi bir şiddet kullanmak amacı olmadığı halde, siz kendi kendinize korku üretmektesiniz. Oysa, karşınızda bulunan topluluk, sizi sessiz, iyi niyetle, belki de merakla ve zevkle dinleyecek bir topluluktur. Şimdi, öncelikle konuya bu açıdan yaklaşmaya çalışın. İradenizi bu yönde kullanarak korkmayacağınızı inançla kendi kendinize yineleyin ve telkinde bulunun.

Yanınıza küçük bir simge alın herhangi bir şey olabilir bu simge. Değişik bir kalem, bir uğur maskotu ya da küçük bir taş. Bu maddenin küçük olması ya da çakmak, kibrit, kalem gibi kullanma alışkanlığınızın dışında bir madde olmasında yarar var. Cebinizde bulunduracağınız bu küçük simge sizin korku giderici maskotunuz olsun. Korku duyduğunuz zamanlarda, belli etmeden bu uğur böceğinizi elinize alın. Bir süre tu-

tun sonra bırakın cebinize. Bu uygulama sizi biraz olsun rahatlatabilir. Bilinçaltınızı korkudan uzaklaştırabilir.

Utangaçlık

Utangaç insanlar, genellikle kendilerine yeteri kadar güveni olmayan kişilerdir. Kendilerini sürekli izlemek gereksinimi içindedirler. Utangaçlık yaşamlarının bir parçası olur ve onlara rahat vermez bir türlü. İyi bir eğitim görmelerine, bilgili olmalarına ve yeterli sosyal donanıma sahip bulunmalarına rağmen bir bastırılmışlık duygusu ile kendilerini sürekli geri çekerler. Bu da konuşmalarına yansır elbette... O kadar ki bazılarının sesi, bazılarının eli titrer. Bazılarının da yüzü kızarır. Konuşma konusunda müthiş bir isteksizlik hissederler. Konuşurken yapacakları bir yanlış, onlara yaşamlarının en büyük yanlışı gibi gelir. Çevrelerindeki herkesin, onlara eleştirel bir gözle baktığını sanırlar. Aşırı utangaçlık, konuşmayı engellediği için, bu kişiler çevreleriyle yeterli iletişimi kuramazlar. Sırtlarında yüzlerce kilo yük taşıdıkları için, o yükün altında yaşamları bir işkenceye dönüşür. Offf! Ne kadar karanlık bir tablo çizdim. Yeter yapmayın. Güvenin kendinize, meseleyi bu kadar büyütmeyin. Bu kadar ciddiye almayın bu yersiz utangaçlığı.

Utangaçlıktan kurtulmak için önce ÖZGÜVEN'in sağlanması gerekir. Arayın özgüveninizi. O, sizde var. Bulup çıkarın o güzel özelliği ve yaşamınızı rahatlatın. Bu sorunun çözümü öncelikle size düşüyor.

Bu uyarılardan sonra, "Bu kadar kolay mı?" diye sorabilirsiniz. Haklısınız, zordur demeyeceğim ama, kolay da değildir. Utangaç kişiler, bu sorundan kurtulabilmek için önce utangaç olduklarını kabul etmekle işe başlamalıdırlar. Kendi kendileriyle baş başa kaldıkları zaman neden utangaç olduklarını sorgulamaları gerekir. Hangi konularda ve ortamlarda utangaçlık çektiklerini sormalıdırlar kendilerine. Ondan sonra da özgüven duygusunu telkin yoluyla yavaş yavaş yerleştirebilirler benliklerine.

Bir akşam yatağa yatmadan önce karar verin, "yarın yaşamımda yeni bir sayfa açıyorum" deyin. Sonra, o "yarın" yavaş yavaş, ama kararlı bir biçimde utangaçlık duyduğunuz ortam-

larda, o saçma sapan utangaçlık duygusunu üzerinizden atın ve kurtulmaya çalışın. Bunu başarmaya başladığınızı hissettiğiniz zaman, dünyaya yeni gelmiş gibi olacak ve derin bir Oh! çekeceksiniz. Elbette, bu sorun bugünden yarına hemen düzelebilecek bir sorun değildir. Ama, böyle bir uygulamaya adım attıktan sonra işin arkası yavaş yavaş gelecektir.

Utangaç kişinin çevresindeki insanlar da "Ne yapalım bu arkadaşımızın huyu böyle," deyip geçmemelidir. Utangaç bir kişiye en önemli yardım çevresindeki dostlarından gelmelidir. Sıkmayacak ya da bıktırmayacak biçimde çeşitli uyarılarla ona yardımcı olabilirler.

Heyecan

Heyecan, yaşamımızın bir parçasıdır. Bazen, tatlı heyecanlar vardır yaşamımıza renk katar, bizi mutlu eder. Bu güzel heyecanlar aşktır, mutlu bir bekleyiştir, güzel bir sürprizdir ya da başarıdır. Bazı heyecanlar vardır, bize zor anlar yaşatır, elimizin, ayağımızın kesilmesine neden olur. Ne yapacağımızı şaşırırız. Bu heyecanların en önemlisi topluluk önünde konuşma heyecanıdır. Bunun sonucunda da nefes sistemimiz bozulur. Nefes sistemimiz bozulunca da heyecanımız artar. Çünkü, nefes sistemimizle heyecan arasında ilginç bir olumsuz etkileşim vardır. Birbirlerini etkilerler ve tetiklerler, yani heyecanımız arttıkça nefes sistemimiz bozulur, nefes sistemimiz bozuldukça da heyecanımız artar.

Şunu belirteyim ki topluluk karşısına çıkan herkes heyecanlanır. Ölçülü bir heyecan, yani konuşmaya zarar vermeyecek bir heyecan güzeldir. Çünkü heyecan duyguları yeşerten bir etkendir. Duygu ise, konuşmanın etkili olması açısından bir renktir.

Konuşmamızı etkileyen bu can sıkıcı heyecandan kurtulmanın yolları nelerdir? Öncelikle konuşmaya başlamadan önce beynimizi ve bedenimizi gevşetmemiz gerekir. "GEVŞEME" konusunda yaptığımız çalışmalar size yardımcı olacaktır. Bunun dışında konuşmaya başlamadan önce bir iki kez burnunuzdan derin nefes alın ve ağzınızdan verin. Konuşma süresince kendinizi heyecanlı hissettiğiniz zamanlarda nefes alıp vermeyi belli

etmeden yineleyin. Konuşmanıza başlamadan "Çok heyecanlıyım." "Heyecanımdan dolayı bir yanlışlık yaparsam beni bağışlayın" gibi sözler söylemekten kaçının. Konuşmanızın ortasında ya da sonunda da buna benzer sözler söylemeyin. Sizin heyecanlı olduğunuzu kimse kolay kolay fark etmez. Bu nedenle, siz kendinizi ele vermeyin.

Hızlı Konuşma – Yavaş Konuşma

Konuşanı bir verici, dinleyeni de bir alıcı olarak düşünürsek, iletişimin sağlıklı gerçekleşebilmesi için, bu iki aygıtın belirli bir uyum içinde birlikteliği önemlidir. Çünkü bir konuşmanın ritmi vardır, bir de onu dinleyenin algılayabilme ritmi. Bu iki ritim arasında bir uyumsuzluk varsa, bu uyumsuzluğun nedeni genellikle konuşmacının ritminin yanlış olmasıdır.

Bazı kişiler çok hızlı, bazıları da gereğinden ağır konuşur. Önce şunu belirtmekte yarar var, rahat anlaşılabilmek için ağızdan dökülen sözcük sayısının dakikada 125-160 arasında olması gerekir.

Bazı kişiler çok hızlı konuşur. Hızlı konuşan kişilerde genellikle iki sorun vardır. Bunlardan birincisi anlaşılamama sorunudur. Hızlı konuşan kişi, çoğu zaman, sesleri oluşturamadığı ya da bozduğu için dinleyen tarafından anlaşılamaması sorunu ortaya çıkar. Dinleyen kişi, söyleneni rahat anlayamadığı için sık sık, "Anlayamadım tekrarlar mısınız?" "Biraz yavaş olur musunuz?" gibi uyarılarda bulunacak bu da konuşma ortamını hoşnutsuzluğa dönüştürecektir. Bu sorunun "boğumlanma" (articulation) sorunu olduğunu daha önce görmüş ve üzerinde çalışmalar yapmıştık.

İkinci sorun ise hızlı konuşan kişi anlaşılsa bile, konuşma hızının dinleyen kişinin dinleme, dolayısıyla algılama ritminin üzerine çıkmasıdır. Bu durumda dinleyen kişi, konuşmayı izleyebilmek için müthiş bir çaba içine girer. Bu çaba bir süre sonra yorgunluğa dönüşür ve kişi dinlemekten vazgeçer.

Hızlı konuşan kişiler genellikle hızlı düşünen kişilerdir. Bunlar, düşündüklerini, karşısındaki kişi ya da kişilere bir an önce aktarma çabası içindedirler. Bunun altında yatan amaç, çoğunlukla,

zamandan kazanma gereksinimidir. Ama hızlı konuşanlar rahat bir biçimde anlaşılamadıkları için söylediklerini tekrarlamak zorunda kaldıklarından, zaman kazanmak yerine, zaman kaybına neden olurlar.

Hızlı konuşmak kişinin psikolojik yapısıyla yakından ilgilidir. Bu kişiler yaşamlarında da genellikle aceleci, tez canlı kişilerdir. Bu kişileri konuşmalarını normal ritme çektiğiniz zaman, yaşamlarındaki aceleciliğin de ortadan kalktığını görebilirsiniz. Unutmayın ki, acelecilik, tez canlılık zaman zaman insana zarar verebilir.

Bazı kişiler de hızlı konuşan kişilerin aksine, çok ağır konuşur. Sözcükler ağızlarından o kadar ağır dökülür ki bir süre sonra bu konuşma bir işkenceye dönüşebilir. Ağır konuşan kişilerin bazıları, ağır, oturaklı görünmek için kendilerine böyle bir konuşma biçimini seçmiş ve yerleştirmişlerdir. Bazıları da, sözleri daha iyi anlaşılsın diye böyle bir konuşma biçimi benimsemişlerdir. Bir grup ağır konuşan kişiyi inceleyecek olsanız, hızlı konuşan kişilerin aksine, yaşamlarında çok ağır ve yavaş olduklarını gözlersiniz. İşte, burada karşımıza yine dinleyenin algılama ritmiyle ilgili sorun ortaya çıkar. Dinleyen kişi hızlı konuşanı algılayabilmek için nasıl bir çaba harcarsa, ağır konuşanı algılayabilmek için de çaba harcar. Bu kez de konuşma ritmi, algılama ritminin altına düştüğünden, dinleyicinin üzerine bir ağırlık, bir sıkıntının çökmesine neden olur ve kişi, büyük bir olasılıkla dinlemekten vazgeçer.

Hızlı konuşmak da, ağır konuşmak da birer konuşma sorunudur ve düzelebilecek sorunlardır. Yalnız her sorunda olduğu gibi, kişi bu sorunun farkında olmalıdır. Şimdi bu sorundan kurtulmanın yollarını arayalım.

Önünüze herhangi bir yazı parçası alın. Saniyesi olan bir saati de yanınıza koyun. Yazıyı ses alıcısına okuyun. Dakikada 125 ile 160 sözcüğün altına düşmemeye, üstüne de çıkmamaya çalışın. Sonra da ses alıcısından okuduğunuz parçayı dinleyin. Bu çalışmayı her gün bir kez yapın. Hızlı konuşan biriyseniz, ilk başlarda bu ritm size çok ağır gelebilir. Ya da ağır konuşan biriyseniz, çok hızlı okuyormuş düşüncesine kapılabilirsiniz. Siz yolunuza

devam edin, doğrusunu yapıyorsunuz. Çünkü, alışkanlıklardan kurtulabilmek biraz zaman alabilir. Burada bir meselenin altını çizmek gerekiyor. Teknik konularda yapılan konuşmalarda konuşma hızının biraz düşürülmesi gerektiği kanısındayım. Çünkü teknik konular daha rahat anlaşılması gereken konular olduğu için konuşmanın daha ağır tempoda olması gerekir.

Bir metronom(*) alın. Metronomun ritmini normal konuşma ritmine göre ayarlayın. Yani dakikada 125-160 sözcüğe göre. Yine bir yazı parçası alın. Yine saniyeli bir saatiniz olsun. Parçayı ses alıcıya okuyun. Sonra dinleyin. Daha sonra küçük konuşmalar yapın ses alıcıya aynı yöntemlerle. Örneğin, o gün neler yaptığınızı anlatın vs. Bu çalışmalarla kulağınız ve beyniniz doğru ritmi yakalayacaktır. Ama, gündelik konuşmalarınızda da bu ritmi tutturmaya çaba gösterin.

(*) Metronom: Bir müzik parçasının çalınma hızını gösteren araç.

Dinleme

"Konuşma"dan uzun uzun söz ettik. Bir de bunun karşılığı var, "dinleme". Bu iki eylem olmadan karşılıklı alışverişin, yani iletişimin gerçekleşmesi olanaksızdır. Acaba, iyi bir dinleyici miyiz? Bu soruyu hiç kendi kendinize sordunuz mu? Sormadınızsa şimdi sorun.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, bir sendika toplantısında, ünlü bir işçi lideri büyük bir işçi topluluğuna konuşma yapıyormuş. Bir süre konuştuktan sonra bağırarak "BENİ DUYUYOR MUSUNUZ?" diye sormuş. İşçiler hep bir ağızdan "EVET DUYUYORUZ" diye cevap vermişler. Lider, bir süre işçilere bakıp yine yüksek bir sele "BENİ DUYUYOR MUSUNUZ?" diye sormuş. İşçiler biraz şaşkın, daha yüksek sesle, hep bir ağızdan "DUYUYORUZ" diye bağırmışlar. Lider, işçilerin üzerinde bakışlarını bir süre daha gezdirdikten sonra ve sesini normale indirerek "GÜZEL" demiş "BENİ DUYUYORSUNUZ, AMA BENİ DİNLİYOR MUSUNUZ?"(*)

Çünkü, dinlemekle duymak arasında önemli bir fark vardır. Tıpkı, bakmakla görmek arasındaki fark gibi. Duymak, fiziksel bir olaydır. Çevrenizde pek çok ses duyarsınız, ama bunları dinlemezsiniz. Çünkü, o seslerin pek çoğu sizi ilgilendirmez. İnsan, duymak için dinlemek zorunda değildir. Bir şeyi duymaları, onu dinledikleri anlamına gelmez.

İnsan dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren duyar. Duymak organik bir olaydır. Konuşan kişinin ses tellerinin titreşimiyle olu-

---

(*) Martin N. Freedman; Matthew G. Memos; Marilyn J. Deitchman, *Motivational Systems (notlar).*

şan ses, dalgalar halinde dinleyenin kulağına gider. Kulak, aracılığı ile ses dalgaları duyulabilir hale gelir. Duymak, istem dışı bir olgudur. Oysa, duymayı dinlemeye dönüştürmek istemle gerçekleşir. Pek çok değişik ses duyarız. Örneğin, şu anda dikkatinizi toplayıp çevrenizden gelen sesleri dinleyin. Duymanız bir anda dinlemeye dönüştü. Biraz önce, istemle dikkatinizi dinlemeye yönlendirip daha önce duyduğunuz, ama dinlemediğiniz sesleri ya da konuşmaları dinlediğiniz gibi...

Şöyle düşünelim. Evde oturmuş bir kitap okuyorsunuz. Dışarıdan seyyar satıcının sesi geliyor. Bunun dışında caddede oldukça yoğun bir trafik var. Tamirciniz, banyoda bir şeyleri onarıyor. Radyodan da müzik sesi geliyor. Bütün bu sesleri duyuyorsunuz fakat hiçbirini dinlemiyorsunuz, kitabınızı okuyorsunuz. Ama, o anda sokaktan geçen tüp gazcının müzik sesini duyduğunuz zaman hemen dinlemeye başlıyorsunuz, çünkü evinizde tüp gaz bitmiş. Bu durumda da duymayı bir gereksinim nedeniyle algılamaya dönüştürüyorsunuz. Yani dinlemeye başlıyorsunuz.

Dinleme yaşamımızın çok önemli bir parçasıdır. Birincisi, "öğrenme"yi sağladığımız en önemli yollardan biridir. İkincisi yaşamımızın vazgeçilmez parçası olan iletişimin oluşmasındaki en önemli öğedir. Bu nedenle insanın iyi bir konuşmacı olduğu kadar iyi bir dinleyici de olması gerekmektedir.

Neden iyi birer dinleyici olmamız gerekir? Yukarıda da belirttiğim gibi önce iyi bir öğrenci olmak için. Bizi kulak yoluyla verilen bilgileri iyi dinleyerek bu bilginin hepsini beyin kıvrımlarımızdan içeri akıtıp, o bilginin yeni sahibi olabilmek için. Ya da işimizle ilgili yapmamız gereken bir talimatın doğru anlaşılıp işin doğru yapılması için. Ya da soru yanıt biçiminde gelişen bir karşılıklı konuşmanın, sorularının iyi dinlenerek gerekli ve doğru cevabın verilebilmesi için. Bunun gibi örnekleri çoğaltabiliriz.

İyi bir dinleyici olmak, ama aynı zamanda da dinlediğini konuşan kişiye belli etmek gerekir. Bu da "etkili dinlemek"tir. Siz, konuşurken beni dinliyorsunuzdur gerçekten, ama tavana, yere ya da başka bir yere bakıyorsanız, bu durum, sizin beni dinlemediğiniz düşüncesine kapılmama neden olur. Dinlemeyen

bir kişi ya da topluluk karşısında söz söylemek son derece zordur. Bu durumda söz söyleyen kişi, konu üzerindeki yoğunluğunu yitirir. Konuşmada, doğal olarak bir isteksizlik başlar. Konuşmaya gösterilmesi gereken özen azalır. Öyle ya, "beni dinlemeyen bir kişi karşısında neden konuşayım" der konuşmacı ve tatsız tuzsuz bir hale dönüşmüş olan konuşmasını belki de yarıda keser. Dinlemek ama, dinlediğini belli etmek, yani etkili dinlemek. Bu da ikinci önemli iletişim aracımız olan gözlerimizi kullanarak sağlanır. Konuşanın gözlerine bakmak ama, yalnızca bakmak değil aynı zamanda da GÖRMEK. Bazı kişiler dinlediklerini belli etmek için, onay anlamında sürekli olarak başlarını sallarlar. Bu da, dinleme konusunda aşırı bir harekettir. "Haydi, ne söyleyeceksen söyle ve git." ya da "Fazla uzatma" anlamına gelebilecek bir davranıştır. Dinlerken göz temasının kurulması yeterlidir.

Etkili dinleme, tıpkı etkili konuşma gibidir. Etkili dinlediğimiz zaman konuşmacıyla kuracağımız iletişimi zenginleştiririz. Konuşmacı konuşmasına daha çok özen gösterir. Kendini daha güvenli ve rahat bir ortam içinde hisseder. Etkili dinleyici karşısında konuşan bir kişi moral bulur, onun konuşma verimliliği artar. Pek çok kişi dinlemeyi bilmez. Bu, iletişimde bağışlanmaz bir kusurdur.

Bazı kişiler, konuşmacıyı beğenmez. Bu yüzden dinlemez. Konuşmacıyı beğenmeseniz, ona değer vermeseniz de dinleyin. Hiçbir şey kaybetmezsiniz. O beğenmediğiniz, değer vermediğiniz konuşmacı, konuşmasının bir yerinde öyle bir cümle söyler ki o cümle konuşulan konuya ilgili olarak tahmin edemeyeceğiniz büyük bir ufuk açabilir önünüzde.

Bazı kişiler, konuşulan konu üzerinde dinleme açısından yoğunlaşamaz. Bu gibi kişilerde konsantrasyon eksikliği ya da bozukluğu vardır. Bunlar, yaptıkları iş üzerinde kolayca yoğunlaşamazlar. Bu tip sorunu olan kişiler kopuk kopuk dinlerler. Bir süre dinledikten sonra yoğunluk eksikliği nedeniyle başka bir şey düşünmeye başlarlar. İçinde bulundukları ortama döndüklerinde, dinlemedeki boşluk nedeniyle konudan tamamen koparlar.

Bazı kişiler ise siz konuşurken dinler gibi yapar. Onay anla-

mında başını sallamayı da ihmal etmez. Yani sizi kandırır. Bu kişilerin gözlerine iyi bakın, dinlemediğini anlarsınız. Bu bir çeşit aldatmadır. Bu kişiler, yalnızca kendileri konuşmak ister. Konuşma sırası size geldiğinde sizi dinlemez. Bu kişiler monologdan hoşlanır, diyalogu pek sevmez.

Bazı kişiler ise, kendileri dinlemediği gibi başkalarının da dinlemesine engel olur. Olur olmaz sorular sorar. Sürekli müdahale eder. Tam soruyu yanıtlamaya yeltendiğinizde, daha cümlenizi bitirmeden "ama, ben onu demek istememiştim..." gibi sözlerle konuşmanızı keser. Yani söz söyleyeni yıldırır. Söz söyleyen de lanet olsun diyerek konuşmasını yarıda keser.

İyi bir dinleyici olmayabilirsiniz. Ancak bu yazdıklarımı okuduktan sonra olmak isteyeceğinizi umuyorum. Belki ilk zamanlarda bazı zorluklar çekebilirsiniz. Yılmadan etkili bir dinleyici olmaya zorlayın kendinizi. Dinlemek iletişimin en önemli parçasıdır.

Konuşan ve dinleyen kişilerin birbirlerini belirli bir konfor, bir rahatlık içinde bulundurmaları gerekir. Konuşan kişinin sağlayacağı rahatlık, dinleyenin ek bir çaba harcamadan kendisini duyup anlayabilmesidir. Çünkü dinleyen kişinin beyni söylenenleri algılayıp hazmedebilmek için belirli bir enerji harcar. Eğer dinleyen, konuşan kişinin sesini iyi duyamıyorsa ya da anlayamıyorsa onun konuşanı duymak ve anlamak için ayrıca bir enerji harcaması gerekir. Bu harcadığı ikinci enerjiyi, algılayıp anlamak için kullandığı enerjiden harcamaktadır. Esas amaca yönelik enerjiyi duymak ve anlamak için harcadığımız zaman algılamamız eksilecek, bu da bilgilenmemizin eksik kalmasına neden olacaktır. Bu yüzden, konuşanın sesini doğru kullanması ve söylediği her şeyin anlaşılması gerekir. Aynı şekilde dinleyenin de konuşmacıya sağlayacağı rahatlık, onu etkili dinlemesiyle gerçekleşir. Karşılıklı oluşan bu ilişki, kişiler arasında bir güven ortamı yaratır.

Dinlemek okumaktan daha kolaydır. Tarihte ve günümüzde dünyaya ve yaşamlarımıza yön vermiş ya da vermekte olan liderler yazdıklarıyla değil, konuşmalarıyla toplumları etkilemişlerdir. İnsanlar liderlerin yazmış oldukları kitapları okudukları için

değil, yaptıkları konuşmalardan etkilendikleri için peşinden gitmişler ve dünyanın ve yaşamların değişmesine neden olmuşlardır.

Dinlenmesi gereken zamanda dinlemediğimiz ya da dinleyemediğimizden dolayı tahmin edemeyeceğimiz kayıplara uğrarız. Dinlemediğimiz şey bazen bir paragraftır, bazen bir cümle, bazen de bir kelime. Hayatımızda karşımıza çıkan fırsatlardan, doğru zamanda doğru kararı verip yararlanamadığımız için pişmanlık duyarız. "Ah şunu şöyle yapsaydım," ya da "Keşke şurada şöyle bir karar verseydim," dediğimiz çok olmuştur. Ama, gerekli şeyleri doğru dürüst dinlemediğimizi ya da dinleyemediğimizi hiç düşünmeyiz, aklımıza bile getirmeyiz. Oysa, fırsatları kaçırmamızın, önümüze çıkan olanaklardan yeteri kadar yararlanamamamızın temelinde yatan nedenlerden biri de iyi dinlememektir.

İyi okumak, okuduğunu doğru anlamak demektir. İyi dinlemek de dinlediğini doğru anlamak demektir. Ama, ikisinin arasında önemli bir fark vardır. İyi okuyamadığınız bir cümleyi ya da paragrafı anlayabilmek için başa dönüp tekrar okuyabilirsiniz. Oysa iyi dinlemediğiniz bir paragrafı başa dönüp tekrar dinleme olanağınız yoktur. Söylenen söylenmiş ve geçip gitmiştir. İyi ve doğru dinlemek ve okumak bizi düşünmeye yönlendirir. İyi okuyup iyi dinlemezsek düşünme sistematiğimizde sorunlar ortaya çıkar. Düşünme sistematiğimiz sorunluysa, karar verme ve uygulama konularında da sorunlarımız var demektir. Sonuç, başarısızlıktır ya da elde edilmesi gereken başarının azalmasıdır. Bu nedenlerle dinlemek yaşamımızın önemli ve tamamlayıcı pusulasıdır.

Dinleme konusunda pek çok şikâyet duyarız. "Eşim beni dinlemiyor." "Yönetimimde çalışanlar beni doğru dürüst dinlemedikleri için söylediklerimi anlayıp yapmaları gereken şeyleri yapmıyorlar." "Çocuklarım beni dinlemiyor," "Yöneticim beni doğru dürüst dinlemediği için söylediklerimi ciddiye almıyor." Bunlar gibi pek çok şikâyet duyarız ya da kendimiz şikâyet ederiz. O zaman, hem dinlenebilmek hem de dinleyebilmek konusunda kendimizi eğitmek zorundayız.

Dinlemek, iş ve özel yaşamımızdaki ilişkilerimiz açısından yaşamsal önem taşır. İyi ve etkili dinleyen bir kişi çevresinde saygı uyandırır. İnsanlar, iyi ve güzel dinleyenlerle birlikte olmaktan mutluluk duyarlar. İyi dinleyen kişiler, yöneticileri ya da yönettikleri kişiler ya da iş arkadaşları üzerinde olumlu bir etki yaratıp onların güvenlerini kazanırlar. Yaratılan bu olumlu etki ve güvenilirlik, çalışma ortamının daha sağlıklı ve zengin bir iklime bürünmesine neden olur. Bu da işteki başarının artmasını sağlar.

Yalnızca iş yaşamımızda değil, özel yaşamımızda da, yani ailemizle ya da arkadaşlarımızla kurduğumuz iletişimde de iyi bir dinleyen olmak önemlidir. Örneğin, eşler birbirlerinin diğerini dinlemediğinden şikâyetçidirler. Çocuklar, anne babalarının, anne babalar çocuklarının kendilerini dinlemediğinden şikâyetçidirler. Ya da bazı arkadaşlarımızın bizi dinlemediğinden yakınırız. Birbirini iyi dinlememe aile ya da dost ilişkilerinde sorunlar yaratır. Bu sorunların başında iletişim kopukluğu gelir. İletişim kopukluğu, ilişkilerde yorgunluk ve bezginlik yaratır. Bu da anlaşmazlıklara yol açar. Anlaşmazlık ise huzursuzluk ve mutsuzluktur.

İş yaşamımızdaki temel iletişim konuları; konuşmak, dinlemek, okumak ve yazmaktır. Yapılan bir araştırmaya göre, bu dört iletişim konusunun yaşamımızdaki yerinin yüzdeleri şöyle saptanmış:

Dinleme	: % 45
Konuşma	: % 30
Okuma	: % 16
Yazma	: % 9

Şimdi, bu konulardaki eğitim sürelerini inceleyelim. Yine yapılan araştırmaya göre, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde bulguları sıralayalım:

Yazma: Kişiler, 12 ile 16 yıl arasında eğitim görmektedir. Yazma, ana okulundan başlayarak, ilk, orta öğrenim ve üniversite eğitimi süresi içinde üzerinde en çok durulan konulardan biri olarak kabul edilmekte. Hatta, iş hayatına başladıktan sonra pek çok kişi, bu konuda kurs gö-

rerek ya da özel ders alarak kendilerini geliştirmeye çalışmaktadır. Sonuç olarak, 12 ile 16 yıl süren bir eğitimle elde edilen becerinin kullanımı kişinin genel zamanının % 9'unun kapsamaktadır.

Okuma: Kişiler, yazmada olduğu gibi okuma konusunda da 12 ile 16 yıl arasında eğitim görmektedir. Hatta pek çok çocuk, son yıllardaki kitle iletişim alanındaki büyük evrim sonucu, okula başlamadan yazmayı öğrenmektedir. Sonuç: Eğitimine 12 ile 16 yıl ayırdığımız bir konu kişinin genel zamanının %16' sını kapsamaktadır.

Konuşma: Kişiler, 0 ile 5 yıl arasında eğitim görmektedir. İster topluluk önünde konuşma deyin, ister sözlü sunum deyin, ister konferans deyin, bir düşünceyi sesli olarak, yani konuşarak toplulukla paylaşmak bazı kişilerin iş ve sosyal yaşamlarında önemli bir yer tutar. İnsanlar fikirlerini konuşarak kabul ettirirler. Karşılarındaki kişi ya da toplulukları konuşarak ikna edip inandırırlar. Derste bir romanın özetini sözlü olarak anlatmak, okul temsillerinde rol almak, tartışma ve topluluk önünde konuşma dersleri... Bunlar konuşmayı geliştirmek için yapılan çalışmalardır. Bütün bu çalışmaların toplam süresinin en fazla 5 yıl olduğu saptanmış. Yaşamımızdaki genel zamanın % 30'unu kapsayan konuşmanın eğitim süresi en fazla 5 yıl olarak saptanmıştır.

Dinleme: Doğru ve etkili dinleyip verilen bilgileri doğru bir biçimde kavramak ve o bilgilerin sahibi olmak, kendini geliştirmenin en önemli yoludur. Ama, ne yazık ki bu önemli becerinin elde edilip geliştirilmesi konusunda doğru dürüst bir eğitim yoktur. Varsa da bunlar, bazı kuruluşların düzenledikleri seminerler ve konferanslardır. Bunların süresi de en fazla 1.5 ile 2 gündür. Sonuç, kişinin genel zamanının % 45'ini kapsayan dinlemenin eğitimi 1.5-2 gün.(*)

(*) Martin N. Freedman, Matthew G. Memos, Marilyn J. Deitchman, *Motivational Systems (notlar).*

Etkili dinlemede üzerinde durulması gereken noktalar şunlardır:

- Dinleme beceriniz konusunda daha fazla bilinçli olmaya çalışın.
- Dinleme alışkanlığınızın yoğunluğunu inceleyip analiz edin.
- Dinleme alışkanlığınızın gücünü fark etmeye çalışın. Bu gücü fark etmeye başlarsanız, bu gücü artırmak konusunda çaba harcayabilirsiniz.
- Bazı durumlarda dinleme bir sabır işine dönüşebilir. O sabrı göstermeye çalışın.

Öte yandan, iyi bir dinlemenin sağlanması yalnızca konuşmacının becerisiyle sınırlı değildir. Konuşmanın yapılacağı mekânın da ortam ve donanım bakımından dinletmeye ve dinlemeye elverişli olması gerekir. Bu mekân bir tiyatro ya da bir konferans salonu ya da bir dershane olabilir. Salonun ısısının yerinde olması gerekir. Koltukları rahat ve konuşma ortamının kolay bir biçimde görülecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Salon akustiğinin iyi, kullanılan mikrofon ve hoparlör sisteminin kaliteli olması gerekir. Konuşma süresi içinde konuşulan ortamın aydınlık, dinleyici yerinin loş olması gerekir.

Burada önemli bir sorun üzerinde durmak istiyorum. Konuşma yaptığım ya da ders verdiğim lise ve üniversite dersanelerinin akustik açıdan ciddi sorunları olduğuna tanık oldum. Bu sınıfların çoğunun yerleri taş ve duvarları çıplak olduğundan, içlerinde yankılanma oluşmaktaydı. Yankılanma ortamında konuşmacıyı dinlemek çok zordur. Konuşmacı istediği kadar iyi, dinleyici istediği kadar dinlemeye hevesli olsun, bir süre sonra yankılanma nedeniyle, dinleyicinin dinleme gücü azalacak ve belki de uykusu gelecektir. Sınıfların ya da konuşma yapılan salonların yapı mimarisine olduğu kadar ses mimarisine de önem vermek gerekir.

Topluluk Önünde Yapılan Konuşmalar

GENEL AÇIKLAMA

Topluluk önünde yapılan konuşma gerçekten zor bir iştir. Eğer bu işe uyum sağlayamıyorsanız yıpratıcıdır. Öyle kişiler tanıdım ki son derece donanımlı, kültürlü, karşı karşıya konuşurken son derecede iyi konuşan kişilerdi. Ama topluluk önünde konuşmaları söz konusu oldu mu, onlara bu işi yaptırmanın çok zor olduğunu gözledim. Bu bir korkudur. Daha önce bu korkudan ve heyecandan söz etmiş, onlardan kurtulmanın yollarını ele almıştık.

Her insan, bir gün topluluk önünde konuşmak zorunda kalabilir. Bu nedenle de kendini birdenbire boşluğa atılmış gibi hissedebilir. Bu boşlukta gezinmeyi, ayağı yere basan bir duruma dönüştürmek için belirli hazırlıklar ve çalışmalar yapmakta yarar vardır. Bu işte başarılı olmanın ya da başarıya yaklaşmanın en önemli gerekliliği hiçbir şeyi rastlantıya bırakmamaktır.

Öncelikle konuşulacak konu üzerinde iyi bir çalışma yapılmalıdır. Eğer konuya yabancı isek, o konuda yapılacak araştırma çok önemlidir. Bu araştırma için gerekli kaynakları elde etmemiz, o kaynaklardan sağladığımız bilgilerin desteğiyle konuşmamızı hazırlamamız en doğru yöntemdir. Ancak, metni oluştururken, bu metnin süre sınırlarını iyi saptamak gerekir. Bu süre kısa olursa, konuşmada verilmesi istenen bilgi-

ler yetersiz kalır. Süre uzun tutulursa, bu kez de gereksiz uzatmalar ve tekrarlar söz konusu olacağından konuşmanın hedefleri şaşacaktır. Bu da dinleyenlerin konuyu yeterince kavrayamamasına neden olacak, bu yüzden de dinleyenler sıkılmaya başlayıp dinlemekten vazgeçeceklerdir. Günümüz hız çağıdır. Söylenmesi gereken şeyler gerekli ve yeterli ölçüler içinde sunulmalıdır.

Konuşulacak konu hakkında bilgimiz olsa bile, "Ben, bu konuyu nasıl olsa biliyorum," dememek gerekir. Bilginiz olsa bile, o bilgiyi yeniden gözden geçirmelisiniz. O bilgiyi zenginleştirici bir çalışma yapmak, bilginize çok şey katabilir. Bundan sonraki aşama ise, konuşulacak metin üzerinde yapılması gereken çözümleme ve seslendirme dediğimiz besteleme aşamasıdır. Hangi düşünceler öne çıkacak, hangi düşünceler biraz gölgeli anlatımla destekleyici olacak, hangi karşıt düşünceler belirli renklerle sunulacak... Bunların saptanıp çalışılması gerekir. Mümkünse konuşmanızı örnekler vererek güçlendirin. Örnekler dramatik yapıyı renklendirir. Bu da dinleyenin algılamasında önemli bir rol oynar.

Şöyle bir örnek verelim; kitabın ilk bölümlerinde konuşmanın tanımlamasını yaparken, iyi bir konuşmanın, dinleyenin beynindeki dil algılama perdesinde bir film oynatmak olduğunu söylemiştim. Yani, konuşmanın elden geldiğince dinleyen tarafından seyredilebilmesi üzerinde durmuştum. Bu konuşmayı seyrettirebilme eylemi, konuşmanın hazırlık evresinde başlar. Konuşacağınız konuyla ilgili bütün bilgileri ortaya getirin. Ondan sonra da bu konuşmanın sıralamasını yapın.

Film yapımından örnek verelim: Film yönetmeni, elindeki senaryo gereğince çeşitli sahneler çeker. Çektiği görüntülerin hepsi birbirinden güzel olabilir. İyi bir yönetmen filmin kurgusunu yaparken, çok beğendiği ama filmin bütünlüğü içinde gerek olmayan sahneleri ya da görüntüleri kesip atabilen yönetmendir. Çünkü, bunların içinde tekrarlar olabilir. Filmi monotonluğa götürecek görüntüler olabilir. Aynı şekilde, konuşmacının da hazırlık evresinde, tekrarlardan ya da gereksiz bilgilerden kaçabilmesi için iyi bir kurgu yapması gerekir.

Konuşmanızda örnekleme yöntemini kullanın. Anlatımlarda örnek vermek dramatik yapıyı renklendirir, söylenen şeyin daha iyi algılanmasını sağlar. Beyinde bilginin saklanması konusunda etkilidir.

- Konuşma öncesi yapılacak ikinci hazırlık ise işin psikolojik yanıdır. Konuşmayı hangi ortamda yapacaksınız? Eğer, olanağınız varsa, o ortama gidin, bir sandalyeye oturun. Konuşma yapacağınız günü yaşayın ve kendi dışınıza çıkarak kendinizi konuşma kürsüsünde izleyin. Konuşma yapacağınız kürsüye gitmek için ayağa kalkışınızı, dik ve emin adımlarla kürsüye yürüyüşünüzü izleyin. Kürsüdeki yerinizi alın ve konuşmanıza başlayın ve oturduğunuz yerden kendinizi izleyin.
- Konuşma öncesinde, "Ben bu işi en iyi biçimde başaracağım." diye telkinde bulunup, kendinizi psikolojik açıdan yönlendirin. Özgüveninizi hiçbir zaman yanınızdan ayırmayın.
- Konuşma günü, konuşma yapacağınız salona gelmeden, kılık kıyafetinizi gözden geçirin. Parlak renkler giymekten kaçının. (Kırmızı, yeşil, sarı, pembe, mavi, mor vb.) Parlak renkler, izleyenin dikkatini dağıtır. Elden geldiğince pastel renkler giyin. Gri, siyah, kahverengi gibi. Bayanlarda fularların, erkeklerde kravatların da pastel renkler olması tercih edilir.
- Salondaki yerinizi aldınız. Yapılacak konuşma eğer böyle bir düzenleme içinde gerçekleşecekse elbette... Konuşmaya salonda yer almadan doğrudan doğruya salon dışından ya da sahne kulisinden de girebilirsiniz. Konuşma yerine nereden giderseniz gidin, bedeninizin gevşek ve dik olmasını sağlamaya çalışın.
- Giderken burnunuzdan derin bir nefes alın, ağzınızdan verin. Bu nefes alıp verme işini bir iki kez tekrarlayabilirsiniz.
- Kürsüye geldiğinizde, konuşmanıza hemen başlamayın. Kendinize ve salondakilere, gözlerle kısa bir tanışma süresi tanıyın.
- Konuşmanızın bir başlangıcı, bir "Merhaba"sı olmalı.

- Güler yüzlü olun. Somurtmayın.
- Konuşma sürecinde salonun nabzını elinizde tutun. Sıkıntılı bir hava hissederseniz ya da salonda öksürenlerin sayısı artarsa ses tonunuzu değiştirin. Ya birden bire düşük ama duyulabilecek bir sesle başlayın cümlenize ya da ses gücünüzü artırın. Sonra yine normal konuşmanıza dönün.
- Konuşmanız bitince, bir kapanış cümlesi söylemeyi unutmayın.

TOPLULUK ÖNÜNDE KONUŞMA YÖNTEMLERİ

DOĞAÇLAMA YAPILAN KONUŞMALAR

Doğaçlama, yani eskilerin deyimiyle "irticalen" yapılan konuşmalar, hiçbir yardımcı öğeyi kullanmadan yapılan konuşmalardır. Doğaçlama konuşan kişi, konuşmasını yalnızca birikiminin yardımıyla yapar. Topluluk önünde yapılan bu tip konuşmaların iki nedeni olabilir.

Birincisi, sizi bir toplantıda, beklemediğimiz bir anda, bir konu ile ilgili olarak konuşmanız ya da bilgi vermeniz için kürsüye davet edebilirler. Bu durumda hazırlıksız olduğunuz için çıkıp doğaçlama bir konuşma yapmak zorunda kalabilirsiniz. Bu bir zorunluluktur. Konuşma öncesindeki o kısa süre içinde belleğinizi hareketlendirip söz söyleyeceğiniz konuyu kafanızdan geçirirsiniz ve konuşmanızı yaparsınız.

İkincisi, topluluk önünde söz söyleyecek kişi iyi bir "hatip"tir. Konuşacağı konu hakkında geniş bir bilgiye sahiptir.Topluluk önünde söz söyleme konusunda yeterli birikimi vardır. Bu nedenlerle kendine güveni tamdır. Ancak, unutmamak gerekir ki, insan unutma özelliklerine sahiptir. Konuşma esnasında söylemeniz gereken çok önemli bir şeyi unutup söylemeyebilirsiniz.

OKUYARAK YAPILAN KONUŞMALAR

Topluluk önünde yapılabilecek en sevimsiz konuşma biçimidir. Aslında buna konuşma denilemez, "kâğıttan okuma" denir. Hele bir de okuyacak kişi dosya kâğıdı büyüklüğünde kâğıtlarla çıkıyorsa topluluk önüne, baştan kaybetmiş demektir. Dinleyiciler, o kâğıt kümesinin kaç tane olduğunu merak edecek, kâğıt sayısının fazla olabileceği düşüncesi gözünü korkutacak, bu da okunacak konuya yeterince kendini verebilmesini engelleyecektir.

Okuma da olsa, yine bu okumanın en az sıkıcı hale getirilebilmesi için iyi bir çalışma yapmak gerekir. Eğer iyi bir çalışma yapmamışsanız, kâğıda yazmış olduğunuz konunun sözcükleri kendi sözcükleriniz de olsa, onları seslendirirken kendi sözcükleriniz olmaktan çıkarırsınız. Ağzınızdan dökülen sözcükler, sizin sözcükleriniz olmadığı zaman da kuru, cansız, tekdüze bir anlatım biçimi ortaya çıkar. Bu da, sizi dinleyenlerin kısa bir süre sonra dinlemekten vazgeçmelerine ve hatta göz kapaklarına bir ağırlık yüklenmesine neden olur. Bu yüzden dosya kâğıtlarıyla dinleyicilerin karşısına çıkmayın. Çıkmak zorunda kalırsanız da, "Nasıl olsa kâğıttan okuyacağım, çalışmaya gerek yok," demeyin. Konuşma metninizi tekrar tekrar okuyun, sözcüklerle ilişki kurup onların okurken sizin sözcükleriniz olmasına çalışın. Metin üzerinde, konuşurken size yardımcı olabilecek işaretler koyun. Bu işaretleri yukarıda belirtmiştim.

Metni okurken ara sıra başınızı kaldırıp sizi dinleyenlerle ilişki kurun. Kafanızı kâğıda gömüp dinleyicileri unutmayın. Siz onları unutursanız, bir süre sonra da onlar da sizi unutur. Özetle, "okumak" başka, "konuşmak" başka bir şeydir.

EZBERE YAPILAN KONUŞMALAR

Ezber zor iştir. Bir meleke, bir deneyim gerektirir. Özellikle düz yazıyı ezberlemek çok zordur. Diyelim ki ezberleme yeteneğinizin olduğuna inanıyorsunuz; güçlü ve uzunca sayılabilecek bir konuşma metnini ezberlediniz. İş bununla bitmiyor.

Ağzınızdan çıkan sözcüklerin kendi sözcükleriniz olmasını sağlayabilecek misiniz? İşte güç olan budur. Sözcükleri yaşatmak konuşmanın sanatlaştırılmasıdır. Söz ettiğiniz konu çok önemli olabilir, bu önemli konuyu kâğıt üzerinde çok iyi hazırlamış olabilirsiniz. Alabildiğine renkli, bilimsel, sözcük dağarcığı zengin, dilbilgisi kuralları yerli yerinde olabilir ama, eğer sözcükler yaşamıyorsa, yapılan konuşma renksiz, sıkıcı bir konuşma olmaktan öteye geçemez.

Bu nedenlerle tiyatrodaki oyun çalışmalarında prova süreleri 1 ay, 1.5 ay 2 hatta 3 ay sürebilir. Bu süre içinde amaç, söylenen sözlerin gerçeği yansıtabilmesini yakalayabilmektir. Bazen, bir sözcüğün doğru söylenebilmesi için dakikalarca çalışılır. Önemli olan, sözcüklerin altına girebilmektir. Çünkü her sözcüğün altında ayrı bir anlam gizlidir. Bu anlamları ya da değerleri farksız bir biçimde söylerseniz konuşma tekdüze olur. Bu yüzden de bu ayrımları veremeyen oyuncuya, konuşmasının renksizliği konusunda uyarılarda bulunulur. "Konuşman ezber kokuyor" denir. Aynı şey topluluk önünde yapılan konuşmalar için de geçerlidir. Rengi ve derinliği olmayan bir konuşma, dinleyeni konudan koparır.

KILAVUZLA YAPILAN KONUŞMALAR

Bence, en doğru konuşma biçimi budur. Nedir kılavuzla yapılan konuşmalar? Orta boy bir bloknot sayfasının yarısı üzerine (15¾10 cm. boyutunda) konu ya da paragraf başlıklarının yazılması ve bu yazılan şeylerin yol göstericiliğinde konuşmanın yapılmasıdır. Ama, bunda da bir yöntem söz konusudur.

Önce doğru paragraf başlıklarının saptanması gerekir, düşüncenin aktarımının sağlıklı olması için.

İkincisi, kâğıtların doğru bir biçimde sıralanması gerekir. Yanlış sıralanmış sayfalar, yani 3. sayfa yerine 5. sayfanın olması ya da 4. sayfanın yerine 2. sayfanın bulunması konuşmanın baltalanması demektir.

Yukarıda da belirttiğim gibi hiçbir şeyin rastlantıya bırakılmaması, işe başlamadan önce kullanılacak malzemelerin gözden

geçirilmesi gerekir. Konuşma sürecinde, bu elimizdeki yol gösterici not kâğıdıyla ilişkimiz yalnızca bir göz teması anlayışı içinde olmalıdır. Kâğıtta yazılanları anımsama amacıyla okumamak, ama yalnızca göz teması ile bakmak, bu şekilde kâğıda bakarken konuşmaya uzun aralar vermemek gerekir.

Genel çalışmaların ikinci bölümüne bazı konuşma konularını aldım. Sevgili dostum Yağız Tanlı'nın Dialog seminerleri için hazırlamış olduğu bu konuşma konularının açılımlarını da göreceksiniz. Bu konuşma konuları üzerinde çalışıp kendi kendinize ya da eşinize, arkadaş ya da arkadaşlarınıza konuşmalar yapın. O açılımlara başka maddeler de ekleyebilirsiniz ya da tümünü değiştirip kendi açılımlarınızı kullanabilirsiniz.

Başarılar.

Söyleyiş Yanlışları

akabinde: (Hemen sonrasında) Bazı kişiler, ka hecesini uzatıyor. Yanlış. Hiçbir hece uzamaz.

akıbet: (Sonunda) **a** uzun, **k** sesi kalın söylenmeli: *a:kıbet*

azametli: (Görkemli, gösterişli) Bazı kişiler ikinci **a**'yı uzatarak *aza:metli* diyor, oysa bu sözcükte hiçbir ses uzun değildir.

buhran: Ek alınca "**a**" uzar: *buhra:nı, buhra:na.*

civar: Ek alınca **va** hecesinin uzatılması gerekir: *civa:rı.*

dâhî: Konuşmadaki en yaygın yanlışlardan biri. Pek çok kişi "üstün zeka ve yetenek" anlamındaki "dâhî" ile "bile" anlamındaki "dahî" sözcüklerini karıştırıyor. Üstün zeka anlamına gelen dâhî de iki hece de uzuyor: *dâ:hî.* Diğerinde ise yalnızca hi hecesi uzuyor. Örnek: Bütün bu anlatılanlar dahi: sizi kendinize getirmeye yetmiyorsa...

defile: Bazı kişiler **fi** hecesini uzatıyor. Hiçbir hece uzamaz.

ebedî: (Sonsuza dek) **i** sesi uzun söylenmeli: *ebedî.*

edebî: (Edebiyatla ilgili) i sesi uzun söylenmeli: *edebî.*

elçilik: e, açık € değil.

Ermeni: Bazı kişiler bunu *Ermenî* olarak söylüyor oysa, i'nin kısa olması gerekir.

fazilet: zi hecesi uzun: *fazi:let.*

firari: ra ve **ri** heceleri uzun: *fira:ri:*

hakem: Sporcular, spor adamları bile *Ha:kem* diyor. (Ayıp). Hiçbir hecede uzatma yok: *hakem.*

Hakkâri: Birinci **k** kalın, ikinci **k** ince ve ikinci **a** uzun söylenmeli.

hamasi: Bazı kişiler *hammasi* diyor. Tek **m** ile söylenip ikinci **a**'nın ve **i**'nin uzatılması gerekir: *hama:si.*

hamal: Hammal değil, hamal.

haram olan: İkinci **a**'nın uzun olması gerekir: *hara:m* olan.

harikulade: Bazı kişiler, *Harükülade* diyor, yani **i** ve **u** seslerini yanlış söyleyip **ka** sesini ke yapıyor. Birinci ve ikinci **a**'nın uzun söylenmesi gerekir: *Ha:rikula:de.*

hayır: (Olmaz anlamında) **Ha** hecesi uzamaz. Hayır. Vurgu birinci hecededir.

hayır: (İyilik, yardım anlamında) **ha** hecesi uzamaz. Hayır. Yukarıdaki *hayırın* tersine vurgu ikinci hecededir.

hükûmet: ku'daki **k** incedir **ku** hecesi uzundur. *Hükû:met.*

ihbar: Ek alınca ya da önüne bir sözcük gelirse **ba** hecesi uzar *ihba:rı, ihba:r etti.*

ikametgâh: ka ince **k** değil, kalın **k, gâ** ek alınca: *ikametgâ:hı.*

ilham: (esin) Bazı kişiler, ek aldığında hiçbir heceyi uzatmıyor oysa ek alınca **ha** hecesi uzar. *İlha:mım.*

ısrar etmek: "**a**"nın uzun söylenmesi gerekir. *Isra:r etmek.*

itina etmek: Birinci "**i**" ve "**a**" nın uzun söylenmesi gerekir. *i:tina.*

kurana göre: Kur'dan sonra kesme işareti olması gerekir: *Kur'ana göre.*

lâkab: (Takma isim) İki hece de uzamaz. Ek geldiğinde de uzamaz: *lâkab-lâkabı*

makam: (Müzik deyimi.) Yukarıdaki sözcük gibi ek alınca **ka** hecesi uzar. *Maka:mı.* (Acem aşiran maka:mı.)

makam: (Resmi masa, yer) Ek alına **ka** hecesi uzar: *maka:mı.*

meşale: Bazı kişiler, **şa** hecesini uzatıyor. Yani *Meşa:le* diyor. Hiçbir hece uzamaz. Yalnızca kesme işareti vardır: meş'ale.

milad: (İsa Peygamber'in doğumu) Birinci hece uzun *Mi:lad.* Ek alınca **lâ** hecesi de uzar: *mi:la:dı.*

millî: li hecesini kesinlikle uzatmak gerekir: *milli:*

mizah: Hiçbir ses uzamaz. Ancak ek alınca **a** sesi uzar: *miza:hı.*

muamma: Son **a**'nın uzun olması gerekir: *muamma.*

mürettebat: Ek aldığı zaman ba hecesi uzar: *müretteba:tı.*

mütevazı: (Alçak gönüllü) "Tevazu"dan gelen bu sözcük

toplumumuzda çok yaygın bir biçimde mütevazi olarak söyleniyor. Doğrusu, *"mütevazı"*dır. *"Mütevazi"*, parelel demektir.

rakip: Hiçbir hecede uzatma yok. Ek gelince **ki** hecesi uzar *(rakip-raki:bi)* Yine pek çok sporcu ve spor adamı ra hecesini uzatıyor. (Ayıp).

resm-i geçit: Pek çok kişi, özellikle pek çok spiker *Resm-i geçit* yerine *resmî* geçit diyor. Yani, **mi** hecesini uzatıyor. Türkçede yaygın bir biçimde yanlış söylenen ama yanlış söyleme açısından ilginç bir biçimde mantığa uygun olabilecek bir sözcük. Öyle ya, bir resmi bayramda askerler geçiyor, devletin pek çok kurumu geçiyor. Kimin önünden geçiyor? Cumhurbaşkanının, başbakanın ya da üst düzey bir devlet yetkilisinin. O zaman bu geçişin resmî olması gerekiyor. Ama, hayır. Sözcüğün karşılığı "geçiş töreni". Bunun dilimize yerleşmiş Arapça söylenişi yine bir hece ayırmasıyladır: res'mi geçit. Acaba Türkçe karşılığı olan "geçiş töreni"ni neden kullanmayız?

resmî: mi hecesini kesinlikle uzatmak gerekir: *resmi:*

sara krizi: Bazı kimseler, bunların içinde doktorları da sayabiliriz, iki **a**'yı da uzatarak söylüyor. İki **a**'nın da kısa olması gerekir.

şahane: İki **a**'nın da uzun söylenmesi gerekir: *Ş*a:ha:ne.*

şakî: (Eşkiyanın çoğulu) Bazı kişiler, **şa** hecesini uzatıyor, oysa ki hecesinin uzatılması gerekir: şaki:

şale: Köşk anlamında. Bazıları *ş*a:le* diyor. Yanlış. İki hece de uzamaz.

tahmînî: Birinci "**î**" uzun, ikinci "**î**" daha uzun. *Tahmi:ni.*

talan: Bazı kişiler, ek alınca "**la**" hecesini uzatıyor. Yanlış. Ek alınca hiçbir hece uzamaz: *talan-talanı.*

taraftar: Ek alınca üçüncü "**a**" uzar: *tarafta:rı, tarafta:ra*

Vak'a: Pek çok kişi *va:ka* ya da *vaka:* olarak söylüyor. Oysa doğrusu *Vak'a* dır, yani k sesinden sonra bir kesme işareti vardır.

vatanî: "**ni**" hecesini kesinlikle uzatmak gerekir: *vatani:*

yarın: Hiçbir hece uzamaz.

zina: (Yasal olmayan cinsel ilişki) Bazı kişiler "**zi**" hecesini uzatıyor. Yanlış. İkinci hece uzar: zina:

Bir de, batı dillerinden dilimize girmiş sözcükler var. Bunların yerine birer Türkçe sözcük koymamışız. *Sürpriz, priz, trafo, premature, prestij, kompleks* gibi. Bu sözcükleri söylerken iki ünsüzün arasına bir ünlü sokmamak gerekir. Yani, *sürpiriz, piriz, tırafo, pırematüre, pirestij, kompilekis* gibi.

Kimi yanlışlar...

global: "Küresel" daha güzel değil mi?

durumundayız: Bazı kişiler bu kelimeyi yanlış kullanıyor. Örneğin, "Bu işi yapmak durumundayız" diyorlar, oysa orada kullanılması gereken sözcük "zorundayız" olmalı. "Durumundayız" ile "zorundayız" sözcüklerini doğru kullanmak zorundayız.

etik olarak: Etik, Yunanca bir sözcüktür. Fransızca ve İngilizcede de aynı anlamda kullanılır. Etik, ahlâk anlamına gelmektedir. "Etik olarak" sözcüklerinin karşılığı da, "ahlâken"dir. Peki, neden yüz yıllardır kullandığımız, üstelik de güçlü bir anlamı olan ahlâk sözcüğünü bırakıp onun yerine batı dilinden gelmiş bir sözcüğü kullanıyoruz? Anlamı güçlü olduğu için başımız derde girmesin diye mi yoksa?

Korkarım: Bir örnek vereyim: "Korkarım, Ahmet Bey sizinle görüşemeyecek." Ahmet Bey benimle görüşemeyecekse bunda korkacak ne var? İngilizceden, daha doğrusu televizyonlardaki İngilizce filmlerin yanlış çevirisinden Türkçemize giren yanlış söyleyişlerden biri. İngilizce de bu sözcüğün karşılığı "I am afraid"dir. Bu deyimin Türkçe karşılığı "Maalesef" ya da "üzgünüm"dür.

Motivasyon: Türkçe karşılığı "Yönlendirme" varken neden motivasyon deriz?

Sahne almak: Arabesk anlayışın söylemi olsa gerek. Böyle bir deyim yoktur. Doğrusu "sahneye çıkmak"tır.

Şimdilerde: Böyle bir deyim yoktur. Doğrusu, "bugünlerde"dir.

Start almak: Yine radyo ve televizyonlarda çok kullanılan bir yanlış. Başladı demek varken, ne demek start aldı?

Talk show: Özel televizyonlarla dilimize girmiş başka bir yanlış. Bir aşağılık kompleksi göstergesi. Bunun yerine neden "söyleşi, sohbet" sözcükleri kullanılmaz?

Şut denemesi: Spor spikerleri maç anlatırken, futbolcuların şut çekmelerinden sonra "şut denemesi yaptı" diyorlar. Buna deneme denmez, şut çekme denir.

Çerçeveyi buldu: Futbol sohbetlerinde yeni ama doğru olmayan bir söylem yer almaya başladı: "Top çerçeveyi buldu ya da bulmadı." Oranın adı çerçeve değil kaledir. Çerçeve resimde ya da aynada olur.

METİNLER ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

Şimdi çeşitli yazı türlerinden parçalar üzerinde çalışabiliriz. Aşağıdaki parçaları okuyarak değil, konuşarak dile getirin. Okumanın monotonluğundan kurtarıp konuşmanın renkleriyle zenginleştirin. "Ben, birine bu sözleri söyleseydim acaba, nasıl söylerdim?" sorusundan yola çıkarak ifade etmeye çalışın. Yani okuyarak anlatmayın. Konuşarak anlatın.

AD KOYMA TÖRENİ

Bebeğe ad koyma günü geleneklere göre olur. O gün ailenin büyükleri ve yakın akrabalar, kadınlı erkekli toplanırlar. Kahve içerler, sohbet ederler. Ailede mutluluk havası eser. Bebeği kundaklarlar, beleklerler, takkesini giydirirler, takkesine ve kundağına çeşitli nazarlık takarlar. Böylece hazırlanmış bebeği ninesi kucağına alıp, ona adını koyacak kişinin kucağına verir. Bu kişi ya dede, ya amca, ya da sevilen sayılan bir akrabadır. Bebeğe adını yalnız erkekler takar. Ad koyacak kişi, dualar ettikten sonra bebeğin kulağına üç kez adını seslenir ve "Haydi adınla çok yaşa!" der.

Sonra şerbetler içilir, lokumlar, tatlılar yenir.

Ege Türkmenleri arasında bebek kırk günlük olunca "kırklama" töreni yapılır. Köy kadınları giyinip hazırlanırlar, böylece bebeğin kırkına giderler.

Kırk töreni sırasında ana ile baba yıkanırken, bir hamam tasının içine kırk kaşık su ve kırk tane küçük taş konur. Bir altın para, tas içindeki suya kırk kere batırılıp çıkarılır. Sonra tastaki su bebeğin üstüne dökülür ve "Arlım durlum olsun, derdi belâsı gitsin" denilir. Aynı sudan üç kez de anaya dökülür. "Kırklama" böylece sona erer. Altın para, bebek için saklanır. Kulpu varsa, bebeğin omzuna hemen takılır.

Bazı köylerde kırklamadan sonra bebek, süslü ve allı pullu bir beşiğe yatırılır. Kızsa yanına bir erkek bebek konur; erkekse bir kız bebek. Beşik böylece bağlanır, anaya verilir. Bir süre sonra bebekler birbirinden ayrılırlar.

Hali vakti yerinde olanlar o gün horoz ya da koyun kesip konuklara sofra açarlar. Gelenlere çay verdikleri de olur.

Aynı mahallede, aynı zamanda iki çocuk dünyaya gelmişse, lohusalar ve bebekler, kırklamaya kadar birbirlerine gösterilmezler. Kırklamadan sonra analar ve bebekler üç yol ağzında buluşurlar. Yere oturup sırt sırta verirler. İki ana kucaklarındaki bebelerini değiştirirler. Bu sıra kız çocuğuna dikiş iğnesi armağan olunur, "Eli iğneli olsun" diye. Erkek bebeğe de para verilir, "Kesesi bol olsun" diye...

Sabiha Tansuğ

SUNAK VE TAPINAK

Erken taş çağlarında tanrılara tapınaklar yapılmazdı. Tanrılara kutsal olan yerler vardı. Çoğu sık ağaçlı, karanlık, ormanlık ya da koruluklardı bunlar. Kutsal olmakla beraber, oraları şom ve netameli sayılırdı. Zavallı insanoğlu milyonlarca yıl süresince korkunç sakıncalar, karanlıklar, fısıltılar ve meçhullerle çevrili kalmıştı. İnsan, kutsal sayılan o esrarengiz yere giderse onu cin çarpabilirdi. İnsanın yabaniliğiyle beraber rüyaları da, için için iyilik özlemleri de vardır. Cinleri yavaş yavaş güzelleştirdi. İnsancıl yapıp kendisine benzetmeye çabaladı. Ama, ne kadar insanlaştılarsa, tanrıların gülen, insancıl yüzlerinin ardında karanlıklar vardı ki orada ölüm hortlayabilirdi. Canlı insanın canının başlıca düşmanı ölümdür. Hâlâ, çocuklar, gecenin karanlığından, mezarların hortlakla-

rından korkarlar, çünkü çocukluk yabaniliğe en yakın çağdır. Tanrıların yazı yanı güleçken, tura yanı korkunçtur. İşte, bundan ötürü kutsal diye tanrılara ayrılan koruların eşliğine gelince, insanlar "aman etme, eyleme" diye yakarırlar, yani dualar ederlerdi. Kutsal koruların kenarına, tanrıların gönülleri-ni etmek için çeşitli şeyler armağan ederlerdi. Bu arada, babalar, ilk doğan çocuklarını tanrılara kurban ederlerdi. Bu koruluklara "temonos" denilirdi. Zamanla bu temonos'ların kenarlarına ya da ortalarına birer sunak kuruldu. Sunak, büyüye büyüye tapınak oldu.

Halikarnas Balıkçısı, "Zeybekler"den

ÜMİDİNİ KES

Arkadaşım anlattı:

— Tamam bir hafta oluyor, bir şişe kolonya alamadım...

— Yok mu?

— Hayır, var... Gördüğüm dükkandan alamadım.

— Satmıyor mu?

— Camekâna koymuş, satmaz olur mu? Nasılsa saat uymuyor...

— Vapur vakitlerinden olacak...

— Hayır öyle de değil. Garip bir hal!

— Anlat bakalım...

Gülümsedi:

— Bir akşam geçiyordum... Gördüm... Erenköy kolonyası...

Severim... Alayım dedim, elimde yük çoktu... Yarın dedim... Ertesi gün ilk vapurla gelmiştim... Belki akşam geçemem diye uğradım... Kapalıydı... Dükkanın yanında bir kunduracı var, sordum: Hem çekicini vurdu, hem de "Daha gelmedi, biraz geç gelir," dedi.

— Dükkancı bizden mi?

— Evet bizden!... O gün öğle tatilinde gittim.

— Yine mi kapalı?

— Hayır açık, açık ama kapısı kilitli. Yine kunduracıya sordum.

Kaşlarını kaldırarak: "Yemeğe gitmiş olmalı," dedi...

— Sonra?

— Ertesi günü mümeyyiz beni bir yere yolladı. Hazır yolum üzerinde.

Uğrayayım dedim... Uğradım... Dükkan açık, fakat kapısı yine kilitli, tuhafıma gitti... Alıştım ya kunduracıya daldım... Acaba nereye gitti, dedim... Yine kaşlarını kaldırarak "Mal almaya gitti," dedi...

— Canım, başka dükkânda yok mu?

— Elbette vardır, fakat ben buradan almayı emel edindim...

— Emel değil, inat!... Sonra?

— O gün akşam saat dörtte kalemden çıktım... Doğruca soluğu orada aldım... Oh! Açık!... İçeriye girdim. Bir çocuk duruyor... Dedim ki:

— Oğlum şu kolonya kaça?

— Bilmem.

— Usta nerede?

— Dışarıya çıktı...

— Nereye gitti?

— Bilmiyorum.

— Çabuk gelir mi?

— Bilmem!

— Mutlaka gelir değil mi?

— Gelir...

Balık pazarına doğru yollandım... Öteberi aldım... Biraz da Eminönü'nde turfanda marul aradım, iki tane de ondan aldım. Elim yine doldu... Vapura gittim... Dün saat ikiydi, uzun uzadıya tarif ederek odacıyı yolladım... Gitti gelmez... Saat üç, üç buçuk. En nihayet geldi, geldi ama eli boş!... Dedim ki: Ne yaptın?

— Ne yapacağım, tam bir saat bekledim...Dükkanda bir çocuk var, ustan nerede diyorum, bilmem diyor... Derken geldi... Dedim ki şu kolonya kaça? On sekiz, dedi... Verdiğin mecidiyeyi çıkardım... Ne mümkün? Camekân bir türlü açılmıyor... Sıkışmış... O iter, ben iterim, çocuk iter!

— Zahir, yivleri pas tutmuş olacak!... Sonra?

— Sonrası bu !... Yarın gel al, doğramacı getireyim de açtırayım, demiş... Bu hal bütün merakımı mucip oldu... Dün bizzat yine uğradım... Yine o çocuk !... Oğlum yine ustan yok mu? dedim. Yok efendi! dedi. Ama bu defa nereye gittiğini bildi, şimdi doğramacıya gitti... dedi. Sen bu hale ne dersin ?

— Bugün bir daha uğra da artık ümidini kes ! ...

(Ahmet Rasim, *Eşkâli Zaman,* "Nasip Olmaz Mukadderden Ziyade"den)

CENAP İLE RAUF

Cenap Şahabettin'in üslûbu ile Mehmet Rauf'un yazıları arasında da bir benzerlik bulmak son derece şaşırtıcı görünebilir. Cenap Şahabettin'in her kelimesi işlenmiştir; yazıları, ünlü deyişle düzgündür. Arapça, Farsça sözcükler tam yerindedir. Cenap, bu dilleri ne kadar bilir, ölçemem. Ama sanırım Türkçe için yeterli olacak düzeyden çok daha fazlasını bilir. Üslûbu, gösterişli bir kolaylıkla kulakları okşayarak akar. Oysa Mehmet Rauf'un yazıları... Sanki şimdi düşecekmiş duygusuyla sizin yüreğinizi titreten, sendeleyerek yürüyen ve yürürken öteye beriye çarpan bir adam etkisi bırakır. Arapça Farsça kelimeleri kullanırken onlara kendi bildiği, daha doğrusu kendi bilmediği anlamlar yükler. Gene de bütün bunlara karşın, dağlık bir yörede dolaşırken bazı dönüm yerlerinde gözlerinizin önünde açılan geniş, güzel görünümler gibi size çekici yenilikler sunar; hiç beklenmez bu gibi kapsamlıkla sizi ilgilendirir, bağlar kendine. Cenap Şehabettin'le Mehmet Rauf'un birbirlerini andırmaları da bu noktadadır. İkisi de o ana kadar klasik Türkçe düz yazıda ve nazımda sürüp giden bayağılıktan, basmakalıplıktan, düşünce eksikliğinden, daha doğrusu düşüncesizlikten kurtulmuştur. İkisinin de söylemek istediği, duyduğu şeyler, yenilikler vardır. Cenap, bunları eski Türkçenin bütün inceliklerini, söz oyunlarını bilen, pürüzsüz, ince bir dille anlatır. Mehmet Rauf, böyle içinden taşan duyguları anlatıma elverişli, yatkın bir araçtan yoksundur. O bin bir acı içinde di-

lini kendi yaratır. Yatağını bulmaya çalışan bir ırmak gibi kararsızlıklar, çırpıntılar arasında ilerler. Düzgün değil, canlıdır. Cenap'a benzeyişi biçimden çok özden ileri gelir.

Hüseyin Cahit Yalçın, *Edebiyat Anıları*'ndan

Daha önce sözünü etmiş olduğum değişik oyunlardan alınmış monologlar ya da tiyatrocu deyişi ile tiradlar üzerinde çalışarak konuşma konusunda kendinizi geliştirebilirsiniz.

SAVAŞ VE BARIŞ

(Tolstoy'un romanından, politik tiyatronun öncüsü Piscator'un, romandaki tarihi aşk öyküsü dışına çıkıp savaş karşıtı politik bir tiyatro örneği olarak sahnelere göre düzenlediği bu oyunda, romandaki dramatik bölümler hızlı, akıcı, dinamik bir üslupla; betimlemeler, geçişler ve diğer olaylar bir anlatıcı aracılığıyla verilmiştir.)

Anlatıcı:
Bayanlar, baylar, şimdi size Tolstoy'un ünlü "Savaş ve Barış" romanına dayanan bir hikâye anlatacağız diyorum, oysa siz karşınızda üzerinde oyun oynanan bir sahne görüyorsunuz. Acaba bir çelişme mi var sözlerimde? Hayır, baylar. Sahnede yalnız hikayeyi canlandırmaya yarayan bölümler oynanacak. Sahnede göreceğiniz olayların daha iyi anlaşılması için, ben, hikayenin anlatıcısı olarak, izin verirseniz, masamın başından ayrılmayacağım. Çünkü sözlerin, olayların, bu sözlerle olayların gerisinde yatan amaçlarını açık seçik bir şekilde gözlerinizin önüne serilmesi gerekiyor. Bütün bunları neden mi yapıyoruz? Çünkü koca romanı alıp ondaki çeşitli düşüncelerin olanca ayrıntılı zenginliğinin ve ibret verici durumların tümünden bir oyun çıkarmak gibi başımızdan büyük bir işe girişmeyeceğiz de ondan. Bunun yerine, romandaki olayları ve düşünceleri, seçip ayıklayarak, gereken yerlerde ve birtakım değişiklikler yaparak Tolstoy'un görüş ve amacını daha iyi ortaya koyabileceğimizi düşündük. Ama diyeceksiniz, şimdi, sanatın da amacı olur muymuş? Amaçsız sanat olamaya-

cağını açıkça söylüyor Tolstoy usta. Ona göre sanatın başlıca amacı, insanlar arasındaki ilişkilerin düzelmesine yardım etmek. Bu ilişkilerin düzelmesine kesinlikle yardım etmeyen bir şey varsa, o da savaştır. Sonucu rastlantıya dayandığı için, savaşın insanlık dışı, insan yaradılışına aykırı bir şey olduğunu göstermekti Tolstoy'un amacı. Şöyle diyelim: Büyük küçük bütün savaşlarda, ister istemez, bir kazanan olur, bir de ölenler; bunu kesinlikle biliyoruz. Kimi insanlar buna rastlantı değil, Tanrı'nın buyruğu diyorlar. Örneğin, Büyük Frederick, Tanrı'nın güçlü olanlardan yana çıktığına inanıyordu. Ama bugün, bütün insanlığın yok olması söz konusu olunca, acaba Tanrı kimden yana çıkacak diye kara kara düşünebiliriz. Yalnız, insan açıkça konuşabilmeli mi böyle şeyleri? Hem de bir tiyatroda? Savaşın ne korkunç bir şey olduğunu nicedir biliyoruz, bayanlar baylar, ama gene de savaşı, savaşları sürdürüp duruyor insanlar. Savaş politikası özel hayatı alt üst edip mutsuzluklara yol açsa bile, hayat sürüp gidiyor. Ama günümüzde böyle bir düşünceyle artık avutamayız kendimizi. Açıkça konuşmazsak, belki bir gün hayat sürüp gitmeyecek artık. Bizim için tiyatro kansız, cansız, yüreksiz sadece kendi için yapılan bir sanat değil, geleceğin haberciliğini yapabileceğimizi açıklayıp içimizi dökebileceğimiz, insanları yargılayıp sarsabileceğimiz bir tartışma alanıdır. Bundan böyle kendimizi rastlantılara bırakıp, körü körüne aptalca, mantıksızca sürüklenmek istemiyoruz.

Lev Tolstoy, *Savaş ve Barış*
(oyunlaştıran) Erwin Piscator
(Türkçesi: Cevat Çapan)

ÜÇ KIZ KARDEŞ

(Oyunun başıdır. Kız kardeşlerin büyüğü Olga, üzerinde kız lisesi öğretmenlerine özgü lacivert üniformasıyla gezinerek arada bir durarak öğrenci defterlerini gözden geçirmektedir. Bu arada babasının ölüm yıldönümü olduğunu, Moskova'dan oturdukları kente gelişlerini ve babasını anlatmakta, Moskova'ya dönüş hayalleri kurmaktadır. Küçük kar-

deşi İrina'nın aynı güne rastlayan yaş günü nedeniyle evde konuk olarak, kentin askerî garnizonundan subaylar bulunmaktadır.)

OLGA:

Babamız tam bir yıl önce bugün, beş mayısta, senin isim gününde ölmüştü İrina. Çok soğuktu, kar yağıyordu. Artık yaşayamam gibi gelmişti bana. Sen, ölü gibi, baygın yatıyordun. Ama bak, bir yıl geçti, yüreğimiz daralmadan anımsayabiliyoruz bunu. Sen apak beyaz giysilere büründün bile. Yüzün ışıl ışıl. (Saat on ikiyi çalar.) *Saat o zaman da tıpkı böyle çalmıştı.* (Bir sessizlik) *Bando mızıkayla taşımışlardı babamızı, mezarlıkta havaya ateş edilmişti. Generaldi babamız, tugay komutanıydı, ama kalabalık değildi cenaze töreni. Hava çok yağmurluydu. Karla karışık şiddetli yağmur yağıyordu. Hava güzel bugün. Pencereler ardına kadar açık kalabilir. Ama kayın ağaçları yapraklanmadılar daha ...Tugay komutanlığına atanan babamızla birlikte Moskova'dan ayrılıp buraya gelişimizin üstünden on bir yıl geçti. Sanki bugünmüş gibi anımsıyorum. Mayıs başlarıydı yine, tam şu sıralar...Sıcacıktı Moskova, çiçekler içindeydi her yer, pırıl pırıl bir güneş vardı. On bir yıl geçti aradan, ama ben sanki dün ayrılmış gibi anımsıyorum her şeyi ... Tanrım! Bu sabah uyanıp da her yanı ışıklar içinde görünce, ilkbaharla karşılaşınca, bir sevinç dalgası yükseldi içimde, öylesine özledim ki memleketi! Maşa, kes şu ıslığı. Nasıl da beceriyorsun!* (Bir sessizlik) *Her gün liseye gitmekten, ders vermekten olmalı, sürekli başım ağrıyor. Bir de, artık yaşlandığım düşüncesi takılıp duruyor aklıma. Doğrusu ya, şu dört yıldır, lisede çalışmaya başladığımdan bu yana, her Allahın günü, gücümün de, gençliğimin de, damla damla, eriyip tükendiğini duyumsuyorum. Bir tek hayal var sadece, git gide büyüyüp güçlenen. Kendimizi Moskova'ya atmak... Hem de bir an önce!*

Anton Çehov, *Üç Kızkardeş* (çev. Ataol Behramoğlu)

HAMLET

(Hamlet, sarayda babasının öldürülmesi olayını aydınlatmak için uğraşmaktadır. Düşünceli üzgün, kendini yiyip bitiren tavrının neden ileri geldiği Kral ve annesi tarafından merak edilmektedir. Kral onun bu durumunu, Ophelia'ya olan aşkına yormakta ve bunun doğruluğunu tespit etmek istemektedir. Bu nedenle Polonius ile birlikte, Ophelia ile karşılaştırıp onun söz ve hareketlerini gizlice izlemeyi planlar. Ophelia buna razı olur; dini bir kitabı yalnız başına okur gibi yaparken Hamlet girer. Önce Ophelia'yı görmez, kendi kendine ünlü konuşmasını yapar.)

HAMLET:

Yaşamak mı, yoksa ölmek mi, mesele bunda işte. Kör talihin sapanlarına oklarına akılda dayanabilmek mi daha mert bir davranış olur, yoksa kaygıların okyanusuna karşı silahlanıp onları yok etmek mi? Ölmek, uyumak... o kadar! Bir uykuyla üzüntüleri, doğanın bedene miras olarak verdiği binbir acıyı sona erdiriyoruz diyebilmek, candan gönülden istenecek bir son olur. Ölmek, uyumak... Uyumak, belki de rûya görmek!... Evet, dert orada, çünkü bu fani kalıbı üstümüzden attıktan sonra, o ölüm uykusunda kim bilir ne rüyalar görürüz düşüncesi bizi durmaya mecbur ediyor. Yoksa, insan bir hançerle kendi işini halledebilirken, zamanın sillesine, hakaretlerine, zalimin haksızlıklarına, kendini beğenmişin küstahlıklarına, karşılıksız kalan aşkın acısına, kanunun ihmaline, mevki sahibinin kibrine, sabırla gösterilen yeterliliğin değersizler elinde hor görülmesine kim dayanabilirdi? Sıkıntılı bir yaşamın yükü altında inleyip ter dökmeye kim razı oludu? Ne var ki ölüm, sınırlarını aşan yolculardan hiçbirinin geri gelmediği o bilinmez ülke, ardında da belki bir şey vardır korkusu, aklımızı şaşkına çevirerek bizi bilmediğimiz belalara düşmektense, içinde yaşadıklarımıza dayanmamızı sağlıyor. Düşünmek, işte hepimizi böyle korkak yapıyor, kararlılığın parlak rengi, tereddüdün soluk gölgesiyle hasta bir renk halini alıyor. En büyük, en önemli girişimler, bu düşünce yüzünden akış yollarını değiştiriyor; eylem olmaktan çıkıyorlar.

Wiliam Shakespeare, *Hamlet* (çev. Orhan Burian)

BEN MİMAR SİNAN

(Bu tek kişilik oyunda Mimar Sinan, kendi ağzından yaşamını, yaptığı eserleri, o günlerin tarihsel olaylarını anlatır. Oyunun amacı, Mimar Sinan'ı gençlere tanıtmaktır.)

MİMAR SİNAN:

29 Mayıs 1490 yılında Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğdum. O gün İstanbul'un fethinin 37. yıldönümü günüydü. 98 yıl yaşadım. Devlete tam 70 yıl hizmet ettim. Benim için, küçük Ağırnas köyünden sonra, her şey ilginçti. Bir imparatorluğun yüreğinde dolaşıyordum. Ama, bu koca kentte bir yapı, beni özellikle kendine çekmeye başladı. Bu Ayasofya'ydı. Ayasofya, İstanbul'un fethinden sonra camiye dönüştürülmüş eski bir Bizans kilisesiydi.

Tarih diyor ki: Doğu Roma İmparatoru Justinyanos, Ayasofya kilisesinin, eski İsrail Kralı Süleyman'ın Kudüs'te yaptırdığı ünlü tapınaktan daha büyük olmasını istemiş. Rivayet edilir ki, bina bitince, İmparator Justiyanos, kubbenin altında durmuş ve şöyle bağırmış: "Ey Süleyman! Seni yendim!..."

Yeniçeri ordusuyla birlikte savaşlara katıldım. Birçok doğu ve batı ülkesine gittim. 1538'de ordumuz, bu kez batıya sefere çıkmıştı. Ordunun başında da, Kanunî Sultan Süleyman bulunuyordu. Ordu, Tuna Nehri'nin kollarından biri olan Prut Nehri'nin kıyısına gelince durdu. Nehir genişti. İki yakası da bataklıktı. Kuzeye geçmek için kurulan köprü, yazık ki çöktü. Ordu kuzeye geçemedi. Bu olayın üzerine Lütfü Paşa Kanunî'nin huzuruna çıkar ve der ki: "Saadetlu Padişahım! Prut nehrini aşacak bir köprünün yapımını, ancak Sinan başarabilir." Bu köprüyü 13 gün içinde tamamladım. Yayalar, atlılar, arabalar, develer, toplar, hatta filler, köprüyü kolayca geçtiler. Mehter takımının büyük davullarını filler taşıyordu.

İki yıl sonra, 1540'da, bir Azerî Türk'ü olan Mimarbaşı Acem Ali Ağa öldü. Onun yerine 50 yaşındayken, en görkemli dönemini yaşayan Osmanlı İmparatorluğu'na Mimarbaşı oldum.

1542 yılıydı. Kanuni Sultan Süleyman, ünlü Estergon Kalesi'nin de alındığı seferden dönüyordu. Padişah neşeliydi. Kendisini, Edirne'de çok acı bir haberin beklediğini bilmiyordu. Oysa en sevdiği oğlu Şehzade Mehmet ölmüştü! İstanbul'a gelince, bana, oğlunun anısına bir cami yapmamı emretti. İlk büyük eserim işte bu Şehzade Camiidir. Bir sabah, yine tezgâhımın başında çalışıyordum. Bir saray görevlisi çıkageldi: "Saadetlu Padişah seni bekler." Kanuni şöyle dedi: "Bak a mimarbaşı! Zaman rüzgâr gibi. Dünya ölümlü. Hayat bir rüya. Saltanat bir cihan kavgası. Bir gün o da bitecek. Benim adıma da bir cami yaptırmanı isterim. Güzel bir cami."

"Baş üstüne Hünkârım." Kanuni Sultan Süleyman'ın adını taşıyacak bir cami, elbette Ayasofya'yı aşmalıydı. Ama nasıl?

1550 yılının Haziran ayında, büyük bir törenle, caminin temelini attık. Törene, başta Padişah olmak üzere devletin bütün ileri gelenleri katılmıştı. Temele ilk taşı, Ebussuud Efendi koydu. Tasarladığım kubbeyi oturtmak için,her biri tek parça, dört büyük sütun lazımdı. Ama ben, Ayasofya'nın kubbesi ile, boyutları ile yarışmamaya karar vermiştim. Amacım, dev bir kule yapmak değil, mimari bir şaheser yaratmaktı. Ben Ayasofya'dan daha güzel bir cami yapmak istiyordum. İnşaat 7 yıl sürmüştür.1597 yılının Haziran'ında Padişah, maiyeti ve halk, Süleymaniye Camii'nin avlusuna girdiler. O tarihte 67 yaşındaydım.

Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu 2. Selim, tahta çıkalı daha bir yıl olmuştu. Bana bir gün: " Benim adıma öyle bir bina yap ki, bir eşi daha bulunmaya! Göreyim seni koca Mimar!" dedi; caminin çok sevdiği Edirne'de yapılmasını emretti. Bu, bekli de benim için son fırsattı. 77 yaşındaydım. Selimiye Camii benim ustalık eserim olacaktı. Biliyorsunuz Süleymaniye'nin kubbesi 28 metreydi. Bu kader çizgisini, ulaşabileceği son noktaya ulaştırmak istiyordum. Böylece Ayasofya'yı da geçecektim. Selimiye'nin kubbesi 31 metre 50 santim olacaktı. Cami 7 yılda bitti. Şimdi de sapasağlam ayakta duruyor.

Selimiye'nin açıldığı gün, Osmanlı Padişahı II. Selim de, kubbenin altında durup Justinyanos gibi bağırabilirdi. "Ey Justinyanos! Seni yendim!" Böyle bağırmak, tarih önünde hakkıydı. Ama bağırmadı tabii... Ben şöyle düşünüyorum: "Ey Ayasofya'nın değerli mimarları! Yalnız meslektaşlarım değil, yurttaşlarımsınız da... Hepimiz bu bereketli Anadolu toprağının çocuklarıyız. Şunu bilmenizi isterim; ben, Mimar Sinan, sizi tek başıma yenmedim."

Turgut Özakman, *Ben Mimar Sinan*'dan

Aşağıdaki parçayı çalışırken Cyrano'nun dile getirdiği gibi değişik kişileri, değişik kişilik ve biraz da değişik ses anlatımlarıyla canlandırmaya çalışın. Bu şekilde, sizde olan ama, kullanmadığınız sesleri fark edeceksiniz. Ama, sakın şiir okur gibi bir eda vermeyin. Düz yazı üslûbu ile okuyun.

CYRANO DE BERGERAC

(Edmond Rostand'ın bu önemli tiyatro oyununda kahraman, silahşor, âşık ve şair Cyrano'nun en büyük sorunu olağanüstü büyük burnudur. Bir baloda kendisini kıskançlık nedeniyle burnundan dolayı aşağılayan bir Marki'yi düelloya davet eder ve burnunu konu ederek düello süresince bu monoloğu söyler sonra da kılıcı saplar.)

CYRANO
Bu kadarı az
Delikanlı! Asıl iş edada. Mesela bak,
Hoyratça "Burnum böyle olsaydı, mösyö, mutlak
Dibinden kestirirdim!" Dostça, Yana yatmaz mı?
Senden önce davranıp kadehe batmaz mı?"
Tarifle, "Burun değil, coğrafî bilgilere
Bakılırsa bir dağ, dağ değil, yarımada!"
Mütecessis, "Acaba neye yarar bu alet?
Makas kutusu mudur, divit midir, izah et!"
Zarifâne, "Kuşları sevdiğiniz besbelli!

Yorulmasınlar diye yavrucaklar, temelli
Bir tünek kurmuşsunuz!" Pür neş'e, "Birader şu
Koskocaman burunla tütün içince, komşu
Yangın var demiyor mu?" Müdebbir, "Aman yavrum!
Bu ağırlıkla yere düşmenden korkuyorum!"
Müşfik, "yaptırın ona küçük bir şemsiye,
Yazın fazla güneşten rengi solmasın diye!"
Âlimane, "Görmüşüm Aristofan'da belki
Hippocampelephantocamélos adındaki
Hayvanın burnu gayet büyükmüş! Sen ne dersin?
Nobran, "Zaten bilirim, sen misafir seversin;
Bu, şapka asmak için mükemmel bir icat!"
Şairane, " Ey burun, bütün cihana inat,
Seni baştan aşağı nezle etmeye kadir
Tek rüzgâr bulunmaz, karayel müstesnadır!"
Hazin, "Bir de kanarsa, Kızıldeniz! Ne bela!"
Hayran, "Lavantacıya ne mükemmel tabela!"
Lirik, "Bu tanrıların bindiği bir gemidir!"
Safiyane, "Abide ne günleri gezilir?"
Hürmetkârane, "Mösyö, kibarsınız muhakkak,
Yoksa var mı cumba sahibi olmak!"

Köylü, "Vış anam! Bu ne? Bilmem guş muh, balık mıh?
Yoğunsa tohuma kaçmış bir salatalıh mı?"
Sivri akıllı, "Bunu tombalaya koymalı!
Kim elinden kaçırmak ister böyle bir malı?"
Ve hıçkıra hıçkıra nihayet, Pyrame gibi,
Bu ne felaket! Bu ne musibettir yarabbi!
Böyle berbat edip de yüzünü sahibinin,
Şimdi de utancından kızarıyor, bak haine

Olsaydı biraz nükte, biraz malûmatınız,
İşte karşıma geçer bunları sayardınız.
Fakat sizde nükteden eser yok zerre kadar,
Neyleyim Cenabı hak ihsan buyurmamışlar!
Zaten bir parça icat kudreti olsa bile,
Böyle seçkin, muhterem topluluk önünde hele,

Bana bu şakaları yapmazdınız elbet.
Ağzınızdan çıkmaya daha olmadan kısmet
Bunlardan bir tekinin en ufak başlangıcı,
Karşınıza çıkardı Bergerac'ın kılıcı!
Ben bunları söylerim, oldukça belagatla!
Başkasından dinlemem fakat tekini bile.

Edmond Rostand, *Cyrano de Bergerac* (çev. Sabri Esat Siyavuşgil)

BİZİM ŞEHİR

REJİSÖR:

Teşekkür ederim Mister Webb, teşekkür ederim. şimdilik gene komedinin gidişine ara vermek zorundayım. Haa... Biz şimdi bütün bu evlilik hikâyesi nasıl doğdu, bu, hayatları birleştirmek projesi nasıl meydana geldi. Bunları görmek öğrenmek istiyoruz. Ben şahsen böyle bunun gibi büyük işlerin nasıl olduğunu kurcalamak, öğrenmekten büyük zevk duyarım. Siz de bilirsiniz ki yirmi bir, yirmi iki yaşlarında birdenbire karar verilir. Sonra da bakarsınız, hooop yetmişinde bulursunuz kendinizi... Bu bir göz kırpımı gibi geçen elli seneye sadece, elli bin defa sofraya beraber oturduğunuz kalktığınız kadının bugün artık bembeyaz olan saçları tanıktır. Bu işler nasıl başlar? George'la Emily ilk defa olarak ne denir hani... Hani canım... Birbirleri için yaratılmış olduklarının nasıl farkına vardılar... Bunun şimdi yapacakları konuşma ile size anlatacaklar. Ama önce istiyorum ki bir dakika için siz de anılarınızı yoklayıp gençlik çağlarınıza dönesiniz. On beş-on altı yaşlarınızda olduğunuz zamanlara... Nedendir bilemem, fakat muhakkak ki çok güç bir şey! En küçük şeylerin bile çok güçlü heyecanlar verdiği, bazen dayanılmaz gibi gözde büyütüldüğü günler... Özellikle ilk aşk devreleri: Sokaklarda bir uyurgezer gibi yürümeler, nereye gittiğini, nereye bastığını bilmeden dolaşmalar... Başkalarının her sözüne ters anlamlar vermeler, aksilik etmeler... şöyle bir yoklayınız kendinizi... Neredeyse saat üç olacak Yüksek Enstitüden öğrenciler çıkmaya başladılar. George sınıfına

mümessil seçildi. Emily da kendi sınıfının sekreteri oldu. Bütün bu şeylerin ne büyük bir önemi olduğunu anlatmama gerek yok zannederim.

Thornton Wilder, *Bizim Şehir* (çev. Tarık Leventoğlu)

ADALET

FROME

Sayın bay yargıç ve sayın jüri üyeleri. İzin verirseniz Şunu belirtmek isterim; bir defa, arkadaşım Mr. Gleaver yapılan soruşturma arasında, bu duruşmada ileri sürülen savunmaya karşı yarı alaycı bir tavır takınmıştır. Eğer, ortadaki deliller suçlunun, bu işi hareketlerinde hiçbir biçimde sorumlu tutulamayacağı bir anda yaptığına dair sizde henüz bir kanâat oluşturmamışsa bu konuda size söyleyebileceğim başka hiçbir şey etkili olmayacaktır. Bu, kendisine büyük acı veren büyük bir heyecanın sarsıntısı içinde öyle bir ruhî boşluk anıydı ki, hemen, hemen geçici cinnete kadar varmıştır. Arkadaşım, benim bu olayı "romantik bir sihir" perdesine bürümek istediğimi söyledi. Baylar, ben böyle bir şey yapmadım. Size yalnız olayların arkasındaki hayatı –arkadaşım ne derse desin, bana inanın– hangi suç olursa olsun işlenirken, arkasında var olan ve nabız gibi atan hayatı göstermeye çalıştım. Baylar, yüksek bir uygarlık devrinde yaşıyoruz, kişisel ilgimiz olsun olmasın hayvanca bir güç ve şiddet manzarasının bize garip bir etkisi olur. Hele bu güç ve şiddet sevdiğiniz bir kadına karşı yapılırsa... Şimdi hepinizden rica ederim, suçlunun yaşında ve onun yerinde olsanız neler hissedeceğinizi bir kere düşünün ve sonra ona bir bakın.

Herhalde içi rahat denemez ve uğruna hayatını feda edebilecek kadar bağlandığı kadında gördüğü güç ve şiddet izlerini aldırmadan seyredecek bir insan değildir. Evet, baylar, bir bakın? Yüzü iradeli bir insan yüzüne benzemiyor belki, ama her halde ahlâksız bir insan yüzü de değil. Heyecanlarına baş eğecek karakterde bir adam. Gözlerindeki ifadenin bir tarifini

duydunuz. Arkadaşım Mr. Gleaver "Tuhaf" kelimesine gülebilir ama, ben sinirleri çok gergin insanlarda rastlanan anlaşılmaz, garip bakışı bundan daha iyi anlatacak bir kelime düşünemiyorum.

John Galsworthy, *Adalet* (çev. Adnan Balkış)

DÜĞÜN ŞARKISI

(Otel odası. Loş ışık. Askıda smokin ve gelinlik. Kadın yatakta, üzerinde saten gecelik, başında duvak, yüzü duvağın tülüyle örtülü olduğundan belli belirsiz seçilmektedir. Az önce gördüğü düşü sayıklar gibi konuşur.)

KADIN

Yeşil... Yemyeşil... Her yer... alabildiğine yeşil... Ortada bir havuz var. Kocaman. Renk renk çiçekler yüzüyor havuzun içinde. Nilüferler, orkideler, gelin fenerleri... Öyle güzel ki... Fıskiyesinden sular fışkırıyor, ta gökyüzüne kadar. Gökyüzü masmavi. Tek bir bulut parçası yok havada. Su damlacıkları gökyüzünden havuza doğru düşüyor... ve ... bembeyaz köpükler oluşuyor suyun üstünde. Bembeyaz... Yüzlerce davetli. O kadar kalabalık ki saymakla bitmez. Arkadaşlarım, öğretmenlerim, onun yazar arkadaşları... Sonra tiyatrocular, ressamlar... ve şahitlerimiz. Ve de ailem. Annem, babam, teyzelerim, küçük kız kardeşim... Kız kardeşimin üzerinde upuzun bir tuvalet var. Süt beyazı. Sırtı açık. Benim gelinliğime benziyor. Minicik ellerini gökyüzüne doğru açmış kız kardeşim. Hareketsiz, dua eder gibi, gözü yolda bizi bekliyor. Diğerleri de öyle. Herkes çevresinde havuzun... Soluksuz, suskun, gelin ve damadın yolunu gözlüyorlar. Derken açık renk bir limuzin yaklaşıyor uzaktan. Ansızın bir ses yükseliyor kalabalığın arasından. "Geldiler."

İkimiz de içindeyiz arabanın. Ama ben, bizi havuz başından izliyorum. Ötekilerle birlikte. Yani hem içindeyim arabanın, hem burada. Ne komik. Birden, az önce, "Geldiler," diye bağıran kişinin kendim olduğunu fark ediveriyorum. Her şey o kadar canlı ki. Gerçek gibi... Sonra limuzin havuz ba-

şının yirmi metre kadar ilerisinde duruyor. Yüzümü görüyorum camın ardından. Dudaklarımı görüyorum. Belki yüzlerce duyguyu tek bir gülücüğe sığdırmaya çalışıyor dudaklarım. Onunla el ele tutuşmuşuz. Avuçlarımızda biriken ter damlacıkları birbirine karışıyor. Onun terlerinin benimkine karıştığını hissettikçe, heyecandan duracak gibi oluyor kalbim. Sonra babam ve kız kardeşim limuzine doğru yaklaşıyorlar. Babam arabanın kapısını açarken kız kardeşim kocamı, yani az sonra kocam olacak adamı izliyor kaçamak bakışlarla. Ne kadar yakışıklı. Simsiyah bir smokin var üzerinde Gururla gülümsüyor elimi tutarak. Sonra müzik başlıyor. Çok güzel, çok etkileyici bir müzik bu. Evet, çok güzel... (Ansızın doğrulur.) *Yazmalıyım bunları! Unutmadan yazmalıyım!*

Civan Canova, *Düğün Şarkısı*'ndan

BİR CEZA AVUKATININ ANILARI

(Oyun, Prof. Faruk Erem'in "Bir Ceza Avukatının Anıları" adlı, kendisinin avukatlık mesleğinde mahkemelerde tanık olduğu olaylardan yola çıkarak yazdığı anı kitabından alınmış öykülerden oluşturulmuştur.

Eser, ülkemizde adalet mekanizmasının 'insan' varlığını düşünmeden, salt yazılı hukuk kurallarının uygulanmasından doğan yanlışlarını, haksızlıklarını ortaya koymaya, idam cezasının aslında bir 'öldürme' eylemi olduğunu vurgulamaya, öldürmeyi yurttaş yaparsa 'suç', devlet yaparsa 'ceza' olduğunu göstermeye çalışmaktadır.)

ELMA HIRSIZLARI

ADAM

Hukuk ile adaletin birbiriyle ilintili ama iki ayrı kavram olduğunu anlayıp anlatabilsek... ne olur? Biraz daha kolaylaşır mı işimiz? Hukuka uygun her çözüm adaletli değildir. Bazen de adalet yerini bulur ama hukuk dışıdır bu çözüm. Hangisini yeğleyeceğiz? Avukat, savcı, hakim, bütün hukukçuları ilgi-

lendiren bir ikilem bu. Elbette adalet ile hukukun birbirine yakın durduğu toplumlarda bu ve benzeri ikilemler insanları daha yakından ilgilendirir. Bir tuhaftır ceza avukatlığı. Avukatlık zaten garip meslektir. Sözlük nasıl tanımlıyor biliyor musunuz avukatlığı? Hak ve yasa işlerinde isteyenlere yol göstermeyi, mahkemelerde başkalarının hakkını aramayı, korumayı meslek edinen ve bunun için yasanın gerektirdiği koşulları taşıyan kimse. Savunman: Hak ve yasa işlerinde... böyle başlıyor avukatlığın tanımı. Sözlük bile ayrımını yapıyor: Hak ve yasa! Birbirine yakın duran iki ayrı kavram... Bir de mecazi tanımı var avukatlığın, onu çok seviyorum: Gerekmediği halde başkasının savunmasını üstlenen kimse. Öyle ya, ara-rejimlerden bir ara-rejimde adam kitap yazmış, hop bir telefon, içeriye alınmış. Durumun hukukla, yasayla yakından uzaktan ilintisi yok. Çıkıp savunuyorsunuz. Davayı kaybettiğiniz gibi, sizi de içeriye alıyorlar. Bir tuhaftır ceza avukatlığı... Ceza ne demek oluyor peki? Sözlüğe göre, suç işleyene doğru yola gelmesi ve başkalarına örmek olması için suçun önemine göre uygulana yaptırım. Ceza. Bizim ülkemizde, başka ülkelerde olduğu gibi türlü çeşitlidir cezalar. "Bu kitabı neden yazdın efendi?!" diye sorarlar ve yirmi yıl hapisle cezalandırılırsınız örneğin. Ya da beş yaşında, kısa pantolonlu bir veletken salondaki vazoyu kırarsınız. İyi bir sopa yersiniz. Ertesi gün suç da unutulur, ceza da, kırılan vazo da. Hoşgörünün ya da adalet duyumunun egemen olduğu dönemlerde bir yıllık ceza ile atlatabileceğiniz bazı suçlar, bazı ilkel kafaların egemen olduğu dönemlerde darağacına götürebilir sizi. On yedi yaşında bile olsanız. Bunlardan ve başka nedenlerden ötürü bir tuhaftır ceza avukatlığı. Ölümle haşır neşir olur insan. Ölüm cezası diye bir ceza var ülkemizde. Adam birini öldürmüş. Bu suç. Siz de bu suçu, aynı suçu işleyerek düzeltiyorsunuz. Ad ceza oluyor. Adam yaparsa suç, devlet yaparsa ceza. (Sessizlik) *Hukuk korkutucu olabilir, adalet hep ferahlatıcıdır oysa.*

Memet Baydur, "Elma Hırsızı" (Faruk Erem'in *Bir Ceza Avukatının Anıları*'ndan oyunlaştırılmıştır).

İÇERDEKİLER

(Tutuklu, hapishanede, karısı yerine ziyarete gelen baldızı ile konuşmaktadır. Baldızını konuşmaları ile şaşırtan ve kendisi ile yatması fikrine inandırmış olan Tutuklu, Kız'ın soyunmaya başlaması üzerine yanına gider ve Kız'ın ellerini avuçlarının içine alarak okşar. Sonra arkasına yaslanarak konuşmaya başlar.)

TUTUKLU ERKEK

On üç yaşındaydım. Orta okula gidiyordum. Babam öleli iki yıl olmuştu. Yoksul düşmüştük. Annem terzilik yapıyordu. Zar zor geçiniyorduk. Büyük bir evin iki odasında oturuyorduk. Kitaplarımın çoğu noksandı, okul çantam bile yoktu. Bayram geldi. Annem ne yaptı etti, bana bir ayakkabı aldı, bir pantolonla bir gömlek dikti. Sabah erken kalkıp giyindim. Bir gün önce sözleşmiştik, iki arkadaşım beni evden alacaklar, birlikte bayram yerine gidecektik. Atlı karıncaya, kiralık bisikletlere binecektik, tatlıcıda tatlı yiyecektik. Belki sinemaya da gidecektik.

Annemden para istedim, "paramız yok oğlum," dedi. Çılgına dönmüştüm, arkadaşlarıma ne diyebilirdim? Parasız olduğumuzu, bu yüzden bayram yerine gidemeyeceğimizi söyleyemezdim ya... Hırçınlaştım, üstümdekileri çıkarıp duvarlara atmaya başladım. Beni üzgün üzgün seyreden annem, o zaman dolaptan çantasını çıkardı, para aradı. Bula bula bir lira buldu. Kadıncağızın bir lirası kalmıştı yalnız, bütün parası oydu. O bir lirayı bana uzattı: "Hadi giyin," dedi, "bir lira yetmez mi?..." Bir lira o zaman büyük paraydı.

Oraya buraya attığım elbiselerimi, ayakkabılarımı topladım. Yeniden giyindim, paramı cebime koyup arkadaşlarımı beklemeye başladım. Geldiler. Biraz oturdular. Annem onlara şeker ikram etti, ikisini de okşadı, öptü. Sonra: "Haydi artık gidin!" dedi, "güzel güzel eğlenin!" Sokağa çıktık. Çok neşeliydim, kabıma sığamıyordum. Fakat köşeyi dönerken evimi-

ze baktım, annem pencereden uzanmış, gülümseyerek bana el sallıyordu. O zaman içimden bir ağlamadır geldi, gözlerim dolu dolu oldu. Tıkanıyordum. Ağladığımı belli etmemeye çalışarak arkadaşlarıma: "Ben gelmeyeceğim," dedim. Neden olduğunu anlamadılar: Biri "Paran yok ta ondan gelmiyorsun," dedi alay ederek. Elimi cebime attım ve bir lirayı çıkarıp gösterdim: "İşte para!" dedim. Beni orada bırakıp gittiler.

Sokaklara gelişi güzel dalarak bir süre sersem sersem dolaştım. Kimseye göstermeden doya doya ağladım. Sonra gözlerimi sildim, elimden geldiği kadar neşeli olmaya çalışarak eve döndüm. Annem beni görünce "Neden döndün?" diye sordu. Canım istemedi, dedim ve cebimden bir lirayı çıkarıp anneme uzattım.

Zavallı kadıncağız çok şaşırdı, parayı elimden alıp masanın üstüne koydu. Sonra beni kucakladı, göğsüne bastırdı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ben ağlamıyordum artık. Sokakta doya doya ağlamıştım. Annemin yüzünü öptüm, ağlamamasını söyledim. Artık üzüntülü değildim. Bayram yerine gidemediği için üzülmek benim gibi koca çocuğa, bir ortaokul öğrencisine yakışmazdı. Olgun bir adam olmuştum birden bire...

Melih Cevdet Anday, *İçerdekiler*'den

ŞİİR VE MASAL

Masal konusuna daha önce değinmiştim. Bence masal anlatımı abartmamak şartı ile en güzel anlatım biçimlerinden biridir. Konuşmanın renklenmesini daha doğrusu konuşmanın seyredilmesini sağlayan bir anlatım biçimidir.

Şiirse yaşamın melodisidir. Dilin kısa örgütlenmesiyle değişik duygu ve düşüncelerin doruklarda gezinerek insanın aklına ve ruhuna güzellikler serper.

Aşağıdaki masalları abartıya kaçmadan ama, tadını çıkararak anlatın. Değişik kişileri değişik bir biçimde onların özelliklerine göre konuşun. Düz yazı gibi okuyun.

Aslan Hatunun Ölüm Töreni

Aslan Şahın karısı ölmüş;
Dalkavuklar saraya dolmuş,
Baş sağlığı dilemek için krala
Ölümden beter yapmacıklarla.
Kral, büyük tören ferman etmiş:
— Ölümsüz ölü falan gün, falan saat,
Falan yerden kalkacak.
Vezir mezir işlerini bırakıp,
Gelenleri gereğince karşılayıp
Ulusal törene göz kulak olacak.
Yiğitsen gitme böylesi törene:
Curnal korkusiyle gelen gelene.
Tıklım tıklım dolunca mağara
Ki hem kiliseymiş, hem saray,
Aslan acı acı kükremiş.
Aslan ağlaması bu, kolay mı!
Dağ taş gümbürdemiş.
O zaman sarayın ağası, bayı,
Kalından inceden, her biri kendi dilinden,

Koparmış gerekli yaygarayı.
Saray dediğin bir garip yerdir:
Kimse olduğu gibi değildir orda,
Kral nasıl istiyorsa öyledir:
Keyifli, keyifsiz, coşkun, bitkin...
Olmasan da öyle görüneceksin.
İkide bir krala,
Rengini, suratını değiştireceksin.
Bir can düşünün ki bin bir bedeni var;
Bir ağladı mı, bin bir yüzle ağlar;
Saray budur işte,
İnsan kukla, ip kralın elinde.
Dönelim bizim masala:
Herkes ağlarken kralla,
Bakmışlar geyik ağlamıyor.
Nasıl ağlasın ki, bu kraliçe,
Karısıyla oğlunu yemiş bir oturuşta.
Dalkavuğun biri hemen krala gitmiş,
Siz ağlarken geyik güldü, demiş.
Kral öfkesi yaman olur,
Der Hazreti Süleyman,
Üstelik bu kral da aslan.
Ama geyik ne bilsin, zavallı?
Tarih okumamış besbelli.
— Sen ha? demiş aslan;
Orman kibarı, tiril bacak, dal kafa!
Millet ağlarken sen gülersin ha?
Kendim paralamıyacağım seni,
Murdar etin kirletir kutsal pençemi.
Gelin kurtlar, siz öcünü alın
Tanrısal kraliçenin.
— Sultanım, demiş geyik;
Size bir haberim var beklenmedik.
Bu acılar, bu göz yaşları boşuna!
Sevgili eşiniz görünüverdi bana,
Şuracıkta, yeşil çimende,

Ak güller, ışıklar içinde.
Hemen tanıdım, donakaldım:
"Geyik kardeş, dedi bana; sakın ağlama!
Bu ölüm alayı üzmesin seni.
Ben tanrılar arasında yer aldım;
Cennet bahçelerindeyim, ne mutlu bana.
Ermişler, dervişler arasındayım.
Yalnız kral biraz ağlasın, yeter;
Onun üzülmesi hoşuma gider.
Geyik bunları der demez millet boşanmış,
Mucize! diye yerlere kapanmış.
Geyik ceza görecek yerde,
Hediyelerle dönmüş evine.
Krallara böyle şeyler anlatmalı;
Hoşlarına gidecek yalanlar atmalı.
Ne kadar öfkeli de olsalar, yutarlar,
Hem de sizi el üstünde tutarlar.

La Fontaine, (çev. Sabahattin Eyüboğlu)

BREMEN MIZIKACILARI

Bir zamanlar yaşlı ve yorgun bir eşek varmış. Sahibinin onu artık daha fazla beslemek istemediği ortaya çıkmış. "En iyisi buralardan gitmek" diye düşünmüş eşek. "Bremen'de şarkıcılık yaparım. Bazıları anırmamı pek bir beğenirdi zaten."

Böylece bir sabah erkenden yola çıkmış. Bir süre yürüdükten sonra iki büklüm bir köpekle karşılaşmış. "Artık sahibime avda yardımcı olamayacak kadar yaşlandım," demiş köpek eşeğe. "Sahibim de artık beni beslemiyor." Eşek gülmüş. "Benimle Bremen'e gelsene şarkıcı oluruz," demiş.

Yola koyulmuşlar. Çok geçmeden bir damın üzerinde üzgün oturan bir kedi görmüşler. "Çok yaşlandım, fareler bile dalga geçiyorlar," demiş kedi. "Sen de bizimle gel" demiş eşek. "Sesin hâlâ güçlü çıkıyor, şarkı söyleriz Bremen'de."

Bağıra bağıra şarkılar söyleyerek yola devam etmiş-

ler. Bir çiftlik evinin yakınlarından geçerken kendi seslerinden yüksek bir sesle irkilmişler. "Kuk-ku-ri-kuuuuuuuuuu!... Sonum geldi!" diyormuş iri bir horoz. Sonra eşek, köpek ve kediye yana yakıla anlatmış: "Bu akşam sahibimin konukları gelecek. Öyle hissediyorum ki beni pişirip yiyecekler." Eşek "Endişelenme, seninki gibi bir ses bize çok şey katar. Haydi gel şarkıcı olalım," demiş.

Akşam olduğunda hepsi çok yorulmuş. Bir şeyler yemek ve uyumak istiyorlarmış. İlerde penceresinden ışık süzülen bir kulübe görmüşler. Horoz uçup pencereden içeri bakmış. "Dört soyguncu görüyorum, nefis bir sofranın başındalar," demiş. "Bir planım var," demiş eşek. Birbirlerinin sırtına tırmanmışlar. En altta eşek, sonra köpek, onun üstünde kedi ve nihayet en tepede de horoz. Pencere yaklaşıp çıkarabilecekleri en yüksek sesle bağırmaya başlamışlar. "İmdaaaaaat! Bu bir hayalet!" demiş soygunculardan birisi. "Bence bir canavar!" demiş ötekisi. "Bence cadılar bastı!" demiş öteki. "Annemi istiyorum," demiş sonuncusu. Bir kaç dakika sonra dört şarkıcımız soygunculardan kalan sofradaymışlar. Geceleyin onlar uyurken soyguncular geri gelmişler. Ama hayvanlar hazırlıklıymış. Soyguncular içeri girer girmez, eşek "Şimdi" demiş ve saldırıya geçmişler. Soyguncular bir daha hiç dönmemecesine kaçmışlar oradan. Şarkıcılarımız da bu sevimli küçük kulübeye yerleşmişler. Bremen'e gitmeyi de bir süre ertelemişler, ama her gün şarkı söylemeyi unutmuyorlarmış.

Eğer bir gün onları dinleme şansınız olursa, Bremen sakinlerinin ne büyük bir tehlike atlattıklarını anlamanız güç olmaz.

Eskiciyle Zengin

Bir eskici varmış,
Pabuç yamar türkü söylermiş sabah akşam.
Seyret, için açılsın,
Dinle, gamın kasvetin dağılsın.

Sicimi geçirdi mi deliğe,
Değme keyfine:
Mutlu erenlerden daha mutluymuş.
Komşusu, tersine, asık yüzlüymüş.
Ne türkü, ne doğru dürüst uyku.
Para babasıymış adam, ne yapsın:
İliklerine kadar altın dolu.
Sabaha karşı tam dalacak,
Eskici başlarmış türkü söylemeğe,
Şu Tanrının işine bak:
Param var, uykum yok.
Neden yiyecek içecek satılıyorsa
Uyku satılmıyor pazarda?
Böyle sızlanır dururmuş seninki.
Bir gün konağına çağırmış eskiciyi:
— Merak ettim, Bay Kirkor, demiş,
Sizin yıllık kazancınız nedir?
Eskici gülmüş: — Vallahi bayım, demiş,
Ben bütçeyi pek yıllık üstüne kurmam,
Bir günün hesabını ötekine karıştırmam.
Her gün kendi ekmeğini getirir.
Bir yıl yaşar mıyız, kim bilir?
— Peki, demiş, günlük kazancınız ne kadar?
— Gününe bakar: Dün çok, bugün az.
Her gün iş olsa kazancım kötü sayılmaz.
Ne var ki, işsiz günler giriyor araya.
Bizler boş oturduk mu fena.
O Bayramlar yok mu, bayramlar?
Onlar yıkıyor bizi!
Biri bitmeden öteki.
Papaz efendinin de insafı yok ki;
Her vaazında yeni bir aziz çıkarıyor ortaya.
Her aziz de bayram istiyor bizden.
Zengin gülmüş adamın saflığına:
— Dur, demiş; ben de bir azizlik yapayım sana,
Al şu yüz altını, sakla bir köşeye,

Bayram günlerinde bozdur bozdur ye.
Eskici bu kadar parayı rüyasında görmemiş,
Bütün dünya yüzyıl geçinir, demiş, bununla
Koşmuş evine,
Gömmüş altınları mahzene.
Onlarla keyfini de gömmüş meğer;
Gayri türkü mürkü ne gezer!
Evine girince dünyamızın baş belâsı,
Kesilmiş adamın sesi sedası.
Gel de uyuyabilirsen uyu:
Türlü kaygılar sarmış başını;
Sinsi kuşkular, boşuna korkular.
Bütün göz tetikte,
Bütün gece kulak kirişte;
Bir gürültü yapsa kedi:
Eyvah!... Paralar gitti!
Adamlıktan çıkmış biçare.
Sonunda koşmuş evine
Türküsünden kurtulan adamın:
— Al, demiş, altınlarını geri;
Elden gel uykumu, türkülerimi.

La Fontaine, (çev. Sabahattin Eyuboğlu)

ŞİİRLER

Beni Unutma

Bir gün gelir de unuturmuş insan
En sevdiği hâtıraları bile
Bari sen her gece yorgun sesiyle
Saat on ikiyi vurduğu zaman
Beni unutma.

Çünkü ben her gece o saatlerde
Seni yaşar ve seni düşünürüm

Hayal içinde perişan yürürüm
Sen de karanlığın sustuğu yerde
Beni unutma.

O saatlerde serpilir gülüşün
Bir avuç su gibi içime, ey yâr
Senin de başında o çılgın rüzgâr
Deli deli esiverirse bir gün
Beni unutma.

Ben, ayağımda çarık, elimde asa
Senin için şu yollara düşmüşüm
Senelerce sonra sana dönüşüm
Bir mahşer gününe de rastlasa
Beni unutma.

Hâlâ duruyorsa yeşil elbisen
Onu bir gün yalnız benim için giy.
Saksıdaki pembe karanfilde çiğ
Ve bahçende yorgun bir kuş görürsen
Beni unutma.

Büyük acılarla tutuştuğum gün
Çok uzaklarda da olsan yine gel.
Bu ölürcesine sevdiğine gel
Ne olur tanrıya kavuştuğum gün
Beni unutma.

Ümit Yaşar Oğuzcan

Sessiz Gemi

Artık demir almak günü gelmişse zamandan,
Meçhûle giden bir gemi kalkar bu limandan.

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;
Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne de bir kol.

Rıhtımda kalanlar bu seyâhatten elemli,
Günlerce siyâh ufka bakar gözleri nemli.
Biçâre gönüller! Ne giden son gemidir bu!
Hicranlı hayatın ne de son mâtemidir bu!

Dünyâda sevilmiş ve seven nâfile bekler;
Bilmez ki giden sevgililer dönmeyecekler.
Birçok gidenin her biri memnun ki yerinden,
Birçok seneler geçti, dönen yok seferinden

Yahya Kemal Beyatlı

Anabel Lee

Senelerce, senelerce evveldi.
Bir deniz ülkesinde yaşayan bir kız vardı, bileceksiniz
İsmi, Anabel Lee;
Hiçbir şey düşünmezdi, sevilmekten ve sevmekten
başka beni.
O çocuk ben çocuk, memleketimiz o deniz ülkesiydi.
Sevdalı değil kara sevdalıydık
Ben ve Anabel Lee.
Göklerde uçan melekler bile kıskanırdı bizi.
Bir gün işte bu yüzden göze geldi, o deniz ülkesinde,
Üşüdü rüzgârından bir bulutun
Güzelim Anabel Lee;
Götürdüler el üstünde koyup gittiler beni,
Mezarı oradadır şimdi, o deniz ülkesinde.
Biz daha bahtiyardık meleklerden
Onlar kıskandı bizi, –Evet!– Bu yüzden (şahidimdir
herkes ve o deniz ülkesi)
Bir gece bulutunun rüzgarından üşüdü gitti Anabel Lee.
Sevdadan yana, kim olursa olsun
Yaşça başça ileri
Geçemezlerdi bizi;
Ne yedi kat göklerdeki melekler,
Ne deniz dibi cinleri,
Hiçbiri ayıramaz beni senden Anabel Lee.
Ay gelip ışır, hayalin irişir güzelim Anabel Lee.
Bu yıldızlar gözlerin gibi parlar güzelim Anabel Lee.
Orada gecelerim, uzanır beklerim

Sevgilim, sevgilim, hayatım, gelinim
O azgın sahildeki
Yattığın yerde seni.

Edgar Allen Poe (çev. M. C. Anday)

Mutlu Olabilme Sanatı

"Eğer yeniden başlayabilseydim yaşama,
İkincisinde daha çok hata yapardım.
Kusursuz olmaya çalışmaz sırt üstü yatardım
Neşeli olurdum ilkinde olmadığım kadar
Çok az şeyi ciddiyetle yapardım
Temizlik sorun olmazdı aslında.
Daha çok riske girerdim.
Seyahat ederdim, daha fazla
Daha çok güneş doğuşunu izler,
Daha çok dağa tırmanır, daha çok nehirde yüzerdim.
Görmediğim birçok yere giderdim.
Dondurma yerdim doyasıya ve daha az bezelye
Gerçek sorunlarım olurdu hayali olanların yerine
Yaşamın her anını gerçek ve verimli kılan insanlardandım ben.
Yeniden başlayabilseydim eğer,
Yalnız mutlu anılarım olurdu
Farkında mısınız bilmem.
Yaşam budur zaten
Anlar, sadece anlar.
Siz de anı yaşayın.
Hiçbir yere yanında termometre, su
Şemsiye ve paraşüt almadan
Gitmeyen insanlardanım ben.
Yeniden başlayabilseydim, ilkbaharda
Pabuçlarımı fırlatır atardım.
Ve sonbahar bitene kadar yürürdüm çıplak ayaklarla.
Bilinmeyen yollar keşfeder, güneşin tadına varır,

Çocuklarla oynardım, bir şansım olsaydı eğer
Ama işte 85'indeyim ve biliyorum
Ölüyorum."

Joe Louis Borges,
(1890'da doğan Borges,
1986'da 96 yaşında öldü.)

İçe Kapanış

Derdim, yeter, sakin ol, dinlen biraz artık;
Akşam olsa diyordun, işte oldu akşam;
Siyah örtülere sardı şehri karanlık;
Kimine huzur iner gökten, kimine gam.
Bırak, şehrin iğrenç kalabalığı gitsin,
Yesin kamçısını hazzın sefil cümbüşte
Toplasın acı meyvesini nedametin
Sen gel, derdim, ver elini bana, gel şöyle.
Bak göğün balkonlarından, geçmiş seneler
Eski zaman esvaplarıyla eğilmişler;
Hüzün yükseliyor, güler yüzle, sulardan.
Seyret bir kemerde yorgun ölen güneşi
Ve uzun bir kefen gibi doğruyu saran
Geceyi dinle, yürüyen tatlı geceyi.

C. Baudelaire (çev. Sabahattin Eyuboğlu)

Endülüs'te Raks

Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı...
Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı...
Aşkın sihirli şarkısı yüzlerce dildedir.
İspanya neşesiyle bu akşam bu zildedir.

Yelpaze çevrilir gibi birden dönüşleri,
İşveyle devriliş, saçılış, örtünüşleri.
Her rengi istemez gözümüz şimdi aldadır
İspanya dalga dalga bu akşam bu şaldadır.

Alnında halka halkadır âşüfte kâkülü,
Göğsünde yosma Gırnata'nın en güzel gülü...
Altın kadeh her elde, güneş her gönüldedir;
İspanya varlığıyla bu akşam bu güldedir.

Raks ortasında bir durup oynar, yürür gibi;
Bir baş çevirmesiyle bakar öldürür gibi...
Gül tenli, kor dudaklı, kömür gözlü, sürmeli...
Şeytan diyor ki sarmalı, yüz kerre öpmeli...

Gözler kamaştıran şala, meftun eden güle,
Her kalbi dolduran zile, her sineden: "Ole!"

Yahya Kemal Beyatlı

Ne İçindeyim Zamanın

Ne içindeyim zamanın
Ne de büsbütün dışında
Yekpâre, geniş bir ânın
Parçalanmaz akışında.

Bir garip rüya rengiyle
Uyuşmuş gibi her şekil
Rüzgârdaki yaprak bile
Benim kadar hafif değil

Başım, sükûtu öğüten
Uçsuz bucaksız değirmen
İçim, muradına ermiş
Abasız postsuz bir derviş.

Kökü bende bir sarmaşık
Olmuş dünya, sezmekteyim,
Mavi, masmavi bir ışık
Ortasında yüzmekteyim.

Ahmet Hamdi Tanpınar

Hürriyete Doğru

Gün doğmadan,
Deniz daha bembeyazken çıkacaksın yola.
Kürekleri tutmanın şehveti avuçlarında,
İçinde bir iş görmenin saadeti,
Gideceksin;
Gideceksin ırıpların çalkantısında.
Balıklar çıkacak yoluna, karşıcı;
Sevineceksin.
Ağları silkeledikçe
Deniz gelecek eline pul pul;
Ruhları sustuğu vakit martıların,
Kayalıklardaki mezarlarında,
Birden,
Bir kıyamettir kopacak ufuklarda.
Deniz kızları mı dersin, kuşlar mı dersin;
Bayramlar seyranlar mı dersin, şenlikler cümbüşler mi?
Gelin alayları, teller, duvaklar, donanmalar mı?
Heey!
Ne duruyorsun be, at kendini denize;
Geride bekleyenin varmış, aldırma;
Görmüyor musun, her yanda hürriyet;
Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol,
Git gidebildiğin yere.

Orhan Veli Kanık

Kaldırımlar

Sokaktayım, kimsesiz bir sokak ortasında;
Yürüyorum, arkama bakmadan yürüyorum.
Yolumun karanlığa saplanan noktasında,
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum.

Kara gökler kül rengi bulutlarla kapanık;
Yukarlardan damları kolluyor yıldırımlar;
İn cin uykuda, yalnız iki yoldaş uyanık;
Biri benim, biri de serseri kaldırımlar.

İçimde damla damla bir korku birikiyor;
Sanıyorum, her sokak başını kesmiş devler.
Üstüme camlarını, hep simsiyah, dikiyor,
Gözüne mil çekilmiş bir âmâ gibi evler.

Kaldırımlar, çilekeş yalnızların annesi;
Kaldırımlar, içimde yaşamış bir insandır.
Kaldırımlar, duyulur, ses kesilince sesi;
Kaldırımlar, içimde kıvrılan bir lisandır.

Bana düşmez can vermek, yumuşak bir kucakta;
Ben bu kaldırımların emzirdiği çocuğum!
Aman, sabah olmasın, bu karanlık sokakta;
Bu karanlık sokakta bitmesin yolculuğum!

Ben gideyim, yol gitsin, ben gideyim yol gitsin;
İki yanımdan aksın, seller gibi fenerler.
Tak, tak, ayak sesimi aç köpekler işitsin;
Yolumun zafer tâkı, gölgeden taş kemerler.

Ne sabahı göreyim, ne sabah görüneyim;
Gündüzler size kalsın, verin karanlıkları!...
Islak bir yorgan gibi, sımsıkı bürüneyim;
Örtün, üstüme örtün, serin karanlıkları.

Uzanıverse gövdem, taşlara boydan boya;
Asla buz gibi taşlar alnımdan bu ateşi.
Dalıp, sokaklar kadar esrarlı bir uykuya,
Ölse, kaldırımların kara sevdalı eşi.

Necip Fazıl Kısakürek

Hikâye

Serin dudakların pembe
Ellerin beyaz
Al tut ellerimi bebek
Tut biraz!

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu;

Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz!

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu,
Dağıt saçlarını bebek
Savur biraz!

Benim doğduğum köyleri
Akşamları eşkıyalar basardı.
Ben bu yüzden yalnızlığı hiç sevmem
Konuş biraz!

Benim doğduğum köylerde
İnsanlar gülmesini bilmezdi.
Ben bu yüzden böyle naçar kalmışım,
Gül biraz!

Benim doğduğum köylerde
Kuzey rüzgârları eserdi,
Hep bu yüzden dudaklarım çatlaktır
Öp biraz!

Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin!
Benim doğduğum köyler de güzeldi
Sen de anlat doğduğun yerleri,
Anlat biraz.

Cahit Külebi

O Gece

O gece ben olmayacağım.
Utancımdan bakamadığım aynalarda
Güldüğünüzü görecek,
Anlayacaksınız.
Her gece birinin olmadığı gecedir.
Gecelerinizi karıştıracak gitgide
Olmayanlarınızın çoğalması...
Benim olmadığımı duyduğunuz bir gece
Korkacaksınız.

Şimdiden düşünüyorum son kalanımızı
Son gidenimizin bu gecesinde.
Ama bir gece olacak, ortalarda bir gece...
İçinde siz de olmayacaksınız,
Ayrıca.

Özdemir Asaf

Resim

Nedense bütün resimlerimde ben
Böyle mahzun ve perişan çıkarım
Hep böyle hayata kapalı durur
Gülmesini unutmuş dudaklarım

Artık canından bezmiş kimselerin
Hazin bakışı parlar gözlerimde
İçinden adamlar arabalar geçer
Çizgiler alnımda bir büyük cadde

Aynada saçlarımı düzeltirim
Bir perde iner yüzüme alçıdan
O, yüz mumluk ampullerin altında
Korkarım, korkarım fotoğrafçıdan

Bakışlarım gümüş camlara sorar
Elbisemin eskiliği belli mi
Sonra karşıda küçük bir noktaya
Dikerim kahverengi gözlerimi

Kabahat objektifte, camda değil
Onlara yaşlı gözlerle bakarım
Nedense bütün resimlerimde ben
Böyle mahzun ve perişan çıkarım

Ümit Yaşar Oğuzcan

Aşk

Şimdi sen kalkıp gidiyorsun. Git.
Gözlerin durur mu onlar da gidiyorlar. Gitsinler.
Oysa ben senin gözlerinsiz edemem bilirsin
Oysa Allah bilir bugün iyi uyanmıştık
Sevgiyeydi ilk açılışı gözlerimizin sırf onaydı
Bir kuş konmuş parmaklarıma uzun uzun ötmüştü
Bir sevişmek gelmiş bir daha gitmemişti
Yoktu dünlerde evvelsi günlerdeki yoksulluğumuz
Sanki hiç olmamıştı

Oysa kalbim işte şuracıkta çarpıyordu
Şurda senin gözlerindeki bakımsız mavi, güzel lâflı İstanbullular
Şurda da etin çoğalıyordu dokundukça lâfların dünyaların
Öyle düzeltici öyle yerine getiriciydi sevmek
Ki Karaköy köprüsüne yağmur yağarken
Bıraksalar gökyüzü kendini ikiye bölecekti
Çünkü iki kişiydik

Oysa bir bardak su yetiyordu saçlarını ıslatmaya
Bir dilim ekmeğin bir iki zeytinin başındaydı doymamız
Seni bir kere öpsem ikinin hatırı kalıyordu
İki kere öpeyim desem üçün boynu bükük
Yüzünün bittiği vücudunun başladığı yerde
Memelerin vardı memelerin kahramandı sonra
Sonrası iyilik güzellik

Cemal Süreya

Ben Sana Mecburum

Ben sana mecburum bilemezsin
Adını mıh gibi aklımda tutuyorum
Büyüdükçe büyüyor gözlerin
Ben sana mecburum bilemezsin
İçimi seninle ısıtıyorum

Ağaçlar sonbahara hazırlanıyor
Bu şehir o eski İstanbul mudur
Karanlıkta bulutlar parçalanıyor
Sokak lâmbaları birden yanıyor
Kaldırımlarda yağmur kokusu
Ben sana mecburum sen yoksun

Sevmek kimi zaman rezilce korkuludur
İnsan bir akşam üstü ansızın yorulur
Tutsak ustura ağzında yaşamaktan
Kimi zaman ellerini kırar tutkusu
Birkaç hayat çıkarır yaşamasından
Hangi kapıyı çalsa kimi zaman
Arkasında yalnızlığın hınzır uğultusu

Fatih'te yoksul bir gramafon çalıyor
Eski zamanlardan bir cuma çalıyor
Durup köşe başında deliksiz dinlesem
Sana kullanılmamış bir gök getirsem
Haftalar ellerimde ufalanıyor
Ne yapsam ne tutsam nereye gitsem
Ben sana mecburum sen yoksun

Belki haziranda mavi benekli çocuksun
Ah seni bilmiyor kimseler bilmiyor
Bir şileb sızıyor ıssız gözlerinden
Belki Yeşilköy'de uçağa biniyorsun
Bütün ıslanmışsın tüylerin ürperiyor
Belki körsün kırılmışsın telâş içindesin
Kötü rüzgâr saçlarını götürüyor

Ne vakit bir yaşamak düşünsem
Bu kurtlar sofrasında belki zor
Ayıpsız fakat ellerimizi kirletmeden
Ne vakit bir yaşamak düşünsen
Sus deyip adınla başlıyorum
İçimsıra kımıldıyor gizli denizlerin
Hayır başka türlü olmayacak
Ben sana mecburum bilemezsin

Attilâ İlhan

KONUŞMA KONULARI ÜZERİNDE ÇALIŞMALAR

Uyuşturucu Kullanımı

Özellikle gelişmiş ülkelerde uyuşturucu kullanımı gün geçtikçe yayılmaktadır. Bunun nedenleri üzerinde duracağınız bir konuşma yapınız.

Konuşmanızın sonunda bu soruna sizce nasıl bir çözüm getirilebileceğini de belirtiniz.

Aşağıda size bu konuşmayı yapmakta yardımcı olacak bazı paragraf başlıkları verilmiştir. Bunlardan yararlanabilir, kendi düşüneceğiniz başka noktaları da ilave ederek konuşmanızı hazırlayabilirsiniz.

- Her imkâna sahip olmanın verdiği doyumsuzluk.
- Ahlakî ve dinî değerlerin zayıflaması.
- Bölünmüş aileler, zayıf aile bağları, mutsuz yuvalar.
- Uyuşturucu kullanımı ile ilgili yasaların yetersizliği.
- Arkadaş çevresinin etkileri.

Beyin Göçü

Birçok yetenekli, gerçekten beceri sahibi genç, yurtdışında eğitim gördükten sonra ya memlekete hiç dönmeden yabancı ülkelere yerleşiyor ya da ülkeye döndükten bir süre son-

ra göç edip memleketten uzaklaşıyor. Bu elemanları kaybediyoruz.

Beyin göçünün sebepleri üzerinde duracağınız bir konuşma hazırlayınız.

Sonuçta bu konuya nasıl bir çözüm getirilebilir, belirtiniz. Aşağıda size yardımcı olabilecek bazı nedenler gösterilmiştir.

Bunlardan yararlanabilir, onlara kendi oluşturacağınız başka nedenleri de katarak konuşmanızı yapabilirsiniz.

- Düşük maaşlar.
- Yetersiz imkân ve araç gereç. (Kütüphane, laboratuvar, bilgisayar, teknik donanım.)
- Kariyerde gelişmeyi sağlayacak fırsatların azlığı.
- Araştırıcılığa veya yaratıcılığa yeterince önem verilmemesi.
- Kişide idealizm veya millî hislerin bulunmaması.

Ötenazi

Ölümcül bir hastalığa yakalanmış bir hastanın hayatına son verme konusunda değişiklik yapılıp "ÖTENAZİ"ye yeşil ışık yakılmalı mıdır?

Konuya iki ayrı görüş açısından yaklaşarak tartışmalı bir konuşma hazırlayınız. Aşağıda belirtilen maddeler size yardımcı olacaktır.

1. Acıya son vermek.

- Hastanın ve ailesinin omuzlarından büyük bir mali yükü kaldırmak.
- Bu durumdaki bir hastaya kendisiyle ilgili kararı verme özgürlüğü tanıma.

2. Dinî ve ahlakî değerler buna olanak tanımadığına göre böyle bir hak kimseye verilemez.

- Her geçen gün tıbbi gelişmeler sağlanmaktadır, belki de o hastalık öldürücü olmaktan çıkacaktır.
- Karar verme mevkiindeki insanları böyle zor bir durumla yüz yüze getirmemek.

İdeal Bir Eğitim Nelerin Üzerinde Durmalıdır, Nelere Önem Vermelidir?

Yukarıdaki konuyu ele alacağınız bir konuşma hazırlayınız. Aşağıda verilen noktalar size yardımcı olacaktır.

- Karşılıklı fikir alış verişi.
- Araştırma.
- Toplulukla birlikte yaşamayı geliştirme.
- Yaratıcılık.
- Kabiliyetleri geliştirme.

İnsanın En Önemli Gücü 'Espri Gücü'ne Sahip Olmasıdır.

Aşağıda belirtilen noktalardan da yararlanarak konuya açıklık getireceğiniz bir konuşma hazırlayınız.

- Gülme kabiliyetinin oluşu insanı hayvanlardan ayırır.
- Gülme, kahkaha birleştirici bir güçtür.
- Hayatı ve kendimizi fazla ciddiye almamızı hiç değilse bir süre için engeller.
- Hayattaki acımasızlıklara karşı bir sübaptır.
- Mutluluk insanın amacıdır, mutluluğun anahtarı espri gücüdür.

Evlenmeden Önce Birlikte Yaşamanın Avantajları ve Dezavantajları nelerdir?

Aşağıdaki noktaları da dikkate alarak bu konuda bir konuşma hazırlayınız.

1. İnsan yasal bir sorumluluk altına girmez.

- Çiftler birbirlerine alışır ve birbirlerini tanırlar.
- Birlikte yaşamanın deneyimini kazanırlar.

2. Aile, toplum, din baskısı onları rahatsız eder; huzursuzluk içinde yaşarlar.

- Güvensizlik duygusu içindedirler.
- İleriye dönük plan yapmak, durumlarının getirdiği belirsizlik yüzünden hep askıda kalır.

Televizyonun Yararları da Zararları da vardır.

Yukarıdaki konuyu tartışacağınız bir konuşma hazırlayınız. Aşağıdaki noktalar size yardımcı olacaktır.

1. Haber kaynağıdır; dünyanın dört bucağından çeşitli bilgileri odamızın içine getirir.
   - Eğitici programlar toplulukları kolayca bilgilendirir.
   - Ucuz bir eğlence aracıdır.

2. Hobileri; okuma, spor için ayırabileceğimiz zamanı alır götürür.
   - İnsanlar arasındaki sosyal iletişimi, bağları zayıflatır.
   - Kişileri tembelliğe iter.
   - Çocukları bazı olumsuz etkilere maruz bırakır.
   - Öğrencileri derslerden uzaklaştırır.

Ailenin Tek Çocuğu Olmak Acaba Nasıldır?

Yukarıdaki konu hakkında bir konuşma hazırlayınız. İşte size yardımcı olacak bazı ipuçları:

1. Anne babadan ve ailenin diğer büyüklerinden bölünmemiş bir ilgi görmek çok defa iyi olabilir.
   - Kardeş rekabetinden uzak kalmanın huzuru hissedilebilir.
   - Ailenin kendisine yansıyan maddi imkanı daha büyük bir pay oluşturur.

2. İnsan yalnız bir çocukluk geçirir.
   - Başkalarıyla birtakım şeyler paylaşmayı öğrenmekten mahrum kalır.
   - Anne baba yaşlandığında onlarla ilgili problemleri tek başına üstlenmek mecburiyetinde kalır.

Çalışan Kadınların Daha Mutlu Bir Hayatı Olmaktadır.

Yukarıdaki konuyu tartışan bir konuşma hazırlayınız. Aşağıdaki noktalardan yararlanır, siz de yeni düşünceler eklerseniz, konuşmanız gereken yoğunluğa ulaşacaktır.

1. Ekonomik bağımsızlığına sahiptir.
- Aile bütçesine katkıda bulunur.
- Hayatla ilgili daha fazla bilgiye sahiptir, dolayısıyla vizyonu geniş olur.
- Daha ilgi uyandırıcı kişiliğe sahiptir.

2. Evde çocuklar daha az ilgi ve bakım görürler.
- Evli kadınlarda boşanma oranı yüksek olmaktadır.
- Ev işleri ihmale uğrar.

Okullarda Öğrenci Başarısızlığının Nedenleri Nelerdir?

Yukarıdaki konuyu tartışan bir konuşma hazırlayınız. Aşağıdaki noktalar ve bunlara ilave edeceğiniz öteki nedenler konuşmanın bütünlük kazanmasına yardımcı olacaktır.

- Kalabalık sınıflar.
- İşini beceremeyen, vasıfsız öğretmenler.
- Çok sayıda ders konusu.
- Sıkıcı ders kitapları.
- Öğretmenlerdeki yönlendirme eksikliği.
- Öğrencilerdeki yönlendirme eksikliği.
- Ezbere dayalı, son derece ayrıntılı bilginin verilmeğe çalışılması.

Büyük Şehirlere Göçü Önleyebilmek İçin Neler Yapılmalıdır?

Aşağıdaki noktalardan yararlanarak sizin de ekleyeceğiniz görüşlerle konuya nasıl bir çözüm getirilebileceğinizi belirten bir konuşma hazırlayınız.

- Kırsal bölgelerin koşullarını iyi bir düzeye getirmek. (Su, elektrik, kanalizasyon gibi imkânlar.)
- Kırsal alanlarda endüstri faaliyetlerini başlatmak. (Atölye, fabrika ve benzeri faaliyetler.)
- Kırsal alanda yaşayanlara eğitim imkânları götürmek.
- Kırsal alanda çok sayıda işçi istihdam edecek türde iş imkanlarının açılmasına özen göstermek.

Kalıcı Olan Sadece Değişimdir.

Aşağıdaki noktalardan yararlanarak Heraclieitus'un bu sözünü tartışan bir konuşma hazırlayınız.

- Her alanda yeni ufuklar açar. (Bilim, teknoloji, sanat, kültür, vb.)
- Tutuculuk kavrayışı görüşü kısıtlar, belli sınırlar içinde hapseder ve değerlendirme gücünü ön yargının etkisi altına alır.
- Değişimin olmadığı yerde hataların tekrarlanması kaçınılmaz hale gelir.
- Gelişmeyi, ilerlemeyi yakalayabilmek için yol değişimden geçer.

Bir Ulkenin Politikasında Laikliğin Onemi Nedir?

Aşağıdaki noktalardan da yararlanarak konuyu tartışan bir konuşma hazırlayınız.

- Yasal çerçeveyi yasaların üstünlüğü belirler, ihtiyarilikten uzaklaşılır.
- Din politikaya karışmaz, başka bir alanda varlığını sürdürür.
- Toplumun modernleşmesi, uygarlaşması için hayatî önem taşır.

Doğum Kontrolü Teşvik Edilmeli mi, Edilmemeli midir?

Konuyu tartışan bir konuşma hazırlayınız. Aşağıdaki noktalara yapacağınız eklemeler konuşmanıza zenginlik getirecektir.

1. Nüfusun artmasını engeller.
- İşsizliğin önlenmesinde önemli rol oynar.
- Daha iyi düzeyde hayat standardının yakalanmasına yardımcı olur. (Eğitim, sağlık hizmetleri, alt yapı vs.)

2. İnsanların seçme hakkına kısıtlama getirmektedir.
- Genç nüfusu azaltmaktadır.
- Sağlığa zararlı olabilir. (Doğum kontrol haplarının zararları.)

Modern Dünyada Reklamcılık
En Etkili Sektörlerden Biridir.

Konuyu aşağıdaki noktalardan yararlanarak tartışan bir konuşma hazırlayınız.

1. Tüketici kitlelere bilgi verir.
- Tüketici kitleleri yönlendirir.
- Rekabeti körükler. (Daha düşük fiyata daha kaliteli ürün.)

2. Aşırı bir tüketim oluşmasına neden olur.
- Üreticiler arasında eşitsizliğin doğmasına yol açar.
- Enflasyona yol açar.

Türkiye'nin Tarihî Değerlerini Koruyabilmek İçin
Neler Yapılmalıdır?

Aşağıdaki noktalar bu konuda bir konuşma hazırlamanıza yardımcı olacaktır.

1. Daha iyi bir eğitim verilmeli
- Okullarda ders olarak okutmalı,
- Televizyonlarda halkı bilinçlendirmeli,
- Gazetelerde, dergilerde konuyu işlemeli.

2. Daha çok sayıda ve daha kaliteli personel yetiştirip istihdam edilmeli,
- Öğretmenler,
- Tarihçiler, arkeologlar,
- Restorasyoncular, teknisyenler.

3. Konuya daha fazla mali kaynak aktarılmalı,
- Devletten,
- Uluslararası fonlardan.

İnsanoğlu Genlerle Oynamaktan Vazgeçmeli midir?

Günümüzde konuyla ilgili bilim adamları çeşitli amaçlar için genlerle oynamakta birbirleriyle yarış etmekteler.

Moleküler biyoloji iyiliğe de, kötülüğe de kolayca kullanılacak gibi görünüyor.

Bu yüzden genlerle oynama konusu, üzerinde pek çok tartışmanın yapıldığı bir mahiyete bürünmüş durumda.

Siz de aşağıdaki noktalardan yararlanarak bu konuyu tartışan bir konuşma hazırlayınız.

1. Bilimsel araştırmalar ve gelişmeler kısıtlanamaz ve kısıtlanmamalıdır da.

- Eğer kalıtım hastalıklarına son veriyor, insanın/canlının onlardan kurtulmasını sağlıyorsa, bu yararlıdır. (Elde imkân olup da genetik bozuklukları, fizyolojik, psikolojik hastalıkları önlememek suç teşkil etmelidir.)
- Üstün bir ırk meydana getirmenin ilerisi için insanoğluna bazı yararlar sağlayacağı kesindir.

2. Biyolojinin bu dalıyla uğraşanlar Tanrı rolü oynamaya kalkışıp insanoğlunun geleceğini etkilemeye soyunacaklardır.

- İnsanlar tarafından kolayca istismar edilecek bir konudur bu. (Mesela üç kız sahibi bir anne, erkek evlat sahibi olmak için bu işe girişmeye kalkışabilecektir.)
- İnsanları belli cinsler halinde etiketlemeye kadar gider bu iş.
- Kişi özelliği diye bir şey kalmayacaktır.

Günümüzde İnsanın En İlgi Duyduğu Şey Daha Çok Para Kazanmaktır.

Aşağıdaki noktalardan da yararlanarak konuyu tartışan bir konuşma hazırlayınız.

- Maddeci bir toplum; sahip olmaya yönelik bir eğitim.
- Daha çocuk yaşta 'benim', 'senin' kavramlarının yerleşmesi.
- Başarıyı parada ölçme kavramının hakim olması.
- Tüketime yönelten cazip mamuller.

Evde Bir Köpeğin Varlığı Ne Avantajlar Sağlar, Ne Zorluklar yaratır?

Aşağıdaki noktalardan yararlanarak konuyu tartışınız.

1. Evde birtakım zararların oluşmasına, kazalara sebep olur.
- Evi kirletir.
- Masraflı olur.
- Küçük çocukları, misafirleri korkutur; onlara rahat vermez.

2. Özellikle yaşlılara ve çocuklara candan bir arkadaş olur.
- İki yönlü sevgi akışını harekete geçirir, insanı mutlu eder.
- Çocukların eğitiminde önemli rol oynar, onlarda sevgiyi paylaşım yeteneğini geliştirir.
- Evin bekçiliğini üstlenir.

Kaynakça

Şenbay, Nüzhet, *Alıştırmalı Diksiyon Sanatı;* Milli Eğitim Bakanlığı, (yeni basım) 1991

Stanislawski, Constantin, *Building A Character;* Universty Paperbacks Metheun, Londra, 1968

Jacobi, N., *Building Your Best Voice Henry;* Prentice-Hall Inc. New Jersey, 1982

Gencan, Tahir Nejat, *Dilbilgisi;* Ahmet Sait Basımevi, İstanbul, 1966

Erem, Turgut – Sevin, Nureddin, *Konuşma Dilimiz;* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1947

Freedman, Martin N.-Memos, Matthew G.,-Deitchman, Marilyn J., *Motivational Systems* (çalışma notları)

Sevin, Nureddin, Basılmamış çalışma ve notlar

Speakeasy; Sandy Linver Executive Communication, 1989

The Right To Speak; Patsy Rodenburg Methuen, 1992

Banguoğlu, Tahsin, *Türk Grameri, I. Bölüm Ses Bilgisi;* Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1959

Turner, J. Clifford, *Voice And Speech In The Theatre;* Sir Isaac Pitman and Sons Ltd. Londra